

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI ALANDA 11 EYLÜL SONRASI
AFGANİSTAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Babor HAYA

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN

MART – 2014

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

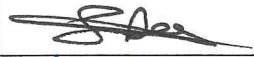

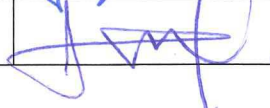
ULUSLARARASI ALANDA 11 EYLÜL SONRASI
AFGANİSTAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Babor HAYA

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bu tez ^{26.03.2014} / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	KANAATI	İMZA
Doç.Dr. Giray Sayın Derman	Başarılı	
Yrd.Doç.Dr. Filiz UÇROĞLU	Başarılı	
Yrd.-Doç.-Dr. Köksal SAHİN	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Babor HAYA

26/03/2014

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Giray Saynur Derman'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme de şükranlarımı sunarım. Nedim Aşık, Tahir Savran, Şerafettin Aybars, Hocama ve Prof. Dr. Ahmed Vecdi Can, Yard. Doç. Dr. Köksal Şahin, Yard. Doç. Dr. Filiz Cicioğlu, Arş. Gör. Hülya Ürkmez Hocama ve çalışma boyunca benden desteğini esirgemeyen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Babor HAYA

26/03/2014

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: AFGANİSTAN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	3
1.1. Afganistan Tarihine Genel Bir Bakış.....	3
1.2. Afganistan'ın Jeopolitik Önemi	7
1.3. Afganistan'ın Etnik Yapısı.....	10
1.3.1. Peştunlar.....	10
1.3.2. Tacikler	11
1.3.3. Hazaralar	12
1.3.4. Türkler.....	13
1.4. Afganistan'ın Siyasal Yapısı.....	15
1.5. Sovyet-Afgan Savaşı (1979)	21
1.6. Sovyet İşgali ve Afgan Direnişi	22
1.7. Sovyet İşgali Sonrası İç Savaş	25
1.8. İşgali Sonrası Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri (SSCB- ABD) (SALT-II).....	26
BÖLÜM 2: TALİBAN'IN AFGANİSTAN'DA ORTAYA ÇIKIŞI VE ETKİLERİ.....	29
2.1. Taliban Hareketi'nin Ortaya Çıkışı ve İktidara Gelişi	29
2.1.1 El-Kaide Lideri Usame Bin-Ladin.....	32
2.2. Afganistan'da İktidar Mücadelesi (1994-1999).....	43
2.3. Bölgesel-Küresel Güçler ve Taliban Yönetimini Destekleyen Devletler	47
2.3.1. Pakistan	47
2.3.2. Amerika Birleşik Devletleri	48
2.3.3. Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri	50
2.4. Bölgesel-Küresel Güçler ve Taliban Yönetimini Desteklemeyen Devletler	51
2.4.1. Rusya Federasyonu	51

2.4.2. Özbekistan.....	52
2.4.3. Tacikistan	53
2.4.4. Türkmenistan	54
2.4.5. Kırgızistan.....	55
2.4.6. İran	57
2.4.7. Türkiye	58
2.4.8. Çin Halk Cumhuriyeti-Hindistan	58
2.5. Kuzey İttifakı'nın Kuruluşu	59
2.5.1. Cemiyet-i İslami.....	60
2.5.2. Cünbüş-i Milli İslami Afganistan	60
2.5.3. Hizb-i Vahdeti İslami.....	60
2.5.4. Şii İslami Hareketi	61
2.6. Bir İslami Hareket Olarak Taliban.....	61
2.6.1. İslam Dininin Şiddetle İlişkilendirilmesinin Tarihi Arka Planı.....	64
2.6.2. Geleneksel İslam Fikir Ekolleri İçerisinde Taliban'ın Yeri	65

BÖLÜM 3: 11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI VE DEVLETLERİN

POLİTİKALARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER.....	72
3.1. 11 Eylül Terör Saldırıları	72
3.1.1. Terör Saldırıları Sonrası Yapılan Açıklamalar	79
3.2. Terör Saldırılarının Dünya Basınındaki Yankıları.....	85
3.3. Çeşitli Ülkelerdeki 11 Eylül Saldırılarına Tepkileri	87
3.3.1. ABD	87
3.3.2. AB Ülkeleri	88
3.3.3. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri.....	89
3.3.4. Pakistan	91
3.3.5. Çin Halk Cumhuriyeti.....	91
3.3.6. Hindistan	92
3.3.7. Orta Doğu Devletleri.....	93

BÖLÜM 4 ABD’NİN AFGANİSTAN MÜDAHALE SÜRECİ	95
4.1. Müdahale Öncesi Terör Saldırıları İle İlgili Olarak BM ve NATO Tarafından	
Alınan Kararlar	95
4.2. Müdahale İçin Siyasi Ortamın Hazırlanması	102
4.3. Müdahale Maksudıyla Yapılan Askeri Hazırlıklar	104
4.4. Sonsuz Özgürlük Operasyonu Hava Saldırıları ve Kara Hareketi	106
4.5. Uluslararası Arena’da Afganistan İle İlgili Konferanslar	109
4.5.1. Tokyo Konferansı	109
4.5.2. Kabil Konferansı	110
4.5.3. Bonn Konferansı	111
4.6. Müdahale Sonrası Dönemde Büyük Güçlerin Afganistan Politikası.....	113
4.6.1. ABD’nin Afganistan Yaklaşımı.....	113
4.6.2. Çin’in Sergilediği Afganistan Politikası	116
4.6.3. Rusya Federasyonunun Afganistan Politikası	117
4.6.4. Avrupa Birliği’nin Afganistan Politikası	120
4.6.5. Müdahaleden Bugüne Afganistan: Genel Görünüm.....	122
4.7. Afganistan’da Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti.....	124
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA	131
ÖZGEÇMİŞ.....	144

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
NATO	: Kuzey Atlantik Askeri İttifakı
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Destek Gücü
CIA	: Amerika Birleşik Devletleri Dış İstihbarat Teşkilatı
M.Ö	: Milattan Önce
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
L.C	: Loya Cerge (Büyük Şura)
U.C	: Ulusu Cerge (Milli Şura)
ADHP	: Adalet Demokrasi Halk Partisi
ÖİH	: Özbekistan İslami Hareketi
ICBM	: Kıtalararası Roket, Kıtalararası Füze
SLB	: Denizaltılardan Atılan Füze
GSA	: Gizli Servis Ajan
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu
AWACS	: Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sestemi
UGYK	: Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
ISI	: Pakistan Askeri İstihbaratına Bağlı Uluslararası İstihbarat Teşkilatı
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
ŞİÖ	: Şangay İşbirliği Örgütü
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

Tez Balığı: Uluslararası Alanda 11 Eylül Sonrası Afganistan**Tezin Yazarı:** Babor HAYA**Danışman:** Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN**Kabul Tarihi:** 26 Mart 2014**Sayfa Sayısı:** vi (ön kısım) + 144 (tez)**Anabilimdalı:** Uluslararası İlişkiler**Bilimdalı:** Uluslararası İlişkiler

Bu tezin amacı, 11 Eylül 2001’de meydana gelen terör saldırıları sonrası yaşanan koşulları Afganistan’a neler getirip oradan neler götürdüğünü araştırmaktır. Bu konuyu tahlil edebilmek için Afganistan’da meydana gelen iktidar savaşlarının gerisinde yatan sebeplerin yeterince anlaşılması ve açıklanması gerekmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda çalışma da üç temel varsayım geliştirilmiştir. Bunlar çalışmanın bulguları ile aşağıdaki gibidir: İlk olarak, Afganistan, Batıdan Doğuya ve Kuzeyden Güneye Orta Asya’da önemli güzergahlara sahiptir. Bu yüzden bu ülkede güç mücadelesi geçmişten günümüze devam etmektedir. Bölge sistemini belirleyen güçlerin (ABD, Rusya, İran, Çin, Pakistan, Hindistan) çatışan çıkarları Afganistan’da huzur ve istikrarı engellemektedir. İkinci olarak, 11 Eylül terör saldırılarına kadar Afganistan ve Orta Asya’daki çıkarlarını kaybetmekle karşı karşıya kalan ABD, terör saldırılarını fırsat olarak değerlendirip Afganistan’a müdahale ederek gelecekteki çıkarlarını garanti altına almaya çalışmaktadır. Üçüncü olarak, Afganistan’da ABD lehine oluşan durum, bölge sistemindeki güçlerden Rusya, Çin ve İran’ı olumsuz olarak etkilemektedir. Ancak bu devletler bölgede güç sahibi olmak için yeni politikalar üretebilecek ve uygulayabilecek güçlerdir. Son olarak, genel bir sorun olarak da; büyük devletler Afganistan’daki güç mücadelesinden vazgeçmedikleri sürece bu ülkede barış, huzur ve istikrar beklenmemesi gerektiği tespitinden de bahsedilebilir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, ABD, Taliban, El Kaide, 11 Eylül.

Title of the Thesis: Afghanistan in The International Arena After September 11	
Author: Babor HAYA	Supervisor: Associate Prof. Dr. Giray Saynur DERMAN
Date: 26 March 2014	No. Of Page: vi (pre) + 144 (main body)
Department: International Relations	Subfield: International Relations
The aim of this thesis is to investigate the losses and benefits of Afghanistan in response to gains of US after its intervention to Afghanistan, via examining the opportunities provided to US after the september 11 terror attacks. In order to analyze this subject thoroughly it is mandatory to adequately understand and explain the causes lying behind the ruling conflicts of Afghanistan. In this study three principal hypothesis were built up. Findings of this study are as follows: Primarily, extending from west to east and north to south, Afghanistan has important routes in Central Asia. Therefore ruling conflicts take place in this country past to nowadays. Interfering benefits of the powers (US, Russia, Iran, China, Pakistan, India) that determine the regional regulation, restrain peace and stability in Afghanistan. Secondly, US having been exposed to losing its benefits in Afghanistan and Central Asia until the September 11 terror attacks, evaluates the terror attacks as an opportunity and by intervening to Afghanistan tries to guarantee its future interests. Thirdly, the situation changing in favor of US in Afghanistan, affects unfavorably the regional regulatory powers Russia, China and Iran. However, to gain more power, these countries are able to build up and exercise new policies in the region. As a result it must not be expected to see peace, serenity and stability take place in this country unless the great countries give up their power struggle in Afghanistan.	
Keyword: Afghanistan, The United States, Taliban, Al-Qaeda, September 11.	

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yönelik 11 Eylül 2001’de gerçekleştirilen terörist saldırılar, gerek ABD’yi gerek uluslararası topluluğu derinden etkilemiştir. ABD’nin Afganistan’ı gündeme taşımasının önemli nedenlerinden biri de, 1979’daki İslami devrim ile bölgedeki en önemli müttefiği olan İran’ı kaybetmesidir. ABD açısından bu gelişme, bölgede yeni bir müttefikin yaratılmasını zorunlu kılmıştı. Bu müttefik de aynı zamanda Sovyetler’e karşı direniş hareketinin asıl örgütlendiği ülke olan Pakistan’dı. Afgan mücahitlerin tabanını oluşturan Peştunlar`ın yoğun olduğu Pakistan-Afganistan sınırında dinsel ideolojinin radikalleştirilerek çarpıtıldığı öğretiler, Sovyetler Birliği’ne karşı oluşturulan direniş gruplarına empoze edilmiştir. Bugün ABD’nin bir numaralı hedefi olan El-Kaide de Sovyetler Birliği işgali döneminde desteklenen örgütlerden biridir. CIA tarafından eğitilen, birçok olayda piyon olarak kullanılan Usame Bin Ladin’in 1990’ların sonunda ABD karşıtlığıyla kontrolden çıkması, dünya gündeminde dönüm noktası olan 11 Eylül saldırılarına neden olmuştur. Toplumun dini duygularını ve düşüncelerini çok iyi kullanmayı bilen Batı, emperyal düşüncelerini oryantalizmden elde ettiği bilgilerle dünya yüzünde meşru ya gayri meşru gruplar oluşturarak ve etniki ön plana çıkararak dünyayı tek kültürlülüğe doğru hızla götürmektedir.

Bu politikaya karşı çıkan gruplar devletler ve medeniyetler demokrasi, insan hakları, kadın hakları ve benzer söylemleri kullanarak dünyanın her yerinde teknolojik üstünlüğünü kullanıp haksız uygulamalarını meşru göstermektedir.

Bu çalışmada Sovyetler Birliği’nin Afganistan işgali ve sonrası, ABD’nin bölgede hakimiyet kazanmaya çalışması, Batılı güçlerin müdahaleleri, 11 Eylül 2001 terör saldırıları bahanesiyle Afganistan’ın işgali ve bu işgalin günümüz Afganistan’ına ve geleceğine etkilerini ve sonuçlarını incelenmiştir.

Çalışmanın Önemi

- Afganistan’ın tarihi ve stratejik konumunun dünya için önemini ortaya konması.
- 1979 Sovyetler Birliği’nin işgali olmak üzere Afganistan’ın dünya siyasi tarihine etkisinin boyutlarını incelemek.

- Taliban, Ladin, 11 Eylül saldırıları ve ABD'nin, Afganistan'a saldırıları ve bu olayların dünya devletlerinin politikalarında ne gibi değişikliklere neden olduğunu analiz etmek açısından önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Tezin amacı 11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen terör saldırıları sonrası ABD'nin koalisyon ülkeleri ile birlikte Afganistan'a yaptığı müdahalelerin boyutlarını irdelemek, Afganistan'daki uygulamaların uluslararası normlara uygun demokratik bir yönetim yapısı oluşturmayı hedefleyip hedeflemediği hususunu, ABD'nin müdahale sonrası kazanımlarını analiz etmektir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasında 11 Eylül sonrası Afganistandaki meydana gelen olayların niçin olduğu, nasıl geliştiği ve ne şekilde ortaya çıktığına yönelik bilgi ve yorumlara yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Afganistan toplumunun ve kültürünün ana niteliklerine, bu toplum içinde var olanları anlamaya ve açıklamaya ilişkin bilgiler de bu tez içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla Afganistan toplumu etnografik olarak ele alınmıştır. Sonuç olarak bu çalışma gözlem ve veri analizine dayanan nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı belirtmesi bir çalışmadır.

Tezin hazırlık sürecinde Farsça, Özbekçe ve Türkçe kaynaklar, BBC haberleri, kitaplar, dergiler, gazeteler ve anayasaların yanında internet bilgilerine de başvurulmuştur. Tez bir giriş ve dört bölümden oluşmakta olup, ilk bölümü: Afganistan'a genel bir bakış, ikinci bölümde, Taliban'ın kim olduğunu ve nasıl ortaya çıktığını, Taliban'ın geleneksel İslam düşüncesi. Taliban yönetimini destekleyen devletler ve desteklemeyen devletler, üçüncü bölümde; terör saldırılarının ve diğer devletlerin politikalarındaki değişiklikler, Terör saldırılarının dünya basındaki yankılar dördüncü bölümde ABD'nin Afganistan'a müdahalesi için yapılan hazırlıkların nasıl gerçekleştiği, hava ve kara saldırıları müdahale sonrası Afganistan'ın genel durumu ve müdahale öncesi terör saldırıları ile ilgili olarak BM ve NATO tarafından alınan kararlar ve uluslararası arenada Afganistanla ilgili konferanslar gibi konular üzerinde incelenmiştir.

BÖLÜM 1: AFGANİSTAN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Afganistan Tarihine Genel Bir Bakış

Afganistan tarihini kısaca istilalar tarihi olarak tanımlamak mümkündür. Asya'nın kalbi olarak da kabul edilen Afganistan, coğrafi konumu nedeniyle sadece bugün değil tarih boyunca dört bir yandan istila girişimlerine sahne olmuştur. Bölgeye yönelik bilinen ilk istila hareketi M.Ö. 500 yılında İranlılar tarafından gerçekleştirilmiştir. İran hükümdarı Dara'nın orduları Afganistan'ı işgal ederek yaklaşık 200 yıl bölgede hüküm sürmüşlerdir. Afganistan'daki İran hâkimiyeti M.Ö. 300'lerde Makedonya Kralı Büyük İskender'in doğu seferine çıktığı sırada sona ermiştir. Bunun akabinde bu topraklarda Yunanlılar'ın kurduğu Bahtari Devleti yaklaşık bir asır süren hükümdarlığından sonra kuzeyden gelen baskılar sonucu M.S. 50'de yıkılmıştır. Horasan ve Sistan olarak ikiye ayrılan Afgan toprakları M.S. 50 yılından sonra Türklerle (İskitler, Sakalar, Selçuklular, Gazneliler, Baburiler, Karahanlılar, Avşarlar, Akhunlar'la) tanışmıştır. İslam, Afganistan'a Hz. Osman veya Muaviye'nin Basra valisi Abdurrahman bin Semure'nin bu ülkeye gönderilmesiyle ulaşmıştır.¹

VII. Yüzyılda Arap yarımadasında doğup kısa sürede tüm dünyaya yayılan İslamiyet, Afgan tarihi için de bir milattır. Emeviler'in, Basra valisi Abdurrahman bin Semure'nin; bölgeye gönderilmesiyle İslam'la tanışan Afgan halkları fitratlarına uygun olan bu yeni dini çok kısa denilebilecek bir sürede benimsemişlerdir. İslam'ın bölgeye hakim olmasından sonra bu topraklar hüküm sürdükleri devre damgasını vuran: Samaniler, Gazneliler, Selçuklular ve Harzemşahlar gibi İslam devletlerine ev sahipliği yapar. Özellikle Gazneli Mahmud'un hükümdarlığı döneminde (998-1030) Afganistan, İslam medeniyetinin merkezlerinden biri haline gelir. XI. Yüzyılda altın çağını yaşayan Afganistan XIII.yüzyılda tüm coğrafyayı yerle bir eden Moğol istilasından kendini kurtaramaz. İlim irfan merkezi haline gelen şehirleri birbiri ardına harap olur.²

Moğollar'ı, Timur ve torunlarının kurduğu Babür İmparatorluğu takip eder. Babür Hanedanlığı modern Afganistan'ın temellerinin atılacağı 18.yüzyıla kadar devam eder. Yerli halktan bir lider olan Nadir Han'ın ölümü üzerine harekete geçen Ahmet Şah;

¹ Akkurt, Mehmet, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejileri*, Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 11-12.

² Said Jafer, Hamidi, *Tarihi Siyasi*, Bayhaki, Yayınevi Tahran, 2012, s. 24

Peştunlar'ı, Özbekler'i, Tacikler'i idaresi altında toplayarak tüm Afganistan'a hâkim olur. Böylece Afganistan ilk kez siyasi birliğini oluşturarak tarih sahnesindeki yerini alır.

Ahmet Şah Durrani'den sonra (1772) hızla güç kaybetmeye başlayan ülke sırasıyla Dost Muhammed Han (1826-1863), Abdurrahman Han (1880-1901), Habibullah Han (1901-1919) tarafından yönetilir.³ Onun yönetimi XIX. Yüzyılın sonlarında (1880–1901) Ruslar ve İngilizler tarafından bugünkü Afganistan'ın sınırları çizildi. Afganistan'ın dış ilişkilerinin de İngilizler'in kontrolüne girişi bu dönemdedir. Emir Abdurrahman'ın İngilizler ile 1893 yılında yaptığı Durand Sınır Anlaşması⁴ ile Afganistan'ın doğu ve güney sınırlarına dayanan İngilizler, Afganistan'ı yeni bir anlaşmaya mecbur bıraktılar. Yapılan bu antlaşmanın bugüne dek oluşan birçok siyasi problemin de temelini oluşturduğu söylenebilir.

Emir Abdurrahman'ın son dönemlere Rusya'da gerçekleşen devrimler, Afganistan'ın İngilizler'e karşı Ruslar'a yakınlaşmasına neden oldu. 1907 yılında İngiltere ile Rusya arasında imzalanan St. Petersburg Sözleşmesi ile bölgesel entegrasyon anlaşması yapıldı.⁵ Yeni işgallere zemin hazırlayan bu antlaşma 19. yüzyıl, Afgan tarihinin dönüm noktalarından biridir. Bu yüzyılda Afganistan İngiltere ile Rusya arasındaki büyük oyuna sahne olur. Ülkenin kapılarını Avrupa'ya açan Habibullah'ın 19 Şubat 1919'da bir suikasta kurban gitmesi üzerine, yerine yenilikçi fikirleriyle tanınan oğlu Emanullah Han geçer.

Kendine Mustafa Kemal'i örnek alan Emanullah Han benzer reformları Afganistan'da uygulamaya kalkınca ülkeyi terk etmek zorunda kalır (1929). Bunun üzerine sürgünde bulunduğu Fransa'dan geri dönen Nadir Han kargaşa ortamından yararlanarak iktidarı ele geçirir. Afgan Kabile Meclisi (Loya Cerge) ülkeye kısa sürede istikrarı getiren Nadir Han'a Şah ünvanı vererek tahta çıkarır (16 Ekim 1929).

³ Seyyid Muhammed Bakir Müsbahzada, *Afganistan'ın Siyasi Tarihi*, Merkez Puzhiş Abtab, Kabil, 2005, s.101-114.

⁴ 12 Kasım 1893'te de, İngiliz hükümetinin Hindistan'daki dışişleri sekreterlerinden biri olan Mortimer Durand, kendi hazırladığı ve Afgan topraklarının 100 yıllığına İngiliz Hindistanı'na kiralanmasını içeren anlaşmayı Emir Abdurrahman'a imzalattı.

⁵ Afganistan devletinin kurulması, <http://afganistan.ihh.org.tr/tarih/afganistandevleti/afganistandevleti.html>, (12.04.2013).

Halkın dini hassasiyetlerini de göz önünde tutarak politikalarını uygulayan Nadir Şah sağlam bir idare kurar. Şahsi bir düşmanı tarafından 1933'te öldürülmesi üzerine yerine çocuk yaştaki oğlu Zahir Şah getirilir. Zahir Şah babasının kurduğu idare sayesinde uzun yıllar iktidarda kalır.

Nur Muhammed Taraki'nin 1978 de, Sovyet Rusya ile 20 yıl süreli bir "Dostluk, iyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması" imzalaması, Amerika'nın harekete geçmesine neden olmuştur.⁶ Afgan halkının uydulaşma süreciniye tepkisi çok sert olur. 1978'de iktidara gelen Muhammed Teraki'nin İslam karşıtı uygulamaları Hizbi İslami ve Cemiyet-i İslami gibi mücahit grupların kurulmasına neden olur. Ülke geneline yayılan cihat ruhunu kuvvetlendiren işgal bu iki büyük mücahit grubu güçlendirdiği gibi yeni grupların doğmasını da beraberinde getirir. Afgan ordusunun ve polis gücünün tamamına yakını mücahit saflarına katılır. 115 bin kişilik Kızıl Ordu desteğini arkasına alan Babrak Karmal 'birkaç çapulcu' olarak nitelediği mücahitlerin bir türlü üstesinden gelemez. Sovyetler, şehirleri denetim altında tutarken kırsal kesimler ile mücahitlerin kontrolü altındadır.⁷

İşgal uluslararası toplum tarafından da çok sert tepki görür. Oluşan bu tepkinin etik boyutu olduğu kadar ulusal çıkarlara da dayandığı başka bir gerçektir. 1980'de İslamabad'da toplanan İslam Konferansı, Sovyetler Birliği'ni açıkça işgalci olarak niteler. BM'de Afganistan'daki yabancı askerlerin çekilmesi yönünde karar alır (2 Ocak 1984). Bütün bunlardan daha önemlisi ise ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki yumuşama döneminin Afgan işgali ve Reagan'ın iktidara gelişiyle yerini tekrar Soğuk Savaşa bıramasıdır. Gorbaçov'a kadar iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginliğin had safha da olduğu söylenebilir. Sovyetlerin Çarlık Rusya'sından miras aldıkları sıcak denizlere inme idealinden endişe duyan ABD, işgale karşı mücadele eden mücahitlere yoğun destek verir. Pakistan, İran ve daha birçok İslam ülkesinin desteğini arkasına alan mücahitler yenilmez denilen Kızıl Ordu efsanesini yerle bir ederler. Afgan cihadı mit haline getirilen Kızıl Ordu balonunu patlatarak Sovyet İmparatorluğu'nun tarihe karışmasına da önemli bir etken olur.

⁶ Şebnem Özbek, Afganistan'ın yakın tarihine kısa bir bakış, <http://www.toplumsalbilinc.org/forum/index.php?topic=10255.0>, (12.02.2010).

⁷ Seyyid Muhammed Bakir Müsbahzada, *Afganistan'ın Siyasi Tarihi*, Merkez Puzişiş Abtab, kabil,2005,s.80-85

Muhammed Necibullah Sovyetler`in Afganistan'ı terk etme kararı alması üzerine muhalefetle uzlaşma arayışlarına girer. Bu çerçevede ilk etapta tek taraflı ateşkes ilan edilerek rejimin İslamî olduğu öne sürülür. Din görevlileri maaşa bağlanır. Besmeleyle başlayan söylevlerde bol bol dini motifler kullanılır. Bu politikaların bir uzantısı olarak devletin ismi Afganistan Cumhuriyeti (Temmuz 1987) olarak değiştirilir. Ama tüm bu girişimler de sonucu değiştirmez. Necibullah'ın en önemli komutanlarından Raşit Dostum'un mücahit saflarına katılmasıyla Kabil, Şah Mesud önderliğindeki mücahitlerin eline geçer (1992). Necibullah da Taliban tarafından infaz edileceği 1996 yılına kadar BM'ye sığınır.⁸

Dünyanın en büyük ordusu Kızıl Ordu'yu dize getiren mücahitlerin sırf kişisel ihtirasları yüzünden kendi aralarında çatışmaları ve yüzlerce masum insanın ölümüne neden olmaları hem İslam dünyasında hem de Afganistan halkı nezninde itibarlarını zedelemesini de beraberinde getirmiştir . Bu manasız savaşın en büyük kurbanı olan Afgan halkı tepkisini iç savaştan harap olmuş Kabil sokaklarına "Alın yedi keçinizi (yedi büyük mücahit grup), verin dört ayımızı (Sovyet yanlısı dört Afganlı)" diye yazarak dile getirir.

Molla Ömer önderliğindeki Peştun asıllı medrese öğrencilerinden oluşan Taliban hareketi umutların tükendiği böyle bir ortamda doğar (1994). Molla Ömer, ISI'nın (Pakistan İstihbarat Teşkilatı) yardımıyla, 1994'de Taliban'ın baş lideri olarak ortaya çıktı. Kısa bir süre içinde Pakistan'ın da yardımıyla, Taliban Afganistan'ın önemli şehirlerinin kontrolünü ele aldı. Taliban güçleri önce Kandahar'ı sonra Herat, Kâbil, Mezar-ı Şerif ve son olarak da Bamiyan'ı ele geçirdiler.

Fakat bunların hiçbirinin, İslamabat ve Washington'un katılımı olmaksızın gerçekleşmeyeceğini belirtmek gerekir. Taliban'ın, yakın zamana kadar onu finanse etmeye devam eden Amerika'dan yaklaşık 10 milyar dolar aldığı tahmin ediliyor. Yaşamın, on yedi yıl aradan sonra tekrar normale döndüğü ülkede, devlet Hanefi mezhebinin en keskin yorumları baz alarak yeniden yapılandırıldı.⁹

⁸ Rauf Beg, *Adı Afganistan'dı Talibanların Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul-2001, s. 205-206.

⁹ Ömer Turan, *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*, Acar Mat, İstanbul, 2003, s.-403-413

Irak'a yönelik askeri müdahale de göstermiştir ki; Afganistan saldırısı ABD 'nin iddia ettiği gibi sadece terörle mücadele amaçlı olmayıp, uzun süredir planlanan global stratejinin bir parçasıdır. Afganistan ile başlayıp Irak'la devam eden bu saldırı kampanyasının devam edeceği muhtemel gözükmektedir. Bu global oyunda başlangıç noktasında yer alan Afganistan'a ise 19. yüzyılda olduğu gibi ev sahibi rolü biçilmiştir.

Afganistan'daki tarihsel süreç bu ülkenin zayıf bir devlet yapısına sahip olmasının arkasındaki nedenleri ortaya koymaktadır. Afganistan'ın coğrafi konumundan ötürü büyük güçlerin etkinlik mücadelesine sahne oluşu ve dış güçlerin müdahalelerine maruz kalışı, bu devleti çeşitli dış dinamiklerin etkisine açık bırakmıştır.¹⁰

1.2. Afganistan'ın Jeopolitik Önemi

Her şeyden önce şu noktanın altını çizmekte fayda vardır: Afganistan, Avrasya coğrafyasının güneydoğu ucunun önemli bir kısmını oluşturmaktadır.¹¹ Bu nedenle, Afganistan'ın jeopolitik önemi, Avrasya coğrafyasına hâkim olmak isteyen bölgesel ve küresel güçlerin amaç ve taktikleri bağlamında somutlaştırılabilir.

Afganistan, kuzeyde Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan; batıda İran, güneybatı, güney ve güneydoğuda Pakistan ve doğuda ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin siyasî idaresinde kalan Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan) ile sınırdadır. Bu nedenle Afganistan, tarihin çeşitli dönemlerinde, bilhassa Avrasya bölgesinde cereyan eden küresel ve bölgesel güç mücadelelerinde, “büyük güçler” diye tabir edilen ülkelerce bir “jeopolitik güzergah” olarak kullanılmıştır. Bu doğrultuda, Rudyard Kipling'in “Büyük Oyun” (Great Game) olarak adlandırdığı, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında Rusya ile Britanya arasındaki güç mücadeleleri, bu bölgede cereyan eden en büyük “oyunlar” olarak karşımıza çıkmaktadır. Koşulların değişmesine rağmen Soğuk Savaş yıllarında, aynı “oyunlar” ABD ile Sovyetler Birliği arasında da devam etmiştir. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından beri Sovyetler Birliği'nin Afganistan üzerinden Hint Okyanusu'na inmeye çalışması, bunun neticesi olarak 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi

¹⁰ <http://www.orsam.org.tr/tr/raporgoster.aspx?ID=1641> 07.03.2011

¹¹ Fazıl Ahmed Burget, Afganistan'da başlayan yeni dönem Türkiye'nin yeri, uluslararası ilişkiler ve stratejik analizler merkezi, http://www.turksam.org/tr/a273.html?x_ID=273, (08.09.2006).

ve buna karşın, ABD'nin Afganistan direnişçilerini desteklemesi gibi olayları bu kapsamda incelemek mümkündür.¹²

Soğuk Savaş yılları boyunca dünyanın en önemli petrol ve doğalgaz rezervlerinin bulunduğu Avrasya'nın geniş bir bölümünün üzerinde egemen olan Sovyetler Birliği, dünyanın en büyük enerji kaynaklarının da sahibi idi.¹³ Bu bağlamda, dünyadaki kömür rezervlerinin yüzde 58'ini, demir madenlerinin yüzde 41'ini, petrolün ise yüzde 58,7'sini kontrol etmekteydi. Bu da Sovyetler Birliği'nin gücünü artıran en temel faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktaydı. Bu arada, 1977-1981 yılları arasında ABD'de Ulusal Güvenlik danışmanlığı yapan ve dünyanın en büyük strateji uzmanı olarak bilinen Zbigniew Brzezinski, 1997 yılında yayımlanan "The Grand Chessboard" (Büyük Satranç Tahtası) isimli çalışmasında, dünyadaki insan gücünün yüzde 75'inin Avrasya bölgesinde yaşadığını ve dünyadaki yer altı zenginliklerinin çoğunun da bu bölgede olduğunu belirtirken, Avrasya'nın dünya GSMH' sının yüzde 60'luk bölümüne sahip olduğunu ve bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçünü kendi bünyesinde barındırarak her zaman büyük güçlerin dikkatini çektiğinin altını çizmektedir. Bu noktadan hareketle, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Avrasya bölgesinin, bölgesel güçler arasında yeniden bir "Büyük Oyun"a sahne olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısı ile, Avrasya bölgesi ile Güney Asya ülkeleri arasında transit bir geçit oluşturması açısından, Afganistan'ın jeopolitik önemi son çeyrek asırda daha da artmıştır.¹⁴

Soğuk savaş sonrası dünya çok kutuplu bir görünümde dir. Bu kutuplar ABD, AB, Rusya, Çin ve Hindistan'dır. Orta Asya bölgesi bu küresel güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir. Bütün bu güçler, Afganistan coğrafyasına hâkim olan bir büyük gücün, bir taraftan Orta Asya'yı, diğer taraftan Hint yarımadasını ve dolayısıyla da denize açılan yolları kontrol edebilme şansına sahip olduğunu bilmektedir. Amerika açısından ise olayın üç ayrı boyutu vardır. Birincisi, bölgeye yerleşerek Rusya, Çin ve Hindistan üçlüsünün etkisini kırmak, ikincisi Avrasya'nın en zengin petrol ve doğalgaz yataklarını kontrol altına almak. Üçüncüsü ise başta İran olmak üzere İsrail'in güvenliğini tehdit

¹² Masuod Razavi, *Afganistan Tarihi*, İntişarat Şapeki, Kabil, 2005, s.40-52

¹³ Fazıl Ahmed Burget, Afganistan'ın Jeopolitik konumu ve Türkiye, <http://www.turksam.org/tr/yazdir2101.html> (27.07.2010).

¹⁴ Parviz Muşaraf, *Dar Hat Ataş*, İntişarat Mayvand, Kabil-2007, s.51-53

eden unsurlara karşı bölgede yeni mevziler kazanmaktadır. Bu anlamda ABD yönetiminin Afganistan'a özel bir önem verdiği aşikârdır. Hiç şüphesiz Avrasya'nın bu zengin petrol ve doğalgazının hemen çevresindeki kuşak, 21. yüzyılın yeni düzeninin oluşumunda başrolü oynayacak jeopolitik öneme hâzidir. Amerika, Avrasya'yı ele geçirdiği takdirde dünyanın en ileri ve ekonomik olarak en verimli üç bölgesinden ikisini kontrolü altında alacağını farkındadır. Yine yalnız başına giderek büyüyen Çin'in bölgede etkinliğinin artmasının önüne geçmek için de Afganistan tampon bölge olarak kabul edilmiş gözükmekte zira Pekin yönetimi aynı zamanda İran'la da yakınlaşmış ve İran'ı Körfez bölgesinde ve Orta Asya bölgesinde güven sağlayan bir güç olarak görmeye başlamıştır. Bu bağlamda Amerika'nın, Afganistan stratejisine bakıldığında, bu amaçlarına ulaşmak için ciddiyetle tasarlanmış birçok planı yürürlüğe koyduğu sonucu kendiliğinden çıkmaktadır.¹⁵

Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere, Avrasya'nın değişen yeni jeopolitik dengeleri bağlamında Afganistan'ın önemi daha da artarak, küresel ve bölgesel güçlerin yeni bir mücadele sahasına dönüşmüştür. Bununla birlikte, inşası planlanan boru hattı projesi başta olmak üzere, bu ülkenin rehabilitasyon ve modernizasyon çalışmaları için, çeşitli alanlardaki şirketlere büyük ihtiyaç doğmuştur. Bu noktada, Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasında Türk şirketlerinin de kendi yerini alması gerektiği belirtmektedir. ABD başta olmak üzere, Batılılar tarafından İslam Dünyasına bir "model" olarak sunulmaya çalışılan Türkiye'nin "modellik" rolü başkaları tarafından empoze edilmeden, mevcut fırsatlardan yararlanması gerekmektedir. Çünkü her şeyden önce Türkler tarihsel ve sosyolajik olarak Afganistan'da sevilen bir topluluktur. Türkiye'nin reel egemenliği bu coğrafya da güçlüdür. Afganistan'da ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesi hususunda Türkiye Cumhuriyeti'nin, Türk şirketlerinin daha fazla rol almasını teşvik etmesi ve bu ülkenin yeniden yapılandırılmasında öncülük etmesi gerekmektedir. Türkiye'nin Afganistan'da elde edeceği başarının Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne yansması ve böylece Türkiye'nin Afganistan üzerinden Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne yeniden nüfuz etmesi mümkün olabilir¹⁶.

¹⁵ Ahmed Şah Mesud, "ABD'nin Afganistan Planı", <http://afganistan.ihh.org.tr/uluslararasi/plan/plan.html>, (18.06.2013).

¹⁶ Fazıl Ahmed Burget, Afganistan da başlayan yeni dönem Türkiye'nin yeri,uluslararası ilişkiler ve stratejik analizler merkezi,http://www.turksam.org/tr/a273.html?x_ID=273,(08.09.2006).

1.3. Afganistan'ın Etnik Yapısı

Afganistan çeşitli etnik grupların beraber yaşadığı bir ülkedir. Ülkede uluslaşma sürecinin zayıf kaldığı söylenebilir. Zaman zaman etnik gruplar arasında çatışmalar, etnik ayrımcılıktan kaynaklanan gerginlikler yaşanmaktadır. Taliban döneminde zorunlu göçler (yerlerinden edinmiş insanlar) yaşanmıştır. Yaşanan iç savaş ülkenin etnik mozağini karma karışık duruma getirmiştir. Afgan halkının % 99'ü Müslüman'dır.¹⁷ Bu müslüman nüfusu %80'inin Sunni olduğu göz önünde alındığında dini anlamda bir homojenlikten bahsedilebilir.

Afganistan 19 etnik gruptan oluşan bir devlettir. Afganistan'ın en büyük etnik grubunu Afganlar yani Peştunlar oluşturmaktadır. İkinci büyük grubu ise Tacikler'dir. Arkasından üçüncü sırada Türkler gelmektedir.1747 yılından beri ülkenin tüm hükümdarları Peştun asıllı olmasına karşın 1992 yılında merkezi hükümetin dağılmasıyla dengeler değişmiştir., Her etnik grup kendi bölgesinin yönetimini elinde bulundurmaya başlamıştır.¹⁸

1.3.1. Peştunlar

Afganistan nüfusunun %48'ini oluşturan Peştunlar, Hint Avrupa dilinden oluşan Peştunca'yı konuşurlar. Peştunlar'ın M.Ö. ve sonraki yüzyıllarda Orta Asya'dan İndis Vadisi'ne göç eden değişik kavimlerin torunları olduğu tahmin edilmektedir. Peştunlar'ın kökeniyle ilgili kaynaklara baktığımızda karşımıza şu rivayet çıkmaktadır; Feridun Hanedanı'nın baskısından kurtulmak için Nuh Peygamber'in soyundan gelen Zohak'ın oğulları İran'dan kaçarak Gürlüler'in yanına geldiler. Zohak'ın oğullarından Merrirud Şah Hüseyin Gür aşiret ağalarında birinin kızıyla gizlice ilişkiye girdi. Bu aşktan bir kız çocuğu dünyaya geldi. Kıza "Gılziye" ismini verdiler. Bugünkü Gılzay'ların "Gılziye"den kaynaklandığı rivayet edilmektedir. Öte yandan, Gılzaylar'ın 10.yy'da Güney Afganistan'da yaşamış olan Halaç Türkleri'nden geldiğine dair iddialar da vardır. Galzaylar'ın alt boyları olan Turan, Buran, Tokhi, Motak, Ender ve Taraki

¹⁷ Yavuz, Selim, çeviren, Sadri Muhammed Arif, "*Afganistan ve Dostum*", Naşine-I Cihan, Tehran, 2009,s. 25.

¹⁸ Ülkenin %84'ü Sünni, %15'i Şii Müslüman'dır, %1'i ise diğer dinlere (Hindu, Sih, Yahudiler) mensup insanlardan oluşmaktadır.

sözcüklerinin aslında birer eski Türk isimleri olması bu gruptaki Türk etkisinin veya izinin açık bir kanıtı olsa gerektir.¹⁹

Ancak Peştun dili ve bazı diğer hususiyetleri Peştunlar'ın, Ariyalılar'dan olduklarını gösteriyor. Özellikle Peştunlar'ın "Kuçi" kabilelerinin yaşam tarzı tamı tamına eski Ariyalılar'n hayatına benzemektedir.

Afganistan'ın en büyük ve en etkili grubu olan Peştunlar ülkenin güneyinde ve kuzeyinde yaşamaktadırlar. Yoğun olarak yaşadıkları iller Kandahar, Gazne, Uruzgan, Paktia, Nangarhar ve Vardak'tır. Bunun dışında küçük bir Peştun azınlığı da kuzey Afganistan'da yaşamaktadır.²⁰

Bugünkü Afganistan'da çoğunluğu meydana getiren Peştunlar, Ahmad Şah'ın 1747'de tahta gelmesinden itibaren günümüze kadar ülkeyi yöneten asli grup pozisyonundadır. Tacik, Türk ve diğer kabileler, Gılaylar'ın (Motakiler, Sudazaylar ve Muhammet Zaylar) komutasındaki Peştunlar'a katılmışlardır. Afganistan Peştunları'nın tamamı Sünni Hanefi'dir. Ancak Kuzey Pakistan'da Pareçınar, Tira, Sade, Kuhut ve Kirman'ın Pareçınar'ında birçok Şii Peştunlar vardır²¹.

1.3.2. Tacikler

Afganistan'ın ikinci büyük etnik grubu olan Tacikler ülke nüfusunun %23'ünü oluşturmaktadırlar. Ariyalılar'ın Afganistan'daki diğer iki kavminden (Peştunlar ve Beluciler) daha maharetli ve gelişmiş bir toplumdur. Tacikler'in hemen hepsi göçebelik hayatını terk etmiş yerleşiklerdir. Afganistan'ın en eski sakinlerinden sayılmaktadırlar. Tacik isminin Arapça "Taz" veya "Taç" kelimelerinden kaynaklandığı sanılmaktadır. Riyavete göre Araplar, Afganistan'da evlilik yoluyla başka milletlere karışan kendilerinden önceki soydaşlarına "Taz" veya "Taç" ismini vermişlerdir. Bir başka rivayete göre ise, "Tazi" veya "Tazik", ilk başta Farsça konuşanlar tarafından Araplara deniliyordu. Ancak daha sonraları bu isim, "Tacik" şeklinde değişerek, Türkler

¹⁹ Avrasya Dosyası, Mehmet Seyfettin Erol-Fazıl Ahmet Bünget, c.7, s.102-136 ,Türk Dün. Araş Dergisi,

²⁰ Mehmet Akkurt, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejileri*, IQ kültür sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005,s.61

²¹ Azad Beg Kerim Oğlu, *Afgan Türkistan'ı*, Turan Kültür Vakfı, Peşaver-1997,s, 86-88.

tarafından Farsça konuşanlara verilmiştir. Afganistan'da Tacik kelimesi Şii olmayan tüm Farsça konuşanlara verilmektedir²².

Tacikler, Afganistan'ın en eski sakinlerinden oldukları için oldukça verimli toprakları işgal etmişlerdir. Çoğu pirinç, buğday, arpa v.b. hububat yetiştirmektedir. Bunlara daha çok "Dağ Tacikleri" deniliyor. Sebebi de onların dağlık bir bölge olan Badağşan ilinde ve ona bağlı Vahan koridorunda yaşamalarıdır. Kente çok seyrek inen Dağ Tacikleri, burada fakir bir hayat sürmektedirler. Kentlerde ve kırsal kesimlerde yaşayan Tacikler'e daha çok Farsivanlar deniliyor. Ülke nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan Farsivanlar gerek ekonomide gerekse siyasette önemli rol oynamaktadırlar. Kabil'den Herat'a kadar ülkenin dört bir yanına dağılmış olan Farsivanlar'ın yoğun olarak yaşadığı iller ve ilçeler; Kabil, Bağlan, Tahhar, Samangan, Mezar-ı şerif, Çarikar, Peçşir, Duşi, Gur, Herat, Farah, Kunduz'un kent merkezi ve Hanabad ilçesidir.²³

Afganistan'da genel olarak, Tacik kültürünün etkisi büyüktür. Ülkenin büyük bir bölümünde, eğitim öğretim Tacik dilinde yapılmaktadır. Çünkü, Tacikçe Afganistan'ın bütün etnik gurupları tarafından konuşulan ve anlaşılabilen bir dil olmasının yanısıra eğitim dili Farsça olduğundan resmi dil Farsçadır. Ülkede Tacik olmayan ancak ana dili olarak Tacikçenin değişik şivelerini konuşan başka etnik guruplar da vardır. Hazaralar ve Aymaklar bunlardan bazılarıdır. Tavikler belki de Afganistan'ın göçebe olmayan tek etnik grubudur.²⁴

1.3.3. Hazaralar

Afganistan'ın diğer bir etnik grubunu oluşturan Hazaralar, ülke nüfusunun %11'ini kapsar. Hazaralar'ın ismi konusunda birçok rivayet vardır. Hazar, Farsçada bin anlamında olduğu için Hazaralar'ın, İslamiyet'ten önce bölgeleri Hazaracat'ta, bin tane put yeri olduğu ve İslamiyet'ten sonra ise bunların yerine bin tane mescid yaptıkları, dolayısıyla Hazara diye adlandırıldıkları söylenir. Ancak en yaygın rivayet, Hazaralar'ın bin kişilik Moğol ordusundan kalan Moğol askerleri olduğudur. Hazaralar, kendilerini

²²Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi (Çağdaş Türkiler), c.XV, Konya 1994, s.431-436, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi

²³Türkiye ile Yunanistan 1920'den beri Savaşmamış, 1952'den beri de aynı ittifakta yer almasına rağmen uyum içinde komşuluğa sahip olmayan iki devlettir , <http://tr.docdat.com/docs/index-36456.html?page=4>, (25.04.2013).

²⁴Yavuz, Selim, *Afganistan ve Dostum*, Hiler Yayınları, Ankara, 2004, s.27

Türk Moğol karışımı olarak iddia ediyorlar. Ancak bazı Hazarlı aydınlar, kendilerinin eski Hazar Türkler'inden geldiklerini ve Türk kökenli olduklarını savunurlar. Besud, Caguri ve Uruzgani olmak üzere üç büyük aşiretten oluşan Hazaralar, Afganistan'ın ortasında bulunan dağlık Hazaracak bölgesinde yaşamaktadırlar. Hazarlar'ın çoğu Şii'dir ve Farsça konuşmaktadır; fakat dillerinde Türkçe kökenli az sayıda kelime de bulunmaktadır. Hazaracak bölgesi dışında yaşayan Hazaralar da vardır. Herat çevresinde yaşayan Batı Hazaraları Sünni'dir. Afganistan'daki sayıları tam olarak bilinmeyen Hazaralar'ın yaşadığı alanları genel olarak Kabil, Hindukuş'un kuzeyi ve Bamyan olarak açıklayabiliriz. "Hazaralar da diğer etnik gruplar gibi ziraatla uğraşmaktadırlar."²⁵

1.3.4. Türkler

Afganistan'da Peştunlar ve Tacikler'den sonra en kalabalık etnik grup Türkler'dir. Ülke nüfusunun %15'ini oluşturan Türkler'in, çoğunlukla yaşadığı Kuzey Afganistan'a "Afgan Türkistan'ı" da denilir. Ülkenin en doğusundaki Vahan koridorundan en Batısındaki tarihi Herat kentine kadar uzanan Afgan Türkistan'ı, Katagan ve Türkistan olmak üzere iki bölgeye ayrılmaktadır. Bir Özbek aşiretinin ismi olan Katağan bölgesinin merkezi Kunduz; Türkistan'ın merkezi ise Şibirgan'dır.

Türk boylarının Afganistan'a ne zaman yerleştikleri konusunda çeşitli görüşler vardır. Miladın ilk yıllarından 18.yy.ın ortalarına kadar bu coğrafya da Türkler hâkimiyet kurmuşlardır. Afganistan Türkistan'ında yaşayan Türk boyları, başta dilleri olmak üzere gelenek, görenek, örf ve adetlerini muhafaza etmeyi başarırken, bu bölgenin dışında kalan Türk boyları genelde asimile olmuşlardır. Afşarlar, Kalaçlar, Aymaklar ve Kızılbaşlar'ın büyük bir kısmı asimile olan gurupların başında gelirler. Afganistan'ın en kalabalık Türk grubu ise Özbekler'dir. İkinci kalabalık Türk grubunu oluşturan Türkmenler genellikle Türkistan ve Katagan bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bu iki büyük Türk grubu dışında Kazaklar, Kırgızlar, Tatarlar, Afşarlar, Kalaçlar, Kızılbaşlar (Şiii Caferi Türkleri) ve Aymaklar gibi başka Türk grupları da Afganistan'da yaşamaktadırlar. Afganistan Türkleri'nden Kazaklar ve Kırgızlar çok az sayıda olmakla beraber kendi lehçeleri ile konuşurken diğerleri de ya Özbekçe ya da kendi bölgelerinde

²⁵Türkiye ile Yunanistan 1920'dan Savaşmamış, 1952'den beri de aynı ittifakta yer almasına rağmen uyum içinde komşuluğa sahip olmayan iki devlettir , <http://tr.docdat.com/docs/index-36456.html?page=4>, (25.04.2013).

çoğunlukta olan kavimlerin dilleriyle konuşurlar. Türkistan ve Katagan bölgelerindeki Türk kavimleri arasında Özbek Türkçesi ortak bir lehçe sayılır.²⁶

Az önce ifade edildiği üzere Afganistan'ın en kalabalık Türk topluluğu özbeklerdir. "Herat'ın dışında Bala, Murgap, Maymana, Şibirgan, Serii Pul, Akça, Belh, Mazar-ı şerif ve Tükurgan gibi şehirlerde yaşarlar. Özbekler'in en fazla bulunduğu bölgeler Maymana ve Şibirgan dır. Afganistan'da sağlıklı nüfus sayımı yapılamadığı için Özbek nüfusunun 1,5 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Özbekler, diğer Türk boylarına oranla ticarete daha maharetlidirler. Ticaret dışında tarım, hayvancılık ve el sanatları ile uğraşırlar.

Herat bölgesinde Tekke, Yomud, Sarık; Lakay, Ak Çah yöresinde Tekke ve Ersari; Andhui'de Sarık ve Çakra; Maymana'da Salur; Devletabad'ta Ersari, Mavri ve ayrıca Maruçak'ta Salur boyları bulunmaktadır." Göçebe hayatı süren Afganistan Türkmenleri, boy teşkilatlarını Türmenistan Türkmenleri'nden daha iyi koruyabilmişlerdir. Afganistan Türkmenleri'nin çoğunluğu Türkmenistan'daki "Basmacı" isyanı diye bilinen, Bolşevikler'le mücadele devrinde (1920-1930) buralardan kaçıp gelen Türkmenlerdir. Afganistan'daki nüfuslarının 125 bin ile 640 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Geçimlerini daha çok hayvancılıkla sağlarlar. Afganistan'da meşhur olan "karakul" koyununu Türkmenler yetiştirmektedir. Diğer bir geçim kaynakları da halıcılıktır.

Afgan Pamiri ve Vahan denilen bölgede yaşayan Kırgızlar'ın nüfusunun 40 binin üzerinde olduğu sanılmaktadır. Kırgızlar da Türkmenler gibi göçebe bir hayat sürdürürler ve daha çok hayvancılıkla uğraşırlar.²⁷

Afganistan'ın değişik bölgelerinde yaşayan Karakalpakların nüfuslarının 3,4 bini geçmediği tahmin edilmektedir. Yukarıda saydığımız Türk boyları dışında Nadir şah'ın 18.yy.da Afganistan'a getirdiği Kızılbaşlar ve Aymaklar da mevcuttur; Fakat bu Türk boyları dillerini unutmuşlar, diğer Afgan halkları içinde asimile olmaya yüz tutmuşlardır. Günümüzde Afganistan'da Türk nüfusun, 2,5 milyonun üstünde olduğu

²⁶ Avrasya Dosyası, Mehmet Seyfettin Erol-Fazıl Ahmet Bunget, c.7, s.102-36

²⁷Yavuz, Selim, çeviren, Muhammed Arif Sadri, "Afganistan ve Dostum", Naşsine-I Cihan, Tehran, 2009,s.30

tahmin ediliyor. Bazılarınca bu sayı 10 milyon olarak gösterilse de bunu abartılı bir tahmin olduğunu söylenebilir²⁸.

1.4. Afganistan'ın Siyasal Yapısı

Afganistan'ın 1919'da kuruluşundan 1973'e kadar Kraliyet aileleri tarafından yönetilmiştir. Bu süreç içinde Afganistan'ın siyasi durumu, saltanat ailesi içindeki entrikalar, kabile ve güç kavgaları, yabancı ülkelerle girişilen savaşlar gibi pek çok üzücü sahnelere şahit olmuştur. Bu monarşi sistemi halkla bağlayan organ ise "Loya Cerge" (Büyük Meclis) olmuştur. Loya Cerge genellikle kral yanlısı kabile reislerinden (Baron) oluşmaktadır. Yönetimin kral ve kabile reislerinin tekeline bulunması, siyasi anlamda öncelikle halkın siyasi iradesini ve özgürlüğünü kısıtlamıştır.

Afganistan'ın siyasi durumundan bahsederken Coğrafi ve stratejik konumundan dolayı tarih boyunca Afganistan sömürgeci ve emperyalist devletlerin hedefi haline geldiğinden de bahsetmek gerekir²⁹.

Afganistan defalarca istilaya ve işgale uğramıştır. Bütün bu saldırı ve istilalarda Afgan halkı büyük maddi ve manevi zararlara maruz kalmış, kitlesel ölümler yaşamıştır. Ülke harap olmuş, pek çok, şehir, kasaba, tabii ve tarihi varlıklar yok olmuştur. Yabancı güçlerin işgal ve istilalarının her seferinde, Afgan halkının direnişi karşısında sona erdiği de belirtilmelidir. Ancak bu işgal ve saldırılar maddi zararların yanı sıra ülkenin toplumsal yapısı ve halkın sosyolojik karakteri üzerinde de olumsuz etkiler bırakarak büyük toplumsal travmalara neden olmuştur. Yakın tarihe baktıldığında da Afganistan halkının 30 yıllık işgal ve iç savaş döneminden sonra büyük ve acı tecrübelerle uluslararası arenada yerini almaya çalıştığı görülebilir. Taliban yönetiminin ardından Afgan halkı kendi çabaları ve uluslararası camianın yardımlarıyla yaralarını sarmaya ve bozulan toplumsal yapıyı normalleştirmeye çalışmaktadır. Yok olan devlet otoritesini yeniden tesis etmek, anayasal düzeni tekrar kurmak ve güvenliği sağlamak geçiş dönemindeki başlıca hedefleri olmuştur. Hedeflenen amaçlara ulaşmakta önemli handikaplarla karşılaşan ve büyük sorunlar yaşayan yönetim organları, bu süreçte halkın katılımını sağlamak amacıyla bazı adımlar atmaktadır. Seçimler bu katılımın en önemli aracıdır. İşte tam bu noktada yasama erki üzerinde katı aşiret yapısı ve geleneksel yerel

²⁸ Azad Beg, Karim Oğlu *Afgan Türkistan'ı*, Turan Kültür Vakfı, Peşaver-1997, s.13-14

²⁹ Hayr Muhammed Baygan, *Afganistan dar atası nift*, İntişarat Salss, İran-2006, s.303-304

güç odaklarının ağırlık ve etki derecesini anlamak için ülkenin dini ve etnik yapısını incelemek faydalı olacaktır.

Afganistan dağlık bir ülke olarak Orta Doğu, Orta Asya ve Hint Yarımadası arasında yer almaktadır. Bütün bu bölge etnik, dil, din ve kültürel bakımdan çok çeşitli unsurları barındırmaktadır. Genel olarak bu çeşitlilik ülkelerin medeniyetine, kültürel zenginlik ve değerler katmakla beraber bazı sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Afganistan bu yönüyle tam bir mozaik görüntüsü sergilemektedir.³⁰ Bu ülkenin etnik yapısına girmeden bir gerçeği ortaya koymak gerekiyor.

Bu da Afganistan'ın çok zengin bir kültür ve medeniyet tarihine sahip olmasına karşı ne yazık ki son yıllarda batı basınında bu onurlu halkın adı Taliban, El kaide ve benzeri çağdışı oluşumlarla yan yana getirilerek terörle özdeşleştirilmekte oluşudur. Oysaki hangi etnik gruba mensup olursa olsun, Afganistan vatandaşları dünyanın genelinde olduğu gibi sıradan ve normal insanlardır. Üstelik Afgan halkının küçümsenmeyecek bir bölümü okumuş, yazmış, aydın, entellektüel kişilerdir. Bazı araştırmacılar Afganistan'ı ırklar ve milletler müzesi olarak nitelendirmektedir. Afgan halkı iki büyük ırkın yani Hint Avrupa ve Ural Altay gruplarının mensuplarından oluşmaktadır. Beyaz ırk olarak adlandırılan birinci grupta Peştun'ları, Tacikler'i, Nuristaniler'i, Beluçlar'ı, Sarı ırk olarak adlandırılan ikinci grupta ise: Özbekler'i, Kırgızlar'ı, Türkmenler'i, Hazaralar'ı ve diğerlerini saymak mümkündür.

Afganistan'ın, günümüzde ; katı aşiret ve kavimiyetçilik kurallarının hakim olduğu bir ülke olması ise bir dezavantajdır. Bu katı aşiret düzeni, var olan sıkı kavmî münasebetler, ama çoğu zaman ülkeye fayda, ama çoğu zaman da zarar vermektedir. Tarih boyunca yabancı hükümdarlar ve fatihler bu ülkenin tamamını, hiçbir zaman zapt etmekte başarılı olamamışlardır. Afganistan'a saldıran bütün fatihler başta galip gelseler de ülkeye hakim olamamışlardır. Örneğin, Büyük İskender M.Ö. 331 yılında bu toprakları ele geçirdiyse de, asla halkı yanına alamamış ve İskender'in ölümüyle de kısa sürede hakimiyeti son bulmuştur. Babür Hanedanı'nın kurucusu Zahiriydin Muhammet Babür, önce Afganistan'ı ele geçirdi, daha sonra Hindistan'da hükümranlığını kurdu. Babür'ün Afganistan'ı terk etmesinin sebebi: "Bu ülkeyi fethedersin, fakat asla kontrol edemezsin" tespitinden kaynaklanmaktaydı. Babür'ün halefleri de asla bu ülkeye hakim

³⁰ Abbas Karaağaçlı, *Afganistan'ın Siyasal Yapısına Bir Bakış*, 19 Mayıs, İstanbul, 2009, s.1-2-3.

olamadılar. Moğolların istilası da geçici oldu. İngiltere’de hiçbir zaman bu ülkeye hakim olmadı, Kızıl Ordu’yu da yenen Afgan halkının bu direniş gücünün dinamiğinin asıl kaynağının sıkı aşiret yapısı olduğu söylenebilir.³¹

Afgan halkının yabancı istilacılara karşı kitlesel başkaldırılarının temelinde pek çok faktörün yanı sıra bu yapı önemli bir etkidir. Aşiret yapısının olumsuz etkilerine gelince, son otuz yılda yaşanan iç savaşın en belirgin nedenlerinden biri oluşudan öncelikle bahsetmek gerekir. Yaşadığımız asırda çağdışı sayılan feodalizm ve aşirete dayalı toprak mülkiyeti bir toplumun geri kalmışlığının veya geri bırakıldığının en bariz göstergelerinden biridir. Az sayıdaki malik ülkenin topraklarının büyük kısmının sahibi olunca toprak sahipleri önemli maddi ve siyasal güç sahibi olmaktadır. 1965 yılında kurulan Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin liderleri 1977’de iktidara geldiklerinde toprak reformu sayılabilecek bazı uygulamalar yaptılar. Yalnız o dönem ülkede var olan çekişmeler ve dış ülkelerin müdahalesiyle bu girişimler temel değişimi gerçekleştirmekten uzak kalmıştır.

Ülkenin yarısından fazlası yüksek dağlarla kaplı olduğundan, ulaşım yollarının yapımı ve işletilmesi büyük bir sorun olmaktadır. Ulaşımdaki bu yetersizlik ülke bütünlüğü açısından menfi tesirler oluşturmaktadır. Okuma yazma oranının düşük olması, kötü ekonomik yapı, aşırı dini ve kavmî hassasiyetlerde önemli dezavantaj sayılır. Merkezi hükümetin güçlenmesi, anayasal düzenin kurulması devletin üniter yapısının kuvvetli hale gelmesini sağlamış, aşiretlerin zayıflamasına neden olmuştur.

Taliban rejiminin yıkılmasından sonra yeni hükümet hemen hemen bütün aşiretlerin, etnik azınlıkların ve dini grupların desteğini alınca, millî birliği sağlamakta büyük adımlar atılmış oldu. Buna rağmen hâlâ egemen bir hukuk devletinin oluşması için kat edecek pek çok mesafe bulunmaktadır.

Bilindiği üzere bir siyasal sistemi şekilendiren başlıca unsur anayasadır. Afganistan Anayasası 162 maddeden oluşmaktadır. Yürürlükte olan bu Anayasa 2002 yılında toplanan Loya Cerge (Büyük Şura) tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.³² Loya

³¹ Abbas Karaağaçlı, Afganistan’ın Siyasal Yapısına Bir Bakış, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=77%3Aortadogu-analizler&id=335%3Aafganistann-siyasal-yapsina-bir-bakis&format=pdf&option=com_content&Itemid=137, (19.05.2009),s.2.

³² Afganistan Anayasası, <http://moj.gov.af/fa/page/1684>, (22.11.2013).

Cerge tarih boyunca Afganistan'ın siyasal hayatında önemli rol almış da bir kurumdur. Olağanüstü krizler ve tarihi kararların alınması gereken durumlarda toplanan Loya Cerge Afganistan'ın zengin etnik mozaiğini yansıtan; aşiretlerin, dinî ve etnik azınlıkların daha doğrusu ülkede yaşayan bütün halkın temsilcilerinin oluşturduğu kapsayıcı bir kurultaydır. En önemli Loya Cerge Toplantıları'na bakacak olursak: 1747 yılında ülkeyi yönetecek kralı seçmek için Loya Cerge dokuz gün toplantı halinde kalmıştır.³³ Bu toplantılar sırasında hiç konuşmayan delegelerden Ahmet Şah Durranı kral olarak seçildi. Hemen belirtmelidir ki Ahmet Şah Durranı, Birleşik Afganistan Devleti'nin kurucusu olarak kabul edilir. Loya Cerge'nin onayladığı anayasaya göre Afganistan'ın yasama organı Millî Şura'dır.³⁴

Şura, iki meclisten oluşur: Biri Ulusu Cerge, ikincisi Müşrani Cerge Ulusu Cerge'nin (Temsilciler Meclisi) üyeleri gizli ve genel oy prensiplerine göre ülke genelinde yapılan genel seçimlerle seçilir. Ulusu Cerge nin üye sayısı en fazla 250 kişidir. Her vilayet en az iki kişiyle temsil edilir. Bir kişi aynı anda her iki meclise üye olamaz.

Müşrani Cerge'nin üyelerinin seçilme şekli biraz farklıdır: Ülkedeki otuz dört İl Genel Meclisi kendi üyelerinden bir temsilci seçer. Seçilen bu temsilciler dört yıl Müşrani Cerge de görev yapar. Ulusu Meclisleri (Şehir Meclisleri) nin kendi üyeleri arasından seçtikleri temsilciler Müşrani Cerge de üç yıl görev yaparlar. Kalan üçte biri ise toplumun tanınmış kişileri, kanaat önderlerinden ve hayırsever insanlardan Cumhurbaşkanı tarafından seçilirler. Seçilenler arasında 50 kadın delegenin yanı sıra, özürhükümlerinin ve göçebelerin de temsilcileri yer alırlar. Bu üyeler Müşrani Cerge de 5 yıl görev yaparlar.

Daha önceleri, yasa düzenlemeleri hükümetlerce yapılarak, aralıklarla toplanan Loya Cerge (Büyük Şura) tarafından onaylanırdı. Günümüzde yasama görevini Ulus Cerge (Milli Şura) yapmaktadır. Ulusu Cerge'nin üyeleri genel seçilme şartlarının yanı sıra, Afganistan vatandaşı olmalı veya seçimlerden en az on yıl önce Afganistan vatandaşlığına geçmelidir. Hiçbir mahkeme tarafından insanlığa karşı suç işlenebilecek

³³ Najmidin, Afgan, *Tarih maasir Afganistan*, 2. Baskı, Bayhaki Yayınevi, Mezarı Şerif. 2006, s.12

³⁴ Abbas Karaağaçlı, Afganistan'ın Siyasal Yapısına Bir Bakış, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=77%3Aortadogu-analizler&id=335%3Aafganistann-siyasal-yapsina-bir-bakis&format=pdf&option=com_content&Itemid=137, (19.05.2009),s.3.

suçlardan ceza almamış olmalı veya cezai bir hükümlülüğü bulunmamalıdır. Adayların seçildikleri gün itibarıyla Ulusu Cerge Meclisi için 25, Müşrani Cerge Meclisi için 35 yaşını doldurmaları gerekmektedir. Ulusu Cerge'nin başlıca görevleri: Yasa çıkarmak, Kültürel, ekonomik ve toplumsal projeleri onaylamak, devletin bütçesini, yabancı ülke ve kuruluşlardan borç almasını onaylamak, devlete gerekli olan yeni birimler oluşturmak veya ortadan kaldırmak, uluslararası anlaşmaları onaylamak veya fes etmektir.

Cumhurbaşkanı yasayı onaylamazsa, iade edilen yasa bu kez on beş gün zarfında yalnız Ulusu Cergenin önüne gelir. Ulusu Cerge üyelerinin üçte ikisi yasayı onaylarsa, cumhurbaşkanı yasayı onaylamak zorundadır. Yasal düzenlemeler, atamalar, görevden alınmalarla ve yürütme erkiyle ilişkiler konusunda iki meclis arasında ihtilaflar ve sorunlar meydana gelebilir. Anayasa bu konuyu yasal düzenlemeyle çözmüştür: İki meclis arasında sorun çıkarsa her iki meclisin üyelerinden eşit sayıda üyeden oluşan bir hakemler kurulu oluşturulur. Ortak karar alınınca cumhurbaşkanı'nın onayına sunulur. Ortak karar alınmadığı takdirde konu, Ulusu Cerge`de tekrar gündeme alınır. Ulusu Cerge Meclis üyelerinin üçte ikisinin onayıyla kabul edilirse Müşrani Meclisi`ne gönderilmeden doğrudan cumhurbaşkanı'nın onayına sunulur. Her iki meclisin üyeleri (milletvekilleri) meclisteki fikir, oy ve düşüncelerinden dolayı kanuni takibata maruz kalmazlar. İki meclis aynı zamanda toplanır. Meclislerin açılışı ortak oturumda yapılır. Cumhurbaşkanı istediği zaman meclislerin ortak toplantı yapmalarını isteyebilir. Ortak toplantılarda oturum başkanlığını Ulusu Cerge'nin başkanı üstlenir. Meclis toplantıları her zaman aleni olarak yapılır. Eğer on meclis üyesi önerge verir ve meclis onaylarsa gizli oturum da yapılabilir.

Afganistan İslam cumhuriyet'inin yürütme erkinin başında cumhurbaşkanı makamı bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı adaylığının kesinleşmesi için aday olduğunda iki yardımcısının adını da Seçim Komisyonu'na ibraz etmelidir. Cumhurbaşkanı'nın yokluğu veya vefatı halinde görevi birinci yardımcısı üstlenir. Birinci yardımcının yokluğu ve ölümü halinde ise ikinci yardımcı cumhurbaşkanlığı görevini üstlenir.

Afganistan tarih boyunca çok uzun zaman hükümdarlar (monarşi) tarafından yönetilmiş bir ülkedir. On dokuzuncu ve yirminci yüz yıllarda ise siyasal çekişmeler, kanlı iktidar değişiklikleri ve ihtilallere sahne olmuştur. Günümüzde ise; bütün iç ve dış sorunlara

rağmen anayasal bir süreci oturtmaya çalışmaktadır. Cumhurbaşkanı bu dönemin en önemli siyasal figürlerinden biridir.

Cumhurbaşkanı beş yıllık bir süre için genel ve gizli oyla seçilir. Seçimlerde ilk turda kullanılan oyların %50'sinden bir fazlasını alan seçilmiş olur. Aksi takdirde sonuçların açıklanmasından iki hafta sonra en çok oy alan iki adayın katıldığı bir seçim daha yapılır. Bu seçimde oyların çoğunluğunu kazanan seçilmiş olur. Cumhurbaşkanı adayları: Afganistan vatandaşı, Müslüman Afgan anne, babadan doğmuş olmalıdır.³⁵ Herhangi bir mahkûmiyeti ve yabancı devletlerin tabiiyeti bulunmamalıdır. Bir kişi iki kereden fazla cumhurbaşkanlığı yapamaz. Seçimi kazanan aday Milli Şura`da ant içerek görevine başlar. Cumhurbaşkanının halkın temsilcisi olarak Uluşu Cerge' nin karşısında sorumluluğu vardır. Afganistan Anayasası cumhurbaşkanı'nın gerektiğinde görevden alınma sürecini de belirlemiştir. Eğer Uluşu Cerge üyelerinin üçte biri cumhurbaşkanı'nı, insanlığa karşı suç işlemek, cinayet veya vatana ihanet suçlarını işlemekle suçlarsa meclis bunu gündemine alır. Uluşu Cerge de yapılan oylamada üyelerin üçte ikisi bu önergeyi desteklerse bir ay içinde Loya Cerge (Büyük Şura) toplantıya çağırılır. Loya Cerge üyelerinin üçte ikisi cumhurbaşkanı'nı suçlu görürse özel bir mahkeme kurulur. Özel mahkeme Meşranu Meclisi`nin başkanı, Uluşu Cerge`den üç üye ve Uluşu Cerge Stres Mahkeme (Yüksek Mahkeme) üyeleri arasından seçilir. Özel mahkemenin kararları kesindir³⁶.

Afganistan Anayasasında Başbakanlık makamı öngörölmüş olmakla birlikte etnik dengeler gözetilerek bu makama bir atama yapılmamıştır. Bu haliyle mevcut yapı Başkanlık sistemine benzemektedir. Halk oyuyla seçilen Cumhurbaşkanı Kabine üyelerini belirlemede, Afganistan Halk Meclisi ise Kabine üyelerine bireysel olarak güvenoyu vermektedir.³⁷

Cumhurbaşkanı Karzai 2009 yılında ikinci defa Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Kabinenin bazı üyeleri Mecliste güvenoyu alamamış, bunun üzerine 7 Bakanlık (Sağlık, Yüksek Eğitim, Su ve Enerji, Ulaştırma ve Sivil Havacılık, Kadın İşleri, İletişim ve

³⁵ Abbas Karaağaçlı, Afganistan`ın Siyasal Yapısına Bir Bakış, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=77%3Aaortadogu-analizler&id=335%3Aafganistann-siyasal-yapsina-bir-bakis&format=pdf&option=com_content&Itemid=137, (19.05.2009),s.5-6

³⁶ Hayır Muhammed Baygan, *Afganistan dar atası nift*, İntişarat Salss, İran-2006, s.343-345.

³⁷ Gulam Muhammed Gubar, Afganistan Der Mesir-i Tarihi, Mayvand Yayınevi, kabil, 2005, s.255.

Kırsal Kalkınma Bakanlıkları) vekaleten yürütölmek zorunda kalmıştır. Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai'nin, ABD ile yaptıkları güvenlik anlaşmasını cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılacağı Nisan ayı sonrasına bırakacağını açıklaması taraflar arasında krize neden oldu. Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada ise, Karzai'nin İkili Güvenlik Anlaşması'nı imzalamamak için yeni koşullar öne sürdüğü iddia edildi.

Beyaz Saray'ın yazılı açıklamasına göre Rice, Karzai'ye şu mesajı verdi: "Anlaşma hemen imzalanmazsa ABD'nin 2014 sonrasında Afganistan'da hiçbir Amerikan ya da NATO askeri varlığının bulunmayacağı bir durum için planlama yapmaktan başka seçeneği kalmıyor."³⁸

1.5. Sovyet-Afgan Savaşı (1979)

Sovyetler Birliği'nin Aralık 1979 yılın'da Afganistan'ı işgali, 9 yıl sürecek bir maceraya atılmasına; Sovyetler'in dağılmasına varan gelişmelere, hem iç ve hem de dış etkilere maruz kalmasına sebep oldu. Afganistan krallıkla yönetilen bir devlet idi. Ülkede 1973 yılında kadar Davut Han liderliğinde Cumhuriyet ilan edildi. Davut Han'nın hazırladığı anayasa 1977 yılın'da kabul edildi. Davut Han devlet başkanı sıfatıyla kendi aile çevresinden, yakınlarından, devrik kraliyet ailesinin üyelerinden kurulu bir hükümeti iş başına getirdi. Bunun üzerine 10 yıldır ayrı çalışan iki sol örgüt, Halk ve Bayrak partileri Davut Han'a karşı birleştiler. Halk kanadı lideri Hafızullah Amin'in düzenlediği bir darbeyle Davut Han devrildi, kendisi ve aile üyelerinin çoğu öldürüldü. 27 Nisan 1978'de Afganistan Demokratik Cumhuriyeti kuruldu ama Halk ve Bayrak kanatları arasındaki birlik hızla bozuldu. Orduya dayanan Halk kanadı giderek güçlendi. Yeni yönetimin reform programında kadınlara eşit haklar, toprak reformu ve klasik Marksit-Leninist doğrultuda yönetsel önlemler yer alıyordu. Temel Afgan kültür öğeleriyle çatışan bu program ve siyasal baskılar, nüfusun geniş kesimlerini karşısına aldı. 1978 yazında Nuristan bölgesinde ilk ayaklanmalar patlak verdi. Bu ayaklamalar eş güdümsüz bir şekilde tüm ülkeye yayıldı. Bu kirtik durum sebebiyle 5 Aralık

³⁸ Afganistan, http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/07/130702_mar_bsa_talks_resumption_shtml, (02.11.2013).

1978'da, Sovyetler ile Afganistan arasında Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması imzalandı.³⁹

1.6. Sovyet İşgali Ve Afgan Direnişi

Adalet Demokrasi Halk Partisi (ADHP) genel sekreteri olarak kanlı bir darbe ile iktidarı ele geçiren Nur Muhammet Terakki, Afganistan'ın Başbakanı ve Devrim Konseyi'nin Başkanı olarak açıklandı. Terakki'nin dışında dönemin diğer iki önemli isimleri de Babrak Karmal ve Hafizullah Emin'dir. Bu kişiler de Başbakan yardımcısı olmuşlardır. Bu üç marksist lider politikalarını Afgan ulusçuluğu, İslam ilkeleri, toplumsal ve ekonomik adalet, dış politikada tarafsızlık olarak açıkladılar ve herhangi bir komünist eğilimlerinin olmadığını iddia ettiler. ADHP, zamanla gücünü benimsetmekte fazla zorlanmadı. Çünkü ordunu desteğini almıştır. Bu ortamda Nur Muhammed Terakki, oldukça kararlı bir değişim programı uygulamaya başladı: Kadınlara eşit haklar verildi, toprak dağılımı yeniden düzenlendi ve Sovyetler Birliği'ndekine benzer bir yönetim sistemi kuruldu.

Fakat bu program, özellikle tutucu çevrelerde Afgan kültürünün bozulduğu gerekçesiyle tepki uyandırmaktaydı. Kızıl bayrağın ulusal sembol olarak benimsenmesi bardağı taşıran son damla oldu. 1978 yazında Nuristan'da büyük bir ayaklanma çıktı. 14 Şubat 1979'da ABD Büyükelçisinin öldürülmesiyle, ABD desteği olasılığı ortadan kalktı. 28 Mart 1979'da Hafizullah Emin Başbakan oldu. Ancak sürekli ayaklanmalarla başa çıkamadı. Sovyetler Birliğinden askeri destek istemek zorunda kaldı. 14 Eylül 1979'da Terakki, Emin destekçileri tarafından öldürüldü. Sovyetler Birliği, Emin'e askeri destek vermesine rağmen Emin, aynı zamanda ABD'den de destek istedi. 24 Aralık 1979'da Sovyet orduları Afganistan'ı işgale başladılar. 27 Aralık'ta da Emin ve pek çok takipçisi öldürüldü⁴⁰.

Sovyet işgali ve Emin'in öldürülmesi sonrasında Babrak Karmal, Sovyetler Birliği'nden Afganistan'a döndü. Başbakan, Devrimci Konseyi'nin başkanı ve ADHP'nin genel sekreteri olarak yönetimi ele aldı. Ancak ülke içinde kendisine ve Sovyetler Birliğine karşı çok büyük bir karşıtlık oluşmuştu. Bu karşıt topluluklar, "Mücahit" adı altında

³⁹ Asimetrik savaşlar, SSCB'nin Afganistanı İşgali ve İç Savaş, <http://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/04/03/200/>,(03.04.2011).

⁴⁰ Rauf Beg, *Adı Afganistan'da Taliban Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul.,2001, s.17-19.

birleştiler. Gerek lke içinde gerekse komşu Pakistan'ın Peşaver bölgesinde örgütlenmeye başladılar. Bu karşıt topluluklar, Soğuk savaş şartlarına da uygun bir şskilde Batılı gler tarafından desteklenmekteydi. Mcavitlerin direnişleri, evre ülkeleri ve Batı dünyasını da harekete geçirdi. Çünkü, Afganistan'ın Sovyet kontrolüne girmesi, onların, Hint Okyanusu'na ve keza İnan zerinden Basra Körfezi'ne çıkmalarına imkan vermektedir. Bu durum, Batı ülkelerine olduğu kadar İnan, Çin ve Pakistan gibi evre ülkelerini de tehdit eden bir durum yaratmaktaydı. ABD, Sovyetler'in bu teşebbüsü zerine SALT-II Antlaşmasını onaylamaktan vazgeçti ve 5 Ocak 1980'de bu ülkeye yaptığı tahıl ihracatını da durdurdu. Ayrıca Sovyet işgaline tepki olarak, ABD ve 70'e yakın lke, Moskova'da düzenlenen 1980 Yaz Olimpiyatları'na katılmadı.

Dolayısıyla Afganistan'ın işgali, dünyanın iki süper gücünü bir kez daha karşı karşıya getirdi. İşgal, mahalli olmaktan çıkıp bir dünya sorunu haline dönüştü. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen Sovyetler, 1985 yılında Afganistan'daki askeri etkinliklerini daha da arttırma yoluna gittiler. Giderek artan Sovyet tehdidi ve etkinliği, Afgan mcavitlerinin direnişini ortadan kaldırmaya yetmedi.⁴¹

Bunları ne Sovyet birlikleri ne de Sovyet destekli devlet güçleri bastıramadı. Babrak Karmal, görevini dönemin gizli polis şefi Muhammet Necbullah'a teslim etti. Necibullah, Mcavitlerle iletişim kurmaya çalışıp bir ateşkes teklifinde bulunduysa da bu, Mcavitler tarafından kabul edilmedi⁴².

Kasım 1987'de bir Anayasa değişikliği ile Afganistan Cumhuriyeti açıklandı. Politik partilere ve bunların hkmette temsil edilmelerine izin verildi. Necibullah, devlet başkanı olarak belirlendi. Bu gelişme, Afgan devleti ve Mcavitler arasındaki ilişkilerin kısa bir süre için de olsa yumuşamasını sağladı. Ancak Mcavitler'e Batılı lkeler tarafından yerden havaya atılan oldukça etkili Stinger füzeleri verilmesiyle dengeler değişti. Mcavitler çok büyük bir üstünlük elde ettiler. Böylelikle Sovyet Ordusu en büyük üstünlüğü olan hava egemenliğini kaybetti. Mcavitler'in yenilemeyeceği

⁴¹ Muhammed Hasib Mhsini Lomani, <http://ofogh-e-andisha.blogfa.com/post/4>, (06.07.2013).

⁴² Camilrahman Kamgar, *Afganistan*, İnteşarat Mayvand, Kabul, 2004, s.53-54.

belirginleştii. Nisan1988'de Gorbaçev, Sovyet Birlikleri'nin Afganistan'dan çekileceğine yönelik barış anlaşmasını imzaladı⁴³

1982 yılında BM'ce ele alınan Afganistan sorunu; Afganistan, Pakistan, ABD ve Sovyetler Birliği arasında yapılan görüşmelerle çözüme kavuşturulmaya çalışılmakta idi. Ancak, görüşmeler uzun süre devam etti ve sorun 14 Nisan 1988 Cenevre Antlaşması ile çözümlendi. Cenevre Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Sovyet askerleri 1988-1989 yılı içinde Afganistan'dan çekildiler. Sovyetlerin çekilmesinden sonra ülkede mücahit grupları birleşerek bir hükümet kurdular. Fakat bir süre sonra iktidar içi çekişmeler başladı. Afganistan olayı BM temsilcisi Perez de Cuellar'ın siyasi işler yardımcılarında Diego Cordovez'in gayretleriyle ve altı yıllık bir çabadan sonra çözüme kavuştu.

Amerikan Dışışleri Bakanı Schultz ile Sovyet Dışışleri Bakanı Şevardnadze arasında 21-23 Mart 1988'de Washington'da yapılan toplantılarda son pürüzler giderildi. Afganistan ile ilgili antlaşmalar 14 Nisan 1988'de Cenevre'de imzalandı. Bu antlaşmalar 4 esastan meydana gelmektedir. Bunlar:

1- Karşılıklı Münasebetler, İlkeler Konusunda İkili Antlaşma ile; Afganistan ve Pakistan, birbirlerinin egemenlik, siyasi bağımsızlık, toprak bütünlüğü ile güvenlik ve bağlantısızlık ilkelerine saygı göstermeyi ve birbirlerinin içişlerine karışmamayı taahüt etmektedirler.

2- Milletlerarası Garantiler Konusunda Deklarasyon'u ise; Amerika ile Sovyetler Birliği arasında imzalanmış olup, Afganistan ile Pakistan'ın içişlerine karışmayacaklarını ve birinci belgedeki ilkelere saygı göstereceklerini belirtiyorlardı.

3- Mücahitler'in kendi istekleri ile Dönemlere Dair Anlaşma da; mültecilerin serbestçe evlerine dönmelerinin sağlanması konusundaki tedbirleri kapsamaktaydı.

4- Diğer İlgili Konular Anlaşması ile; bu anlaşmalarla ilgili diğer konuların ne şekilde ele alınacağını belirtilmekteydi. Bu antlaşmalarda dikkati çeken nokta, Sovyetler'in Afganistan'dan herhangi bir tazminat ve benzeri imtiyaz ifadesinin yer almamış olmasıdır. Buna göre, Sovyetler'in bölgeden çekilmesi, ikinci belge olan "Garantiler

⁴³Ahmed muaaffak Zeydan, *Talibanın Yükselişi*, Mana Yayınları, el Cezire,2009, s.117-118.

Deklerasyonu” çerçevesinde gerçekleşti. Bununla, Sovyetler’in prestijleri korunmaya çalışılmıştı.

Nitekim, Sovyetler’in Afganistan’dan çekilmeleri konusunda Amerika ile bir takvim tespit edildi ve 120.000 kişilik Sovyet işgal kuvvetinin 15 Şubat 1989’a kadar çekilme işlemini tamamlaması kararlaştırıldı⁴⁴.

1.7. Sovyet İşgali Sonrası İç Savaş

Sovyet Birlikleri’nin geri çekilmesinden sonra ülke içindeki savaş, Sovyet destekli Necibullah Hükümeti ve Mücahitler arasında sürdü. 1992’de Mücahitler’in bu savaştan zaferle çıkmalarına rağmen bu sefer de Mücahitler arasında değişik bölgeler arasında etnik bir iç savaş başladı. 1994’te İslam öğrencileri anlamına gelen Taliban, Molla Muhammet Ömer liderliğinde siyasi sahneye çıktı. ABD ve Pakistan tarafından desteklenen Taliban, kısa sürede diğer bölgelere üstünlük sağlayarak Kandahar’ı ele geçirdi. Taliban saldırıları Eylül 1995’te Batı Herat’ın ve Eylül 1996’da Kabil’in alınmasıyla sürdü. Ekim 1996’da şeriat kanunları Kabil’de kurumsallaştırıldı.⁴⁵ Mayıs 1997’de Taliban güçleri, Faryab eyaletini ve Mezar-ı Şerif kentini ele geçirdi. 24 Mayıs 1997’de Pakistan, Taliban’ı Afganistan’ın resmi yönetimi olarak tanıdığını açıkladı.

Bu sırada Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde başlatılan barış görüşmeleri, Mayıs 1998’de başarısızlıkla sonuçlandı. Taliban güçleri başlattıkları bir karşı saldırıyla Faryab bölgesini geri aldılar. BM’nin ateşkes çağrılarını dikkate almayan Taliban, pek çok Hazaraları katletti. Bu sırada dünyanın çeşitli yerlerindeki elçilikleri bombalanan ABD, Afganistan’da terörist kampları olduğunu iddia ettiği yerleri bombaladı. Bombalama sırasında ülkedeki ABD ve BM çalışanları ülkeden çıkartıldı. Mart 1999’da geri dönen BM elemanları, barış görüşmelerini başlatmaya çalıştıysa da yeni çatışmaların başlaması sebebiyle başarılı olamadılar. Temmuz 1999’da ABD, Taliban’la alışverişi kesti ve askeri operasyon tehdidinde bulundu. Taliban’ın kuzeydeki yaz saldırıları 140.000 insanı kapsayan çok büyük bir sığınmacı sorununa yol açtı. Kasım 1999’da BM, Taliban’a uçuş yasağı koydu. Ocak 2000’de Taliban yönetimi, Çeçenistan’ı bağımsız bir devlet olarak tanıyarak Rusya’nın tepkisini aldı. Mart 2000’de

⁴⁴ Gulam Şah Muhibbi, *Küresel Örgütlerin Afganistan’a Etkisi BM ve NATO Örneği*, Yayılmamış, Lisans Bitirme Tezi, Celalabat, Kırgızistan, Türk Dünyası İşletme Fakültesi, 2010, s. 5-6

⁴⁵ Neymatllah Türkani, Afganistan’daki devam eden savaş hakkında, <http://www.afghanmaug.net/index.php/-mainmenu-32/365-----v15-365>, (06.03.2008).

Suudi Arabistan'da toplanan İslam Konferansı, barış görüşmelerine öncülük ettiyse de görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı. Mayıs 2000'de Rusya, Afganistan'da bulunan Taliban denetimindeki terörist kamplarını bombalamaya hazır olduğunu belirtti. Temmuz 2000'de Taliban güçleri, Özbekistan İslami Hareketi (ÖİH) adlı bir terörist örgütle işbirliği içinde, kuzeyde yeni bir yaz saldırısı başlattı. ÖİH, Rus sınır korumalarının denetimindeki Tacikistan sınırından geçip Kırgızistan ve Özbekistan içinde terörist saldırılarla bölgeyi düzensizleştirerek, Kuzey bölgeden ulaşan desteği sekteye uğrattırken, Taliban da Talokan şehri üzerine saldırı başlattı. 5 Eylül'de şehri almayı başardı. Talokan şehri, Kuzey Bağlaşıkları'nın elindeki son şehirdi ve şehri kaybeden Kuzey Bağlaşıkları, böylece son havaalanını da yitirmiş oldular. Ülkedeki son şehri de ele geçiren Taliban, ülkenin %90'ı üzerinde egemenliğini kurarak egemenliğini arttırmış oldu. 11 Eylül 2001'de ABD'deki Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terörist saldırılardan Taliban denetimindeki Usame Bin Ladin'in El Kaide örgütünün sorumlu görülmesinin üzerine Taliban devre dışı bırakılarak Afganistan'da düzenin sağlanması için önemli bir fırsat elde edilmiştir.⁴⁶

1.8. İşgali Sonrası Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri (SSCB-ABD) (SALT-II)

SALT-II görüşmeleri, birincisi gibi kolay yürümedi. Zira SALT-I'e karşı Amerikan kongresinden bir takım itirazlar yükselmiştir. ABM Antlaşması'nı Amerika Senatosu hiç bir itiraz göstermeden 3 Ağustos 1972'de 2'ye karşı 88 oyla kabul etti. Fakat geçici anlaşmada, denizaltılardan atılan füzeler sayısında Amerika aleyhine olan eşitsizlik, tentiklere sebep oldu. Bazı Senato üyeleri, SALT-II Anlaşması'nda bu eşitsizliğin giderilmesini istediler. Bunların liderliğini Senatör Henry Jackson (Washington-D) yapıyordu. Senatör Jackson'ın teşebüsü ile kabul edilen "Jackson Amendment" adını alan bir kararla, SALT-II görüşmelerinde Amerika ile Sovyetler Birliği arasında eşitlik ilkesinin korunması kabul edildi.⁴⁷ 18 Haziran 1979'da Viyana'da Jimmy Carter ile Leonid Brejnev arasında imzalandı.

⁴⁶ Abdul Ali Hüseyini, Amerikan Afganistandaki Rolü, <http://www.toloufajr.com/maqalat/hasani1.htm>, (29.07.2013).

⁴⁷ Fahir Armağanoğlu, Netcesiz Kalan salt-2 <http://www.etarih.org/soguksavas/?sayfa=897897.881126.2550891.0.0.php&Neticesiz%20Kalan%20Salt%202>, (09.11.2013).

SALT-I'in devamı ve tamamlayıcısı olan SALT-II anlaşmasında ham ABD hem de Sovyetler Birliği, 1 Kasım 1978 tarihi itibarıyla sahip buldukları bütün stratejik füzelerle, uzun menzilli yani stratejik bombardıman uçaklarının miktarlarını bir memorandumda ortaya koydular. Stratejik uçaklarda birinci planda gelenler, Amerika için B-52 ve B-1 uçakları ile, Sovyetler için Backfire denen Tu 22 M ağır bombardıman uçakları idi. Diğer taraftan tüm bu antlaşması, hem kıtalararası füzelerin (ICBM), hem denizaltılardan atılan füzelerin (SLBM) ve hem de çok başlıklı olup her başlığın bağımsız olarak ayrı hedefe gidebildiği füzelerin (MIRV) tarifleri yapılmış, özellikleri belirtilmiş ve her çeşit füzenin de miktar sınırlaması yapılmıştır.

SALT-II Anlaşmaları, 1922 Washington ve 1930 Londra deniz silahsızlanmaları anlaşmaları, SALT-I Anlaşması'ndan beri son 50 yıl içinde gerçekleştirilmiş ilk silahsızlanma anlaşması idi. Asıl önemli tarafı ise, stratejik olması ve dolayısıyla uzun menzilli nükleer silahlan sınırlamasıydı. Fakat, SALT-II Antlaşması yürürlüğe giremedi. SALT-II Amerikan kamu oyunda ağır tenkitlere uğradı. Bu tenkitler gerek Kongre'den ve gerekse uzman çevrelerden gelmekteydi. Bu tenkit ve gelişmeler sonunda, Amerika, stratejik üstünlüğü Sovyetler'e kaptırdı. Gelişmeler öyle bir duruma geldi ki, Kongre'nin SALT-II'yi tasdik etmesi şüpheli bir görünüm kazandı.⁴⁸

Bu sırada, Sovyetler bir hata yaptı ve 1979 Aralık ayı sonundan itibaren Afganistan'ı işgal etmeye başladılar. İşgal hadisesi üzerine, Amerika SALT-II Antlaşması'nı tasdik etmekten vazgeçti. Çünkü Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali, Orta Doğu'da, en az stratejik silahlar anlaşması kadar önemli bir stratejik değişiklik yapmaktaydı. Kaldı ki, Sovyetlerin Afganistan'ı işgali Amerikan kamuoyunda, detant ve silahsızlanma konusunda Sovyetler'in samimi olmadığı ve yumuşamayı kendi yayılma ve genişleme tasarıları için müsait bir fırsat olarak gördüğü şeklinde değerlendirildi. Netice olarak, SALT-II ama doğduktan sonra çok kısa bir süre içinde sona erdi.

SALT-II Antlaşması, Amerikan kongresi tarafından onaylanmayınca, yürürlüğe konulamadı. Bununla birlikte, iki ülke arasındaki görüşmeler 1982 yılından itibaren

⁴⁸ Salt 1 ve Salt 2 Anlaşması, <http://tarihdersnotlari.blogcu.com/salt-1-ve-salt-2-antlasmalari/7583993>, (26.03.2008).

tekrar gündeme geldi. Bu sırada nükleer silahsızlanma konusunda Helsinki’de de benzer görüşmeler başlatıldı.⁴⁹

⁴⁹Sanat–kültür katagorisinde ve Dünya ve Türk Tarihi forumunda bulunan Salt-II Antlaşması konusu görüntülemektesiniz,=> Salt –II Antlaşması, Soğuk Savaş sırasında SSCB ile ABD arasında imzalanan nükleer silahların kontrolü anlaşması, 21 kasım 1972’de Cenevre de başlayan Salt-II. <http://www.so.gen.tr/dunya-turk-tarihi/37598-salt-ii-anlasmasi.html>, (26.03.2008) .

BÖLÜM 2: TALİBAN'IN AFGANİSTAN'DA ORTAYA ÇIKIŞI VE ETKİLERİ

2.1. Taliban Hareketi'nin Ortaya Çıkışı ve İktidara Gelişi

Bugün dünyanın gündemine oturan Taliban, Afganistan'da komünist rejim yıkıldıktan sonra ilk olarak Kandehar kentinde ortaya çıktı. Afganistan'da medrese öğrencisine Tâlip denilmektedir. Tâlip'in çoğulu ise Tâliban'dı. 29 Ekim 1994'de Kandehar'ı ele geçiren medrese öğrencileri ülkede Taliban olarak anılmaya başladı. Taliban liderliğini Molla Muhammed Ömer yapmaktaydı.

Bu sıralarda Kabil'de iktidar mücadelesi Afganistan Cumhurbaşkanı Rabbani ve Hizb-i İslami'nin kurucusu ve önderi Hikmetyar arasındaki savaşla devam etmekteydi. Bu istikrarsızlık Güney Afganistan'da ortamında Taliban halkın umudu haline dönüştü.

Pakistan askeri istihbaratının Başbakan Binnazir Bhutto'ya sunduğu plana göre; Kandehar'da ortaya çıkan Taliban desteklenerek Afganistan'ın tamamına hakim olması sağlanacak; böylece bu ülkede nüfuz mücadelesini Pakistan kazanmış olacaktır.⁵⁰ Buna ABD'nin desteği de eklenmiş olacak, ABD ve Pakistan için önemli olan diğer bir konu da, petrol ve doğal gaz boru hatlarıydı. Barış sağlandığı zaman Türkmen doğal gazı ve Kazak petroleri Afganistan üzerinden Pakistan'ın Karaçi limanına ulaşabilecekti. ABD ve Pakistan'ın her türlü askeri, Suudi Arabistan'ın ise maddi desteği sağlaması sonucu 27 Eylül 1996'da Taliban Kabil'i ele geçirerek ülkenin yüzde 90'ına sahip oldu.⁵¹

Taliban hareketi ilk kurulduğunda homojen bir yapıya sahipti. Hareketin içinde Pakistan medreselerinde yetişen Afgan ve Pakistanlı gençler vardı. Savaş deneyimi ve askeri yeterliliği olmayan bu gençlerin birçoğu hayatını çatışmalarda kaybetti. Özellikle, Taliban'ın Kuzey Afganistan'i ele geçirmeye çalıştığı 1996 da binlerce genç Talib öldü. General Dostumun komitenlerinden biri olan General Malik, General Dostum ile General Malik arasında yaşanan anlaşmazlık sonucu, Malik, Taliban güçlerini kuzeye davet ederek Mezar-ı Serif ve Sibirgan'ın kapılarını açmıştı. Taliban eliyle Dostum'un yerine geçen Malik, daha sonra Taliban'a da ihanet etti. Binlerce Taliban'ı asker ve

⁵⁰ Afganistan, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-4163/afganistan-devince.html>, (17.10.2002).

⁵¹ Zayar, Afganistan, "Bin Ladin ve Amerikan Emperyalizminin ikiyüzlülüğü" 26 Eylül 2001, Bu yazının İngilizce orijinali <http://www.marxist.com/> adresinde yer almaktadır.

halkın yardımıyla öldürttü. Amerikan Devlet Birimleri`ne göre, Afganistan'da Taliban'ın gücünün artması, özellikle kadınlara yönelik insan hakları ihlallerinin artmasına sebep oldu.⁵² Bu çatışmalar esnasında, Taliban, medresede eğitim görmüş, Hafizi Kur'an diye isimlendirilen 5 bin genç mensubunu kaybetti. Bu olaylar Taliban'da bir dönüm noktası oldu. Zira, belli bir eğitim almamış olan bu gençlerin yerine, paralı askerler savaşımaya başladı. Böylece, harekette bir anlaşmazlık da meydana geldi.⁵³

Bir problemin tarihini ve genel yapısını etüt etmeden günümüzü doğru anlamının mümkün olmadığını söylenebilir. Bu bağlamda Afganistan'ın tarihi gelişimini, etnik ve dinî yapısını, Taliban'ın doğuşunu, islam itikadındaki yeri, Usame Bin Ladin'in kim olduğunu ve gücünü nereden aldığını ele alınmalıdır. Tüm bunlar 11 Eylül tarihiyle birlikte dünyanın alacağı yeni biçimi iyi okumak için yardımcı olacaktır.

1994 yılında bölgede hassas dengeleri sarsan bir hareket olarak doğan Taliban hareketi aradan geçen yaklaşık 15 yıllık süreçte nüfuzunu sadece Afganistan'da değil Pakistan, Özbekistan, Tacikistan gibi ülkelere de yaymayı başarmıştır. Bu süreçte; Taliban, Usame Bin Ladin ve Eymen Ez Zevahiri gibi liderlerin desteğiyle bölgede 60'a yakın müslüman ülkesinden İslami oluşumları bir çatı altında toplayarak Batı'ya karşı büyük ve uzun soluklu bir mücadeleye girişti. Taliban bölgede iktidara gelir gelmez dünyanın dört bir yanındaki İslami hareketleri ülkesine kabul etti ve bu hareketlerin kendi ülkelerindeki mücadelesine destek verdi. Bir kaç örnek vermek gerekirse Taliban'ın iktidarı sürecinde Kafkasya'daki savaşa katılmak isteyenler Afganistan'da eğitim alıyordu. Filipinler ve Özbekistan'da da Taliban iktidarı sonrası ciddi hareketlenmeler yaşandı.⁵⁴

İlk zamanlarda Suudi Arabistan maddi, Pakistan ise askeri yardımlarını doğrudan ve dolaylı olarak Taliban'a göndermeye başladı.⁵⁵ Buna ABD'nin desteği de eklendi.

⁵² Afghanistan, Country Reports on Human Rights Practices, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor 2003, February 25, 2004 <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2003/27943.htm>

⁵³ Emin Demirel, *Taliban, El-Kaide-Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan*, IQ Kültür Sanat, yay, İstanbul-2002, s.57-58

⁵⁴ Abdullah Azadi, Veziristan'da Gerçek Neler Oluyor NATO: Küresel İntifada Tehdidi Aларım Veriyor, http://www.davetci.com/d_ulke/afg_taliban_tarihce_2010.htm, (02.02.2010).

⁵⁵ Farid Qarizadah, *Taliban'ın İslam Anlayışı, 21.yy*, Türkiye Enstitüsü Dergesinde yayımlanmış makale, <http://faridqarizadah.blogfa.com/cat-3.aspx>, (12.08.2012).

ABD'ye göre Afganistan en azından istikrarlı bir yönetime kavuşacaktı. Ancak durum hiç de tahmin edildiği gibi olmadı. Taliban gençlerinin birçoğu hayatını çatışmalarda kaybetti. ABD ve Pakistan için önemli olan diğer bir konu da, petrol ve doğal gaz boru hatlarıydı. Barış sağlandığı zaman Türkmen doğal gazı ve Kazak petroleri Afganistan üzerinden Pakistan'ın Karaçi limanına ulaşabilecekti. ABD, Pakistan'ın her türlü askeri desteği Suudi Arabistan'ın ise maddi desteği sağlayarak Taliban 27 Eylül 1996'da Kabil'i ele geçirdi. Ülkenin yüzde 90'ını kontrol etmeye başladı. Dünya basını o günlerde Taliban'dan 'Afganistan'ın yeni umudu' olarak söz etmekteydi. Örneğin 22 Şubat 1995'de Süddeutsche Zeitung gazetesi şöyle yazmaktaydı; 'Taliban başarıya ulaştığı takdirde en azından Afgan başkentindeki cinayetler ve bombalar duracaktır. Ancak bunun, bireysel özgürlükler adına sağlanacağını da vurgulamak gerekir. Eğer Taliban başarısız olursa, o zaman Afganistan yeniden umutsuzluğa ve karamsarlığa gömülecektir.'⁵⁶

ABD, desteğiyle Afganistan'da istikrarı sağlayan Taliban yönetimi, kısa sürede Batı ve İslam dünyasını şok eden kararlar almaya Kaltı. Batı dünyası başlangıçta bu kararlardan memnun oldu.⁵⁷ Ancak çok geçmeden ABD ile Taliban yönetimi arasındaki ilişki bozulmaya başladı. Dolayısıyla Taliban, Amerika'nın sözünü dinlememeye ve bölgedeki varlığı; artık Amerika'nın çıkarlarına uygun düşmemeye başladı. Taliban Lideri Molla Ömer'in Ladin'le görüşmesi ve Afgan topraklarında istediği kadar kalabilme garantisi vermesi Amerika'yla olan kötü ilişkilerin üzerine tuz biber etti. Usame Bin Ladin, Taliban Kabil'i ele geçirdiğinde Molla Ömer'le görüşme talebinde bulundu. İslam Basın Merkezi raporları görüşmenin sıcak bir havada gerçekleştiğini Molla Ömer'in misafir olarak gördüklerini, ve onu himaye etmekten şeref duyacaklarını, ve Özbek Reşit Dostum güçleriyle savaşta Taliban'ın alacağı stratejiler hakkında kendisine bilgi verdiğini açıklıyor. Peki, bireysel özgürlüğün ve istikrarın garantisi olan Taliban ne olmuştu da birden ABD'ye düşman kesilmişti? Amerika salt kendi çıkarı için en başından beri Taliban'ı destekledi. Her zaman olduğu gibi, sermayenin çıkarları söz konusuydu. ABD büyük sermayesi, Orta Asya devletlerinden Afganistan'a geçecek bir gaz ve petrol boru hattının inşasıyla yakından ilgileniyordu.

⁵⁶Gulam Muhammed, Gubar, *Afganistan Der Mesir-i Tarihi*, 4. Baskı, İntişarati Muhsin yayinevi, Kabil, 2012,s.35.

⁵⁷ Vahit Mücde, dünkü ve bu günkü Talibanlar, http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2010/07/100718_k01_taliban_1.shtml,(07.18.2010).

Amerika'nın Taliban rejimine ilişkin tutumunu koşullandıran Şey buydu. Taliban iktidarda kaldığı sürede sistematik bir devlet yapısı kuramadı. Dolayısıyla, işgalcilere karşı bir devlet tavrı gösteremedi. Bunda, Taliban yönetiminde görev alan üst düzey yöneticilerin dünya politikalarıyla ilgili ayrıntılı bir fikirlerinin olmamasının etkisi büyüktü. Ayrıca, direnişi yönetecek stratejik birikim ve tecrübeden de mahrumdular.⁵⁸ Zaten birçoğu savaş başlamadan ülkeyi terk etti. Taliban saflarında kalan ve savaşmaya kararlı güçlerin belini kıran ise ABD'nin ileri teknolojisi ve üstün hava gücü oldu. Savaşmaya niyetliydiiler; ama kendilerini bombalayan düşman ortada yoktu. Ellerindeki silahlar uçakları düşürecek menzile sahip değildi. Karada, Kuzey ittifakı ile savaşan Taliban güçlerinin karargâhları, ABD bombardımanı ile yerle bir edildi. Taliban'ın bu kadar çabuk dağılmasında, gücü elinde tuttuğu dönemde halka uyguladığı sert muamelenin de etkili olduğu belirtilmelidir. Din adına kurulan rejim altında bunalan kitleler, ABD'nin saldırısını bu rejimden kurtulmak adına bir fırsat olarak gördü. Başta Kabil olmak üzere birçok yerde halk Taliban'a karşı ayaklandı. ABD ise bu kargaşa ortamını Afganistan'ı ve Usame Bin Ladin'i vurmak için bir bahane olarak kullandı. Bir dönemin ittifakları çıkarların çatışmasıyla karşı karşıya geldiler. 11 Eylülü intikam almak ve hareketini meşrulştırmak için ABD açlık ve yoklukla iç içe yaşayan Afgan halkına özgürlük ve uygarlık götürmek istediğini her fırsatta ifade etti. Ancak Amerika'yı yakından tanıyanlar bu vaatlerin samimi olmadığına inanıyorlardı.

ABD de, Afganistan da yapılan saldırıyı onlara özgürlüğü sağlamak ve sefaletten Afganistan kurtarmak için yaptığını dünyaya açıklamaktadır.⁵⁹ Amerikan saldırısından sonra 2002 Haziranı'nda Afgan aşiret meclisi Loya Jirga Hamid Karzai'yi Devlet Başkanlığına seçti. Karzai 2004'e dek görev yapacak yeni hükümetin üyelerini belirledi. Taliban'ın etkinliği ise bu olaylardan sonra tamamen kaybolmasa da önemli ölçüde azaldı.

2.1.1. El-Kaide Lideri Usame Bin-Ladin

1957'de 54 çocuklu bir babanın oğlu olarak doğan Usame bin Ladin'in kökeni Güney Yemen'de Hadramut'a dayanmaktadır. Babası Muhammed, 1930'da geldiği Suudi Arabistan'da hızla yükseldi. Zamanla Ortadoğu'nun en büyük müteahhitlerinden biri

⁵⁸ Parviz Muşaraf, *Dar hat atas*, İnteşarat Mayvand, Peşavur-2007, s.99-102

⁵⁹ Seyyid Başir Tareq, Afganistanla ilgili haberler,<http://bashirtareq.blogfa.com/>,(04.04.2012).

oldu. 1968'de kaza sonucu öldüğünde mirası 11 milyar dolardı. Oğulları hep Suud prensleriyle birlikte büyümüş ve okumuştular.⁶⁰

Genç yaşta Müslüman Kardeşler teşkilatının fikirlerinden etkilenen Usame bin Ladin, 1979 Aralık ayında, arkadaşı, Suudi Gizli Servisi Şefi Prens Turki bin Faysal tarafından Pakistan'ın, Peşaver şehrine yollandı. Buradaki kamplarda, başta Arap ülkeleri olmak üzere dünyanın dört bir tarafından gelen İslamcı gençler birer profesyonel savaşçı olarak yetiştiriliyordu. Beş ülkenin birlikte üstlendiği bu projenin sorumluluğu Pakistan Gizli Servisi ISI'deydi, yürütücüsüyse Filistin asıllı Abdullah Azzam'dı.⁶¹

Azzam'a asistanlık yapan Usame bin Ladin, bizzat savaştı, hatta Celalabad yakınlarında yaralandı. 1986'da kendi kamplarını kurdu. Serveti, cömertliği, sade yaşantısı, karizması, savaştaki cesareti nedeniyle efsaneleşti. 1988 yılında neticelenen bu başarı, umut edilen sonucu sağlamadı. Afganistan'ın liderliğini ele geçirmek amacıyla tarafların müdahil olduğu kanlı bir iç savaş, ülkeyi pençesine aldı. Savaşan tarafların birbirlerine üstünlük sağlayamaması ve başka dış siyasi sebeplerin de etkisi sonucu bu iç savaş, ülkeyi işgal döneminden çok daha kötü bir duruma getirdi.⁶² Bilgisayar ağındaki gizli kayıtlardan hareketle 'El Kaide' adlı bir örgütün yapılanması ortaya çıkarıldı. Suud rejimi, cihadı her yere yaymak isteyen bu kişiden korkmaya başladı, Usame Bin Ladin'in 1989 yılın'da pasaportuna el konuldu.

ABD'ye karşı ilk cepheyi Somali'de açan ve 1994'te Suud vatandaşlığından çıkarılan Usame bin Ladin, uzun bir süredir, iktidarı almalarına yardımcı olduğu Taliban'ın himayesinde Afganistan'da yaşıyordu. ABD'nin, yakalanması için 5 milyon dolar ödül koyduğu Usame bin Ladin, hiçbir eylemi açıkça üstlenmiş değil, ama hiçbirini kınamış da değil. Zaten Usame bin Ladin'in adı yapılandıktan çok, yapılacağı iddia edilen eylemlerle anılıyor.

Amerikalı üst düzey bir terörle mücadele yetkilisi, El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in Pakistan'da kara operasyonu sonucunda öldürüldüğünü bildirdi. Operasyonun

⁶⁰Yusuf Halaçoğlu, <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=937>,(26.07.2013).

⁶¹Kamil Et-Tavil, *Usame Bin Ladin Amerika'nın Bir Numaralı Düşmanı*, Çev, Halil Çelik,El-Hayat Gazetesi 4567,Ekim 2001 Londra, Afganistan Taliban ve Ladin, Birey Yayıncılık, s.234

⁶²Ahmed Dursun, Taliban Zihniyet kimdir?, <http://saklibelgeler.wordpress.com/2012/03/16/taliban-kimdir-taliban-nedir-video-ve-fotograflarla-taliban/>, (16.03.2012).

Amerikan istihbaratına dayanarak düzenlendiğini belirten yetkili ABD'nin Bin Ladin'in cesedine sahip olduğunu da belirtti.⁶³

23 Şubat 1998'de Londra'da Arapça yayınlanan "El Kudüs el Arabi" gazetesinde Şeyh Usame bin Muhammed Bin Ladin, Mısır Cihad örgütü lideri Ayman el Zevahiri, Mısır İslami Cihad örgütü lideri Ebu Yasir Rifa'i Ahmed Taha, Pakistan Cemiyetiül Ulema yöneticisi Şeyh Mir Hamza ve Bangladeş Cihad Hareketi lideri Fazlul Rahman'ın, 'Dünya İslam Cephesi' adı altında kaleme almış oldukları fetva Taliban 11 Eylül'e giden gelişmeler açısından fikir ve reel olabilir yayımlandı. "Haçlılar'a ve Yahudiler'e karşı cihad" çağrısı yapan fetvanın önemli bölümleri şöyledir:

-Yedi yıldır ABD, İslam'ın en mukaddes topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası'nı işgal ediyor, zenginliklerini sömürüyor, yöneticileri elinde oynatıyor, halkını tehdit ediyor, komşuları terörize ediyor ve buradaki üslerini komşu Müslüman ülkelere saldırı amacıyla kullanıyor.

-Amerikalılar yalnızca ekonomik ve dini nedenlerle Müslümanlara savaş açmış değiller, aynı zamanda küçük Yahudi devletine hizmet ediyor ve Kudüs'ün işgali ve orada Müslümanların katlini de gizlemeye çalışıyorlar.

-Amerikalıların işlediği tüm bu suç ve günahlar Allah'a, Onun Peygamberi'ne ve Müslümanlar'a karşı açık bir savaş ilanıdır. İslam tarihi boyunca ulema, düşmanın Müslüman ülkeleri yok etmeye çalışması durumunda cihadın kişisel bir farz olduğunda birleşmişlerdir.

-Bundan hareketle ve Allah'ın emrine uygun olarak tüm Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetvayı çıkartmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke'yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için, ister sivil, ister asker olsunlar Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orada öldürmek, her Müslüman için farzdır.

⁶³Obama, bin Ladin'in Pakistan'ın başkenti İslamabad yakınlarındaki Abbottabad'daki karargahında öldürüldüğünü ifade etti. Obama, "Bugün benim talimatımla Pakistan'daki karargaha nokta hedefli bir operasyon düzenlendi... Bu operasyonda Usame bin Ladin öldürüldü ve cesedi ele geçirildi" dedi.Usame Bin Ladin öldürüldü, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/05/02/usame-bin-ladein-oldu>, (02.05.2011).

-Biz Allah'ın rızasıyla, Allah'a inanan ve onun tarafından ödüllendirilmek isteyen her Müslümanı, ele geçirdikleri her yerde ve her zaman Amerikalılar'ı öldürmeye ve paralarına el koymaya çağırıyoruz. Aynı zamanda Müslüman alimleri, liderleri, gençleri ve askerleri, ABD şeytanının ordularına ve şeytanın işbirlikçilerine saldırılar düzenlemeye; bunların arkalarındaki güçleri ortaya çıkarmaya ve onlara unutamayacakları bir ders vermeye çağırıyoruz.⁶⁴

Ladin ve El-kaide hakkında bir kronoloji olarak gerekirse özetle şunları bahsedilebilir: Aralık 1992: Yemen'deki ABD'li askerleri hedef alan otel bombalama olayları. 1993: Somali'de Batılı güçlere karşı Aidid'e destek verip Mogadişu'da 18 Amerikalı'nın öldürülmesi. Şubat 1993: New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması. Ocak 1995: Filipinler'de Papa'ya suikast girişimi. 1995: Cezayirli Silahlı İslami Grubun (GIA) Fransa'ya karşı yürüttüğü savaş. Kasım 1995: Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da beş ABD'li askerinin ölümüne yol açan kamyonla bombalama olayı. Haziran 1996: Suudi Arabistan'ın Hobar kentinde 19 Amerikan askerinin ölümüne yol açan patlama. 23 Ağustos 1996: "Kafirleri kutsal topraklardan kovun" çağrısıyla ABD'ye cihad ilan etmedi. Şubat 1998: Mısır, Bangladeş ve Pakistanlı birkaç küçük grupla birlikte "Yahudiler"e ve Haçlılar'a karşı Uluslararası İslami Cephe'yi kurması. Kuruluş bildirgesinde "Her Müslüman'a, dünyanın her köşesinde, sivil veya asker Amerikalı öldürmek farzdır" denmedi. 7 Ağustos 1998: Amerikan askerlerinin Kutsal Topraklar'a girişinin sekizinci yıldönümünde Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçilikleri havaya uçurulması. (Toplam 257 kişi öldü, 5 bin 500 kişi yaralandı.) 20 Ağustos 1998: ABD misilleme olarak Sudan'da bir fabrikayı ve Afganistan'daki eğitim kamplarını bombalandı. Ardından Usame bin Ladin'in yakalanması için 5 milyon dolar ödül konması.⁶⁵ 12 Ekim 2000: Yemen'in Aden limanında USS Cole destroyerine yönelik intihar saldırısında 17 Amerikan denizcisi ölmüş. 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler'in bombalanması.

İslam Terörizmi'nin adeta simgesi olarak gösterilen Bin Ladin'in ilk ortaya çıkışı Sovyet işgaline karşı Afganistan mücahitleri'nin cihat hareketi sırasında olmuştur. Bu

⁶⁴El Kaide Lideri Usame Bin Ladin'in ünlü fetvası: 'Sivil ya da Asker Amerikalıları Vurmak Her Müslümana Farzdır' 03.05.2011, [http://www.gazetevan.com/\(EL-EZHER\)-Usame-Bin-Ladinin-unlu-fetvasi-ne-idi -Usame-Bin-Ladin-Fetvasi-Ne-Diyor -\(Ayrıntili-Haber\)-32709.html](http://www.gazetevan.com/(EL-EZHER)-Usame-Bin-Ladinin-unlu-fetvasi-ne-idi -Usame-Bin-Ladin-Fetvasi-Ne-Diyor -(Ayrıntili-Haber)-32709.html)

⁶⁵ ABD'nin Korkulu Rüyası: Bin Ladin, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8305/abdnin-korkulu-ruyasi-bin-ladin.html>,(11.09.2001).

dönemi iyi anlamak ve iyi tanımak gerekir: Genelkurmay Başkanlığı'nın bu dönemle ilgili bir raporu, CIA'nin ve ABD'ye bağlı diğer örgütlerin Afganistan'da Müslüman topluluklar arasında nasıl faaliyetlerde ve etkinliklerde bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Araştırmacı Yazar Uğur Yıldırım'ın "Misliyle Mukabele" adlı çalışmasından alınan raporda şu bilgilere yer veriliyor: "11.0.3151/135803-4961 sayılı belge, "Genel kurmay Başkanlığı Hizmete Özel Analizler: Değerlendirmeleri Gelen Evrak Statüsü'ndeki Rapor" başlığını taşıyor. Afganistan'daki askeri ateşe kanalıyla gelen, kripto çözümü olduğu belirtilen "Taliban'ın Arkasındaki Güç" konulu raporun tarihi 13 Temmuz 1995. 1995 yılı başında hazırlanan başka bir Genelkurmay raporunda ise Taliban'ın BM ve CIA tarafından kurulduğu somut ilişkiler belirtilerek saptanıyor.⁶⁶

Taliban ve Birleşmiş Milletler Milisleri' başlıklı raporda, BM temsilcisinin Birleşmiş Milletler'in yardımlarını dağıtma görüntüsüyle Taliban'ı nasıl örgütlediği şöyle anlatılmaktadır: 'Mistri'nin Milisleri, Pakistan'ın Belucistan eyaletinin merkezi olan Keutta'da karargah kurmuşlar, orada insani yardım adı altında bütün ülkede cirit atmaya başlamışlardır. Bu örgüt, Taliban hareketinin organize edilmesinde rol almıştır. Taliban'ın oluşturulmasında BM Temsilcisi Mistri ile çok yakın işbirliği yapmışlardır.' Rapor, Taliban ile o dönem CIA'in tamamen denetiminde olan Pakistan'ın askeri istihbarat örgütü ISI arasındaki ilişkiyi de şöyle saptıyor: 'Taliban Hareketi'nin Pakistan Askeri İstihbaratı 'ISI' ile ilişkisi belirlendi. Pakistan'daki Diyobent ekolünün liderlerinden ve Pakistan İslam Alimleri Cemaati'nin Başkanı Mevlana Fazlurrahman, hem Benazir Butto hükümeti ile içli dışlı ve hem de Parlamento Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı uğunluğu kendi medreselerinde yetişmiş Taliban üyelerinin Pakistan hükümeti ile ilişkilerini de Fazlurrahman sağladı. 'Taliban bağlantısındaki üçüncü isim ise Pakistanlı General İmam'dır. General İmam, Sovyet işgali sırasında çeşitli mücahit grupları askeri eğitime tabi tutup silahlandırarak Afganistan'a gönderdi. Paralar ve teçhizat ABD'den geldi. Bu kampların yöneticisi olan General İmam'ın ABD ve CIA ile yakın ilişkileri Amerikan yayın organlarında da belirtiliyor. Taliban hareketi, Kandehar kentinde kuruldu. General İmam, Taliban Hareketinin çıktığı aylarda, Kandehar'ın Pakistan konsolosluğu olarak görev yaptı. Konsoloslğunun bilfiil Taliban Hareketi ile ilgilendiği belirlendi.

⁶⁶Hasan Erden, İslam Terörü Oyununun Perda Arkası, <http://www.gunisigigazetesi.net/y-743-b-8220Islam-teroru8221-oyununun--17-03-2008.html>,(17.03.2008).

Taliban hareketi: daha öncede ifade edildiği üzere Afganistan'dan sovyet güçlerinin çıkarılmasının ardından, mücahid grupları arasında çıkan iktidar kavgasını neticesinde ortaya çıkmıştır. Taliban çıkışında ilk gündeme getirdiği amacı "kardeş kanı dökülmesinin önüne geçerek yaşanan krize son vermek" olmuştur. Ancak çok geçmeden kendisi de çatışmada bir "taraf" niteliği kazandı. Dolayısıyla Taliban'da da kardeş kanı akıtan, bir grup haline geldi.

Taliban gibi radikal bir grubun güçlü bir şekilde ortaya çıkması Afganistan'daki diğer grupları kendi aralarında uzlaşmaya süreklemiş ve özellikle Hikmetyar'la Rabbani'nin kendi aralarındaki ihtilafa son vererek Taliban karşısında güçlerini birleştirmesine yol açmıştır. Fakat buna rağmen Taliban'ın ilerleyişi durdurulamamış ve en sonunda bu hareket başkent Kabil'i de ele geçirmek ülkedeki siyasal iktidar haline gelmiştir.⁶⁷

Taliban'ın iktidar haline gelmesi sadece Afganistan'ı değil tüm dünyayı etkileyen bir gelişme oldu. Hareketin ülkede şeriat ilan ettiğini bildirmesi ve bu doğrultuda birtakım uygulamalar başlatması belli de en az rahatsızlığı ABD'de oluşturdu. Bu uygulamalar ABD'yi fazla telaşlandırmadı. Çünkü Amerika'yı bu ülkede uygulanacak hukuk düzeni değil kendisinin bölgeyle ilgili çıkarları ilgilieniyordu. Taliban'da ABD ile ittifak halindeydi.

Ancak 11 Eylül sonrası 2001'de ABD'nin Afganistan'daki Taliban rejimine yönelik yaptığı operasyon ile birlikte ülkede yeniden "cihad" ilan eden Afganistan Hizb-i İslami Lideri Gülbeddin Hikmetyar, uzun yıllardan sonra ilk defa 3 Şubat 2012 Cuma günü, BBC radyosu aracılığı ile sesini duyurdu. Hikmetyar, ABD ile Taliban örgütünün bir kanadı arasında Katar'da devam edip hala belli bir sonuca bağlanamayan barış görüşmelerine değinerek "perde arkasında gerçekleşen bireysel görüşmelerin Afganistan'da barışın sağlanmasında hiçbir etkisinin bulunmadığını" belirtirken, kendisine de daha önce böyle bir teklifte bulunulduğunu ancak kabul etmediğini açıklamıştı. Ayrıca Hikmetyar, Kabil yönetimine karşı çatışan grupların kendi aralarında belli bir birliğe sahip olmadığı sorusuna, kendisinin "mücahitler" arasında belli bir birliğin sağlanması konusunda çaba gösterdiğini, ancak dış baskılar ve etkiler

⁶⁷ Taliban'ın Hızlı İlerleyişi, <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya3/0775.html>, (30.07.2013).

nedeni ile bunda başarılı olamadığı belirterek, Afganistan'da Kabil yönetimi karşıtı grupların belli bir merkezi otoriteden yoksun olduklarını açıkça dile getirmişti.⁶⁸

Öte yandan Taliban'ın şeriat hükümlerini uygulamaya başladığını ileri sürmesi bazılarını erken heyecandırırken bazılarının zihinlerinde de bu hareketin gelişme süreciyle ilgili bilgilerin şekillendirdiği sorular ve tereddütler oluştu.⁶⁹

Bu hareketin böyle adlandırılmasının sebebi ise çekirdeğini Hint yarımadasında yaygın olan medreselerdeki öğrencilerin ve onların idarecilerinin oluşturmasıdır. Hareket kendini: "Taliban İslami Hareketi" olarak adlandırmaktadır. Hint yarımadasındaki medrese geleneği hayli eskiye dayanır. Ancak bu medreseler uzun yıllardan beridir kendilerini yenilememişlerdir ve eski klasik metod ile eğitim vermektedirler. Ayrıca bu kurumlar sadece dini ilimlerin öğretildiği medreselerden ibaret değil aynı zamanda öğrencilerin belli bir disipline sokulduğu kurumlardır. Buralarda tarikatlardakine benzer bir disiplin ve iç sirkülasyon hâkimdir. Öğrenciler hocalarına mutlak surette itaat eder. Onların emirlerini adeta dini emir gibi değerlendirirler.⁷⁰ Hocaların din ilimlerini kendilerinden daha iyi bildiklerini düşünerek onların emirlerini öğrendikleri bilgilerin ışığında muhakeme etme gereği bile duymazlar. Aynı zamanda bu medreseler kendi içlerinde merkezden taşraya doğru bir örgütlenme silsilesine sahiptirler. Bu örgütlenme paralelinde, merkezden taşraya doğru bir emir-i itaat disiplini de getirmektedir. Dolayısıyla merkezin kontrol altına alınması geniş bir alan üzerinde etkili olan medreseler grubunun tümüyle kontrol altına alınması imkânı verir. Bu medreseler Rus işgaline karşı Afgan cihadının sürdüğü yıllarda da eğitim öğretim fonksiyonunu devam ettiriyordu. Hatta Rus kuvvetlerine karşı savaşan mücahidlerden birçoğunun çocukları bu medreselerde okuyorlardı. Ancak şunu belirtelim ki, buralarda okuyan öğrencilerin hocalarına itaatleri anne ve babalarına itaatlerinden daha kuvvetlidir. Rus işgaline karşı cihadın sürdüğü yıllarda medreseler genellikle çarpışmaların dışında kalıyordu. Ancak

⁶⁸Fazıl Ahmed Burget, *Afganistan'da Tarihin Tekerrürü: Yeni Sorunlara Eski Çözüm Yöntemleri*, Turksam, Afganistan - 09 Şubat 2012

⁶⁹Taliban'ın Hızlı İlerleyişi, <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya3/0775.html>, (28.07.2013).

⁷⁰Ali Azhari, Afganistan Tarihi, http://afghanistanhistory.net/home/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=3, (25.08.2005).

öğrencilerden zaman zaman çarpışmalara katılanlar da vardı. Bazıları bu yolla silah kullanmayı öğrenmişti.⁷¹

Taliban ortaya çıktığında kendisi için üç önemli amaç belirlemişti: Bütün grupların ve halkın elindeki silahları toplamak, ülkedeki cihad gruplarının kurmuş olduğu devletçikleri ortadan kaldırarak halkın bütün ülkede rahatça dolaşmasını sağlamak, böylece toplumu yeniden güven ve istikrara kavuşturmak, etkisi altına aldığı bölgelerde şeriat hükümlerini uygulamaya geçirmek.⁷²

Bu amaçlar, halka sıcak ve olumlu geldi. Çünkü silahlar zaten artık işgal güçlerine karşı değil bizzat ülke insanlarına karşı kullanılıyordu. Halkın büyük bir çoğunluğunda da kardeş kanının akıtılmasında kullanılan araçlar ellerden alınmadıkça bu kan selinin durdurulamayacağı kanaati hâkim olmuştu. Öte yandan farklı grupların belirlediği hâkimiyet alanları yani devletçikler halkı iyice sıkmaya başlamıştı. Çünkü bu devletçiklerin birinden diğerine geçmekte hem birtakım muamelelere tabi tutuluyorlardı hem de zaman zaman kendilerinden geçiş haracı alınıyordu. Bazen de geçişleri tamamen engelleniyordu. Bundan dolayı halk en azından Taliban'ın ilerleyişini zorlaştırmadı.⁷³

Şeriat uygulaması konusuna gelince: Taliban, içtihad kapalı, çağın getirdiği yeniliklerle ilgili çözümler içermeyen, mezhep taassubunu öne çıkararak, içtihad farklılıklarının sağladığı kolaylıkları dikkate almadan sadece kendisinin tercih ettiği görüşün uygulanmasını şart koşan bir şeriat anlayışına sahipti. Ancak özellikle halkın bu meselelerle ilgili incelikler üzerinde düşünmesi zordu. Dolayısıyla "şeriat uygulanacağı" vaadi halka sıcak bir vaad olarak geliyordu.⁷⁴

Taliban, toplumda etkisini gösterecek karizmatik kişiliğe sahip bir liderden yoksun olarak çıkış yaptı. Bu yüzden hareketin liderliğine getirilen Molla Muhammed Ömer'e karizmatik bir kimlik kazandırılması yoluna gidildi. Molla Muhammed Ömer halk arasında yeterince etkili biri değildi. Ancak ülkenin değişik eyaletlerinden 1500

⁷¹ Seyit Mübeşşir Kasani, *Afganistan Der Du Nim Karin-i Ahir*, çev. Emni, Muhammed Kazim, Ceride-i Azad-i Meymana, Faryab , 2009,s.15.

⁷²Afganistan Hakkında Genel Bilgi, <http://www.textara.com/afganistan-afkanistan-afkan-afgan-bilgi-usame-bin-ladin-kimdir-taliban-el-kaide-orgutu-tarihi?page=0%2C7>, (27.03.2013).

⁷³ Muhibulla Rahmati, *Cangi İşbah*, İntişarat Mayvand, Kabil-2008, s.154

⁷⁴ Afganistan`da Bugün ve Gelecek, <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya2/0389.html>, (05.11.2013).

medrese mollası biraraya getirilerek bunların Molla Muhammed Ömer'i "emirülmüminin" seçmeleri ve kendisine biat etmeleri sağlandı. Ayrıca söz konusu 1500 medrese mollası halka ülkenin büyük alimleri olarak tanıtıldı. Bu olayın özellikle halk üzerinde inkâr edilemeyecek bir etkisi oldu. Böylece harekete, yapay bir karizmaya sahip lider kazandırılmış oldu. Harekete yapay da olsa belli bir karizmaya sahip liderin kazandırılmasının amacı sadece halk desteğinin sağlanması değil aynı zamanda hareket içinde liderlik tartışmalarından doğacak bölünmelerin de önünü kesmekti. Bu da fiilen sağlanmış oldu. Bunun yanısıra Molla Muhammed Ömer'den sonra bir tartışma ve bölünme yaşanmasının önlenmesi amacıyla da tedbir alınarak Molla Muhammed Rabbani onun birinci vekilliğine yani veliahtlığına tayin edildi.⁷⁵

Taliban, ortaya çıkışından yaklaşık iki yıl sonra 27 Eylül 1996 tarihinde Kabil'i ele geçirmeyi başardı. Bu hızlı ilerleyişin en önemli sebeplerine yukarıda işaret ettik. Ancak konunun tafsilatına indiğimizde daha başka sebeplerle de karşılaşırız. Bunun en önemlilerinden biri Rabbani, Hikmetyar hükümetinin Kabil'de muhasaraya alınmasıydı. Bu hükümet her ne kadar Kabil'i savunacak kalabalık bir askeri birliğe sahip idiyse de dışarıdan malzeme ikmal yapma imkânı bulamayınca daha fazla kayıp vermeden şehri terketme yoluna gitti. Çünkü dışarıdan ikmal yapamaması özellikle elindeki hava kuvvetlerini kullanamaması sonucunu doğurdu. Zira Hava Kuvvetleri'ne ait uçakların harekâtında kullanılacak petrolü temin edemiyordu. Taliban'ın Kabil'i muhasaraya almasına imkân sağlayan en önemli sebep ise Rabbani Hikmetyar döneminde merkezle taşra arasında birtakım idari sorunların yaşanması oldu.⁷⁶ Bu sorunlar yüzünden bazı eyaletlerin yönetimleri Taliban'la anlaşarak Kabil'deki hükümete karşı tavır almışlardı. Rabbani Hikmetyar yönetiminin askeri güçlerinin yorgun ve bitkin, Taliban güçlerinin ise yeni ve daha motive olmalarının da sonuç üzerinde önemli etkisi oldu.

Taliban'ın hızlı ilerleyişinde ve başarısında ABD ve Pakistan desteğinin rolünü de göz önüne almak gerekir. Hatta bazı yorumcular bu gelişmeye: "Amerika'nın radikal İslâmcılığa gelenekçi İslam anlayışını kullanarak darbe vurması" olarak bakıyorlar. Amerika, Afganistan'da Hikmetyar'la Rabbani arasında gerçekleşen son uzlaşmadan ciddi şekilde rahatsız oluyordu. Bu uzlaşmadan doğan yönetimin bütün ülkede

⁷⁵ Kerim Atayi, Talibanin Hızla İlerleyişi Afganistan da, http://www.afghan-german.net/upload/Tahlilha_PDF/attaie_taleban_dar_peshraft_01.pdf, (04.08.2013).

⁷⁶ Rauf Beg, *Adı Afganistan`dı Taliban Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı,İst.,2001,s.187

dizginleri ele geçirmesi halinde, onun "radikal İslamcılık" olarak nitelediği hareketin bütün bölgeyi etkisi altına alacağını, Tacikistan'da muhalefetin daha da güçleneceğini, Pakistan'daki Amerikan yanlısı rejimin ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya geleceğini vs. düşünüyordu. Dolayısıyla, şeriatı sadece ülke halkına karşı uygulanacak bir hukuk düzeni olarak algılayan ve bu nizamı dış ilişkilerine yansıtmayacağından emin olan Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesi Amerika'nın bölgeyle ilgili hesaplarına daha uygun düşüyordu. Bu yüzden ABD, özellikle Hikmetyar, Rabbani uzlaşmasından sonra Taliban'a destek ve yardımını artırdı.⁷⁷

Bazı güvenilir kaynakların verdiği bilgilere göre Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesinden iki gün önce Amerikalı yetkililer, New York'ta, Rusya, İran, Tacikistan, Hindistan, Pakistan ve Suudi Arabistan temsilcileriyle biraraya gelerek Afganistan'dan ellerini çekmelerini ve Tâliban'a karşı Rabbani hükümetine hiçbir şekilde yardım etmemelerini istediler. Tâliban'ın elindeki büyük silah gücü ve maddi imkânlar da Amerika'nın bu harekete maddi yönden destek verdiği iddialarına gerekçe oluşturabilecek nitelikteydi. Amerika'nın Kabil'deki yönetim değişikliğini sıcak karşılaması ve sözcüsünün, Amerikan çıkarlarının Tâliban hükümetiyle ilişki içine girmelerini gerektirdiği yolunda açıklama yapması aradaki göbek bağına işaret eden bir gelişmeydi.

Öte yandan Pakistan yönetiminin Taliban hükümetini hemen tanınması da ABD Tâliban bağlantısında Pakistan kanalının kullanıldığı iddialarını haklı çıkaran bir gelişme oldu. İlginç bir gelişme de, şimdiye kadar ABD veya onun kontrolündeki BM temsilciliği tarafından Kabil'de korunduğu söylenen eski diktatör Necibullah'ın Tâliban'a hemen ilk günlerde teslim edilmesi ve asılmasına fırsat verilmesi oldu. Demek ki, Necibullah, Taliban'ın halk desteği elde etmesinin sağlanması amacıyla "kurbanlık koç" olarak saklanıyormuş.⁷⁸

İş bu merhaleye geldikten sonra: "Bundan sonra ne olacak? Tâlibân ülke çapında hâkimiyet kurabilecek mi? Kabil'in yakın zamanda yeniden el değiştirmesi ihtimali var mı?" gibi sorular akıllara gelmektedir. Tabii gelecekle ilgili kesin tahminlerde bulunmak zor. Ancak şunu diyebiliriz ki; Tâliban'ın arkasındaki dış destek ve elindeki silah gücü ona önemli avantajlar sağlamaktadır. Halk ise uzun yıllardan beri devam eden

⁷⁷ Parviz Muşaraf, *Dar hat ataş*, İntişarat Mayvand, Peşavur-2007,s.132

⁷⁸ Muhammed Rateb Nabulsi, Afganistan da bu Gün ve Gelecek, <http://kureseldirenis.tripod.com/yazilar/yazilar28.htm>,(02.08.2013).

çarpışmalardan bıktığı için artık Taliban'la diğer gruplar arasında devam eden çatışmada taraf olmak istememektedir. Bu itibarla mevcut şartlarda üste çıkan taraf yani Taliban avantajlı duruma geçmesidir. Gerçi Hikmetyar ve diğer bazı kişiler kendilerinin daha fazla kan dökülmesine sebep olmamak için taktik icabı Kabil'i terkettiklerini ve ortamı hazırladıktan sonra yeniden buraya döneceklerini ileri sürüyorlarsa da bu iddia pek inandırıcı gelmiyor.⁷⁹ Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, bu yüzyılın başında İngiliz İmparatorluğu'nun Arap yarımadasında oynadığı oyunun bir benzerini bugün Amerika, Hint yarımadasında başarıyla oynadı. İngilizler, Müslüman toplumlarda yaygınlaşan bid'at ve hurafelere karşı başlatılan ve bu konuda hayli ifrata kaçan "itikadda yenilik" hareketinden yani Vahhabilik akımından yararlanmışlardı. Vahhabilik heyecanı ile Suud ailesinin krallık hevesinin biraraya gelmesi sonucunda doğan hareketin Osmanlıya karşı gerçekleştirdiği isyan, hâlihazırdaki Suudi Arabistan'ı doğurmuştu. Bugünkü Afganistan'da ise kapsamlı bir muhakeme gücünden yoksun şabloncu ve gelenekçi bir hareket sayesinde Amerika'nın Hint yarımadasındaki çıkarlarının zarar görmesi engellendi. Ve maalesef Müslümanlar aynı delikten bir kere daha ısırıldılar⁸⁰.

6 Kasım 1996'de Talibanlar Kabil'e doğru ilerlemeye başladılar. Bu sırada Taşkent'te bulunan General Dostum acilen Mezar-ı Şerif'e dönüp, Afganistan milli islami cümbüş kuvvetlerini birinci dereceden teyakküze geçirip, Salang Karkolarını takviye etmek için hareket geçirir. Taliban, 1996'da Kabil'e girdiği vakit, Afganistan başkenti, üç yıllık bir iç savaşta eli bine yakın insanı yitirmişti.⁸¹ Taliban'ın, Kabil'e ilerleyişi ile hükümet kuvvetleri arasında şiddetli çarpışmalar başlar. Bu çarpışmalar esnasında Talibanlar'ın meşhur komutanlarından Molla Burcan öldürülür.

Taliban, askerlerinin morallerini bozmamak için Molla Borcan'ın ölüm haberini duyurmaz. Kuvvetlerini takviye edip saldırıya geçti. Pulçarhi ve Harp Okulu'nu işgal etti. Merkeze doğru hızla ilerledi. Devlete ait kuvvetler artık Taliban'ın ilerlemesine mani olmadıkları için şehir merkezine doğru geri çekilmeye başladılar. Bu duruma bölgede hesabı olan güçleri de sesini çıkarmadı. 1996 da Taliban artık oldukça güçlendi. Bu, dönemde, Suudi Arabistan, ve Pakistan Taliban'a çok miktarda para ve silah

⁷⁹Masih Mohammadi, **Cangi işbah**, İntişarat Mayvand, Kabul-2008, s.143

⁸⁰Kamil, Tavit, **Usame Bin Ladin Amerika'nın Bir Numaralı Düşmanı**, Çev,Halil Çelik,El-Hayat Gazetesi 4567,Ekim 2001 Londra, Afganistan Taliban ve Ladin ,s.78

⁸¹ Cengiz Çandar, **Kabil'in düşüşü: Zalim-mazlum farkı**, Yenişafak gazetesi,15 kasim-2001

yardımı yaptı. Suudi Arabistan'ın Milli İstihbarat Şefi Prens Faisal Al-Turkide Molla Muhammed Ömer'i Kandahar'da ziyaret etti. Özellikle, Suudi yönetiminin Taliban'a olan yakın desteğini bildirdi. Ayrıca, Pakistan'ın ISI başkanı da Kandahar'a geldi. Burada Ömer'le görüşerek Kabil'in alınması için görüşmelerde bulundu.⁸²

Mevcut hükümet kuvvetlerinin, bütün müdafaa hatlarında bozgun başlamıştı. Masut, hükümete ait kuvvetleri ikiye ayırdı. Kabil, Begram ve kabil karabağ ana yolunda Parvan'a doğru harekete geçirdi. Savunma görevini yapan Camiyet-i İslamiye'ye ait Anvar Dangar kuvvetleri ise, Taliban baskısından dolayı çekilmek zorunda olan hükümet birliklerinin yolunu kapatarak, büyük bir yağma ve ganimet çabasına girdiler.

Bulabildikleri ne varsa aldılar. Kadınların ziynet eşyalarını dahi yağmaladılar. Masut, kuvvetlerini ağır silahlarla donatıp Panşire ulaşan stratejik bölgeyi ele geçirirdi. Panşir dağlarında müdafaa hazırlıklarına başlar. Taliban vakit kaybetmeden, geri çekilen Masut kuvvetlerini takip edip: Kalakan, Karabağ, Bagram hava alanı, Çarkikar şehri ve Celalabad şehirlerini işgal etti.

Parvan halkı, arada kalmış, Masut ve Talibanlar'ın baskısına uğramış, hiçbir yere kaçamamış olduklarından. Masut'a lanetler yağdırıyorlardı. Başlarına gelenlerden takdir-i ilahiye sığınmaktan başka bir şey yapamıyorlardı⁸³.

2.2. Afganistan'da İktidar Mücadelesi (1994-1999)

24 Ekim 1994'te, Pakistan İstihbarat Teşkilatı (ISI)1980'lerde ABD silahlarını Mücahitler'e ulaştırmak amacıyla kurduğu ordunun 'Ulusal Lojistik Hücre'si'nden (NCL) temin edilen bir konvoy, eski ordu mensubu 80 Pakistanlı şoförle Kuetta'dan ayrıldı. ISI'nın en seçkin sahra subayı olan Albay İmam, Herat'taki Pakistan konsolosu ile iki genç Taliban komutanı Molla Barcan ve Molla Turabi konvoy içinde Kandahar'ın yirmi kilometre dışında olan Kandahar havaalanının yakınındaki That-ı Pul'da bir grup Afganlı komutan (Emir Lalay, havaalanını kontrol eden Mahsur Açaızay ile Üstat Alim) tarafından durduruldu ve konvoyun bir köye park etmesi

⁸²Fettah Sametoğlu, Afganistan'da Taliban Güçlerinin Yeniden Canlanması ve NATO Birliklerinin Durumu, <https://groups.google.com/forum/?hl=tr&fromgroups=#!msg/GuneyTurkistan/2FfcpQC00Cg/NQco47zAa2UJ>, (24.03.2007).

⁸³Rauf Beg, *Adı Afganistan'dı Talibanı Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul., 2001, s. 255.

emredildi.⁸⁴ Komutanlar konvoydan para, mallardan pay ve Pakistan'ın Taliban'a verdiği desteğin durdurulmasını istediler. Komutanlar ile Albay İmam arasındaki görüşmeler sürerken, İslamabat konvoyun kaçırılması konusunda üç gün boyunca sansür uyguladı. Pakistan Hükümeti bir dizi seçenekten sonra Taliban'dan konvoyu kurtarma isteğinde bulundu. 3 Kasım 1994'te Taliban, konvoyu elinde tutanlara karşı saldırıya geçti. Saldırının Pakistan ordusunun baskını olduğunu düşünen komutanlar kaçtılar. Taliban çöla kadar kovalayıp yakaladı ve yanındaki on muhafızıyla birlikte ele geçirdi. Bu olaydan kısa bir süre sonra, on kişi civarında bir kayıpla Afganistan'ın en büyük ikinci şehri olan Kandahar'ı ele geçirdi⁸⁵. Bu arada Belucistan'da eğitim gören Afgan Peştunlar ile yeni bir İslam hareketinin doğuşundan büyük bir heyecan duyan Pakistanlı gönüllüler, harekete katıldılar. Aralık 1994'te Taliban gönüllülerinin sayısı 12 bine ulaşmıştı. Bu esnada, Sovyet İşgali sonrası uluslararası platformda yalnızlığa terk edilen Afganistan için Alman diplomasisi devreye girdi, Alman Hükümeti hazırlamış olduğu teklif paketinde BM'nin Afganistan meselesi hakkında ayrıntılı bilgi vermesini istemekteydi. Taliban'ın Kandahar'ı ele geçirmesinden sonra, kentte suç oranı büyük ölçüde azaldı. Taliban'ın uygulamaya koyduğu kurallar katı olmakla beraber kentte düzen ve huzur getirmişti. Kandahar'da bu gelişmeler olurken, diğer taraftan ise Afgan başkentinde Devlet Başkanı Rabbani'yle Hikmetyar arasındaki iktidar mücadelesi tüm hızıyla sürerken, çatışmalar her gün yüzlerce masum insanın hayatına mal olmaya başladı. Taliban, Kandahar'ın zapt edilmesinden sonra ilk üç ayda, Afganistan'ın 32 vilayetinden 12'sini ele geçirerek Afgan iç savaşındaki kilitlenmeyi bozmuş ve kuzeyde Kabil eteklerinde batıda Herat'a kadar ilerlemişti.

Bu arada diğer gruplar arasında çatışmalar devam etmiştir. Başkent Kabil'in güney mahallerini kontrol eden Şii Hazaralara karşı harekete geçen Şeh Masud'a bağlı birlikler bu gurubu kabil'in dışına sürerken, o bölgeye hareket eden Taliban, Şii grubunu esir almıştır. Bir karışıklıklar esnasında Şii grubunun Lideri Ali Mezari, öldürülmüştür. Mezari'nin ölümü Taliban'ı, Afgan Şiiileri'nin ve İran'in gözünde sonsuza kadar

⁸⁴ Seyyid Mohammed Bakir Mesbahzada, *Afganistan Siyasi Tarihi*, Puzişiş Abtab, Kabil,2008,s.60-70

⁸⁵ Emin Demirel, *Taliban, El - Kaide - Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan*, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 50 - 51

mahkûm etmiştir. Böylece Peştunlar ile Hazaralar, Sünniler ile Şiiler arasında alttan alta yürümekte olan kanlı bir etnik bölünme ve mezhep çatışmasını iyice açığa çıkarmıştır.⁸⁶

4 Eylül 1995 tarihinde Herat'ın güneyinde bulunan Şindend Hava Üssü, Dostum'un hava desteğiyle Taliban tarafından ele geçirilmiştir. Rabbani Devleti'ne bağlı kumandanlar Herat'ı terk ederek İran'a kaçmışlardır. Taliban böylece Herat şehrine hakim olmuşlar. Bu duruma Masud'un tek başına iktidar olma hevesi; Dostum'un Taliban'la anlaşarak devlet aleyhine hareketlerde bulunmasına sebep olmuştur. 12 Ekim'de başlayan Taliban'ın Kabil üzerinde saldırıları karşısında Ahmed Şah Mesud çaresiz kalmıştır. Bu durum karşısında Rabbani, iktidarı devretmeye hazır olduğunu açıklamış fakat bu defa Taliban karşı çıkmış ve iktidarın ancak Taliban'a devredilebileceğini bildirmiştir.

1996 yılı Mart ayı geldiğinde Taliban'ın on ay süren Kabil kuşatması şehrin direncini kırmaya yetmemiştir. Rabbani ise kendilerinin de içinde bulunacağı hükümeti kurmak için diğer liderlerle görüşmelerine devam etmiştir. Bu görüşmelerin başarılı olmasından çekinen Pakistan aynı liderleri Taliban ile birleştirmek ve Kabil karşıtı ittifak oluşturmak için girişimlerini sürdürmüştür. İslamabat'ta Hikmektiyar ve Dostum Celalabad Şurası'nın Peştun liderleri ile Hizb-ı Vahdet liderlerini bir araya getirerek, Taliban ile ittifak yapmalarını istemiştir.⁸⁷

25 Ağustos 1996'da Taliban Celalabad üzerine sürpriz bir saldırı başlatmıştır. Bu saldırı karşısında şura bölünmüş ve bir panik havası yaşanmıştır. Taliban müfrezeleri 26 Eylül 1996 gecesi Kabil'e girmişler ve ilk iş olarak Necibullah ve kardeşini idam etmişlerdir.⁸⁸

Kabil'i ele geçirdikten birkaç saat sonra da bir açıklama yaparak, başkentin Mollah Mohammed Rabbani başkanlığındaki 6 üyeli bir konsey tarafından yönetileceğini

⁸⁶Emin, Demirel, *Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşlamayan Ülke Afganistan*, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003 s. 52.

⁸⁷Zahir Tanin, *Afganistan Der Karn-i Bistom*, 1900 – 1996.Tahran, 2005, s. 42-56.

⁸⁸ Raşid ;CIA ve ISI'nın projesini yürüten kişinin ise Usame Bin Ladin'in ilk hocası Abdullah Azzam olduğu söylenmektedir. Usame Bin Ladin, http://tr.wikipedia.org/wiki/Usame_Bin_Ladin, s. 44-45-48-75-76

açıklamışlardır.⁸⁹ Sonraki yirmi dört saat içinde dünyanın herhangi bir yerindeki en katı İslami sistemini yerleştiren Taliban yönetimi, bütün temel eğitim sistemini ve sağlık sisteminin büyük kısmını idare eden kadınların çalışmasını yasaklamıştır. Batı dünyası ise başlangıçta bu kararlardan memnun olmuştur. Zira Taliban'ın bu uygulamaları, batıda İslami yönetim olarak sunulmuş, İslam; Taliban'ın nezdinde mahkûm edilmeye çalışılmıştır. Tüm bu gelişmeler karşısında Dostum, Rabbani, Hikmektyar, Şah Masud, Hazara ve Şii unsurların lideri Turan İsmail Han güçlerini Taliban'a karşı birleştirip günümüzde kuzey İttifakı denen 15 bin savaşçıdan oluşan bir direniş gücünü meydana getirmişlerdir.

Bu arada dostum tarafından ihanete uğradığını düşünen General Melik'in Taliban'ın tarafına geçtiği haberi, Mezar-ı Şerif'te panik havası yaratırken Dostum yönetimini de zor durumda bırakmıştır. Dostum için artık Mezar-ı Şerif'ten çekilmekten başka çare kalmamıştır. Bu arada Taliban'la güç birliği yapan General Melik, 24 Mayıs 1997 Cumartesi günü Mezar-ı Şerif'i ele geçirmiştir. Ertesi gün Taliban güçleri de Mezar-ı Şerif'e gelmişlerdir. Taliban, halkla birlikte General Melik'in birliklerini de silahsızlandırmaya çalışınca önce Mezar-ı Şerif halkı, sonra da General Melik, Taliban'a karşı ayaklanmışlardır. On beş saatlik yoğun bir çatışma sonrasında 600 Taliban askeri sokaklarda öldürülmüş, bine yakın Taliban askeri de havaalanında kaçmaya çalışırken yakalanmıştır. Melik'in birlikleri, henüz beş gün önce ele geçirmiş olduğu dört kuzey vilayetini denetim altında tutmak için yoğun çarpışmalara girmiş, kaçış yolları kapanan binlerce Taliban askeri ve yüzlerce Pakistanlı öğrenciler yakalanıp idam edilmiştir.⁹⁰

Ağustos 1997'de ise Taliban, Hazaraları teslim olmaya zorlamış ve bölgenin güney, batı ve doğudan gelen tüm yollarını kapatmıştır. Taliban planı, kuzey bölgesinde duruma tamamen hâkim olduktan sonra Bamyan'a yönelerek, Hizb-i Vadet'i yenilgiye uğratabilecek şekilde yapmıştır. Taliban, Pakistan ve Suudi Arabistan yetkilileriyle görüşerek kuzeye yapacağı saldırı için gerekli lojistik desteği de almıştır.

⁸⁹ Can Mehmet, Bostun'daki bombalamanın İslam, Müslüman toprakların işgalinin terörle bağlantısı, <http://www.canmehmet.com/bostondaki-bombalamanin-islam-musulman-topraklarin-igalinin-terorle-baglantis-i.html>, (16.04.2013).

⁹⁰ Yavuz Salim, *Afganistan ve Dostum*, Hiler Yayınları, Ankara, 2004, s.35.

12 Temmuz 1998'de Dostum'un birliklerini yenilgiye uğratan ve Ağustos ayı başında da Dostum'un bazı komutanlarını rüşvetle kendi saflarına çeken Taliban, 8 Ağustos'ta Hazara birliklerini kuşatmış ve önceki yıl uğradığı kayıpların intikamını almıştır. Birleşmiş Milletler ve Kızılhaç örgütü bu çatışmalarda 5-6 bin civarında insan öldüğünü açıklamıştır. Bamyan'ın düşüşü İran ile Taliban'ı karşı karşıya getirmiştir. Bu olaydan, sonra Taliban'a teslim olmayan Özbek ve Hazara birliklerini Ahmed Şah Masud toplamaya çalışmış fakat Taliban'ın başarısını önleyememiştir.⁹¹

Rusya, Türkiye ve Orta Asya Cumhuriyetleri Taliban'ı kınayan açıklamalar yaparken 25 Ağustos 1998'de Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın dışişleri ve savunma bakanları ile Rus yetkilileri bir araya gelmiştir.

Tanzanya ve Kenday'daki ABD büyükelçiliklerine saldırılarda bulunduğu iddia edilen Usame Bin Ladin'den dolayı ABD Taliban'a karşı cephe almış, Suudiler ise Taliban'a yardımı kesmek zorunda kalmıştır.

Son olarak BM Güvenlik Konseyinin Afganistan'ın uluslararası teröristlere yataklık yaptığı, insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle aldığı kararlar, Taliban'ı zor durumda bırakmıştır. Tüm bu gelişmelerden yararlanan Mesud ve Hazaralar 21 Nisan 1999'da Bamyan'ı tekrar ele geçirmişlerdir. Temmuz'da bu saldırılara karşılık veren Taliban güçlerinin Masud'un Tacikistan ile ikmal hatlarını kesmek için, Afganistan-Tacikistan sınırındaki bazı kasabaları ele geçirmesi panik dalgasının Orta Asya'ya yayılmasına sebep olmuştur.

2.3. Bölgesel-Küresel Güçler ve Taliban Yönetimini Destekleyen Devletler

2.3.1. Pakistan

Taliban yönetimini tanıyan üç ülkeden biri olan Pakistan. Taliban ve diğer gruplar arasında geçen mücadelelerde Taliban'a silah, eğitim personel ve ulaşım imkanları sağlamıştır. Pakistan'ın Afganistan politikası, Taliban hareketinin ortaya çıkmasıyla iç bölünmelerin kurbanı olmuştur. Dışişleri Bakanlığı, ISI ve İçişleri Bakanlığı, Afganistan üzerine birbirinden farklı politikalar yürütmeye başlamıştır

⁹¹ Hasadillah Valvali, *Kuzey Afganistan Bölgesi*, İnterşarat Mayvand, Kabil, 1998, s.12.

Dışışleri BM barış planını desteklerken, Pakistan İstihbarat Teşkilâtı Hizb-i İslami'nin lideri Gülbeddin Hikmetiyar'a daha hoş görülü yaklaşmıştır. İçişleri Bakanı General Babur ise Taliban'ı desteklemeye başlamıştır. Pakistan'ın birbirini tutmayan bu politikaları Afgan siyaset sahnesinde daha fazla iç çatışma ve kaos yaşanmasına sebep olmuştur. Aslında, Pakistan tam olarak bu durumu arzulamıştır. Çünkü 1883 yılında Sovyet-İngiliz Anlaşmasıyla çizilen Duvran Hattı'nın 100 yıllık süresi 1993'te dolacağından kendisine bağlı bir grubun Afganistan'da iktidarı ele geçirmesinin iki devlet arasında yaşanan kanlı sınır çatışmalarını da sona erdireceğini hesap etmiştir.

Pakistan'ın stratejisi ise, Afgan Şiiler'ine ve Fars orijinli Tacikler'e karşı Peştun kartını oynayarak İran'ın Afganistan'daki etkisini azaltmak istemesidir. Pakistan için önemli olan diğer bir konu da, petrol ve doğal gaz boru hatlarıdır. Barış sağlandığı zaman Türkmen doğal gazı ve Kazak petroleri Afganistan üzerinden Pakistan'ın Karaçi limanına ulaşması Pakistan'a yıllık 5-6 milyar dolarlık bir ek gelir gelmesini gerçekleştirecekti.⁹²

2.3.2. Amerika Birleşik Devletleri

1979-1989 yılları arasında, Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikasına karşı Afganistan'a destek veren ABD'nin, Sovyetlerin çekilmesi ve 1991'de dağılması ile birlikte bölgedeki menfaatleri değişmiştir.

1989 yılında SSCB İşgali sona ermiş ve 1992 yılında komünist rejim çökmüştür. Hazaralar kendi bölgelerinde egemen bir güç olarak Afganistan İç politikasında büyük rol oynayabilecek bir duruma gelmişlerdir. İran'ın Hazaralarla ilişki kurmasının gerisinde ise, Afganistan'dan gelebilecek bir tehlikeye karşı coğrafi ve ideolojik bir tampon bölge kurma ihtiyacı bulunmaktadır.⁹³ ABD ise İran'ın bu bölgede etkin olmasını istememiştir. Taliban yönetimine yardım eden Suudi ve Pakistan yetkilerine el altından yardım eden ABD'nin iki önemli hedefi bulunuyordu. Birinci hedef, Orta Doğu'da teröre büyük destek veren ve Amerika'ya kafa tutan İran'ı sıkıştırarak, İran rejimini Afganistan'da oluşturmamak, ikinci hedef ise, Sovyetler'in dağılmasından

⁹² Esedullah Valvali, *Kuzey Afganistan*, mayvandıntişarat, Kabil, 1998, s.252

⁹³ Mehmet Akkurt, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2005, s.170

sonra istiklalini elde eden Orta Asya Cumhuriyetleri'nin enerji yataklarından istifade etmektir.⁹⁴

Komünist rejim altında, Sovyet altyapısı tamamen Moskova'ya yönlendirildiğinden hemen hemen tüm boru hatları Rusya'nın kuzeyinde inşa edilmiştir. Bugün Rusya, yeni boru hatlarının da aynı yolu izlemesi gerektiğini savunmaktadır. Yeni cumhuriyetlerin Moskova'ya karşı bağımsızlıklarını güçlendirme düşüncesindeki ABD, petrolü Rus kontrolünden uzak tutmaya ve güneyde İran üzerinden geçecek boru hattı planlarına engellemeye çalışmaktadır. ABD, her iki amacını da gerçekleştirmek üzere 1990'ların ortasında, enerji firması Unocal'ı Türkmenistan'dan Afganistan'a boru hattı inşa etmesi konusunda desteklemiştir. Bu hattın yapılabilmesi içinse Afganistan'da bir düzen kurulması gerekiyordu. Bu düzenin Taliban tarafından kurulabileceği düşünülüyordu.

ABD kongresi, İran'da istikrarsızlık çıkartmak amacıyla CIA'ye 20 milyon dolarlık bir örtülü ödenek ayırmış, Tahran da Washington'u bu fonların bir kısmını Taliban'a aktarmakla suçlamıştır. Daha 1997'lerde Başkan Clinton'un Dışişleri Bakanı yardımcısı Strobe Talboot dini veya siyasi açıdan radikal bir yönetimin 200 milyon varilden fazla petrol rezervinin üstünde oturan bir bölgeyi ele geçirmesinin Amerika için son derece önemli olduğunu ifade etmiştir.

1997 yılı başlarında, Unocal Şirketi, Taliban önderlerini Teksas'a bağlı Houstos'da ağırılarak onları günde bir milyon varil petrolü taşıyacak olan boru hattı hakkında bazı önemli bilgiler vermiştir. Unocal'ın ortağı Delta Petrol Şirketi'nin sahibinin kız kardeşi Usame Bin Ladin'in eşi olan Halit bin Mahfuz'dur. Bin Ladin ve Bush ailesiyle iş ilişkileri tespit edilmiştir.

ABD'nin Taliban üzerinde iki planından söz edilmektedir. ABD, Planına göre Taliban'ın Amerikan çıkarları için yönlendirilmesi gerekiyordu. Bunu yapmazlarsa Taliban'ı devre dışı bırakacak ve yerine dost bir rejimi ikame edeceklerdi. Taliban'ın 1996 yılında Kabil'i ele geçirmesinden sonra, iki yıl boyunca ABD'nin bu rejimi yönlendirmeye, emellerine alet etmeye çalıştığı, bu konuda pazarlıkların aralıksız sürdüğü anlaşılmıştır. Ancak objektif şartlar nedeniyle Taliban'la ABD'nin uyuşmadığı da gelişen olaylarla anlaşılmıştır. Dış şartlar ve Taliban'ın yaklaşımları

⁹⁴ Julio Godoy, "*ABD Taliban'ı 11 Eylül'den Önce Tehdit Etti*", İnter Press Service, 15 Kasım 2001

buna imkân vermemiştir. Bunun üzerine 1998 yılından itibaren plan değiştirilmiş. Taliban'ın devre dışı bırakılması için çalışmalar başlatılmıştır. Bunu için de bazı sebepler ortaya çıkmıştır. Nairobi ve Darüsselam'a yapılan saldırılardan Bin Ladin sorumlu tutulmuştur. Bu tarihten itibaren Taliban-ABD ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Bu tarihe kadar Taliban'la anlaşmayı savunan CIA'ye yakın isimlerden ve yeni dönemde Bush'un Afganistan özel temsilcisi Zalmay Halilzad da, 1998 yılından sonra Taliban'ın devre dışı bırakılmasını savunmaya başlamıştır.⁹⁵

Bush yönetimi Taliban'la görüşmelere Şubat'ta göreve gelir gelmez başlamış ve Taliban'ın diplomatik temsilcileriyle Washington, Berlin ve İslamabat'ta çeşitli görüşmeler yapmıştır. ABD temsilcileri ile Taliban temsilcileri arasındaki son görüşme New York ve Washington'daki saldırılardan beş hafta önce, Ağustos'ta gerçekleşmiştir. Bu arada ABD hükümetinin Orta Asya'dan sorumlu temsilcisi Christina Rocca, İslamabad'da Taliban'ın Pakistan Büyükelçisi ile görüşmelerde bulunmuştur.

2.3.3. Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri

Dünyadaki birçok Müslüman dini lider, Taliban'ı; izlediği İslam çizgisi nedeniyle sapkın olmakla suçlamıştır. Batılı hükümetler ve uluslararası insan hakları örgütlerinin yanı sıra İran ve Mısır gibi birbirlerinden farklı Müslüman devletleri, Taliban'ın insan hakları ihlallerini kınamışlardır. Afganistan'ın büyük bölümünü denetlemelerine rağmen, 1998 yılının sonbaharında ne Birleşmiş Milletler ne de dünyadaki diğer devletlerin çoğu onların meşruiyetini tanımamıştır. Taliban yönetimi, yalnızca üç devlet, Suudi Arabistan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından tanınmıştır.

Suudiler, Afganistan'da Sünni bir İslami rejimin kurulmasını ve bu rejimle kendisine en büyük rakip olarak gördükleri İran'daki Şii rejimini zor durumda bırakmayı amaçlamışlardır. Ayrıca Taliban sayesinde Özbekistan'a ve Tacikistan'a 'Vahhabi' görüşündeki İslami akımı sokmayı planlamışlardır. Suudilerin bu girişimlerine karşılık Taliban da kraliyet ailesi ile iyi ilişkilerini korumuş ve Vahhabi kurallarını zaman zaman uygulamıştır. Nisan 1997'de Taliban liderlerinden Mollah Rabbani, Riyad'da Kral Fahd'la bir araya geldiğinde Suudilere övgülerini sürdürmüştür. Rabbani

⁹⁵ Mustafa Özcan, "Büyük Oyun II: Taliban Sonrası Afganistan", Afganistan Üzerine Araştırmalar, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı Tatav Yayınları, İstanbul, 2002, s. 365
128.http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00246.htm

memnuniyetini “Suudi Arabistan, Müslüman âleminin merkezi olduğu için Suudilerin yardımını almaktan büyük sevinç duyuyoruz” şeklinde ifade etmiştir.⁹⁶

2.4. Bölgesel-Küresel Güçler ve Taliban Yönetimini Desteklemeyen Devletler

2.4.1. Rusya Federasyonu

11 Eylül 2001’de Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan terörist saldırılarının ardından Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 11 Eylül saldırılarının hemen sonrasında ABD Başkanı Bush’u aradı, ülkesinin terörle mücadelede ABD’ye destek vereceğini ifade eden ilk lider oldu. Amerika’ya destek vermek için askerlerini alarma geçirdiğini ilan etti.⁹⁷ 11 Eylül saldırılarının gerçekleştiği dönemde Putin Rusyası’nın gerek ekonomik gerekse siyasi olarak içinde bulunduğu durumda ABD ile işbirliğinin kazançlı bir seçenek olduğu görüldü.⁹⁸ Putin bu bağlamda Amerikan yetkilileriyle istihbarat paylaşmaya, insani yardım amacıyla Rus hava sahasını açmaya, Rusya’nın Orta Asya’daki müttefikleriyle anlaşarak Amerikan uçuşları için benzeri hava sahası yardımları sağlamaya, uluslararası arama ve kurtarma çalışmalarına katılmaya, Afganistan’daki Kuzey İttifakı’na hem askeri hem de insani yardımı arttırmaya söz vermiştir. Hatta Putin, eski Sovyet Cumhuriyetleri olan Özbekistan ve Kırgızistan topraklarında Amerikan askeri üslerinin yerleşmesini bile durdurmaya çalışmamıştır.

Rusya, ABD’nin terörle mücadele stratejisinden kazanımlar çıkarmaya çalışmıştır. Öncelikle ABD’ye destek vererek Çeçenistan’da gerçekleştirdiği operasyonlar, sivil halka uyguladığı baskıcı politikalar ve insan hakları ihlalleri konularında Washington’un eleştirilerine maruz kalmaktan kurtulmayı hedeflemiştir. İkinci olarak, Amerikan şirketlerinin enerji alanında Rusya’ya yaptığı yatırımların artmasını talep etmiştir. Üçüncü olarak, NATO’nun genişlemesi konusunda ve İttifak’ın operasyonlarında söz sahibi olabilmeyi ummuştur. Son olarak da Orta Asya’da hareketlenmeye başlayan Çin’in faaliyetlerinin azalacağı beklentisine girmiştir.

⁹⁶ İrfan, Polat, *11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Afganistan’a Müdahalesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta, 2006, s.19

⁹⁷ Ali Çimen, 11 Eylül 2001: El Kaide Amerika’ya savaş açtı, <http://tr.euronews.com/2011/05/02/11-eylul-2001-el-kaide-amerikaya-savas-acti/>,(02.05.2011).

⁹⁸ Habibe Özdal, Terörle Mücadelenin Getirdiği Ortaklık: ABD ve Rusya İşbirliği, Dijital Sayı, USAK Yayınları, <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=382#.UV1kEaIqx9Q>,(25.07.2013).

11 Eylül'ün yarattığı atmosferden faydalanarak ABD ile olan ilişkileri sıcak tutmaya çalışmış ve böylelikle “terörizmle mücadele” şemsiyesi altında ülkesi için birtakım çıkarlar elde etmeye çalışmıştır. Putin, ABD ile yaşadığı bu balayı nedeniyle bu ülkenin Afganistan'a operasyon düzenlemesine ve hatta güvenliği için tehlike arz edecek kadar hayati bir bölge olan Orta Asya'da askeri üsler ve stratejik avantajlar elde etmesine önceleri ses çıkartmamıştır.⁹⁹

2.4.2. Özbekistan

Afganistan'da ortaya çıkan Taliban'ın Harekâtı, Özbekistan'da da büyük korku ve kaygı yaratmıştır. Taliban'ın ilerleyişinin durdurulması için, Afgan Özbekleri'nin teşkil ettiği Kuzey İttifakı'nı sürekli desteklemiş ve Kuzey İttifak'ı lideri General Rasit Dostum'un zor dönemlerinde sınırdan geçmesine yardım etmiştir. Taliban Hareketinin, kendi topraklarına sığıracacağı ve binlerce mültecinin kendi topraklarına akacağı endişesi ile uzun bir dönem Özbekistan-Afgan sınırında olağanüstü güvenlik tedbirleri almak zorunda kalmıştır.¹⁰⁰ Özbekistan'ın en büyük korkusu Tacikistan'da Taliban benzeri bir yapının ortaya çıkması olmuştur. Zira Özbekistan'da dikkate değer bir Tacik azınlık yaşamaktadır. Özbekistan'ın en zengin kısmı olan Fergana Vadisi'nde halifelik ilan ederek İslami bir devlet kurmak isteyen, 'Deobandi' olmamakla birlikte Vahhabiliğin etkisi altında bulunan ayrılıkçı “Özbekistan İslami Hareketi” Taliban tarafından desteklenmiştir. Bu yüzden Taliban yönetimine karşı olması ve terörle mücadele konusunda Özbekistan Cumhurbaşkanı destek vereceğini söylemiştir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de Dünya Ticaret Merkezi başta olmak üzere farklı hedeflere yapılan saldırılar yeni bir güvenlik sisteminin inşa edilmesine sebep oldu. İslam Kerimov 26 Eylül 2001'de yaptığı “Hedefimiz Barış, Denge ve İşbirliği” başlıklı konuşmasında terör konusuna 1993 yılında BM'in 48.nci Genel Oturumu'nda dikkat çektiğini ifade etmiştir; ancak bu konuşmayı “sağır kulakların duymadığını” ilave etmiştir. Kerimov ABD ile ittifaka hazır olduğunu bir kez daha tekrarlamıştır.

Zira Özbekistan Dışişleri Bakanı Abdülaziz Kamilov 15 Eylül'de Washington Post'a verdiği demeçte “ülkesinin hava sahasını, Taliban ve El-Kaide'ye karşı saldırı amaçlı

⁹⁹Pınar Özden Cankara ve Yavuz Cankara, *Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler*, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2007, Sayı: 15, s.193-212

¹⁰⁰Haktan Birsal ve Timuçin Kodaman, *Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ-2006, Cilt: 16, Sayı: 2 Sayfa: 413-442

ABD'ye açmaya hazır, olduğunu" beyan etmiştir. Kerimov'un sözcüsü Rüstem Cumayev ABD ile imzalanan "Stratejik Ortaklık Anlaşması"ndan sonra yaptığı açıklamada "ABD ile stratejik işbirliğinin 11 Eylül'den daha önce başladığını belirtmiştir. Yapılan anlaşma gereğince 1.500 kişilik ABD birlikleri, Afganistan'ın sınırında yer alan Karşı-Hanabad üssüne yerleştirilmiştir. ABD, böylece 2001 yılında "şer ittifakı"na karşı yürüttüğü harekâta Özbekistan'ın desteğini almış oluyordu. Bu anlaşmadaki en ilginç noktalardan biri Özbekistan'ın anlaşmayı tek taraflı olarak 180 gün önceden haber vermek suretiyle sonlandırma hakkını saklı tutmasıdır. ABD askeri yetkilileri de Afganistan'daki hareketleri sırasında El-Kaide ve Taliban içinde yer alan Özbekistan İslami Hareketi'nin üyelerini de hedef alacaklarının altını çizmişlerdir.¹⁰¹

2.4.3. Tacikistan

11 Eylül sonrası uluslararası sistemin en önemli tehdidi olarak görülen ve bütün dünyaya en önemli düşman olarak tanıtılan Radikal İslam ve terör meselesiyle Tacikistan`la karşı karşıyadır.

Yeni dönem uluslararası sistem için en önemli meselelerden biri olarak gösterilen siyasal ya da radikal İslam yayılışını ve etkisini en tehlikeli şekilde Afganistan, Tacikistan ve Pakistan bölgesinde göstermektedir. 11 Eylül saldırıları ABD`inin uygulamak istediği politikalarına uygulama alanı yaratmıştır. ABD'nin uyguladığı politikalar, 11 Eylül saldırılarının Amerikan devletinin kendisi tarafından yapılmış olabileceği iddiaları doğrular niteliktedir.

Fakat ABD her ne kadar Afganistan'a girmiş olsa da, Orta Asya ülkelerine fiilen yerleşebilmesi, bölgede nüfuzu Sovyetler Birliği'nden sonra da devam eden Rusya'ya rağmen uzun süre mümkün olamamıştır. Amerikan askeri varlığının fiilen bölgeye yerleşmesine, Rusya'yı ikna edebilmesini de sağlayan 11 Eylül ve sonrasındaki gelişmeler imkân vermiştir.

ABD, tek süper güç olarak kaldığı yeni dönemde mücadele edilmesi gereken yeni düşmanın uluslararası terörizm ve uluslararası terörizmi besleyen en önemli kaynağın da radikal İslam olduğu iddiasından hareketle Orta Asya bölgesindeki İslami yapıyı

¹⁰¹Salih Bıçakcı, *Andijon'da Nima Bo'ldi? Özbekistan'da Terör, Güvenlik ve Demokrasi*, Oaka, Cilt: 3,Sayı: 6,ss. 1-22, 2008

radikalizme, dolayısıyla terörizme kaymaması için kontrol etmesi gerektiğini beyan etmiştir. Bölgeyi radikal hareketlere karşı kontrol edebilmesi için bölge ülkelerinden çeşitli üsler talep etmiştir. 11 Eylül'ün ve daha da önemlisi sonrasında uluslararası medya vasıtasıyla oluşturulan atmosferin dehşeti, ABD'nin böylesine bir kontrolü bütün dünya adına yapması gerektiği ve bu görev için gereken planlamaları hazırlamasında haklı olduğu kanaatine yol açmıştır.

Yeni dönemin en büyük düşmanı durumundaki uluslararası terörizm ve onu besleyen ana kaynak olan radikal İslam ile mücadelede ABD, Rusya ve Çin ortak hareket etmeye başlamıştır. Etnik bakımdan kendilerini Fars kökenli kabul eden Tacikler, hem bu yönüyle İran'ın milli politikalarından hem de Afganistan'daki radikal İslami hareketlerden çok etkilenmektedir. Diğer taraftan ise, mezhep olarak Sünni olması sebebiyle İran'dan ve İran'ın din, politikalarından daha ziyade Arap ülkelerinin etkisine açık kalmaktadır.¹⁰²

Tacikistan'dan farklı olarak Taliban'a karşı tarafsızlığını ilan etmiştir. Tacikistan'a baktığımızda, Afganistan'da beş milyon Tacik yaşamaktadır. Bu rakam Tacikistan'da yaşayan Tacikler'den daha fazladır. Bunun için terör ile mücadele etmek için her türlü destek vereceğini açıklamıştır.

2.4.4. Türkmenistan

Washington'la ilişkisini düşük düzeyde tutmaya çalışmıştı. Bu nedenle Washington Türkmenistan'a karşı demokrasi ve insan hakları politikası bahanesiyle baskı yaptığı söylenebilir. Türkmenistan, ABD'nin askeri yardımlarını reddederek 'bağılantısız' politikalar çerçevesinde kalmaya çalışmıştır.¹⁰³ 2010 yılı başlarında tamamlanan Çin ve İran enerji nakil hatları Türkmenistan'ın dış pazar alternatiflerini çeşitlendirmiş görünmektedir. Yaklaşık 7,5 trilyon m³ civarında dünyanın üçüncü büyük rezervleri olarak tahmin edilen Türkmenistan doğal gazı, Batılı ülkelerin pazarlarına aktarılmak için de projelendirilmektedir.

¹⁰²Muhammet Savaş Kafkasyalı ve Rasid Tacibayev, *Tacikistan: Kurgusal Kuruluşun Kurgusal Politikaları*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi XII/1 (Yaz 2012), s.239-266

¹⁰³Oliker, Olga/Shlapak, David A. (2005), U.S. Interests in Central Asia: Policy Priorities and Military Roles (Washington D.C.: Rand Corporation Project Air Force).

Tarım üretimi açısından pamuk ve buğday dışında bir çeşitliliği olmayan Türkmenistan'da pamuk üretimi, yıllık gelirin %10'unu sağlamasına karşın, çalışan nüfusun %50'sini istihdam etmektedir. Bu açıdan Türkmenistan'da iş gücünün üretim sektörlerine anlamlı bir dağılımından bahsetmek hayli zordur. Ülkede temel ekonomik faaliyet, petrol ve doğal gaz rezervlerinin dış pazarlara arzı yoluyla oluşur. Türkmenistan'ın 2010 yılı GSMH'sı 36,6 milyar dolara (kişi başına 7,600 \$) ulaşmış durumdadır.¹⁰⁴

2.4.5. Kırgızistan

Kırgızistan enerji kaynaklarından yoksun ve ekonomik durumu zayıf bir ülkedir. Amerika ile anlaşma yapılmış. Manas üssü'nü ABD güçlerine tahsis etmiştir. Onun için ABD'den 2 milyon dolarlık kira alınmıştı. Hatta 2003'te Rusya'ya Kant üssünü de tahsis etmişti. Onun için herhangi bir ücret almamıştır.¹⁰⁵ Dolayısıyla Kırgızistan'ın dış ilişkilerinde Rusya'nın daha ağırlıklı olduğu söylenebilir. Akayev iktidardan gittikten sonra Moskova'ya geçmişti, yerine Kurmanbek Bakiev gelmişti. Bu durumda Bakiev'in ABD ile daha yakın ilişki kuracağı beklenmişti. Ama iktidara gelen Bakiev "*ülkedeki Amerikan ve Rus üslerinin varlığının sürdüreceği ve Kırgız dış politikasının değişmeyeceğini*" açıklamıştı.¹⁰⁶ Hatta 2005 Ekiminde Dışişleri bakanı Condoleezza Rice'in gerçekleştirdiği ziyaretle Manas üssünü kullanım konusunda yeni antlaşma yapmıştı. Şanghay İşbirliği'nin talebi ile Özbek üssünün boşaltılması, Manas üssü ABD için daha önemli olmuştur. 2006 Ocak ayından itibaren kira bedelini 2 milyon dolardan 200 milyon dolar civarına çıkaracağını belirten Bakiev yönetimi, şartlarının kabul edilmemesi halinde ABD'nin Orta Asya'daki son askeri varlığı olan Manas üssünü kapatacağını açıklamıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁴M. Akif Kireççi, *Amerika Birleşik Devletlerinin Orta Asya Politikaları*, SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayınları, Ankara, 2011, s.22

¹⁰⁵ Ferhat Pirinççi, *Sağuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi-63-1, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/933/11637.pdf>, (02.06.2013).

¹⁰⁶ Asim Memmedov, Gürcistan ve Kırgızistan'da Yönetim Değişikliğinin nedenleri ve yeni yönetimlerin Dış Politikaları, Ankar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Tezi, Ankara, 2009, s.315.

¹⁰⁷ Ferhat Pirinççi, *Sağuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi-63-1, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/933/11637.pdf>, (02.06.2013).

2005 Ekim ayında Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın Kazakistan'a, Kırgızistan'a ve Tacikistan'a gerçekleştirdiği ziyaretle Manas üssü kullanımının devam ettirmekte ve oraya Özbekistan'daki askeri kuvvetlerini nakletmek için Kırgız yönetimini ikna etmişti. Ancak ABD'nin renkli devrimleri, girişimleri, Özbekistan'la ilişkilerinin kötüleşmesi ve Afganistan'da ABD'nin pozisyon sorunu, Bush başkanlık döneminin sonuna doğru ABD'nin Orta Asya'daki konumuna önemli ölçüde zarar vermişti. Bu bağlamda ABD'nin yeni yönetimi Barack Obama'nın pozisyonu daha pragmatik olmasıyla farklı boyuta taşımıştır.

Başkan Obama görevine başladığı zaman 2008 yılının ikinci yarısında ABD ekonomik krizle karşı karşıya gelmişti. Dolayısıyla ABD için iç ve uluslararası ekonomik krizle ilgili sorunlar öncelik almıştı, diğer tüm sorunlar ikincil hâle gelmişti. Ama dış politikada yeni yönetimin en önemli görevi ise ABD askerlerinin Irak'tan geri çekilmesi ve mevcut tüm askeri kaynakların Afganistan'a ve Pakistan'a yönlendirilmesi, Afgan sorununun çözülmesi ve bölgeden geri çekilmektir. Yeni yönetim Obama'nın Afganistan'daki ve Pakistan'daki bulunan sorunlar istikrar ve konsolidasyonu güçlendirmekle ilgiliydi. Afganistan'da sadece askeri varlığını sürdürebilmesi için değil, aynı zamanda 2011 yılının sonuna kadar olası bir askeri geri çekilme ABD'nin Orta Asya bölgesindeki Rusya ve Çin rakipleriyle işbirliği yapmak zorunda bırakmıştır. Rusya ve Orta Asya üzerinden Afganistan'a malların transiti ve Orta Asya'dan malzemelerin teslimi, elektrik iletim, Orta Asya'daki transit merkezlerinin kullanımının devam etmek için ABD yeni işbirliği yapmak zorunda kalmıştı.¹⁰⁸

2010'da ABD, Kırgızistan'daki Manas askeri üssünün 2011'e kadar devam etmesi ile ilgili anlaşma yaptı. Aynı zamanda ABD'nin Rusya, Avrasya ve Kafkasya sorumlusu Başkan yardımcısı Michael Mckfaul, ABD üssünün Kazakistan topraklarında kurulması hakkında Kazakistan tarafından ABD'ye yapılan önerisini araştırdıklarını söyledi çünkü bu zamana kadar Kazakistan topraklarında ABD'nin askeri üssü hiç bulunmamıştı.

8 Nisan 2010'da ABD ve Rusya Stratejik Silahların Azaltılması Antlaşması'nı imzaladılar. Böylelikle Rusya ile 1990'ların ikinci yarısına kadar (Başkan Clinton ikinci başkanlık dönemi) olan ilişkilerine geri dönmek istedi ve ABD'nin yeni demokratik

¹⁰⁸ Afganistan , http://pe.rian.ru/defense_safety/sotrudnichestvo/20100129/124891559.html, (09.11.2006).

yönetimi Rusya ve Orta Asya ülkeleri ile aktif bir işbirliğini yapmakta hazır olduğunu belirtmişti.

2.4.6. İran

İran'ın Afganistan ile tarihi, kültürel ve dil bağları vardır. Bundan dolayı İran Afganistan'daki gelişmeleri karşı daima duyarlı olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi Tahran ve İslamabat'ı Afganistan konusunda mücadele içine sokmuştur.

İran'ın Taliban rejimine karşı mücadele etmesinin de dinsel faktörlerden çok daha önemli nedenleri vardır. En önemli nedenlerden biri Amerika'nın Taliban'ı desteklemesidir. Aslında İran'ın Afgan muhalif gruplarla da ilişkisi kopuk olmuştur. Sadece 1992 yılı öncesinde değil 1979-2002 döneminde de İran'ın Afganistan ile muhatap olduğu iki konu göze çarpmaktadır: Şii Hazaraları ve Horasan'daki mülteciler.

Ancak Taliban'ın Afganistan'ın tamamına yakını ele geçirmesi ve özellikle hâkimiyeti ele aldığı yerlerde Şii Hazaralara karşı yaptığı eylemler İran'ın konuya müdahalede bulunmasını zorunlu kılmıştır.

İran; Taliban ve Suudi`ler arasındaki güçlü tarihsel ve dini yakınlık nedeniyle Taliban'ı Suudi Arabistan'ın bir kuklası olarak görmüştür. İran için Taliban, ABD ve onun iki müttefiki yani Pakistan ve Suudi Arabistan tarafından kurulmuş bir tuzaktır. Bundan dolayı İran, Rabbani, Ahmet Şah Mesud ve Hikmetyar gibi Sünni liderleri Tahran'da bir araya getirmiştir, Afgan Şii örgütlerini de bu kesimle ittifak yapmaya zorlamış, bu gruba silah ve eğitim yardımı yapmıştır. İran ayrıca Rusya, Hindistan ve Orta Asya devletlerine Kuzey İttifakı'na yardım etmeleri için girişimde bulunmuştur.¹⁰⁹

İran ve Taliban arasındaki anlaşmazlığın diğer nedeni de İran ve Afganistan'ın Orta Asya gaz ve petrolünün dış dünyaya ulaştırılmasında geçiş yolu olmalarıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya Cumhuriyetleri üzerinde siyasi ve ticari kazanımları için İran-Türkiye ve İran-Pakistan arasında büyük bir rekabet yaşanmıştır. Afganistan istikrarsız kaldığı sürece tercih edilmeyebilir, İran güzergahı tercih edilebilirdi. Ancak Afganistan ABD'nin enerji güvenliği politikaları açısından önemli

¹⁰⁹Yavuz, Selim, çeviren, Sadri Muhammed Arif, "*Afganistan ve Dostum*", Naqşine-I Cihan, Tehran, 2009,s.96

bir yer işgal ediyordu ABD'nin amacı Orta Asya Cumhuriyetleri'ni Rusya'nın nüfuzundan kurtarma ve İran'a yaklaşımlarını engellemek olmuştur. Bu nedenle de petrolün Afganistan yoluyla Hint-Alt Kıtası'na ulaştırılması projesini desteklemiştir.¹¹⁰

2.4.7. Türkiye

Türkiye'nin bölgedeki dış politikası 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte hız kazanmıştır. Türkiye için İstanbul'dan Kafkasya, Orta Asya ve Doğu Türkistan'a kadar yayılan bölgeye ulaşma imkânı doğmuştur.¹¹¹ Taliban grubu, Afganistan'ın modern devlet olarak gelişmesi için büyük yardım yapmış olan laik Türkiye Cumhuriyeti'ni sevmeyen yegane topluluk olarak tanınmıştır. Afganistan'da yaşanan iç çatışmaların yoğun olduğu bir dönemde, General Abdurrahid Dostum'un birlikleri ile Taliban birlikleri arasında kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Türkiye, bu mücadele arasında yeterli olmamakla birlikte Türk Mücahit gruplara çeşitli yardımlarda bulunmuştur. Türkiye, bu dönemde Pan-Türkist bir dış politika izlemiştir. Afganistan'daki Türk azınlıkları aktif bir şekilde desteklemiştir. Başlangıçta sadece Türkiye Rusya ve İran'ın desteklediği Kuzey İttifakı'nı, 11 Eylül saldırılarından sonra bütün dünya desteklemiştir.¹¹²

2.4.8. Çin Halk Cumhuriyeti-Hindistan

1979 - 1989 yılları arasında, Sovyet Birliği'nin Afganistan'ı işgaline tepki vermeyen ve Sovyet yanlısı portre çizen Hindistan, Taliban'ın 1994'te yönetimi ele geçirmesi ile de, Afganistan üzerinde etkin bir dış politika izlememiştir.

Taliban'ın, Afganistan'da kontrolü ele geçirmesi Hindistan'ı hiç şaşırtmamıştır. Hindistan'ın Afganistan ile sınırı olmamasına rağmen Taliban, ülke bütünlüğü için tehlike yaratmaktadır. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çıkışıyla birlikte, 1989 yılında Keşmir'i sorunu nedeniyle Hindistan'ın tarafından başlatığı savaş, Sovyetlere karşı savaşan Afgan, Arap ve Pakistanlı Mücahitlerin katılımıyla birlikte büyümüştür.

¹¹⁰ İrfan ,Polat, *11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi*, Süleyman Demirel Üniveritesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta, 2006, s.23

¹¹¹Kalfa, *11 Eylül Öncesi Afganistan*, Basılmamış, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Trabzon 2002, s.138

¹¹²İrfan, *Polat, 11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta, 2006, s.37

Hindistan bu gruplara Pakistan tarafından lojistik destek verildiğini ve Pakistan askeri personeli tarafından eğitildiğini belirtmiştir. Bu arada Hindistan, jeopolitik olarak Pakistan'ın Afganistan'da egemen olmasını istememiş ancak Taliban'ın zaferi bunu gerçekleştirmiştir.

Taliban'ın yönetimi ele geçirmesiyle birlikte Afganistan'la sınırı olan Çin, Doğu Türkistan'ın batısında bulunan ayrılıkçı Müslüman Uygur ve Kazaklar'ın bundan etkileneceğini düşünmüştür. Orta Asya ile diplomatik ilişkilerini yürüttüğü “ Şanghay Beşlisi” (Çin, Rusya, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan) toplantısında Çin, Taliban'ın Uygur ve Kazaklar'ı hedef alan faaliyetlerini tasvip etmediğini dile getirmiştir. Pekin ayrıca, Pakistan'ın Kuzey ile Doğu Türkistan arasında ticaret yoluyla radikal Müslümanlığın Çin'i etkilemesinden endişelenmiştir.

Çin, Orta Asya ülkeleri için serbest ekonomiye geçişin başarılı örneklerini sergilemiştir. Son yıllarda Çin'in petrol ihtiyacı giderek artmıştır. Ayrıca ‘Hazar Petrolleri’ için büyük yatırımlar yapmış, Kazakistan'da iki Petrol alanına bir milyar dolar yatırım yaparak Çin Ulusal petrol Ortaklığı Şirketi ile Kazakistan arasında, Çin'in Kuzey doğusuna Hazar petrolünü taşıyacak 2500 mil uzunluğunda boru hattı anlaşması imzalanmıştır.¹¹³

2.5. Kuzey İttifakı'nın Kuruluşu

Peştun olmayanların oluşturduğu ittifakta, devrik Devlet Başkanı Burhaneddin Rabbani, suikaste kurban giden Tacik komutan Ahmed Şah Mesud ve kendisine bağlı güçlerle daha sonra katılan Özbek General Raşid Dostum'un adları ön plana çıkıyor. Kuzey İttifakı'nın liderliğini Rabbani yapıyor, ancak ölmeden önce fiili olarak Şah Mesud ağır basarken, şu anda Dostum'un hakimiyeti öne çıkıyor. Şah Mesud'un öldürülmesinden sonra yerine Muhammed Fehim getirildi.

Kuzey İttifakı, 15 bin kişiden oluşan 'düzenli bir ordusu'nun bulunduğunu belirtiyor. General Dostum ve diğer komutanlar, Mezar-ı Şerif'e yönelik harekâta binlerce kişiye komuta ederken, ülkenin diğer yerlerinde de ittifakın gerilla birlikleri bulunuyor. Pencşir Vadisi'nde ve Kabil'in kuzey cephesinde, ittifakın belki yüzlerce tank ve zırhlı askeri araçları konuşlanmış durumda.

¹¹³ Kalfa, *11 Eylül Öncesi Afganistan*, Basılmamış, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Trabzon 2002, s.138

Türkiye'de "Kuzey İttifakı" olarak bilinen oluşum kendini Afganistan'ın kurtuluşu için "Birleşik Ulusal İslami Cephe" kısaca Birleşik Cephe olarak adlandırmaktadır. Türkiye'de bu ittifaktan söz edilince Raşid Dostum'un adı akla gelmektedir. Hatta neredeyse bu şahsın adı söz konusu ittifakla özdeşleştirilmiştir.

2.5.1. Cemiyet-i İslami

Bu hareket Afganistan'da İslami bilinçlenmede önemli rolü olduğu bilinen Muhammed Gulam Niyazi, tarafından kurulmuştur. Afganistan'da İslami devleti hâkim kılmayı amaçlayan örgütlü çalışmalar ilk önce Kabil Üniversitesi'nde başladı. Kabil Üniversitesi'nde bu çalışmalara öncülük eden kişi de Muhammed Gulam Niyazi, olmuştur. Gulam Niyazi, Mısır'da Ezher Üniversitesi'nde tahsil gördü ve Müslüman Kardeşler cemaati'nden bayağı etkilendi. Orada aldığı bilinci Afganistan'a dönüşünde de yaymak istedi. Kabil Üniversitesi'nde Şeriat Fakültesi'nin dekanlığını yaptı ve o sırada teşkilatlı İslami çalışmalara öncülük etmeye başladı. Cemiyet-i İslami'nin liderliğine 1972'de Burhaneddin Rabbani, geçti ve o tarihten bu yana hareketi bu kişi yönetmektedir. Cemiyet-i İslami Rus işgaline ve komünist rejime karşı verilen cihatta başı çeken hareketler arasında yer aldı¹¹⁴.

2.5.2. Cümbüş-i Milli İslami Afganistan

Örgütün lideri General Raşid Dostum, Sovyet İşgali döneminde Afgan ordusunda yetmiş Özbek asıllı bir subaydır. General Raşid Dostum, Türkiye, Özbekistan, Türkmenistan, Hindistan ve Rusya gibi ülkeler tarafından desteklenmiştir. Yaklaşık 7-8 bin kişilik bir askeri gücü vardır. 1992 yılında Kuzey ve Kuzeybatı Afganistan'da Özbek- Türkmen etnik gruplarının başına gelerek bu örgütü kurmuştur.¹¹⁵

2.5.3. Hizb-i Vahdeti İslami

Bu hareket Afganistan'daki Şiiilerin ileri gelen hareketlerinden biridir. 1990'da Abdulali Mezari tarafından kurulmuştur. Sekiz Şii grubunu bünyesinde toplamıştır. Hareketin lideri Abdulali Mezari 1995'te Taliban hareketinin mensupları tarafından öldürüldü. Bugün bu hareketin liderliğini Aldülkerim Halili yapmaktadır.

¹¹⁴ Camilrahman Kamgar, *Afganistan*, İntişarat Mayvand, Kabul, 2004, s.213

¹¹⁵ Erol, M. Seyfettin, 'Afganistan: Yeni Küresel Güç Mücadelesindeki Birinci Adres', Stratejik Analiz Dergisi, Cilt:2, Sayı:19, Avrasya Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Ankara, Kasım 2001. s. 35-36.

2.5.4. Şii İslami Hareketi

1980'de Asif Muhsini'nin muhtelif Şii grupları bir araya getirmesiyle oluşmuştur. Fakat bu hareketin İran'la sıkı bir irtibatı yoktur. Hareketin lideri Asif Muhsin'in İmam Humeyni ile bazı görüş ayrılıklarının olduğu biliniyordu. Bu hareket Afganistan'daki cihatta ağırlıklı olarak Cemiyet-i İslami'ye destek vermiştir.

2.6. Bir İslami Hareket Olarak Taliban

Bizim konu ettiğimiz anlamda şiddet Kur'anı Kerim'de doğrudan geçmemektedir. Hadislerde ise değiştirme, kınama, ayıplama gibi anlamlara gelen unf kelimesi bizim konu ettiğimiz şiddeti çağrıştırmaktadır. Hz. Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Allah yumuşaktır, böyle davrananları sever. Unf'a (şiddete) karşı vermediği şeyi, yumuşak davranmaya karşılık verir. "Fakat Kur'an ve Sünnette belirli hedefleri gerçekleştirmek amacıyla güç kullanma ve tehdit anlamında bazı kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimeler arasında ikab, katl, bağı, udvan, cihad bulunmaktadır. Yine Kur'an ve Sünnet, ister İslam ülkesi içerisinde, isterse bir Müslüman ülkenin dış güçlerle ilişkileri çerçevesinde olsun güç kullanmanın birtakım şart ve kaidelerini içermektedir. Kur'an ve Sünnet; Müslümanları, savaşmalarının sebebinin şahsi çıkar, maddi kazanç veya intikam olmaması gerektiği konusunda uyardığıdır. Bu nedenle Müslümanlar, kendilerine saldırmayan ve işlerini engellemeyenlerle savaşmamalıdır. Bundan dolayı Allah, Hz. Peygamber'e (sav) savaşın insani boyutlarda sürdürülmesi için gerekli birçok talimat da vermiştir.

Savaşta barbarca metotlar kullanmaktan sakınılmasını istemiş, kadın, çocuk, yaşlı ve yaralıların öldürülmesini yasaklamıştır. Bunların yanı sıra cesetlerin hırpalanmasını; tarlaların, ağaçların, hayvanların tahrip edilmesini; buna benzer her tür barbarlık ve vahşiliği yasaklamıştır. Müslümanların, sadece kaçınılmaz durumda ve gerekli olduğu kadar kaba kuvvet kullanmalarına izin vermiştir¹¹⁶.

Kuşkusuz bunun yanında "Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün" ayeti de vardır. Tevbe Suresi'nin ilk dört ayetinde açıkça belirtildiği üzere, her türlü anlaşma imkânının ortadan kalktığı ve artık bütün diplomatik ilişkilerin kesilip savaş durumunun ortaya çıktığı örnekler için söz konusudur. Nihayet dördüncü ayette "Anlaşmalı olduğumuz

¹¹⁶Ebu'l Al'a Mevdudi, *Tefhim'ül Kur'an*, İnsan Yay, 2001, Cilt:1, s.191

müşrikleri öldürmeyin. denmekte, ayrıca altıncı ayette, savaş sırasında sığınma veya koruma (eman) talebinde bulunan müşriklerin de savaşın dışında tutulması emredilmektedir. Yani ayetler, fiilî bir savaş durumuyla ilgilidir. İslam dininin temelinde savaş kültürü ve şiddetin yeri yoktur.

Bütün beşerî toplulukların geçmişi savaşlarla doludur. İslam bir istisna değildir. İslam'daki savaşlar, Hıristiyanlıkta veya Yahudilikte olduğundan fazla değildir. İslam Peygamberi Mekke'den hicret etmek zorunda kaldığında, hayatı tehlikeye girmişti. Bu yüzden sadece savunma amaçlı birkaç savaşa katılmak zorunda kalmıştır. Ancak Mekke'ye döndüğünde bir damla kan dökmeden barışı sağlamıştır. Hz Peygamber (sav)'in vefatından sonra, ilk dört halife döneminde, başlangıçta fırkalar arasında savaş çıkmış fakat daha sonra, uzun bir süre barışçıl bir hava içerisinde, kültürel ve dinsel sahalarda, çok güzel gelişmeler olmuştur. Tarihte Yahudiler ve Hıristiyanlar, Müslümanlar`ın desteğinden yararlanarak, Müslümanlar`la birlikte barış ve istikrar içerisinde yaşamışlardır. Örneğin Hz. Peygamber döneminde Necran Hıristiyanları, hicretin 9. yılında içerisinde mahkeme başkanı ve büyük din adamları da bulunan 60 kişilik bir heyet İslam Peygamberi ile görüşmek için Medine'ye gelmişler, Hz. Peygamber de bunları en güzel şekilde ağırlamış ve Mescid'i onlara bırakarak ibadetlerini yapmalarını sağlamıştır. Yine İstanbul'daki Hıristiyanlara diledikleri gibi ibadet etmeleri için Fatih Sultan Mehmet'in bir ferman yayınladığını, yine II. Beyazıt döneminde İspanya'daki Hıristiyanların şerrinden Yahudileri kurtarmak için Turgut Reis'i gönderdiğini biliyoruz. Hatta Moğollarla girişilen çetin savaşın sonucunda anlaşmaya oturan Müslümanlar gayri Müslim esirlerin de serbest bırakılmasını şart koşmuşlardır.¹¹⁷ Öyle ki Moğol komutanı Kutlu Şah, Müslümanların sözcüsü ve müzakerecisi İbn Teymiye'ye: "Ne yani, siz bize Hıristiyan ve Yahudi esirleri bırakmayacak olursak, savaşa devam edeceğinizi mi söylemeye çalışıyorsunuz?" diye sorduğunda, İbn Teymiye: "Evet, aynen bunu demeye çalışıyoruz" cevabını vermiştir, İbn Teymiye'ye göre: Anlaşma gayr-i Müslimlerin özgürlüklerine kavuşturulması için de Müslümanlar savaşmak, Allah yolunda cihad etmek zorundadırlar. İslam dini Asr-ı Saadet denilen gönderildiği çağdan günümüze kadar insanlığın mutluluğunun, huzurunun kaynağı olmuş, tek bir Allah'a ibadet etmeyi emretmiş, şiddetten terörden insanlara korkuya sevk eden şeylerden de uzak durmasını emretmiştir. İslam'ın ana

¹¹⁷ Tevbe, 9/5.

kaynağı olan Kuran-ı Kerim ve Hadis'lerde şiddeti temellendirecek herhangi bir şey bulunmamaktadır¹¹⁸.

Gerçekten dinlerin tarihine bakıldığında, her dinin kısmen de olsa şiddetle ilişkisinin bulunduğu görülür. Herşeyden önce dinler, şiddet olayları içinde doğup gelişmişlerdir. Özellikle Yahudilik ve Hıristiyanlıkta bu şiddet olayları daha sonraki dönemlerde kutsallaştırılmıştır. İslam, halife kavramı çerçevesinde insanı, kişisel düşünceleriyle tavır ve davranışlarında özgürlüğünü kullanabilen, fakat özgür seçimiyle tercihlerinin sorumlusu olan varlık olarak tanımlarken, Hıristiyanlıkta insanı tanımlayan anahtar ifade "doğuştan asli günah ve ölümün tutsağı olan varlık"tır. İnsanı tanımlamaya yönelik bu yaklaşımıyla Hıristiyanlık, İslam'ın insani anlayışından temelde ayrılır. İslam'ın, doğuştan günahsızlığı ya da günahattan bağımsızlığı ve özgür iradeyle donatılmışlığı varsayan yaklaşımına karşılık Hıristiyanlık, insanın doğuştan günaha bağımlılığını savunur. Bu teolojik farklılık, her iki dinin insana yönelik bakış açılarında önemli farklı yaklaşımlarının temelini oluşturur. Hıristiyan düşüncesi, Âdem'den insana miras kalan günah ve ölümün, doğuştan tutsağı olan insanın, kurtarıcı, tanrısal Oğul İsa Mesih'e iman yoluyla bu tutsaklıktan kurtulabileceğini ve ölümsüzlük elbisesi giyebileceğini savunur¹¹⁹.

Dolayısıyla Hıristiyanlık, insanı, öngördüğü teolojik kuramı kabullenme yoluyla doğal benliğinin parçası olan bu esaretten kurtarma iddiasındadır. Ancak öte taraftan Hıristiyanlık, her insanın günah ve kötülüğün, dolayısıyla bundan kaynaklanan şiddetin mahkûmu olmasını, ilk insan Âdem'den kalan mirasın İlahi bir takdirle bütün insanlık soyuna sirayet etmesi şekline açıklamakla, insandan kaynaklanan kötülükleri ve şiddet eylemlerini de bir bakıma Âdem'in şahsında tanrısal iradeye dayandırmaktadır. Yahudilikte ise durum tamamen farklıdır. Onlar İki Dünya'nın efendileri ve seçilmiş insan olmalarından dolayı yaptıkları her işten masumdurlar. Yahudi ırkının haricindeki diğer halkları ve insanları ikinci sınıf kul olarak gördükleri için yaptıkları her türlü şiddet eylemlerinde herhangi bir dini ya da vicdani sorumluluk duymazlar. Onların bu insanlık anlayışları yaptıkları şiddet ve terör eylemlerinde kendilerine bir meşruiyet zemini olarak durmaktadır.

¹¹⁸ Ali Bulaç, *Cihad İslam'a Göre Terör ve İntihar Saldırıları*, Yeni Ümit Kitaplığı, 2004, s.93

¹¹⁹ Hayrettin Karaman, *Dinler arası Diyalog nedir?*, Ufuk Kitap, İstanbul, 2005, s.235-237

2.6.1. İslam Dininin Şiddetle İlişkilendirilmesinin Tarihi Arka Planı

Onuncu yüzyılın sonlarından itibaren başlayan İspanya'nın yeniden zaptı ve onu takiben Batı Avrupa'da yaygınlaşan Haçlı Savaşları ile birlikte Hıristiyan literatürüne yeni bir kavram girdi: "Kutsal Savaş". Bu kavram, bir saldırıyı teşvik etmek ve bir savaşı meşrulaştırmak için geliştirilen bir söylemi dile getiriyordu. Buna göre: "Tanrı'nın düşmanları vardır ve bunlar Tanrı'ya bağlananları yok etmek istemektedirler. Tanrı'nın düşmanları, onun hak dini olan Hıristiyanlığa karşı gelenlerdir, dolayısıyla onlarla savaşılması ve yok edilip ortadan kaldırılmaları gerekmektedir." Nitekim durmadan İslam'ın Cihat anlayışını kötüleyen İspanyol asıllı ünlü Aziz Raimonde Lulle, On dördüncü asırda: "Müslümanları Hıristiyanlaştırmak için çalışan misyonerler, öncelikle sevgiyi esas almalıdırlar. Hz. İsa'nın bütün insanları sevmekteki yöntemini kullanmalıdırlar. İkinci olarak onların özgürce bu dini seçmelerini sağlamalıdırlar. Ancak hak dini olan Hıristiyanlık onlara anlatılıp da yine inatlarında ısrar ederlerse o zaman, güç kullanılarak Hıristiyanlığın onlara kabul ettirilmesi meşrulaşır" diyordu. İslamiyet'in Hıristiyanlığın aksine büyük bir süratle yayılması, Müslümanların Suriye, Filistin ve Anadolu'ya hakim olarak İznik'in başkent olduğu yeni bir devlet kurmaları, Hıristiyan aleminin dini lideri papayı ve Hıristiyanlığın hamisi olarak kabul edilen Bizans İmparatorunu ciddi bir şekilde endişelendiriyordu. Günümüze kadar devam eden Batılıların saldırıları Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı'yı yıkarak daha sonraları Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu istila edip birçok küçük devletçikler kurarak emperyalist bir ruhla sömürmeye başlamışlardır. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi İslam dünyasının merkezinde mukaddes Kudüs çevresinde Yahudi devletini kurmakla veya bu devletin kurulması için en büyük yardımı sağlamakla Haçlı zihniyetlerini bir kez daha ortaya koydular¹²⁰.

Aynı yaklaşımla günümüzde de dünyanın çeşitli bölgelerinde egemen ve güçlü Hıristiyan ulusların yürüttükleri savaşlarda ve başvurdukları şiddet eylemlerinde "şer güçlerin yok edilmesi". Gelişmiş ülkelerin (kendilerinin) tesis ettikleri "medeni değerlerin" korunması gibi argümanlar, Hıristiyan halkların (ve diğer dünya uluslarının) zihninde, yürütülen şiddete meşruiyet kazandırma girişimleridir. Batı'nın kendine ve dünya kamuoyuna yıllarca en büyük tehdit algılaması olarak gördüğü komünizm (yani

¹²⁰Bekir Karliga, *Din, Terör ve Global Etik, İslam'a Göre Terör ve intihar Saldırıları*, Yeni Ümit Kitaplığı, İstanbul, 2004 , s. 71

eski ötekinin) etkinliğini yitirmesinden sonra, yeni tehdidi öteki'yi yani Haç'a karşı Hilal'i sunması düşündürücü olsa da dünya siyasî tarihi bakımından şaşırtıcı olmamıştır. “Müslümanlar, bizim hayatımıza karşı küresel tehdit oluşturmaktadır. Milyonlarca kişinin karşı olduğu şey, Müslümanların kara suratları değil; İslam'ın kara kalbidir "İslam" Batı'nın yeni ötekisini oluşturmuştur¹²¹. 11 Eylül olaylarını sıcaklığında ABD Başkanı George W. Bush'un "Haçlı Seferi" terimini kullanması, yüzlerce yıllık tarihi olayı bir anda yeni milenyuma yani 21. yüzyıla taşımıştır. Bush'un konuşmasından sonra gelen protestolar üzerine dilenen özürler, Batı ile Doğu arasında bir zamanlar yaşanan derin yarayı kapatmaya yetmemiştir. Georgetown Üniversitesi Walsh Okulu Dış İlişkiler Servisi, Müslüman Hristiyan ilişkileri Merkezi kurucusu olan, International Herald Tribune, The Wall Street Journal ve The Middle East Journal gibi gazetelerin "Amerika Birleşik Devletleri'nin en etkili İslam araştırmacısı" olarak nitelendirdiği John L. Esposito “Kutsal Olmayan Savaş: İslamcı Terör” isimli eserinde yeni yüzyılın değerlendirmesini” 21. yüzyılda iki büyük ve hızla büyüyen dünya dini olan Hristiyanlığın ve İslam'ın küresel anlamda karşı karşıya gelmesi ve küreselleşme güçlerinin Batı ve geri kalanlar arasındaki ilişkileri germesi egemen olacaktır.”diyerek aslında bu duruma açıklık getirmektedirler.

2.6.2. Geleneksel İslam Fikir Ekolleri İçerisinde Taliban'ın Yeri

Afganistan'daki Taliban hareketinin tarihsel ve zihni alt yapısını oluşturan temel kodlar geleneksel İslami akımlardan biri olan Hariciliğe dayanmaktadır. Bu düşüncemiz Haricilik'in İslam toplumlarının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönemler incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü günümüze baktığımızda Hristiyanlığın egemenlik anlayışının zaman zaman İslam âlemine egemen olan unsurlarca adapte edildiğine şahit olmaktayız. Bu anlayıştan hareketle din ve Allah adına yönetimi üstlendiği iddiasıyla ortaya çıkan siyasal erk İslam tarihinin oldukça erken dönemlerinden itibaren, kendi otoritesinin devamı çerçevesinde, din adına sosyal, siyasal ve kültürel düzenlemeler yapmış, paradigmlar üretmiş ve Allah adına bunları topluma dayatmıştır.

¹²¹Şinasi Gündüz, *Dinsel Şiddet Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hristiyanlık*, Etüt Yay, Samsun,2002, s.143-145

Bunlar tarafından, kişi hak ve hürriyetleri tanımlanmış ve sınırları tespit edilmiştir. Ayrıca, bu yönetimlere itiraz ve itaatsizlik, yine din ve Allah adına yasaklanmış; yönetimi elinde tutanlara isyanın Allah'a isyan, onlara itaatin ise Allah'ın bir emri olduğu vurgulanmıştır, Allah, yarattığı ve nimet verdiği kullarının kendisine isyan değil; itaat etmelerini istemektedir¹²². İslam tarihinde yaşanan ve egemenliği elinde tutan siyasal iktidarları Allah adına kutsayan bu anlayış, Pavlusçu egemenlik anlayışının İslam âlemine yansıyan bir versiyonu olarak İslam tarihinde etkin olmuştur. Afganistan'daki Taliban yönetimi de bu anlayışın günümüzdeki temsilciliğini yapmaktadır. Hariciler Hz. Peygamber'den 30 yıl sonra ortaya çıkmıştı ve Hz. Ali'yi "kâfir" diye suçlayarak Şehit etmişlerdi. Sloganları "Hüküm Allah'ındır." ayeti idi. Çünkü onlara göre Hz. Ali siyasi ihtilafların çözümü için hakemlerin hüküm vermesini kabul ettiği için kâfir olmuştur. İslam medeniyetini ihtilallerle, isyanlarla, cinayetlerle sarsan Haricilik bu gücünü nereden almıştı? Hangi sosyolojik şartlar onları bu kanlı akımlara yöneltmişti. İşte onları bu kanlı akımlara yönelten şartlar ile Taliban'ı oluşturan şartlar arasında çok büyük benzerlikler vardır. Şunu açıkça belirtelim ki Taliban ile tarihteki herhangi bir harici grup arasında birebir benzerlik yoktur. Yani ibadiye'nin ya da Ezarika'nın bir koludur gibi net cümleler kurmak doğru değildir ve bunu söylemek ilmi olarak da yanlıştır. Ve en ılımlı ifadeyle insafsızlık olur¹²³.

Ancak her medeniyet, siyasi ve dini mezhepsel akım belli sosyolojik şartlarda kendini yeniden üretir ve tanımlar. Özellikle de dini akımların tamamen silinip ortadan kalkması mümkün değildir. Taliban'ın zihni alt yapısını oluşturan İslam anlayışı da Hariciliğin modern bir tezahürüdür.¹²⁴

Haricilik anlayışının Afgan topraklarında yeniden yeşermesinde en büyük etkenin, Afganistan'da birleştirici geleneklerin ve değerlerin güçsüz olması hükümet, adalet sistemi gibi kurumların yeterince gelişmemişliği ve bundan dolayı da geleneksel bölünmelerin çatışmaya yönelmiş olduğu görülmektedir. Aşağıda verilen örnekler bu

¹²² Ahmed Kalkan, İsyân-İtaat, http://ahmedkalkan.org/index.php?option=com_content&view=article&id=324:siyan-taat-&catid=28:kavram-tefsiri&Itemid=41,(05.08.2023).

¹²³Şinasi Gündüz, *Dinsel Şiddet Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hristiyanlık*, Etüt Yay.,Samsun,2002, s.102

¹²⁴ Çağatay, Neset, İbrahim Ağah Çubukçu, *İslam Mezhepler Tarihi*, Ankara Üniv Basımevi,1976, s.48

tezimizi desteklemektedir¹²⁵. Şöyle ki: Hariciliğin aşırı kollarından biri olan Ezârika, kendilerine muhalif olan müminleri müşrik kabul ederdi. Kendi görüşlerini paylaşanlardan, hicret ederek kendilerine katılmayan ve buldukları yerde oturanları (kaade) da aynı şekilde müşrik addederler. Bunlara göre Müşriklerin yurtları Daru'liharb, kadınlarının ve çocuklarının öldürülmeleri de mubahtır; hatta onların çocukları da müşriktir ve büyükleri gibi ebedî cehennemliktirler. Büyük günah işleyen müşriktir ve dinden çıkmıştır. Yine hırsızın çaldığı şeyin azlığına veya çokluğuna bakılmadan hırsızın eli kesilir. Aynı şekilde kendileri gibi düşünmeyenleri ve günah işleyenleri, ötekiler ve düşmanları olarak değerlendirerek onların öldürülmesine fetva verdiler. Yerleşik hayata geçmeden önce de, kabilelerine saldıranları ve karşı gelenleri düşman olarak kabul edip öldürüyorlardı. Karizmatik toplum anlayışları ve sertlikleri, din anlayışlarına yansdı. Sadece kendilerini haklı görerek, kendileri dışındakilerin yaşadıkları toprakları "Savaş Yurdu" ilan ettiler, onlarla dostluğu (velayeti), onlarla oturmayı, şahitlik etmelerini, kestiklerini yemeyi, onlardan dinle ilgili bilgi almayı, onlarla evlenmeyi, miraslarını haram kıldılar. Buradan hareketle Taliban'ın fikirlerinin Harici fırkalardan Ezârika fırkasına daha yakın olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Çünkü bu fırka kendileri gibi düşünmeyenleri İslam dairesi dışına aldıkları için, kendileri gibi düşünmeyenlerin canlarını, mallarını, kanlarını helal saymışlardır. Öyle ki, Harici olmayanların çocuklarının bile öldürülmesi gerektiğini ileri sürebilmişlerdir. Bu olayı çok ciddi bir şekilde analiz etmek gerekmektedir.¹²⁶ Çünkü günümüzde her ne kadar herhangi bir Harici fırkası yoksa da Hariciler gibi düşünen Müslüman sayısının az olmadığını belirtmekte fayda vardır. Diğer taraftan da şu anda Taliban neredeyse % 60'ı Pakistan'dan giden Peştunlardan müteşekkildir ve özellikle, Şii olan Hazarlar ve Tacikler ile Sünnî Türkmen, Özbek ve Kırgızlara karşıdır. Bu da Haricilerin partikülarist anlayışlarıyla örtüşmektedir. Aynı şekilde Haricilerin önemli bir kısmının bedevi Araplar olduğu ve bunların İslam'a uyumda, İslam'ı hazmetmekte, İslam'la bütünleşmekte sıkıntı çektikleri bilinmektedir. Hz. Osman dönemindeki kargaşa ortamının ve Hz. Ali dönemindeki Müslümanların parçalanmasının sebeplerini, birtakım insanların gösterdiği tepkilerde bulmak mümkündür. Anarşi ve terörün var olduğu, güvenin var olmadığı ortamlarda insanlarda dikta ve şiddet özelemleri artar. Şiddet bir çözüm yolu olarak düşünülebilir. Yine Ezârika'nın fikirlerine bakıldığında

¹²⁵ Gündüz, a.g.e., s.116

¹²⁶ Mustafa, Hüseyin Tabayı, *İslam*, Mayvand, Kitabevi, Kabil, 2004,s. 49

Haricîliğin, cemaat karizmasına dayalı bir sosyal yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır¹²⁷. Bu yapının gereği olarak kendi topluluklarına katılmayanları tekfir etmişlerdir. Benzer sosyal yapıya sahip gruplarda da kendilerine katılmayanlardan teberrî hatta tekfir hareketinin her devirde meydana gelebileceği muhtemeldir. Akide ve amelden oluşan dinin emirlerini yerine getirmeyen ve yasaklarından kaçınmayan kimseler Haricilere göre kafir olarak kabul edilir. Aynı şekilde Taliban lideri Molla Ömer'in fikir babası olan Azzam'a göre de, Müslümanın "çağımızda" iki vasfı vardır: Bunlar "Cihat" ve "Silah". İslam, Hristiyanları ve Musevileri "ehl-i kitap" olarak görür, onları yakın bulur. Azzam ise onları "müşrik" olarak nitelemektedir. Bu İbnii Teymiye'nin putperest Moğollar için kullandığı bir terimdir. Abdullah Azzam bir hedefe saldıracaksa, "Müslüman da olsa kadın ve çocukların ölmesi kaçınılmazsa, onların da öldürüleceğini" yazıyor. Bu da Haricilikle benzer bir fikirde olduklarına diğer bir örnektir. Zaten Afganistan toplumsal bakımdan yoksul ve yalnız olduğundan aynı zamanda orada insanları birleştirip ortak gayeye götürecek bir lider bulunmadığından, Afganistan'da liderler genellikle mensubu buldukları kabile ırk ya da toplumsal sınıfı temsil eder. Dağlık bölgenin insanı çok rahat bir şekilde radikalliğe yatkındır. Bu özellikler; siyasi ve kişisel ilişkileri siyah beyaz terimleriyle görmek hemen, harekete geçmek, konuşma ve tartışmaya karşı sabırsızlık göstermek, hemen grup liderine körükörüne bağlılık gibi eğilimler gösterir.

Bu sosyal soyutlanmışlık, bu durgun kavrayışsız zihniyet ve gergin psikoloji onları kolayca akıl dışı ideolojilere, itiraz ideolojilerine sürüklemiştir. Afganistan'da Taliban grubunun Hariciliğe benzeyen bir diğer yönü de idarecilerin kâfir olduklarını söylemeleridir. Çünkü onlar "Allah'ın hükmüyle hükmetmediklerini söyleyerek, yalnız kendilerinin Müslüman olduğunu, onlara katılmayanların kâfir olduğunu düşünmektedirler. Haricilerin lafzi Kur'an anlayışları Taliban liderlerine yansımış ve bunu; 2001'in Mart ayında Taliban, uluslararası toplumun muhafaza edilmeleri yolundaki yoğun çabalarına meydan okur bir biçimde Bamiyan Vadisi'ndeki binlerce yıllık dev Buda heykellerini havaya uçurarak putperestliğe karşı büyük mücadele

¹²⁷ Fırlı, Ethem *Ruhi, ibadiyyenin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983, s.74-85

verdiklerini söyleyerek göstermiştir. Bu da Taliban'ın İslam dininin putperestliğe bakışını ne kadar lafzi ve yüzeysel yorumladıklarını göstermektedir¹²⁸.

Taliban'ın lafzi anlayışı eğitim sistemlerine de yansımıştır. Dini eğitimlerini lafzi bir anlayışla sürdürmüşlerdir. Taliban'ın okullarında ya da medreselerinde okuttuğu ders Hanefi okuluna ait müfredat olduğu idda edilse de aslına bakıldığında zaman buralardaki Dini eğitimin lafzi bir anlayışla sürdürüldüğü görünmektedir. Ahmed Raşid'in Talibani İslam, Oil and the New Great Game in Central Asia adlı eserinde konuyla ilgili söylemektedir: "Masum beyinlere zarar vereceği gerekçesiyle, İslam dünyasının büyük bir kısmında hâkim olan ulema felsefeyi bu okullar yasaklamaktadır. Bununla birlikte, daha gevşek bir İslam biçiminin geçerli olduğu bölgelerde, İslam düşüncesinin en üst biçimi olarak yardımcı dersler biçiminde felsefe çalışmaları yapılmaktadır. Pakistan ve Afganistan'daki medreselerde kısıtlı bir biçimde felsefe dersleri vardır. Sünni okullarında, Hz. Muhammed'in söyledikleri, ilginin merkezini oluşturur ve akademik düzeylerini yükseltmek istiyorlarsa öğrenciler bunları ezberlemek zorundadır. Fıkıh, yani Hanefi okulunun kuralları, öğrencinin ulaşmayı arzuladı nihai amaçtır. Bu yasalar, imam Ebu Hanife'nin öncülüğünü yaptığını yüce bilgiye haiz birçok kişi tarafından dile getirilmiş sözler ve Kur'an metinlerinden derlenmiş tarihi düşüncelerden oluşur. Hanefi kanunlarıyla ilgili bütün kitaplar çeşitli düzeyden öğrenciler tarafından saygıyla karşılanır ve dikkatlice çalışılır.

Taliban hareketinin önde gelen liderlerinin eğitimlerini bu okullarda aldığı söylenir. Bildirildiğine göre, Taliban'ın BM temsilcisi Mr. Abdul Hakim, Karaçi'deki Binnori okulunda okumuştur; hareketin İslamabad temsilcisi de Karaçi'deki Darul Ulum'dan mezun olmuştur. Taliban, ülkenin yönetimini ele geçirdikten sonra katı ve zorlayıcı şeriat kurallarını zorla uygulamaya başladı. Bilgisayarlar, televizyonlar, filmler ve radyolar, insanları İslam inançlarından uzaklaştırdıkları gerekçesiyle yasaklanırken, fotoğraf, resim ve heykel de yasaklar arasında yer almıştır. Erkekler, çenelerinde en az bir yumruk boyunda olması gereken sakal bırakmak; kadınlar ve kızlar ise çarsaf giymek zorunda bırakıldı. Kadınlar ve kızların okula gitmeleri ve çalışmaları da yasaklandı. Halen Taliban yönetiminde yasaları çiğnemenin cezası, Erdemi Teşvik Etme ve Ahlaksızlığı Önleme Dairesi tarafından belirlenmektedir. Sakalın kısa olması

¹²⁸ Hasan Onat, Diyanet Aylık Dergi, Temmuz 1999, sayı,103,s.21

gibi kural ihlallerinin cezası halkın içinde dövülmek olurken, hırsızlık ya da Allah'a karşı gelme gibi davranışlar, bir organın kesilmesine ya da idama neden olabiliyor. Taliban'ın bu tutumu İslam tarihindeki Harici hareketiyle paralellik göstermektedir¹²⁹. Taliban'ın gündemde tutulmasının ve dünyaya bizzat İslamiyet'in kendisi gibi gösterilmesinin nedeni, İslam Dini'nin felsefi derinlikten yoksun şiddet üreten bir din olarak gösterilmek istenmesidir. Bunun bilinmesi tezimizin ana konusu olan şiddet-İslam ilişkisinin kurulmasındaki zihni alt yapının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü yaşanan baskılar ve zorluklar, İslam'ın dünya çapında hızla büyüdüğü, İslamiyet'e duyulan ilginin dalga dalga yayıldığı ve Müslümanları'n sayısının gün geçtikçe arttığı gerçeğini göz ardı ettiremez. Bu nedenle özellikle Batı dünyasında yaşanan İslam'a yönelik süreci, yine Batı içerisinde bazı çevreler tarafından İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı izlenen ön yargılı tutumlarla ve saldırganca tavırlarla İslam Dini'nin yayılışının önünü kesmek için kullanılmaktadır. Aynı şekilde Batı dünyası İslamiyet'i değerlendirirken Taliban'ı değil; Kur'an ahlakını ve bu ahlaka uyan samimi müminleri kıyas alması gerekir. Aksi takdirde, iki medeniyet arasında kurulacak diyalogun temelini, samimi olarak Allah'a iman eden ve Allah'ın emrettiği güzel ahlakı savunan vicdan sahibi kişiler değil; art niyetli kişiler oluşturacaktır. Bu durum diyalogun sağlanması, huzura ve barışa karşı olan çatışmaları, kavgaları ve savaşları savunan, şiddeti temel alan her türlü görüş ve ideolojinin desteklenmesi anlamına gelir.

Hiziplerarası çekişmeler sürdü ve Peştun ağırlıklı Taliban, Rabbani hükümeti karşısında ciddi bir rakip olarak ortaya çıktı.¹³⁰

Terörle, şiddetle ve dünya barışına zarar veren her türlü unsurla yapılacak mücadelenin asıl dayanak noktası uzlaşma ve diyalog olmalı ve bu mücadele fikri zeminde yürütülmelidir. Dünya toplumlarına barış ve güvenlik getirmek için atılan adımların, yanlışlıkla masum insanlara zarar vermesini ve farklı amaçlar için kullanılmasını önlemenin en önemli yolu da bu yaklaşım olacaktır. Tarihte Müslüman toplumların, insanlığı aydınlatan büyük medeniyetler kurmalarına imkân veren hoşgörülü, tahammülkâr, çileci ve sabırlı geçmiş kültür iklimlerinden zerrece nasibi olmayan bu sapkın anlayışlarla mücadele etmek, herşeyden önce kendisini Müslüman olarak

¹²⁹ Martin .S Lippert, *Siyasi İnsan*, Teori Yay, Ankara1986, s.99

¹³⁰ Afganistan'ın yakın tarihi,

http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2009/08/090812_afghanistan_timeline.shtml,(12.08.2009)

tanımlayan kişilerin acil görevi olsa gerektir. "Ben güzel ahlakı tamamlamak için geldim" diyen islam Peygamber'inin ve O'nun izinden yürüyen bir zihniyetin insanlık âleminin gelişimi için ortaya koyduğu medeniyet anlayışının, bugün dünyaya hâkim olan Batı medeniyetinin gelişmesinde önemli etkilere sahip olduğu ise ayrı bir gerçektir. İslam eğer hâkimiyet altına aldığı kültürlerle yaşama hakkı tanımayıp, onları kendi kültür dairesi içinde ve "eritme potası" kurarak yok etmiş olsaydı; bugün çağdaş dünyanın temsilcisi olma iddiasını taşıyan Batı'dan ve birçok kıtada var olan yerel kültürlerden bahsetmek mümkün olamazdı¹³¹.

Hatta güçlü ve hâkim kültürler, birbirleriyle etkileşim içerisindedirler. Günümüzde Taliban hareketinin tarihsel, sosyolojik, kültürel ve teolojik temellerine baktığımızda Haricilikle benzerliği ortaya çıkmaktadır. Hz. Muhammedle ilk inanan insanlar, anlayış, zekâ, kültür, bilgi ve ona yakınlıkları bakımından aynı olmadığından, dinin kutsal metniyle olan diyalogları ve onu anlayışları da aynı düzeyde olmamıştır.

Kur'an'ın indiği dönemden uzaklaştıkça ve sosyal gerçeklik değiştikçe, insanlar, doğal olarak bu metinleri anlamada ve Allah'ın muradını tespit etmeye; farklı metotlar ve anlayışlar doğrultusunda yaklaştıklarından farklı sonuçlar elde ettiler. Fakat Kur'an'ın kendi metninden kaynaklanan bazı anlama problemleri, mezheplerin ve fırkaların doğmasının doğrudan doğruya sebebi değildi. İslam tarihinde ortaya çıkan fırkalar, genelde siyasi, beşeri, sosyal ve dünyevi sebeplerle teşekkül etmiştir. İnsanlar veya fırkalar kendi amaçlarını gerçekleştirmek uğruna, kılı kırk yaran akıl almaz yorumlar ve teviller yapmışlardır. Neticede her mezhep, fırka, tarikat ve cemaat, farklı bir Kur'an tasavvuru oluşturarak ona Allah'ın yüklediği anlamlar yüklemiştir¹³².

¹³¹ Emin, Demirel, *Taliban, El-Kaide-Ladin ve Paylaşlamayan Ülke Afganistan*, IQ Kültür, Sanat Yay, İstanbul 2002, s.59

¹³² Mehmet Ziya Varol, *İslam ve Terör*, 2023 Dergisi, Sayı 32, s.37-39

BÖLÜM 3: 11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI VE DEVLETLERİN POLİTİKALARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

3.1. 11 Eylül Terör Saldırıları

11 Eylül saldırısı sadece ABD’de değil tüm dünyada derin bir etki yarattı.¹³³ 11 Eylül 2001’de, ABD’nin ekonomik ve askeri gücünün sembolleri olan Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yönelik düzenlenen terörist saldırılar, belki de insanlık tarihinin en büyük terör eylemi olarak, ABD’nin yanı sıra bütün uluslararası topluluk üzerinde çok derin bir etki yaratmıştır.¹³⁴

New York’taki Dünya Ticaret Merkezi’nin İkiz Kuleleri’nden birine, Amerikan Airlines’a ait Boeing 767 tipi yolcu uçağı çarptı. Boston dan havalanan uçak, 81 yolcu 11 mürettebatla gidiyordu. Kaçırılmasına dair hiçbir bilgi alınmamıştır.¹³⁵ Wall Street’te büyük panik yaşanırken 1 saat içinde 110 katlı gökdelenden ikisi de birbiri ardınca yıkılmıştır. ABD Başkanı George W. Bush, Saldırı haberlerini alır almaz, Florida’dan Washington’a dönerek, Ulusal Güvenlik Konseyi’ni toplamıştır. Bush’un “bu terörist saldırının sorumlularını mutlaka bulacağız” açıklamasını yaptığı sıralarda, bu kez Washington Saldırıları’nın hedefi olmuştur.

Amerikan Başkanlarını korumakla görevli Gizli Servis, 11 Eylül sabah saat tam 09:00’da bir mesaj almıştır: “Bir sonraki hedefimiz başkanın uçağı Air Force One”. Bundan tam üç dakika sonra Gizli Servis Ajanları TV’nin karşısında oturup telefonda Başkan Bush’la konuşmakta olan Başkan Yardımcı Dick Cheney’i Beyaz Saray’ın bodrumundaki güvenli sığınağa indirmişlerdir. Teröristlerin Air Force One’ı tehdit eden mesajları, Beyaz Saray’ın her gün değişen gizli kodlarıyla gönderilmiştir¹³⁶. Bu ise teröristlerin Beyaz Saray’ın kodlarına ve bu kodların gönderildiğı sinyallere sahip olduğı anlamına gelmektedir. Bu Amerikan yönetimini en az New York’a ve Pentagon’a yapılan saldırılar kadar şoka uğratmıştır. Bu olay Beyaz Saray’da bir

¹³³ Erol Bilbilik, *Amerikan Kuşatması*, Otopsi Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2003,s.50

¹³⁴ Ülkü Halatçı, *11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi*, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 2, No: 7 ss.80-98, 2006©

¹³⁵ Kemal Akmaral, *Ben Bush Evan Gelist Bush*, kültür sanatta ilk yayın, 2005,s.65

¹³⁶ İsmet, Berkan, Amerikan başkanları-nı korumakla görevli 'Gizli Servis' 11 Eylül sabahı saat tam 09.00'da bir mesaj aldı: "Bir sonraki hedefimiz başkanın uçağı Air Force One.", Siber terörizm, Radikal 23/09/2001

köstebek olduğu fikrini akla getirmiştir. 11 Eylül tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri 1812 savaşından beri ilk kez kendi toprakları içerisinde saldırıya uğramıştır.

Aslın da bu saldırı bir sürpriz olarak nitelendirilmemektedir. Amerikan yönetimi böyle bir saldırıyı beklemiştir. Adına 'Doomsday Scenario' (Felaket Senaryosu) denilen ve istihbarat uzmanları tarafından hazırlanan raporda Amerikan şehirlerine koordineli ve büyük çaplı bir saldırının beklediği açıkça ortaya konmuştur. Ancak bu saldırının ya uzun menzilli füzelerle, ya da biyolojik silahlarla olacağı düşünülüyordu. Kaçırılan uçakların belirli hedeflere ustaca vurdurulacağı alternatifi üzerine konsantre olunmamıştı.¹³⁷ 7 Şubat 2001'de Askeri İstihbarat Dairesi'nin başındaki Thomas R.Wilson'ın Senato Komitesi'ndeki konuşmasında da 11 Eylül gibi bir günlerin beklendiğini ortaya koymaktadır. Wilson gelecek 5-10 yılın çok çalkantılı geçeceği tahminini yaptıktan sonra: "önümüzdeki 12-24 ay için beklentilerini şöyle sıralıyor: Amerikan çıkarlarına Amerika'nın içinde ya da dışında büyük bir terörist saldırısı".

Saldırlardan hemen sonra ABD Başkanı George W. Bush terörizmle savaş kampanyası başlattı ve bu kampanya ile NATO'nun 5. maddesini işletmeye başlattı. Bu kampanyada ABD'ye başta İngiltere olmak üzere birçok ülke destek oldu. Dünya medyası olayı "medeniyetler çatışması" olarak yorumladı.¹³⁸

Filistinlilerle İsraili'ler arasında kanlı çatışmaların çoğalması sonucu Ortadoğu gerilimi atmış ve Amerikan karşıtı protestolar yoğunlaşmıştır. 11 Eylül'ün pek de sürpriz olmadığına ilişkin bir başka belge ise: 2001 Şubat'ında New York Times'da yer almıştır. Gazetede "Asimetrik savaş devrine hoşgeldiniz. Askeri uzmanlar, artık, küçük bir komando grubunun Amerika'yı allak bullak edebileceğini ve saldırı emrini kimin verdiği konusunda tek bir kanıt bile bırakmayabileceğini söylüyorlar" yorumuna yer verilmiştir.

11 Eylül, dünya tarihinin çok önemli bir dönüm noktasıdır. Bu sıradan bir terörizm hareketi, sıradan bir dehşet olayı değildir. Bunu tarihi bir dönüm noktası sayıyorum ve bu dönüm noktasının "bir çağın sonunu" sembolize ettiği inancındayım.¹³⁹2001 yılının

¹³⁷ Serdar Turgut, Amerika'da yaşananlar, Hürriyet- 12.09.2001, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/09/13/28131.asp>

¹³⁸ 11 Eylül Saldırıları 7'nci yılında ,<http://www.yenidendogus.net/forum/duenya-guendemi/20776-11-eyluel-saldyrylary-7-nci-yylynda.html> (11.09.2009).

¹³⁹ Ahmet Davutoğlu, *Küresel Bunalım*, Küre Yayınları, İstanbul, 2006,s. 2.

Mart ayında bir senato komisyonu tarafından hazırlanan raporda Amerikan`ın savunma yaklaşımına eleştirel bir yorum yapılmış ve Pentagon'a şu şekilde uyarılmıştır: “Önümüzdeki 25 yıl içerisinde Amerikan topraklarındaki Amerikan vatandaşlarına karşı korkunç bir saldırı gerçekleştirilebilir. Tek tehlike insanların ölmesi ve yıkım değil, aynı zamanda ABD'nin küresel liderliğinin altına mayın döşeyecek bir moral bozukluğu. Bu tehdide karşı ülkemiz tutarlı ve bütünlüklü bir idari yapılandırmadan yoksun. Pentagon bu tehdide göre yeniden yapılanmalıdır.”¹⁴⁰

Yine ABD basınının belirtmiş olduğu ve Başkanın Güvenlik Danışmanı Condoliza Rice'in teyit ettiği bir bilgiye göre trajediden 6 ay önce Başkan Bush'a Bin Ladin'in adamlarınca ABD'den uçaklarının kullanılacağı terörist eylemler yapacağı hususunda bir CIA raporu sunulmuştur. Ancak büyük bir olasılıkla içinde somut bilgi olmaması yüzünden rapora gereken önem verilmemiştir. 2001 yılı Haziran ayında Arozina'dan bir FBI Ajanı ABD'deki uçuş eğitimi okullarının teröristlerin hazırlanması için kullanılabileceğini bildirmiştir. Bu gizli bilgi de Amerikan yönetimine iletilmiştir. Benzeri uyarıların bu ülkelerin haber alma örgütleri başta olmak üzere Almanya, Fas Fransa, Hindistan, İsrail, İtalya, Kanada, Kazakistan, Libya, Mısır, Rusya ve Ürdün'den gelmiştir. Amerika'nın muhalif düşünürlerinden Lyndon La Rouche'un 24 Temmuz 2001 günü yani 11 Eylül 2001'den bir buçuk ay önce yaptığı konuşma ikiz kuleler yıkıldıktan sonra duyulduğunda büyük bir şaşkınlıkla karşılanmıştır. La Rouche ABD sisteminin iflas ettiğini, halkın büyük bölümünün dar gelirlilerden oluştuğunu açıkladıktan sonra böyle durumlarda dünya savaşlarının çıkarılacağı ve bu savaşın isminin de Batı ile İslam'ın savaş olacağını söylemiştir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleştirilen terör eylemleri uluslararası sistemin güvenlik boyutuna yönelen bir gelişme olmuştur. 11 Eylül sonrası özellikle Avrupa'nın genel anlamda terör olgusuna yaklaşımı ve içerikten ve kararlılıktan yoksun göstermelik önlemleri; yeni 11 Eylül'lerin tohumlarını bereketli topraklara serpmişlerdir. Yaşanan olayların, küresel sistem üzerindeki yansımaları çok geçmeden görülmüş ve terörizmle

¹⁴⁰Mohammad Akram, Andişmen, *Afganistan ve ABD*, İnterarat, Mayvand, Kabil-2005, s. 85-92.

etkin bir biçimde mücadele edebilmek için, uluslararası güvenlik mimarisinin yeniden gözden geçirilmesi gündeme gelmiştir.¹⁴¹

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin yaşadığı terör saldırısı sadece uluslararası siyasi dengeler bağlamında değil ABD-Rusya Federasyonu ilişkileri özelinde de olumlu gelişmelere yol açmıştır. 1991-2001 döneminde Rusya Federasyonu ile ABD arasında yaşanan ve genelde olumlu bir görünüm arzetmeyen ilişkiler bütünü 11 Eylül 2001'i takiben kabuki değiştirmeye başlaması 24 Mayıs 2002 tarihinde imzalanan Moskova Anlaşmasıyla ilk somut gelişimini göstermiştir.¹⁴²

11 Eylül saldırılarının hemen ardından 21 Eylül 2001'de toplanan dış işleri bakanları danışma toplantısında kabul edilen teröre karşı mücadelede işbirliğinin bir aracı olarak sözleşme hazırlanmıştır. Terörizmin önlenmesi, cezalandırılması ve yok edilmesi amaçlarıyla hazırlanan sözleşme, taraf devletlerin bu doğrultuda gerekli önlemleri almaları ve işbirliğinde bulunmalarıyla bu amaçlara ulaşılabileceğini öngörmektedir. Sözleşme'ye taraf olan devletler demokratik değerlere olduğu kadar uluslararası barış ve güvenliğe de terörizm tarafından çok önemli bir tehdit oluşturulduğunu kabul etmektedirler.¹⁴³

11 Eylül akşamı ABD Başkanı Bush olay hakkında “Bizim yaşam tarzımıza, bizim özgürlüğümüze saldırıldı” şeklinde konuştu.¹⁴⁴ Küresel terörün Afganistan'dan yönlendiriliyor gözükmeye başladığı ölçüde, olayın Batı komplosu olduğu tezi de sıkça duyulmaktadır. Ama bu sadece teknoloji açısından bir akıl yürütme değildir. Birçok Batılı da Afganistan'daki Müslümanlar'ın dünyanın öbür ucunda şiddet eylemi yapıyor olmalarını ‘rasyonel’ bulmaktadır. Ne var ki küreselliğin anlamını kavradığımızda, bu durum epeyce doğallaşmaktadır. Çünkü bugün Batı medeniyetin tüm ürünleri, gündelik alışkanlıkları, âdetleri ve değerleriyle dünyayı ablukaya almış durumdadır. Diğer bir deyişle coğrafi uzaklık bizleri Batı'nın dışına çıkarmıyor. Bugün

¹⁴¹ Yaşar Büyükanıt: Genelkurmay İkinci Başkanı, orgeneral, ‘Avrupa terörde hatalı; / 29/05/2002, Radikal Gazetesi

¹⁴² Kona, Gamze Güngörmüş (2002), “ABD-Rusya Stratejik Yakınlaşmasının Türkiye ‘ye Etkileri”, M5 Avrasya Savunma ve Stratejik (Özel Rapor), Temmuz-Ağustos 2002, sayı 110, 89-94. <http://gamzegungormuskona.blogspot.com/2007/08/m5-savunma-ve-strateji-dergisi-zel.html>, (27.08.2007).

¹⁴³ İbrahim Kaya, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, USAK Yayınları, birinci baskı: Ankara, 2005, s.57

¹⁴⁴ İsmail Aydınçün ve Ali Murat Özdemir, *11 Eylül Küresel Felakete Yerel Yorumlar*, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2012, s.16

en ücra köşedeki bir köylü bile son kertede 'Batı' dünyasının içinde yaşamaktadır. Dolayısıyla da modern Batı kentlerinde kendilerini dışlanmış hisseden kişilerle, Afganistan'daki eylem plancıları arasında 'ideolojik hissiyat' olarak pek bir fark yoktur. Batı'nın ve modernliğin dünya yüzeyinde küreselleşmesi ise, yine küresel çapta modernlik dışı bir tepkiyle yanıtlanmakta. Bu tepkinin şiddeti tercih etme zorunluluğu tabii ki yoktur. Küresel bir modernlik karşıtlığının barışçı siyaset içinde tasavvur edilmesi mümkündür. Ama otoriter zihniyetin gücünü koruduğu bir tarihsel dönemeçte, şiddetin de küreselleşmesi bizleri şaşırtmamalıdır. Hele modern Batılılar`ın buna hiç şaşırmaması lazımdır. Çünkü otoriterlik onların da halen paylaştığı ve sistemleştirdiği bir zihniyettir. Öncelikle liberalizmin otoriterliğe ne denli yatkın olduğunu kavramakta yarar vardır: Birincisi liberalizm kendi bakışının ima ettiği bir dünya halini 'doğal' saymakla kalmayıp, 'doğallık'la özdeşleştiren bir ideoloji. Bu nedenle de liberalizme karşı çıkmak bir anlamda doğal olana karşı çıkmayı ifade etmektedir. Böylece düzen değişikliğine yönelik siyasi talepler felsefi anlamda 'şiddeti' çağrıştırmakta ve bu tür çabaların bizatihi şiddet olduğu fikri zımmen paylaşılmaktadır. Ne var ki bu yaklaşımın kendisi de otoriterdir. Liberalizm kendi yaklaşımını ideoloji üstü konuma çekerken, farklı anlayışları da baskı altına alma istidadı göstermektedir. Bu bağlamda liberalizmin özgürlükçülüğü de kuramsal söylemin dışında fazla bir anlam taşımaktadır. Çünkü bu ideolojinin esas koruduğu şey özgürlükler değil, düzen. Güvenliği öne çıkaran bu kaygı, otoriter zihniyetin işlevsel olduğu bir 'özgürlük' rejimi ima etmektedir. Nitekim şiddet eylemleri karşısında Batılı ülkelerin içgüdüsel asayişçiliği bu ruh halini iyi yansıtmaktadır.

Bu gibi bir konuda hayatını sürdüren bir yabancı'nın ya da evrensel dünyada Batı karşısında özünden uzaklaşan kişilerin psikolojik durumları oldukça farklıdır. Bunun temel nedenlerinden biri Batı medeniyetinin 'yabancı' algısıdır. Batılı için yabancı, bizde olduğu gibi tam bir birliktelik oluşturmasa da katlandığımız bir komşuluk haline gönderme yapmaz. Aksine kendisiyle empati kurulan, acısı paylaşılan, ama günü geldiğinde kesinlikle gidecek olan bir ziyaretçiyi ima eder. Batılı için gelip kalan ve yabancılığından feragat etmeyen biri anlaşılır ve kabul edilebilir değildir. Dolayısıyla 'yabancı'nın ya asimile olması ya da terk etmesi beklenir. Diğer taraftan bu yaklaşım hem Batılıda hem de yabancıda 'asimilasyon imkânsızlığı' algısını üretir; Çünkü özellikle Doğu kökenli bir Müslüman'ın, Batılının içine sinecek kadar asimile olması

son derece güçtür. Sonuç ise birbirini besleyen bir yabancı düşmanlığı ile 'ev sahibi düşmanlığıdır'. Öte yandan berliğini koruyacak yabancıların çoğalmasa bir tehdit olarak anlaşılacaktır. Böyle bir anlayış güvenlik ihtiyacını artırıp toplumsal ayrılığı tetiklemiştir. Küresel terör bu sosyo psikolojik ortamda anlam kazanarak şekil almaktadır. Şiddeti elbette benimsememelidir. Ama Batı'nın da biraz kendi fikirlerini gözden geçirmesi gerekir.¹⁴⁵ 11 Eylül sonrasındaki dönemde sadece ABD'nin değil, AB'nin güvenlik politikalarında da belli bir değişim gözlenmektedir. Hatta bazı araştırmacılara göre güvenlik politikalarındaki bu farklılık, AB'nin hukuki çerçevesinde bir paradigma kaymasına işaret edecek kadar ciddidir.¹⁴⁶

11 Eylül ve arkasında gelişen olaylar hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bazıları, genellikle, ABD kaynaklı açıklamalara bakarak, saldırının El Kaide Usame Bin Ladin terör grupları tarafından ABD'ye karşı yapılmış bir terörist faaliyet olduğunu, bu nedenle ABD'nin bu saldırıya karşı 'meşru savunma' hakkının bulunduğunu bu amaçla Afganistan ve Irak gibi ülkelerde operasyon yapılmasının doğru ve haklı olduğunu ileri sürmüştür. Bazıları da, terör saldırısının ABD'nin içinden veya dışından bazı karanlık gruplarca yapıldığı, ABD'nin Afganistan ve Irak gibi ülkelerde operasyonlar yapabilmesini sağlamak için yapılmış bir 'komplo ya da senaryonun parçası' olduğunu iddia etmiştir. Birbirine zıt bu iki yorumun da ispatı mümkün değildir. Her iki görüş de, teröristlerin kim oldukları sabitmiş gibi düşünülmemekte, doğruluğu henüz ispatlanmamış bir varsayım üzerine dayanmaktadır.¹⁴⁷

11 Eylül sonrası ABD, 'terör' kavramını kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamıştır. Bu egemen gücün kelimelere yüklediği anlamlar, diğer ülkeler tarafından onaylanmamakla birlikte, 'gücün' karşısındaki çaresizlik nedeniyle söz konusu devletler, seyirci kalmıştır. AB, bu duruma önemli bir örnektir. 11 Eylül saldırılarıyla dünya tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. ABD'nin bir süper güç olmadığı ortaya çıkmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Etyen Mahcupyan, "Küresel Terör ve Batı", http://www.zaman.com.tr/etyen-mahcupyan/kuresel-teror-ve-bati_215469.html, (02.10.2005).

¹⁴⁶ İsmail Aydıngün ve Ali Murat Özdemir, *11 Eylül Küresel Felakete Yerel Yorumlar*, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2012, s.31

¹⁴⁷ Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, Alfa Yayınları, İstanbul 2004, s.163.

¹⁴⁸ Mehmet Akkurt, *Afganistan'nın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, birinci baskı, 2005. İstanbul, s.232

ABD kontrollü NATO, uluslararası düzeyde gizli Ajandası olduğu algısıyla itibar kaybetmeye devam etmektedir. NATO'nun Afganistan'daki iletişim projeleri konusunda literatür tarandığında Afgan elitlerle, Afgan halkının NATO algılamalarında karşılaşılan büyük uçurumun da bu kapsamda değerlendirilmesi doğru olacaktır. Bölgedeki gelişmelere göre 2014'ün sonuna kadar ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi kararlaştırılmış olmasına rağmen bu pek mümkün görünmemektedir. Halihazırda 66 bin ABD askerinin bulunduğu ve çekilme sonrası 15 bin askerinin kalacağı söylenmektedir. Nitekim Afganistan'da uzun yıllar görev yapan Amerikan eski Büyükelçisi Robert Finn de 18 Nisan'da Zaman'a verdiği mülâkatta ABD'nin aslında Afganistan'da kalacağını dile getirmiştir.¹⁴⁹

11 Eylül sonrası gelişmeler ve yeni Bush Doktrini'nin, Medeniyetler Çatışması Tezi'ne yönelik ilginç imalar vardır. Dindar milliyetçi anlayışa sahip yeni muhafazakârların (neo-conservative) ağırlıkta olduğu Bush yönetimi, bir yandan Usame Bin Ladin ismiyle özdeşleştirilen radikal İslam ile mücadelesinde ABD'nin medeniyet ekseninde hareket ettiğine işaret edebilir. Ayrıca Bush doktrinin özünü oluşturan engelleyici savaş ve tek yanlı (başkalarıyla diyalog ihtiyacı duymayan) bir politika, Huntington'un önerdiği bir şeydir. Irak Savaşı'nda ABD yönetimi tarafından uygulanmıştır. Diğer yandan, Büyük Ortadoğu Projesi'nde ılımlı İslam'ın desteklenmesi, kendi ekonomik çıkarları gerektirdiği zaman demokrasi ihraç etme politikaları bir anlamda kültür ihracı olduğu için de Huntington'un kabul etmeyeceği bir şeydir.¹⁵⁰ Irak'ta petrolle ilgili ekonomik çıkarlarına dayanarak savaşa giren ve Saddam Hüseyin'i deviren Amerika, onunla işbirliği yapan diğer petrol ülkelerindeki rejimlerle iyi geçinmeye devam etmektedir. Petrolü olmadığı için Kırgızistan'daki demokrasi devrimine ABD tarafından verilen destek, ekonomik çıkarlarından daha çok stratejik çıkarlarıyla açıklanabilir. Yine bu da medeniyet ekseninde bir uygulama olmayacağı için Huntington'un öngörmeyeceği bir politikadır. Görüldüğü gibi Yeni Dünya Düzeni oluşurken

¹⁴⁹ Hüseyin Caner Akkurt, Asimetrik Savaş, NATO-ABD, http://www.zaman.com.tr/yorum_asimetrik-savas_nato-ve,-abd_2091365.html,(19.05.2013).

¹⁵⁰ Ahmet Uysal, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order), By Samuel P. Huntington. New York: Simon and Schuster, 1996. <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/12/165-171.pdf>,(05.6.2013)

Medeniyetler Çatışması tezi yeni olguları anlamamızda ve açıklamamızda yetersiz kalmaktadır.

3.1.1. Terör Saldırıları Sonrası Yapılan Açıklamalar

Başkan Bush, saldırı akşamı Beyaz Saray'da sarsılmış haldeki Amerikan halkına hitaben İncil'den bir alıntıyla şöyle demişti. 'Bugün,ölümün gölgesinin vurduğu vadiden yürürken, şeytan dan yoksa alsa korkmayacağım, çünkü sen yanımdasın. Böylece üzgün bir ses ve güçlkle gizlediği gözlenen bir öfke ile tüm dünyayı uyarmıştır: Başkan George W. Bush, ABD Eylemleri gerçekleştiren teröristlerle onları barındıranlar arasında hiçbir ayırım gözetmeyeceği. halkını korumak için bütün güvenlik önemlerinin alınacağını ve gereken ne varsa yapılacağını belirtmiştir. George W.Bush, halkına seslenişinde ise, 'ABD halkının benimle birlikte olmasını, bana destek vermesini istiyorum. Herkes kurtarma çalışmalarına katılmalı, bunu istiyorum. Bizi test etmek isteyenler, bu testi geçemeyecektir' demiştir.¹⁵¹

Bush o tarihi konuşmasında ayrıca şöyle demişti: 'Özgürlüğe tutkun bütün halkları terörizmle mücadeleye davet ediyoruz. Bu uzun bir süre alacaktır, amma kazanmak için Amerika'nın bütün kaynaklarını kullanacağız. Çünkü saldırıları düzenleyenler güçlü bir deviyandırdılar'.¹⁵²

ABD Başkanı George W. Bush,11 Eylül şokunu yaşarken yaptığı konuşmalarda iki önemli şeyi açıklamıştır.Birincisinde bu saldırıları bir barbar istilası olarak nitelmiştir, İkincisinde ise daha olay hakkında hiçbir bilgi yokken Usame Bin Ladin bağlantısını gündeme getirmiştir. CIA Direktörü George Tenet ise 2011 Ağustos'unda yaptığı açıklamanın aksine Bin Ladin'in çok yönlü saldırı planlama kapasitesinde olduğunu belirtmiştir. CBS News Muhabiri David Metin'e göre Pentagonun vurulmasından beş saat sonra, Savunma Bakanı Donald Rumsferd yardımcılara Irak'ı vurmaya düşündüğünü açıklamıştır. İstihbarat komitesi Senato Başkanı, senatör Bob Graham, bir

¹⁵¹ Mynet haber, tarihin en büyük saldırısı, <http://haber.mynet.com/guncel/tarihin-en-buyuk-saldirisi-9748-1>, (10.09.2002)

¹⁵² Abdul Salam Mukim Ahmadi, Geçmişteki düşmen bugünkü dosttur, test.khawaran.com/اجتماعي/دشمنان-ديروز-دوستان-فردا.html, (07.012012).

saldırı olmasına şaşırmadığını ama saldırının boyutuna şaşırdığını, olayın büyüklüğünü anladığında şok olduğunu söyledi.¹⁵³

ABD Başkanı George Bush, Usame Bin Ladin'in ABD'deki saldırıların bir numaralı zanlısı olduğunu belirterek, orduya harekate hazır olması çağrısında bulundu.¹⁵⁴ Birkaç gün sonra FBI karargâhında konuşan Başkan Bush, "Bu bizim çağrımız. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin çağrısı. Dünyada en özgür ulus. Nefreti reddeden, şiddeti reddeden, katilleri reddeden ve kötülüğü reddeden temel değerler üzerinde kurulu bir ulus. Usanmayacağız" demiştir.

FBI ve CIA'nin zanlı olarak ilan ettiği terör listesindeki isimlerin çoğunun saldırılarla ilgisi olmadığını ortaya çıkması dikkati çeken bir başka husustur. İlk olarak isimleri açıklanan Adnan Buhari'nin FBI adına çalışan biri olduğu, kardeşi Emir Abbas Buhari'nin ise 2000 yılında bir uçak kazasında öldüğü ortaya çıkmıştır. MSNBC kanalı, isimlerini açıkladığı Birleşik Arap Emirlikleri uyruklu iki zanlının bombalama olayı ile ilgili hiçbir bağlantılarının olmadığını, aksine ağır şeker hastası olduklarını ve Florida'da tedavi gördüklerini belirtmiştir. MSNBC kanalı yine Mu'taz el-Helave adında bir Müslüman din adamının adının da FBI tarafından yanlışlıkla şüpheli teröristler arasına alındığını açıklamıştır. Şüphelilerden Abdülaziz el-Ömer'in Riyad'ta olduğu anlaşılırken diğer şüpheli Sait Hüseyin Gramallah el-Gamdi'de, Tunus'ta olduğu ispatlanmıştır.¹⁵⁵

Saldırının elebaşısı olduğu, saldırı tarihini tespit ettiği saldırıların ve hareket ve lojistik planlarını yaptığı söylenen ve El Kaide ile ilişkisi olduğu iddia edilen Muhammet Atta ile ilgili bilgiler ise tamamıyla muğlaktır. Newsweek dergisinde yer alan haberde Florida Venice'de Hollandalı iki kişinin sahip olduğu uçuş okullarında Muhammet Atta da dahil, 11 Eylül'de dört uçağı kaçırarak hava kosaanlarının en az altısının, ABD askeri imkanlarından yaralanarak uçuş eğitimi aldığı vurgulanmıştır. Knight Ridder adlı ajansta ise habere daha ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Muhammet Atta'nın Alabama

¹⁵³ Kemal Akmaral, *Ben Bush Evan Gelist Bush*, Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s. 68.

¹⁵⁴ ABD, 11 Eylül 2001 sabahına tarihte eşi görülmemiş bir terörist saldırıyla başladı. "Kıyamet günü"nden şu ana kadarki gelişmelerin dakika dakika seyri..., Hürriyet Gazetesi, Dünya, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=16146>, (16.09. 2001).

¹⁵⁵ Mustafa, Aydın, *Onların Savaşı*, Brezezinski, Kissinger, Huntington, Kutup Yıldızı Yayınları, ikinci baskı, İstanbul, 2003. s. 360 – 362.

Montgomery bulunan Maxwell Hava Kuvvetleri Üssü'ndeki Uluslararası Görevliler Okulu'nda eğitildiğini bildirmiştir. Ayrıca Abdülaziz Alomarinin de Texas'taki Brooks Hava Üssü'nde bulunan Uzay Tıp Okulu'nda Sait Alhamdi'nin ise California Monterey'deki Savunma Dil Enstitüsü'nde eğitildiği belirtilmiştir.¹⁵⁶

Henry Kissinger ise Washington Post gazetesindeki yazısında saldırının Amerikan yaşam biçimine ve özgür bir toplum olarak varoluşlarına yapılmış bir saldırı olduğunu, bu saldırılardan sorumlu olan sistemi tahrip etmeleri gerektiğini, geçmişte bazı örgütleri cezalandırıp bazılarıyla yakın ilişkiler kurduklarını ancak bu durumun artık değişmesi gerektiğini ve bu tür saldırıları gerçekleştirebilecek her hükümete bu saldırılarla ilgisi olsun veya olmasın çok ağır bir fatura ödettirilmesini istemiştir.

11 Eylül 2001'de yaşanan ABD tarihinin en büyük terörist saldırılarından dört gün sonra, 15 Eylül 2001'de, ABD Başkanı George W. Bush; "Savaşayız, teröristler tarafından Amerika'ya açılmış bir savaş var. Buna cevap vereceğiz. Bunları kimlerin yaptığını bulacağız ve onları saklandıkları delikten çıkartarak adalete teslim edeceğiz" şeklinde yaptığı "Birliğin Durumu-Ulusa Sesleniş" (State of Union) konuşmasında, Amerikan halkına güven verirken, onların nezdinde tüm dünyaya önemli mesajlar göndermiştir.¹⁵⁷

ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, yaptığı açıklamada, verecekleri cevabın tek kişiye tek bir saldırı olmayacağını belirterek "Bu sadece ABD'ye değil tüm medeniyete karşı açılmış bir savaştır, bu saldırıya savaşta nasıl karşılık verilirse öyle davranacağız." demiştir.¹⁵⁸ Dick Cheney ise, 11 Eylül sonrası yaptığı açıklamada "Savaşı mümkün olduğu kadar erken kazanmakla, ABD bütün dünyanın gözünde daha güçlü gözükecek ve yeni dünya düzeni oluşturmak için gerekli kudrete sahip olduğunu kanıtlamış olacaktır. Birleşik Devletlerin uzun vadeli istemleri olduğunu düşünüyoruz.

New York Belediye Başkanı Rudolph Giuliani 1 Ekim 2001 tarihinde Birleşmiş Milletlere verdiği demeçte saldırıları şöyle değerlendirmiştir: "Bu sadece New York

¹⁵⁶ Usama Bin Ladin, http://www.bbc.co.uk/persian/indepth/culster_bin_laden_death.shtml, (22.12.2011).

¹⁵⁷ Aydın Beden, According to the Turkish Press, A Review of the Main Reasons of the 2003 Iraq War (Weapons of Mass Destruction and Al-Qaeda Connection), History Studies, International Journal of History, p.68.

¹⁵⁸ Emin, Demirel, *Taliban, El - Kaide - Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan*, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s.158.

şehrine veya Amerika Birleşik Devletleri karşı düzenlemiş bir saldırı değildir. Bu, özgür, kapsamlı ve sivil bir topluma yapılmış bir saldırdır. Bir tarafta demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan yaşamına saygı vardır ve diğeri tarafta zalimlik, keyfi idamlar ve kitlesel cinayetler vardır. Biz haklıyız ve onlar haksızdır. Bu kadar basit. BM Güvenlik Konseyi ise olağanüstü bir toplantı yaparak, ABD'ye düzenlenen saldırıyı sert bir dile kınayan bir karar tasarısını oy birliği ile kabul etmiştir.¹⁵⁹ Ayrıca BM Genel Sekerteri Kofi Annan, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi ve diğeri ABD hedeflerine yönelik 'planlı terörizm'i kınamış ve sağduyulu olunması çağırısı yapmıştır. Kofi Annan, saldırıların dikkatlice ve koordineli şekilde planlandığına şüphe olmadığını ifade ederek, saldırıları kınadığını ve terörizme karşı kararlıkla savaşmak gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶⁰

Saldırlardan sonra AB ülkelerinin dışişleri bakanları, Belçika'nın başkenti Brüksel'de olağanüstü toplanırken, dönem Başkanı Belçika'nın Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, "Bu toplantı her şeyden önce ABD'yle dayanışma göstergesidir. Avrupalı bakanlar terörizmin her türünü kınamaktadır" demiştir. Avrupa Birliği ülkelerinde 14 Eylül günü üç dakikalık saygı duruşu yapılmıştır. İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin, 27 Eylül 2011 tarihli International Herald Tribune gazetesine yaptığı açıklama ise dikkat çekici niteliktedir.¹⁶¹ "Doğuyu Batılaştırmak ve Doğu halklarını fethetmeye devam etmek Batı'nın yazgısıdır. Batı bunu zaten komünist dünyada ve İslam Dünyası'nın bir kısmında yapmıştır. 1400 yıldır gelişme kaydedemeyen İslam Dünyası'da aynı şeyi yapacaktır. Medeniyetimizin üstünlüğünden ve gücünden emin olmalıyız. Bizim medeniyetimizde insan haklarına ve dinlere saygı vardır. İşte bu İslam ülkelerinde eksik.

Almanya Başbakanı Gerhard Schröder, saldırıların medeni dünyaya karşı yapıldığını söylerken, Papa iki Jean Paul "sözle anlatılmayacak bir dehşet" diyerek tarif etmiştir.¹⁶²

İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi de ABD'ye yapılan terörist saldırıyı, 'tüm özgür ve demokratik ülkelere yapılmış bir saldırı' olarak değerlendirdi. Başbakan Berlusconi'nin

¹⁵⁹ Emin, Demirel, *Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan*, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003,s.159.

¹⁶⁰Saldırı Tepkileri, Amerika Devletleri'ne düzenlenen saldırıların ardından Liderler den açıklamalar gelmeye başladı, <http://www.biggllook.com/usa/liderler.html>, (12.05.2013).

¹⁶¹ Asre Mardom , <http://www.asremardom.com/1387/12/4>, (12.09.2012).

¹⁶² Emin, Demirel, *Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan*, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003,s.50 – 152.

yaptığı yazılı kısa açıklamada, İtalya'nın Amerika ile köklü ve dostane bir bağı olduğu, Amerikan halkının acı gününde dayanışma içinde olunacağı belirtildi. Berlusconi, terörizme karşı mücadele etmek için hiçbir korkularının bulunmadığını ve sonuna kadar mücadele edeceklerini kaydetti.¹⁶³

Kanada Başbakanı Jean Chretien, ABD'deki terör saldırıları dolayısıyla ABD halkına başsağlığı dileğinde bulunurken Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ABD'deki terörist saldırıda ölenlerin anısına bir dakikalık saygı duruşu yapılmasını içeren bir kararname imzalamıştır.¹⁶⁴

İsrail Devleti eski başbakanı Ehud Barak ise “Bu saldırıların doğası inanca aykırıdır. Bu saldırı da Batı uygarlığının değer verdiği her şeyi; özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, insan hayatının kutsallığını hedef alınmıştır” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Müslüman ülkelerin devlet başkanları, Saddam Hüseyin'in haricinde, saldırıları lanetlemiştir. ABD Kanada, İngiltere, Avrupa ve Avustralya'daki Müslüman toplulukların liderleri, açıklamalarında, sıradan Müslümanlarla aşırıların birbirinden ayrılması gerektiğini söylemiştir. Irak, saldırılar ile ilgili olarak, “Amerikan halkına şunu söylüyoruz: Saldırı kendi hükümetlerinin dünyada yaptıklarıyla karşılaştırılmalıdır. 1,5 milyon Iraklı Amerika ve Batı'nın uyguladığı ambargo nedeniyle yaşamını yitirmiş, on binlercesi de ABD ve müttefiklerinin askeri faaliyetleri nedeniyle ölmüştür” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Çin Dışişleri Bakanlığı, Çin halkının ABD'de düzenlenen feci saldırılardan büyük üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Zhu Bangzao, Çin'in öteden beri terör eylemlerine karşı çıktığını ifade etmiştir. Saldırıları, ABD'nin yıllardır arasının kötü olduğu Küba da kınamış ve Amerika Birleşik Devletleri'ne destek teklifinde bulunmuştur. Çin 11 Eylül olaylarından önce, Taliban Hükümetine karşı daha ılımlıydı. 11 Eylül olayları sonrası Pekin, her türlü terörizme karşı olduğunu beyan etmiş ve üç şart altında ABD'nin Afganistan'a karşı düzenleyeceği operasyona destek vereceğini açıklamıştır. Bu şartlar şunlardır:

¹⁶³Saldırı Tepkileri, Amerika Devletlerin'e düzenlenen saldırıların ardından Liderlerden açıklamalar gelmeye başladı,<http://www.biglook.com/usa/liderler.html>, (12.05.2013).

¹⁶⁴Saldırı Tepkileri, Amerika Devletlerin'e düzenlenen saldırıların ardından Liderlerden açıklamalar gelmeye başladı,<http://www.biglook.com/usa/liderler.html>, (12.05.2013).

- Çin her türlü terörizme karşıdır ve buna karşı yapılan operasyonlara karşı destek verir.
- Terörizme karşı yapılan operasyon, kesin bir kanıtı dayanmalıdır. Hedef belirgin olmalı ve masum insanların zarar görmemesi şartıyla gerçekleştirilmelidir,
- BM ara sözleşmesinin fonksiyonu artırılmalıdır. Çin, Güvenlik Konseyi çerçevesinde, terörizme karşı her türlü müzakereye katılmaya hazırdır.¹⁶⁵

İlk olarak Özbekistan ve Tacikistan, kendi topraklarındaki üsleri Amerikan ve İttifak güçlerinin kullanabileceğini açıklamıştır. Her iki ülke El-Kaide ve Taliban yönetimine karşı yapılacak ilk askeri operasyonlar için vazgeçilmez coğrafi konuma sahiptirler.¹⁶⁶ Tacikistan Cumhurbaşkanı Emomali Rahmanikov 11 Eylül saldırılarını kınamış ve terörizme karşı savaşa destek sözü vermiş, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Saparmurat Niyazov Türkmenbaşı taziyelerini sunmuş ama ‘terörizm ve eylem’ sözünü kullanmaktan kaçınarak tarafsız bir yol izlemeye gayret etmiştir.

Taliban sözcüsü Abdülhak Mutmain, “ABD’de olanlar, sıradan insanların işi değil. Bu hükümetlerin işi olabilir. Usama Bin Ladin’in böyle bir gücü yok. Saldırıları kınıyoruz” demiştir. Ayrıca Taliban Yönetiminin suçlu bulunması halinde Ladin’i iade edebileceklerini de söylemiştir.¹⁶⁷

Barak Obama’nın Washington’un arananlar listesinde birinci sıradaki isimi olan El Kaide örgütünün lideri Usame Bin Ladin’in öldürüldüğünü ilan etmesinin ardından merkezi Katar’daki Arap yayın kuruluşu El Cezire’nin görüştüğü Afgan ve Amerikalı askeri yetkilliler, gelişmeyi “sembolik bir zafer” olarak yorumlamışlardır.¹⁶⁸ Ayrıca 28 Eylül günü Karaçi’de çıkan ‘Ümmet’ gazetesinde yayınlanan mülakatta da Bin Ladin

¹⁶⁵ Mehmet, Akkurt, *Afganistan’ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 241

¹⁶⁶ Şatlık Amanov, *ABD’nin Orta Asya Politikaları*, Gökkuşe Yayınları, İstanbul, 2007, s.204

¹⁶⁷ Emin, Demirel, *Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan*, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s.157.

¹⁶⁸ Alemdar, Taliban Afganistan’da 1ABD helikopteri daha düşürdü: En az 31 ABD askeri öldü, <http://entellektuel.s4.bizhat.com/entellektuel-post-5392.html>, (05.02.2011).

şunları söylemiştir. “Saldırlardan haberim yok; masum kadın, çocuk ve insanlar öldürmenin iyi bir eylem olduğuna da inanmıyorum.”¹⁶⁹

3.2. Terör Saldırlarının Dünya Basınındaki Yankıları

Tarih boyunca, savaşların kurbanı, sadece insan olmamıştır. 1917 yılında, Amerikalı senatör Hiram Johnon’ın ünlü deyişiyile “Savaş ilk kurbanı gerçeklerdir.” Birinci Dünya Savaşı sırasında Britanya’nın başkanı olan David Lloyd George’nu bir gazeteciye yaptığı şu itiraf, günümüzden yaklaşık bir asır bilinçli biçimde uygulandığını gözler önüne sermesi açısından manidardır: “İnsanlar eğer gerçekleri bilselerdi, savaş hemen sona ererdi. Ama tabii, bilmiyorlar, bilemezler.”¹⁷⁰

Amerikan kamuoyunun ve basının tepkileri, genelde ‘Bush’a destek’ ve ‘CIA’ye eleştiri’ konuları ile ilişkilendirilmektedir. Hatta Bush’un tepkilerini yeteri kadar güçlü bulmayanlar da bulunmaktadır. Amerikan kamuoyunun ve basının Bush’a destek vermesi, Bush’un o ana kadar Amerikan kamuoyunda yeteri kadar sergileyemediği lider imajının oluşturmaya başladığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Amerikan medyası 11 Eylül saldırılarını izleyen süreçte şiddete karşılık vermekten ve öç almaktan bahsetmiştir.¹⁷¹ Kanunlara başvurmak seçeneğinden kimse söz etmemiştir. Başlatılacak yeni bir şiddet dalgasının bu kez başka masum insanların ölümüne neden olacağına medyada hiç değinilmemiş, bu saldırıların ardında yatan gerçek hiç düşünülmemiş ve araştırılmamıştır.

ABD medyası Beyaz Saray’ın sözcülüğüne soyunurken Usame Bin Ladin’i ciddi olarak suçlayabilecek somut delil olmamasına rağmen Ladin’i ve Afganistan’ı hedef göstermiştir. Olası diğer ihtimaller üzerinde hiç durmamıştır. ABD medyası Washington’un resmi ve gayri resmi açıklamalarında, özellikle de misilleme cezalandırma aşamasına geçildiğinde açıkça Arap ve İslamiyet düşmanı açıklama ve

¹⁶⁹ 10. Yıl Dönünümde Hala Bir Muama: 11 Eylül Olayları, http://www.islamiyazilar.com/10yildonumunde_h%C3%A2l%C3%A2_bir_muamm%C3%A2_11_eylul_olaylari.htm, (16.09.2011).

¹⁷⁰ Zafer Arapkirli/ Londra NTV-MSNBC, ‘Savaşın ilk kurbanı gerçeklerdir’, <http://www.ntvmsnbc.com/news/110341.asp?0m=-305>, (27.07.2013).

¹⁷¹ Khalilullah Rasuli, Stratejik Düşünce Enstitüsü Afganistani Uzmanı, Afganistan’daki Savaşı Kazanmak Mümkün mü?, 24.06.2010

söylemlerine herhangi bir itiraz getirmediği gibi olası şiddetli bir misillemenin vahim sonuçları hakkın da yönetimi ve kamuoyunu uyarmamıştır.¹⁷²

ABD'nin önde gelen gazetelerinden Washington Post okuyucularına özel bir baskı yaparken; saldırının binlerce kişinin hayatına mal olmuş olabileceğini duyurmuştur. Teröristlerin kaçırdığı dört uçağın, Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a çakıldığını bildiren Post, ABD yönetiminin terörist eylemle Usame Bin Ladin'in bağlantısı olduğuna ilişkin delillere sahip olduğunu da bildirmiştir.¹⁷³

New York Times, 'ABD saldırıya uğradı. New York ve Washington'da korkunç terör' adlı haberinde, düşmanın modern çağda ABD topraklarındaki savunma noktalarına kadar girebildiğini kanıtladığını belirtmiştir. New York Post, 'savaş eylemi' başlıklı haberinde Ortadoğu'yu özellikle radikal İslam köktenciliği ve cihadı, terörün kaynağı olarak gösterdikten sonra, ABD'nin İsrail ve Batılı mütefikleri ile el ele bildirmiştir.

İran gazeteleri, ABD'de düzenlenen saldırılara değişik tepkiler vermiştir. İran Dışişleri Bakanlığı'na yakın olarak bilinen İran News Gazetesi, New York'ta Terör başlığıyla yayınladığı başyazıda 'New York'ta yaşananların hiçbir sıfatla anlatılmayacak kadar ürkütücü' olduğunu belirterek, "hangi sebeple olursa olsun hiç bir neden ilgileri olmayan binlerce insanın öldürülmesinin ve yaralanmasına değer!?" diye sordu. Muhafazakar Tehran Times Gazetesi ise 'Beyaz Saray nihayet İsrail'e verdiği şartsız desteğin bedelini ödedi.' demiştir.¹⁷⁴

Irak Devlet televizyonu olayı, yüzyılın eylemi şeklinde duyurmuş. Amerika'nın insanlığa karşı suç işlediği için böyle bir operasyonu hakkettiğini ifade etmiştir.

Suudi Arabistan, Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a yapılan saldırıyı kınayarak, terörün her türü ile mücadeleye devam edeceğini açıklamıştır. Ayrıca terörün tüm dinlere ve medeni insani değerlere aykırı olduğu belirtilmiştir. Suudi yönetimi 25 Eylül 2001'de Taliban yönetimi ile tüm diplomatik ilişkilerini kestiğini açıklamıştır.¹⁷⁵

¹⁷²Ragıp Duran, Yalancının medyası 11 Eylül'e kadar, Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=459, (23/09/2001).

¹⁷³Dünya Basımında ABD Basını: Saldırıları, ABD'nin Savunmasız Olduğunu Ortaya Koydu <http://www.biglook.com/usa/basindan.html>, (12.06.2013).

¹⁷⁴İran basını: ABD bedeli ödüyor, <http://hursariv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=15376>, (12.09.2001).

¹⁷⁵Howard Zinn, çeviren, Seyyid Sari Aslani, *Terörizm ve Savaş*, İran, 2005, s. 15-20

Türkiye ise, ABD'yi destekleyen bir tavır sergilemiştir. ABD'nin Afganistan'a yönelik operasyonunun başlamasından hemen sonra dönemin Başbakanı Bülent Ecevit başkanlığında Başbakanlık'ta gerçekleştirilen toplantıda durum değerlendirilmesi yapılmış. Sonrasında yapılan yazılı açıklamada, "ABD'ye karşı 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen menfur terörist saldırılardan sonra tarafımızdan değişik vesilelerle belirtildiği üzere, Türkiye sorumlu bir müttefik ve dost olarak ABD'yi terörizmle mücadelede desteklemektedir" ifadesine yer verilmiştir.¹⁷⁶

3.3. Çeşitli Ülkelerdeki 11 Eylül Saldırılarına Tepkileri

3.3.1. ABD

ABD'nin tek yönlendirici hegemon güç olarak yerleşmesinde yaşadığı sıkıntıların ardından Washington yönetimi, 11 Eylül Saldırılarının mağduru olarak elde ettiğini düşündüğü yeni meşruiyet ile birlikte uluslararası sistemi dönüştürmek konusunda daha aktif politikalar izlemeye başlamıştır.¹⁷⁷

11 Eylül günü ikiz kulelere yapılan saldırı ABD'nin bu politikasını uygulaması için önemli bir fırsat haline gelmiştir. Bu saldırı aynı zamanda yeni dünya düzenini ne şekilde uygulanacağını göstergesi niteliğindedir. 11 Eylül saldırısı ABD'nin uzun süredir kurguladığı düşmanını nihayet bulmasını sağlamıştır. 11 Eylül dünyada din, güvenlik ve terör kavramlarını ve algılarını topyekûn değiştirmiştir. Bazıları Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması kuramının geçerli hale geldiğini savunmuştur. Bu kuram Müslüman ve Hıristiyanları'n bir arada yaşayamayacağı görüşündedir ki buna istinaden 11 Eylül sonucu İslam dünyası ve batı arasındaki ilişkiler alt-üst olmuştur. Artık ABD politikasını buna göre şekillendirmeye başlamıştır. ABD'nin Irak ve Afganistan'dan sonra nükleer çalışmalarıyla hedefi haline gelen İran ve Suriye'yi de hedef alacağı yönünde yorumlar yapılmaktadır.¹⁷⁸ 11 Eylül öncesine kadar Amerikalı'lar, nerede özgürlük ve güvenlik problemi olursa olsun bunu önemsemişlerdir. Çünkü kendilerinin kendi mekânında özgür ve güvende olduklarını düşünmüşlerdir. Bu

¹⁷⁶Ülkü Halatçı, *11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi*, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 2, No: 7 ss.80-98, 2006,s.86

¹⁷⁷Murat Yeşiltaş, "ABD'nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı", editör: Kemal İnat, *ABD'nin Haydut Devletleri*, Değişim yayınları, İstanbul, 2004, İstanbul, 2004, s.21

¹⁷⁸Volkan Türkmen, *11 Eylül Sonrası ABD Politikası*, "TUIÇ Akademi" Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği Yayınıdır.,29.EKİM.2011.

bağlamda ABD, ‘Çevreleme Politikası’na ek olarak, Bush Doktrini olarak da bilinen “Önleyici Eylem” (Pre-Emptive Action) doktrinini uygulamaya başlamıştır. Artık ABD’nin önünde tek bir ‘düşman’, bu düşmanla mücadele için ‘hedef’ ve bu düşmanın var olduğu bir ‘bölge’ oluşmuştur. Onlar için Amerika bir özgürlük alanıydı; özgürlük ve güvenlik probleminin hiçbir zaman Amerika’ya yansımayacağını zannetmişlerdir. ABD’nin yeni dış politikası, geçmişteki ideolojik eksenli yönelimleri ile karşılaştırıldığında geçmiş politikaların karşılaşmadığı ideolojik, politik, askeri, kültürel ve toplumsal sorunlar ile değişik boyutlarda karşı karşıyadır.¹⁷⁹

Saldırıları, Amerikalılarda bir şok etkisi yapmış ve toplumsal bir travmaya yol açmıştır. Bunun sonucunda, iki yönlü psiko-sosyal bir gelişme olmuştur. Bir yandan olağanüstü derecede korkmuş, ürkmüş, ABD vatandaşlarının onurları zedelenmiş, diğer yandan bu korku ve endişe oranında Amerikalılar birbirine kenetlenmiş, ilk defa bu oranda ABD milliyetçiliği yükselmiştir. Bu durum Amerikan halkını birlik ve beraberlik hükümetinin ‘terörizme karşı savaşta’ kendisini desteklemeye hazır olduğu anlamına gelmiştir.

11 Eylül den bu yana Bush yönetimi iki spesifik strateji izlemiştir. Bunlardan birincisi, Amerika’nın terörizme karşı güvenliği sağlamak için teröristlerin yok etmek, ikincisi ise, kitle imha silahları ve uluslararası barışı tehdit eden ülkelere karşılık vermelerini söylemiştir.¹⁸⁰

11 Eylül, Amerikan kamuoyunda Avrupa da olabileceğinden daha büyük bir şok yaratmıştır. Amerikalılar, tehdit bir kez açıkça ortaya konduktan sonra, geleneksel olarak herhangi bir tehdidin kesinlikle üstesinden gelmeye çalışmışlardır; Avrupalı toplumların aynısını gerçekleştirecek kaynakları hiç olmamıştır ve tarihin onları alıştırdığı üzere problemleri çözmek yerine kontrol altına almaya yatkındırlar.¹⁸¹

3.3.2. AB Ülkeleri

11 Eylül sonrası AB, terörizme karşı kapsamlı bir mücadele başlatmıştır. 11 Eylül Saldırıları ile sarsılan dünyada, AB’nin saldırılara ilk cevabı ABD’ye tam bir siyasi destek vermesidir. AB, terörist saldırıları kınayarak ABD hükümeti ve halkı ile

¹⁷⁹İhsan Bal, *Küresel Terörle Mücadelede ABD Modeli Mi, ABD Çıkmaı Mı?*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 28-10-2008

¹⁸⁰Murat Yeşiltaş, “ABDnin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı”, editör: Kemal İnat, *ABD’nin Haydut Devletleri*, Değişim yayınları, İstanbul, 2004, s.31

¹⁸¹Şatlık Amanov, *ABD’nin Orta Asya Politikaları*, Gökkuşbu, Yayınları, İstanbul, 2007, s.58

dayanışma içinde olduklarını ifade etmiştir. Saldırıları tüm insanlığa yapılmış olarak kabul eden AB, uluslararası terörizmle mücadelede ABD ile yakın işbirliği içinde olacağını belirterek, BM ve diğer uluslararası organizasyonların terörizmle mücadele ile ilgili (özellikle terörizmin finans kaynakları açısından) gerekli bütün önlemlerin uygulayacağını vurgulamıştır.¹⁸²

Birleşik Devletler'in müttefiği konumunda olan Avrupa Birliği, anti-terörizm konusunda hızlı bir şekilde ortak bir tutum geliştirmiştir. Saldırıdan kısa bir süre sonra, AB terör hakkında ortak bir tanım yapmış ve üye ülkelerindeki terör finansmanını faal olarak izlemiştir. Terörist avıyla ilgili olarak AB, ortak bir tutuklama yetkisi vermeyi kabul etmiş. ABD' ile birlikte faaliyeti yasaklanmış terör örgütlerinin listesini yapmıştır. Aynı zamanda, üye ülkeler de yasalarını inceleyip ve gerekli görülen maddelerini değiştirmişlerdir.

Fransa, uluslararası terörizmle mücadele alanında, tüm güçlerini Amerika Birleşik Devletleri yanında seferber etme sözü vermiştir.¹⁸³ 11 Eylül sonrasında üyesi olduğu AB ülkeleri ile hareket etmeyi yeğleyen Fransa, ilk etapta, tüm dünya gibi bu korkunç olayları kınamıştır. Daha sonra da bu terör olaylarına karşı yürütülen harekette; Avrupa Birliği ülkelerinden ayrı hareket etmeyen ve olaylara hep temkinli yaklaşan Fransa'nın genel tutumunda bir farklılık görülmemiştir.

3.3.3. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

11 Eylül'den ötürü taziyelerini dile getiren ilk devlet adamı Vladimir Putin olmuştur. Putin, 11 Eylül saldırılarının hemen sonrasında ABD Başkanı Bush'u arayan ve ülkesinin terörle mücadelede ABD'ye destek vereceğini ifade eden ilk lider oldu. Bu görüşmeyi ABD-Rusya ilişkilerinde yeni bir dönemin başlaması sebep oldu. Yine de 2000'ler boyunca iki ülke ilişkilerinin tasviri için kullanılan "stratejik ortaklık" ifadesinin yansımaları sahada görmek mümkün olmadı. Zira bu dönemde ABD, NATO genişlemesini desteklerken, Avrupa'ya füze kalkını sistemi kurulması konusunda da ısrarcı oldu. Diğer yandan Rusya'daki otorite eğilim ve Moskova'nın dış politikada

¹⁸²İhsan Bal, *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, 1. Baskı, Ankara, 2006, s. 198-208-209

¹⁸³İhsan Bal, *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, 1. Baskı, Ankara,2006,s.96

ABD'nin izole etmeye çalıştığı İran, Kuzey Kore gibi ülkeler ve Hamas gibi örgütlerle ilişkilerini geliştirmesi de, Rusya-ABD ilişkilerinde 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan işbirliği atmosferinin bir örneğine dönüştü.¹⁸⁴

Afganistan'ın sınır komşuları, terörizme karşı girişilen savaşta stratejik olarak hayatı bir önem taşıyorlardı. Orta Asya'daki eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin birçoğu Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan–Taliban yönetimini devirmek ve El Kaide'yi yok etmek amacıyla savaşan ABD birliklerinin kullanabileceği askeri üslere sahiptir. ABD, Türkistan Cumhuriyetleri ile askeri işbirliğine gitme konusunda büyük istek göstermiştir. 11 Eylül'ü takip eden dönemde, ABD'ye terörizm konusunda destek vereceğini ilk açıklayan Türkistan Cumhuriyeti; Özbekistan olmuştur. 5 Ekim 2001'de ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Taşkent'i ziyaret ettiğinde; 'Hiç kuşku yok ki dünyadaki şartlar değişmiştir. Bir, iki veya üç yıl içerisinde tahmin ediyorum ki 11 Eylül öncesine göre son derece farklı düzenlemeler göreceğiz şeklinde açıklamada bulunmuştur. Aynı gün Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov Taşkent'te, 'ABD kargo uçakları ve helikopterlerinin Özbekistan'daki askeri bir üsse inmelerine izin verdik.' Açıklamasına yapmıştır. İlk etapta 1500 civarında Amerikan askeri ülkeye gelmiştir.

11 Eylül saldırılarından sonra ilk başlarda çekimser kalan Türkmenistan, diğer Türk Cumhuriyetleri'nin ABD ve İngiltere yanında yer almalarından sonra Amerika'nın Afganistan'a insani yardım ulaştırma için hava sahasını kullanması için izin vermiştir. Türkmenistan ve komşu ülkeler, Afganistan'daki El-Kaide ve Taliban güçlerine karşı savaş ilan eden Amerikan liderliğindeki koalisyona destek vereceklerini açıklamışlardır. Bu ülkeler (Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan) Afganistan'daki harekât süresince Amerikan askerlerinin kendi topraklarında konuşlanmasına ve askeri amaçlı hava üslerinin kullanılmasına izin vermişlerdir. 11 Eylül sonrasındaki dönemde Türkmenistan, ABD'nin Afganistan'da yürüttüğü operasyonlar için sadece insani yardımlarda bulunabileceğini açıkça belirtmiştir.¹⁸⁵

¹⁸⁴Habibe Özdal, Terörle Mücadelenin Getirdiği Ortaklık: ABD-Rusya İşbirliği, USAK yayımları, Eylül 2011, dijital sayı (<http://www.usakanalist.com/detail.php?id=382>), (28.07.2013).

¹⁸⁵Şatlık Amanov, *ABD'nin Orta Asya Politikaları*, gökkubbe yayımları, istanbul, 2007, s.225-120

3.3.4. Pakistan

Pakistan, Afganistan'a yönelik politikasını, temelde ülkenin kuzeyinde yoğunlukta bulunan Peştunlar üzerinden yürütmektedir.¹⁸⁶ Yıllarca Afganistan'daki Peştun miliyetçiliğini destekleyerek kendi sorunlarına çözüm bulmaya çalışan ve 'Taliban İktidarı'nı destekleyip onu tanıyan nadir ülkelerden biri olan Pakistan, ABD'nin 'Ya bizimlesiniz, ya da diğerleriyle' seçeneğine çok karşı duramamıştır. Halkının çoğunluğu Talibanla aynı etnik kökeni olan Peştun'lardan oluşmaktadır.

Sürecin en kritik ülkesi Pakistan'dır. Müşerref yönetimi, savaşın başında elindeki kozları iyi oynamış ve bir yandan uluslararası ambargodan kurtulurken bir yandan da uluslar arası mali yardım almıştır. Önümüzdeki dönemde en ilginç gelişmelere tanık olacak ülke yine Pakistan olacaktır. Kabilelere dayanan sosyal yapısı ve bu sosyal yapı üzerinde yükselen çoğu radikal dini cemaatleriyle Pakistan'da mevcut sosyo-kültürel yapı devlet açısından istikrarsızlık kaynağıdır. Pakistan'da İslami cemaatler denetim altına alınacak, laikleşme desteklenecektir. Pakistan bu konularda Türkiye'den destek isteyebilir. Dini hayatı düzenleyecek Diyanet İşleri Başkanlığı türü bir üst kurulun kurulması Pakistan'ın da gündemine girecektir.

Afganistan'da başarı için Amerika'nın Pakistan'a ihtiyacı açıktır ve Amerika bu ihtiyacı karşılığında Pakistan'ın istediği bedelleri ödemeye başlamıştır. Pakistan-Amerika ilişkileri Hindistan'ı rahatsız etmeyecek bağlamda stratejik bir ilişki düzeyine yükselecektir. Afganistan'daki iç istikrarın sağlanmasında Pakistan ayrıca önemli bir ülkedir.¹⁸⁷

3.3.5. Çin Halk Cumhuriyeti

Avrasya'daki yeni savaşın ve egemenlik mücadelesinin bundan sonra ne tür bir yol izleyeceği Çin'in takınacağı tavıra bağlıdır. Çin, Amerikan operasyonuna şimdiye kadar açıktan karşı çıkmamış, dengeli bir tavır sergilemeyi tercih etmiştir. Fakat Çin'in resmen ve açıktan Amerika'nın karşısına dikilmese bile el altından Ladin ve Taliban yönetimini desteklemeye başladığına dair bilgiler istihbarat sitelerinde yer almaya

¹⁸⁶ Ali Balcı, "Afganistan: Ulus Devlet ve Kabilecilik Arasında", Editör: Kemal İnat, Burhanddin Duran ve Muhittin Ataman, *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Nobel Yayınları, Ankara, 2004,s.262.

¹⁸⁷ Mehraddin Maşıt, القاعده و طالبان و أبدیده گی اید نولوژیکی آنان در كوره استخباراتی پاکستان, <http://www.kabul.net.au/Topics/1084.php>, (28.05.2013).

başlamıştır. Çin'in örtülü bir operasyonla Ladin ve Taliban'ın arkasına Amerikanın ise karşısına geçmesi bölge ve dünya açısından kabuslu günleri başlatacaktır. Çin'in örtülü, yakın ve sıcak desteğini temin ettiğinde Ladin ve Taliban'ın yenilmesi fazlasıyla zorlaşacak, Afganistan'ın yeni bir imparatorluğun daha mezarı haline gelmesi senaryosu gerçeklik kazanacaktır. Fakat Çin devletinin meydan okumak yerine Rusya gibi Amerika ile kendi iç güvenlik sorunlarını çözecek bir işbirliğine gideceğinin işaretleri alınmaktadır. Çin dünya ekonomisine entegre olmuş ve dünyanın belli başlı ekonomik büyük güçleri arasına girmiştir. Çin ekonomisi, Amerikan ekonomisi ile ileri düzeyde entegre olmuş bir ekonomidir. Bu veriler ortada iken Çinin açıktan çatışma pozisyonu alması beklenemez.

Çin Asya'da ortaya çıkan yeni tehdidi fırsata çevirip Uygur ve Tibet gibi iç güvenlik sorunlarını terörizm kapsamında çözmeye yönelecektir. Bu vesileyle yeni savaşın yarattığı ortamı iç konsolidasyonu sağlamada kullanacaktır. Resmi olarak tarafsız hatta isteksiz destek durumunda bulunsa bile Çin'in kısa vadede Rusya'nın aksine Ladin ve Taliban'a örtülü destek vermeyeceğinin garantisi yoktur. Çin, Sovyet savaşında; Amerika'nın oynadığına benzer bir rolü oynamaya başlarsa tarihin yeni bir kırılması daha yaşanacaktır.¹⁸⁸

3.3.6. Hindistan

11 Eylül sonrası Hindistan-ABD ilişkileri büyük bir ivme kazanmış ve iki 'köklü demokrasi' terörle mücadele başta olmak üzere birçok konuda işbirliği başlatmışlardır. 11 Eylül sonrası Hindistan'ın ABD'ye tam destek sağlaması ile iki ülke arasında stratejik işbirliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır.

Keşmir sorunu ve Pakistan ile ilişkiler her dönemde Hindistan'ın dış politikasının öncelikleri sıralamasında en üstte yer almıştır. Hindistan, Keşmir'i kendi ayrılmaz parçası olarak değerlendirip sorunu bu şekilde çözümlenmiş görerek Pakistan'ı buradaki ayrılıkçıları desteklemekle suçlamaktadır. Pakistan ise, nüfusunun %60'ı Müslüman olan Jammu-Keşmir'in tartışmalı bölge olduğunu ve nihai statüsünün tespit

¹⁸⁸ Mohammed Akrem Andişmen, *Afganistan ve ABD*, İntesaret mayvand, kabil,2005,s.63-66

edilmediğini ileri sürerek halkın kendi kaderini tayini için referandum yapılmasını savunmaktadır.¹⁸⁹

Hindistan ile Pakistan arasında kronikleşen Keşmir sorunu Pakistan kadar Hindistan açısından da önemlidir. Amerika, Keşmir'in Hindistan lehine bir çözüme kavuşturulacağını ilk ipuçlarını vermiştir. Pakistan, Afganistan'daki belirgin etkinlik karşılığında Keşmir'de taviz vermeye yanaşabilir. Fakat Hindistan-Pakistan dengesinin ince ayar bir diplomasiyle sağlanması operasyonunun başarısını etkileyecek önemli bir husustur.

3.3.7. Orta Doğu Devletleri

11 Eylül, Bush yönetiminin Ortadoğu'nun demokratikleşmesinin Amerikan ulusal güvenliği için gerekli gördüğü bir dönemi başlatmıştır.¹⁹⁰ 11 Eylül saldırıları sonrası İsrail'in eski Başbakanlarından Benyamin Netanyahu, Arafat'ı terörün başı olarak takdim ederek fırsattan yararlanmak isteyenler grubuna katılmıştır. Netanyahu, ABD Kongresi'nin Meclis Reform komitesi'ne, 20 Eylül 2001'de, Birleşik Devletlerin sorunlara kaşı acımasız olması gerektiğini söylemiştir. Netanyahu, terörizmin, 'kendilerinden güçlü düşmanlara gizlice savaş açan' ülkelere desteklendiğini ve 'terörü haklı göstermek' amacıyla propaganda yapıldığını belirtmiştir. Kongre üyelerine, bu amaçlar için çalışan bir 'şebeke' olduğu bilgisini veren Netanyahu, şebekeye üye ülkeleri de şöyle sıralamıştır: İran, Irak, Suriye, Afganistan'daki Taliban, Yaser Arafat'ın idaresindeki Filistin ve Yemen gibi diğer Arap ülkeleri, birkaç istisna dışında, listenin İsrail devletinin düşmanı olan isimlerden oluşması dikkat çekmektedir.

11 Eylül den sonrası da ABD'nin Ortadoğuda "Haydut Devlet" olarak nitelendirdiği ülkelere karşı yaptırımlara yönelmesi İsrail'in işini kolaylaştırmıştır.¹⁹¹

Ortadoğu'da, ikinci en büyük ABD yardımını alan Mısır, 11 Eylül saldırılarına kendi içindeki Müslüman aşırı uçları temizleyerek karşılık vermiştir. Hükümet, yurt içindeki

¹⁸⁹ Fırat Purtaş, *Avrasyadaki yeni Büyük Oyun Bağlamında Hindistanın Orta Asya Politikası*, Cilt:1, Sayı: 2, ss. 56-77,2006©, OAKA yayınları,s.61-62-68

¹⁹⁰ Burak Bilgehan Özbek, *En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu*, Ortadoğu Etütleri, Cilt 3, No 2, Ocak 2012, ss.183-215.,s.207

¹⁹¹ Murat Yeşiltaş, "ABDnin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı", editör: Kemal İnat, *ABD'nin Haydut Devletleri*, Değişim yayınları, İstanbul, 2004,s.154

aşırı uçları sert tutumlarıyla Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırılar arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır.

ABD ile siyasi ilişkisi bulunmayan İran'la ilgili olarak, Amerika, bu devletle diplomatik temas kurmak ve Afganistan'daki savaşa onay vermeye ikna etmek amacıyla, müttefiği İngiltere'yi köprü olarak kullanmıştır. İran en başından beri Afganistan'daki ABD Operasyonunu desteklemiş ve Afganistan'da nüfuzunun olduğu bölgelerde ABD'nin askeri başarısına olanak sağlamıştır.

Bu saldırılardan sonra sadece Ortadoğu'da yaşayan Müslüman'lar değil, Amerika içindeki Müslüman'lar da potansiyel suçlu ve şüpheli kişiler haline geldi. Amerika'ya yönelik bu terör saldırısının Amerika içerisinde gerekli bilgileri toplayan bir casus şebekesi olmadan gerçekleşme ihtimali olmayacağından hareketle suçlu arandı. Bu tür bir saldırı ancak Amerika'daki militan İslami lobilerin koruması altında gerçekleşebilirdi. Bu militan İslami lobiler, kurumların Ortadoğulu yolculara yönelik özel önlemlerin alınması yönündeki kanunun işlemesine engel olmakla suçlandı.¹⁹²

¹⁹²Süleyman Seyid, Batının 'İslami Teröre' Yaklaşımı, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, www.stradigma.com aylık strateji ve analiz e-dergisi

BÖLÜM 4 ABD’NİN AFGANİSTAN MÜDAHALE SÜRECİ

4.1. Müdahale Öncesi Terör Saldırıları İle İlgili Olarak BM ve NATO Tarafından Alınan Kararlar

11 Eylül saldırılarını takiben, BM Güvenlik Konseyi, 12 Eylül 2001 tarih ve 4370 sayılı toplantısında, 1363 (2001) sayılı kararı kabul etmiştir. Güvenlik Konseyi, kararın önsözünde, BM Antlaşması’nın amaç ve ilkelerini tekrar teyit ederek, terörizmin neden olduğu uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlerle her türlü araçla mücadele etmeye karar vermiş. BM Antlaşması’na uygun olarak, bireysel ya da kollektif nitelikli doğal olan meşru müdafaa hakkını tanımıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde New York, Washington D. C. ve Pennsylvania’da meydana gelen terörist saldırılarını kınamış ve her hangi bir terörizm fiili gibi bu tür fiileri uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak görmüştür.¹⁹³

28 Eylül 2001’de de 1373 sayılı kararları almıştır. Bu kararlarda, terörizmin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu ve ABD’nin doğal meşru müdafaa hakkına sahip olduğu belirtilmiş olmakla birlikte; ABD ve müttefiklerinin terörizmle mücadele için askeri güç kullanabileceği yönünde bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte ABD’nin meşru müdafaa hakkını kullanırken alacağı önlemlerin kuvvet kullanımını içermeyeceğine dair bir sınırlama da getirilmediğine göre; Güvenlik Konseyi’nin yaratmış olduğu bilinçli belirsizliğin Afganistan operasyonuna meşruiyet kazandırdığı söylenebilir.¹⁹⁴ 1373 sayılı karar aynı zamanda terörsit eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğunu belirtmektedir. Ancak, bu kararda 11 Eylül saldırılarına karşı devletlerin askeri güç kullanabileceklerine ilişkin hiçbir ibare bulunmamaktadır. 1373 sayılı karar, Güvenlik Konseyi’nin kararı uygulaması için ‘gereken her türlü tedbiri alacağı’ yönündeki açıklamasıyla son bulmaktadır. Bütün devletlerin terörist eylemlerin finansmanının önlenmesi ve cezalandırılması gerekir.¹⁹⁵

¹⁹³Fatma Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Kkarsı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, USAK Yayınları, Ankara, 2006, s.158

¹⁹⁴Serdar Örnek, *Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu*, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (2012/1),s.109-111

¹⁹⁵Hasan Aykın ve H. Kevser Sözman, *Terörün Finansmanı*, Mali Suçları Araştırma Kurulu Yayınları, Ankara, 2009,s. 90

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, BM'nin mevcut kararlarının, ABD'nin 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılarına karşılık verme hakkını tanıdığını ve Güvenlik Konseyi kararlarının uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdidi, saldırı olarak tanımladığını ve bireysel ya da toplu savunma hakkını teyit ettiğini söylemiştir.¹⁹⁶ Ancak BM Antlaşması'na dâhil ülkelerde silahlı güç kullanma hakkının verilmesi, 5 daimi üyeden hiçbirinin karşı çıkmaması şartıyla mümkün olmaktadır. Bu aşamada BM Güvenlik Konseyi, askeri güç kullanımına izin vermemiştir.¹⁹⁷

Saldırıların hemen ardından Kuzey Atlantik Paktı (NATO) Konseyi 11 Eylül'de yayınladığı bir bildiriyle saldırıları kınamış, saldırılarından duyduğu üzüntüyü ve ABD halkı ile olan dayanışmasını dile getirmiştir. 12 Eylül 2001 tarihinde Kuzey Atlantik Konseyi toplanarak bir gün önce ABD'ye karşı işlenen saldırıları ele almıştır. Konsey bu saldırının, Amerika Birleşik Devletleri'ne dışarıdan yönetildiğine karar verirse, NATO'nun 5nci, maddesinin kapsamı dâhilinde bir fiil olarak kabul edileceğine karar vermiştir.

Bu Toplantının ardından NATO Genel Sekreteri George Robertson da yaptığı açıklamada ABD'nin silahlı bir saldırının objesi hâline geldiğini belirtmiş ve ittifakın bu saldırıyı dışarıdan yapılmış bir saldırı olarak değerlendirebileceğini açıklamıştır. Böylece bir kararın alınması hâlinde, müttefiklerin hangi ölçülerde destek sağlayacaklarına kendilerinin karar vereceğini belirtmiştir. Robertson, yaptığı açıklamada, isterse ABD'nin de BM Antlaşması'ndan kaynaklanan hak ve yükümlülükleri dâhilinde diğer müttefiklerden bağımsız bir mücadele yürütebileceğini söylemiştir. Öte yandan NATO'nun bu yöndeki kararları George Robertson tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne iletilmiştir.¹⁹⁸

11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası terörizm sorunlarının daha ciddi olarak ele alınmaya başladığı da görülmektedir. Buna bağlı olarak NATO zirvelerinin en önemli konu başlığı hâline gelmiştir. Hatta gelinen noktada terörizmle mücadele konusunda

¹⁹⁶ Erol Bilbilik, *Amerikan Kuşatması*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003,s.241

¹⁹⁷ Mehmet Akkurt, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejileri*, IQ kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005,s. 234-236

¹⁹⁸ Khalilullah Rasuli, *1991 yılından Günümüze Kadar Afganistan ve Türkiye İlişkileri*, Ankara, 2008, s.73

bölgesel misyonunun ötesinde küresel bir misyon üstlendiği söylenebilir ki Afganistan Operasyonu da bunun en somut örneğidir.¹⁹⁹

ABD'nin Afganistan'a misilleme amaçlı operasyonlara yönelik NATO'ya ilettiği 8 maddeden oluşan çok gizli isteklerini NATO tarafından yeterli bulunmuş ve 5. Madde 4 Ekim 2001'de uygulamaya konmuştur. ABD'nin dile getirdiği istekleri şunlardır:

1. İstihbarat alanında işbirliği ve bilgi paylaşımı;
2. Terörle karşılaşılan müttefiklere veya diğer üyelere destek verilmesi.
3. NATO toprakları üzerinde bulunan ABD üslerinin güvenliğinin sağlanması;
4. NATO üslerinden yararlanılması;
5. Hava sahalarının ABD'ye açılması;
6. Havaalanı ve limanların ABD'ye açılması;
7. NATO gücünün Doğu Akdeniz'e kaydırılması;
8. Erken Uyarı Uçaklarının (AWACS) bölgelere kaydırılması.²⁰⁰

BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi, çeşitli zamanlarda terörle mücadele konusunu ele almışlar ve tavsiye niteliğinde kararlar almışlardır. BM Güvenlik Konseyi ilk defa Taliban ve Usama Bin Ladin'in Afganistan'daki faaliyeti bağlamında durumu değerlendirmiş ve üye devletleri bağlayıcı nitelikte önlemler almıştır. Ardından, daha somut ve bağlayıcı önlemler, 28 Eylül 2001 tarih ve 1373 sayılı kararla uluslararası topluma açıklanmıştır.²⁰¹ Ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) 12 Eylül 2001 tarihinde bu saldırıları lanetlemiş, tüm ülkeleri gerekli adımları atmak ve terörizme karşı koymak üzere koordineye ve işbirliğine çağırmıştır.²⁰² ABD'ye karşı uygulanan bu terör saldırılarının planlayıcısı olan El-Kaide terör örgütünün elebaşısı Bin Ladin ve

¹⁹⁹ Sedat Laçiner- Arzu Celalifer Ekinci, *11 Eylül Sonrası Ortadoğu*, USAK Yayınları, Ankara, 2011,s.373

²⁰⁰ Erol Bilbilik, *Amerikan Kuşatması*, Otopsi Yayınları, İstanbul ,2003,s. 242

²⁰¹ Ezeli Azakan, 11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası Dönemde Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Terörizme Konusundaki Tutumu, <http://www.dicle.edu.tr/Contents/29a95274-cd5d-41f2-a90d-4afd1ce6b126.pdf>, (16.02.2014).

²⁰² BM Güvenlik Konseyinin, 1368 sayılı kararı.

yardımcılarının o tarihlerde Afganistan'da bulunduğu ve burada yönetime hakim olan ve Taliban adı verilen dinci gruplar tarafından da desteklenip himaye edildiği belirlendiğinden, BM tarafından ISAF adı verilen "Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti'nin" BM çatısı altında görevlendirmesi kararı alınmıştır.²⁰³ Almanya-Bonn'da 5 Aralık 2001 tarihinde yapılan Afganistan konferansı ve arkasından imzalanan anlaşmaya göre teşkili BM tarafından da uygun görülen ISAF kuvvetinin, Afganistan'daki geçici hükümeti desteklemesi, ülkeye hakim Taliban yönetimini devirerek El-Kaide terör örgütünü ortadan kaldırması ve Afganistan'da istikrarı ve düzeni sağlaması amacıyla başlangıçta Kabil ve çevresinin emniyetini sağlamak üzere konuşlanmasına karar verilmiştir. 5000 kişilik ISAF kuvvetinin Aralık 2001 ayından itibaren konuşlanması başlamıştır ISAF kuvvetinin 11 Ağustos 2003 tarihinden itibaren NATO hareket komutasına devredilmesine karar verilmiş, arkasından Ekim 2003 ayında BM tarafından bu kuvvetin tüm Afganistan'ı kontrol etmesine yönelik karar da alınarak yaklaşık 30.000 kişilik bir kuvvet seviyesine de ulaşılması hedeflenmiştir.²⁰⁴

1373 sayılı kararın BM Antlaşması VII. Bölüm altında alınan uygulama kararlarında ise devletlerin terörle mücadeledeki yükümlülükleri sıralanmıştır. Kararda devletlerin yükümlülüklerine ilişkin öne çıkan hususlar;²⁰⁵

1. Terörist faaliyetlerin finansmanını önlemek ve bununla mücadele etmek. Bu amaçla gereken tüm mali önlemleri almak,
2. Aktif veya pasif olarak terörist eylemlere karışan kişi veya kuruluşlara, terörist gruplara eleman temini ile mücadele ve teröristlere silah temininin ortadan kaldırılması da dahil olmak üzere, her ne surette olursa olsun teröre destek vermekten kaçınmak,
3. Terörist şahıs ve şebekelerinin faaliyetleri veya hareketleri; sahtesi yapılmış veya tahrif edilmiş seyahat belgeleri; silah, patlayıcı veya hassas maddelerin kaçakçılığı; iletişim tekniklerinin terörist gruplarca kullanılması ve kitle imha silahlarının terörist grupların eline geçmesi tehdidi konuları ile ilgili olmak üzere, operasyonel bilgilerin teatisini arttırmak,

²⁰³ BM Güvenlik Konseyinin, 1373 sayılı kararı.

²⁰⁴ Osman, Akagündüz, Nato ve ABD'nin Afganistan Stratejisi, Yeni Stratejinin Türkiye İle İlişkileri, Stratejik Araştırmalar Dergisi / Journal of Strategic Studies 1 (4),2009,138-154,

²⁰⁵ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BGMK) 1373 (2001) Sayılı Kararı Terörle Mücadelede Bir Dönüm Noktası Olarak Kabul Edilmektedir.

4. Güvenlik Konseyi bünyesinde Konseyin tüm üyelerinin katılımıyla bir komite oluşturulması ve karar hükümlerinin devletler tarafından yapılan uygulamalarını komiteye bildirmektir.

1373 sayılı kararın BM Antlaşması VII. Bölüm altında alınmış olması kararın tüm üye devletler tarafından uygulanması zorunluluğunu getirmiştir. Ancak çalışma kapsamında değerlendirilecek olan 1373 sayılı kararın giriş bölümünde bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkına yer verilmiş olmasıdır. Bu konuda dikkat edilmesi gereken, 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin Afganistan'a yönelik gerçekleştirdiği harekât meşru müdafaa çerçevesinde zaten tartışılmakta olduğudur. Bu çalışma kapsamında tartışılan ise 1373 sayılı kararın bu tartışma çerçevesinde yerinin ne olduğu ve ilgili kararın meşru müdafaa hakkına ilişkin bir dayanak oluşturup oluşturmadığıdır. Özellikle bu karara ve öncesi olan 1368 sayılı kararın dikkate alınmasındaki neden 7 Ekim 2001'de ABD ve İngiltere tarafından Afganistan'a yönelik başlatılan Kalıcı Özgürlük Harekâtı için her iki devletinde, BMGK'nın almış olduğu kararların BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını doğruladığı ve Afganistan'a karşı kuvvet kullanabilecekleri yönündeki iddialarıdır.²⁰⁶

Birleşmiş milletler Güvenlik Konseyi terör ve terörle mücadele konusunda pek çok karar almıştır. Bu konudaki en yakın örneklerden biri 8 Ekim 2004 tarihinde alınan 1566 sayılı karardır. Karar aslen Terörle Mücadele Komitesi ile ilişkili olmakla beraber kararın ekinde Güvenlik Konseyi nezdinden terörün ne olduğu ve onunla mücadelenin hangi esaslar dahilinde yapılması gerektiği hususları maddeler halinde sıralanmıştır. Bu karar Güvenlik Konseyi'nin konuya yaklaşımını ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Güvenlik Konseyi aşağıdaki hususları teyid etmektedir:²⁰⁷

- Terörizm her türü ve biçimiyle uluslararası barış ve güvenliğe karşı en önemli tehditlerden birini teşkil etmektedir.
- Her türlü terörist eylem nedenine bakılmaksızın suçtur ve meşrulaştırılmaz, özellikle ayırım yapmadan sivilleri hedef aldığı veya onlara zarar verdiği, ne zaman ve kim tarafından işlenirse işlensin istisnasız kınanacaktır.

²⁰⁶ Mahmmot Azimi, روندها و ساختارها در وضعیت جدید جهانی, <http://www.csr.ir/departments.aspx?lng=fa&abtId=07&depId=44&semId=1351>, (12.06.2012).

²⁰⁷ İbrahim Kaya, Terörle Mücadele Ve Uluslararası Hukuk, USAK Yayınları, 2005, s.95-96

- Teröristlerin nükleer, kimyasal, biyolojik ve potansiyel olarak diğer ölümcül materyallere ciddi ve artan bir şekilde erişme tehlikesi bulunmaktadır ve bu nedenle bu maddeler üzerindeki denetimlerin güçlendirilmesi gereği vardır.
- Artan bir şekilde globalleşen dünyada teröristlerin sofistike teknoloji, iletişim ve kaynakları suç amaçları için kullanmaları daha kolay hale gelmiştir.
- Teröristlerin, sınır ötesi organize suç, yasadışı uyuşturucu ve uyuşturucu kaçakçılığı, para aklama ve yasadışı silah kaçakçılığı gibi diğer suç eylemleriyle meşgul olmaları da önlemelidir.
- Teröristler ve destekçileri istikrarsızlık ve hoşgörüsüzlüğü suç eylemlerini meşrulaştırmak için kullandıklarından dolayı, Güvenlik Konseyi anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne katkıda bulunarak ve karşılıklı hoşgörü ve saygı iklimi oluşturulmasına çalışarak bununla mücadele etmeye kararlıdır.
- Terörizm ancak bütün devletlerin, uluslararası ve bölgesel kuruluşların aktif katılımını içeren sürekli kapsamlı bir yaklaşımla ve ulusal düzeyde çabaların katlanmasıyla, Birleşmiş Milletler sözleşmesi ve uluslararası hukuka uygun olarak, yenilebilir.

BM Güvenlik Konseyi, 11 Eylül saldırılarını 12 Eylül 2001 tarihli toplantısında aldığı 1368 sayılı kararla şiddetle kınamıştır. Bu kararda, terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe yönelttiği tehditle bütün araçlar kullanılarak müdahale edileceği yönündeki kararlılık vurgulanmıştır. 1368 sayılı karar, BM Antlaşması ile uyumlu bir şekilde bireysel ve kolektif meşru savunma hakkını tanıırken, uluslararası toplumu terörizmle mücadelede işbirliğine çağırmıştır.²⁰⁸

Afganistan operasyonunun ABD hükümeti tarafından sunulan hukuki temelleri ise BM Güvenlik Konseyi kararlarından ziyade meşru müdafaa hakkına dayanmaktadır. Nitekim BM Güvenlik Konseyi 12 Eylül 2001'de aldığı 1368 sayılı karar ile saldırıyı uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit olarak değerlendirmiştir, bireysel veya kolektif meşru müdafaa'nın varlığını tanımıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 28 Eylül 2001 tarihli 1373 sayılı kararında da meşru müdafaa'ya yer veren benzer ifadeler yer almış, 1368 sayılı karara göndermelerde bulunulmuştur. 20 Aralık 2001 tarihli 1386 sayılı kararda

²⁰⁸Nihal Ergül, Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler'in Rolü Ve Uygulamaları, http://www.academia.edu/3549674/Yeni_Guvenlik_Anlayisi_Kapsaminda_Birlesmis_Milletlerin_Rolu_ve_Uygulamalari, (09.02.2014).

ise BM Güvenlik Konseyi Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'nün kurulması yönünde yetki vermiştir. Ancak Schmitt'in ifade ettiği gibi, bu kararların hiçbirisinde BM Güvenlik Konseyi açıkça ABD'yi, bir koalisyonu ya da bir bölgesel örgütü BM Antlaşması 42. maddeye uygun bir biçimde yetkilendirmemiştir. Ancak Güvenlik Konseyi iki kez doğal bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkını vurgulamıştır. Ayrıca ABD'nin kuvvet kullandığı dönemde de herhangi bir kınama tutumu içine girmemiştir. Bu nedenle bazı uzmanlara göre BM kararlarında üstü kapalı bir yetkilendirme durumu mevcuttur.²⁰⁹

373 sayılı karar devletlerin terörist saldırılara karşı meşru müdafaa hakkı konusunda meşru bir zemin oluşturmuş olmasına karşın, terörizme karşı meşru müdafaa hakkının kullanılmasında yeni bir yasal dayanak oluşturmamaktadır. 1373 sayılı kararda meşru müdafaa hakkına yer verilmesinin, 11 Eylül saldırılarına benzer olaylar karşısında da meşru müdafaa hakkı kullanıldığında BMGK'nın bunu tanıyabileceği yönünde bir gösterge olarak yorumlamak yeterli olacaktır.²¹⁰ Güvenlik Konseyinin aldığı bu son kararlarda yer alan, terörizme karşı müdahale alanını genişletici nitelikteki hükümlerin önemli bir sonucu daha vardır. Bu kararlar UAD'nin, başka devletlere saldırılarda bulunan terörist örgütleri barındırmalarının hukukun ihlali olduğu ve dolaylı saldırı sayılabileceği yönünde Nikaragua kararı ile bir arada değerlendirildiğinde, ABD'nin Afganistan hareketini meşrulaştırma çabaları çerçevesinde, terörist oluşumları barındıran ülkelerin askerî müdahalelere muhatap kılınmaları imkanının genişlediği sonucu ortaya çıkmaktadır.²¹¹

Bonn Antlaşması ile Afganistan'da güvenliğin sağlanması ve yardım yapılması için Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti'nin kurulması (UGYK/ISAF) kararı alınmıştır.²¹² Afganistan'da güvenlik konusu ele alınırken öncelikle devletin güvenliğinin sağlanmasının gerekliliği uluslararası toplumun temel çıkış noktası olmuştur. Ancak mevcut durum, Bonn Anlaşması ile tespit edilen devlet inşa sürecinin her aşamasında

²⁰⁹Utku Yapıcı, Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu, Uluslararası Hukuk ve Politika

Cilt 2, No: 7 ss.21-40, 2006, s.23.

²¹⁰Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BGMK) 1373 (2001) Sayılı Kararı Terörle Mücadelede Bir Dönüm Noktası Olarak Kabul Edilmektedir.

²¹¹Ayşe Özkan, Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler Ve Afganistan Operasyonu, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkez , Avrasya Dosyası, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 238-257,s.251.

²¹²Mehmet Akkurt, Afganistan'ın yapılanmasında siyasi ve ekonomik stratejiler, IQ kültür sanat yayınları, İstanbul, 2005,s.255

önce istikrarın sağlanması, daha sonra güvenliğin tesis edilmesi şeklinde bir zorunluluğu gündeme getirmektedir. Bu durum önceki bölümlerde altını çizdiğimiz güvenlik - istikrar ikilemini işaret etmektedir. İstikrar, hem siyasal süreçlerin gelişimi hem de güvenlik için ön koşul olmakla birlikte istikrarın sağlanması için güvenlikten taviz verilmesi anlamına gelebilecek süreçlere güvenliğe tehdit oluşturduğu düşünülen grupların ve unsurların dâhil olmasına izin vermek gerekmektedir. Bu anlamıyla güvenlik-istikrar ikilemini çözmek Afganistan’da çatışma ortamında uzak hedef olarak gözüken insan ve toplum güvenliğinin sağlanması ve nihayetinde devlet güvenliğinin sağlanması ile mümkündür.²¹³

Sonsuz Özgürlük Operasyonu Koalisyonu tüm güvenlik operasyonlarının yetkilerini NATO, ISAF’a devretmiştir. Ülke çapında NATO denetiminde faaliyet göstermekte olan 24 geçici yeniden yapılandırma (PRT) bulunmaktadır. Ordu ve sivillerden oluşan bu ekipler altyapı projelerinde yer almaktadır. Dünyada bulunan güçlü ve özgür ülkelerin desteğiyle, Afgan halkı kendi ülkelerinde güven ve refah içinde yaşadıkları, yurt dışında saygı gördükleri gurur duyabilecek bir gelecek inşa etmektedirler.²¹⁴

4.2. Müdahale İçin Siyasi Ortamın Hazırlanması

Operasyon hazırlıkları devam ederken bölgedeki bir çok ülke hava sahasını müttefik güçlere (NATO’ya) açmıştır. Bu ordu ABD’de, nükleer silahlar yüzünden daha önce arasının açık olduğu Pakistan’a yönelik ambargoları kaldırmıştır²¹⁵.

Yapılacak olan operasyonu, İran; ‘Kabul edilemez’, Irak; ‘Hain saldırı’, ‘Filistin ise Tavrı alalım’ şeklinde tepkiyle değerlendirmiştir. Başta İngiltere olmak üzere bir çok ülke, ABD’ye yardım teklifinde bulunmuştur. Bu ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktadır. Hatta ilerleyen günlerde Türkiye, Afganistan’a insani amaçla asker göndermeyi kararlaştırmıştır. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell’a göre Türkiye, Afganistan’da önemli bir rol oynayacaktır. Bu ordu İngiltere, savaşın henüz

²¹³Bülent Aras ve Şule Toktaş, Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan, SETA Yayınları, Siyasi, Ekonomik ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara,2008,s.47.66.68.75

²¹⁴“Afganistan’ın beş yılı ABD Savunma Bakanlığı Raporu”,

[http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/afganbesyil.pdf,\(12.08.2013\).](http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/afganbesyil.pdf,(12.08.2013).)

²¹⁵ Mehmet Akkurt, *Afganistan’ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejileri*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005,s.239

başındayken bölgeye asker kaydırarak bu topraklara olan ilgisini bir kez daha göstermiştir.²¹⁶

İngiltere Başbakanı, yapılacak olan askeri harekâtın ağırlığının ABD üzerinde olduğunu ancak Fransa ve Kanada gibi ülkelerin de destek sözü verdiğini ifade etmiştir.

Afganistan'daki harekâtın başlamasının yanı sıra, Filistin-İsrail çatışmasının savaş aşamasına gelmesiyle, Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkiler ayrı bir önem kazanmıştır. Başbakan Bülent Ecevit, ABD Başkanı George Walker Bush'a, 21 Eylül 2001'de gönderdiği mektupta, Türkiye ve Amerika arasındaki Stratejik ortaklığın önemini vurgulayarak, gerektiğinde Türk Hava Sahası'nın ve Türk Hava Alanları'nın ABD nakliye uçakları tarafından kullanılması yönündeki ABD talebinin, Türk Hükümeti'nce olumlu karşılandığını bildirmiştir²¹⁷.

Pakistan lideri General Pervez Müşerref, ABD uçaklarına üslerini açmıştır. Amerika, Pakistan topraklarından füze fırlatmak istemiştir. Ancak bu ülkedeki İslami kesim, ABD'ye karşı 'Cihadı' desteklememiştir. Pervez Müşerref'e göre, ABD'ye yardım edilmezse Pakistan ekonomisi tehlikeye girecektir.

Afganistan'a uzak Türkiye, İsrail, Yunanistan ve Ukrayna gibi ülkeler de hava sahalarını teklif etmişlerdir. Japonya ABD'ye destek için bölgeye ikmal gemisi ve üç refakat gemisi göndereceğini bildirmiştir. Güney Kore de lojistik desteğe hazır olduğunu bildirmiştir.²¹⁸

İran'ın ise bu sıradaki, bölgedeki en rahat ülkelere biri olduğu belirtilmelidir. Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanı olmasından sonra İran'ın ABD düşmanlığı da yok olmaya başlamıştır. Ülkedeki Şiiler de zaten nefret ettikleri Taliban'ın devrilmesinden yanadırlar.

Irak, 11 Eylül'den bu yana, düzenlenen terörist eylemlerden büyük üzüntü duyduğunu belirtmeyen tek ülkedir. Çoğu kişiye göre devlet başkanı, Irak Saddam Hüseyin'in, Usame Bin Ladin'i finanse ettiğinden başlıca politikalarıdır.²¹⁹

²¹⁶ Muhammed Akram Andışman, Afganistan ve ABD, İnterşarat Mayvand ,KAbil, 2005,s.65

²¹⁷ Mehmet Akkurt, *a.g.e.*, s.240

²¹⁸ ABD ve İngiltere Afganistan Civarına 50 Binden Fazla Asker Yığdı, <<http://www.biglook.com/war/5.asp>>, (25.08.2013).

²¹⁹ Mehmet Akkurt, *a.g.e.*, s.241

Çin, 11 Eylül olaylarından önce, Taliban Hükümeti'ne karşı daha ılımlıdır. 11 Eylül olayları sonrası Pekin, her türlü terörizme karşı olduğunu beyan etmiş ve üç şart altında ABD'nin Afganistan'a karşı düzenlenebileceği operasyona destek vereceğini açıklamıştır. Bu şartlar şunlardır;

- Çin her türlü terörizme karşıdır ve buna karşı yapılan operasyonlara karşı destek verir.
- Terörizme karşı yapılan operasyon, kesin bir kanıtı dayanmalıdır. Hedef belirgin olmalı ve masum insanların zarar görmemesi şartıyla gerçekleştirilmelidir,
- BM ara sözleşmesinin ilk şartları esas alınarak, Güvenlik Konseyi'nin fonksiyonu artırılmalıdır. Çin, Güvenlik Konseyi çerçevesinde, terörizme karşı her türlü müzakereye katılmaya hazırdır.²²⁰

4.3. Müdahale Maksadıyla Yapılan Askeri Hazırlıklar

Amerika, harekâta hazırlanma sürecinde Basra Körfezi'nde bulunan gemilerini kuzeye kaydırırken, Japonya'nın gemileri ve Akdeniz'deki filolar da diğerlerine katılmak üzere yola çıkmıştır. ABD, çok az sürede bölgeye binlerce asker ve yüzlerce uçak yığınağı yapmıştır.²²¹

Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya bölgeye asker gönderme kararı almıştır. Afganistan'la savaş sırasında, George. W. Bush yönetimi, Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan ile askeri işbirliği alanında antlaşmalar imzalamışlardır²²². Tacikistan'ın yanı sıra Kırgızistan ve Kazakistan'deki hava üsleri de operasyonda, ABD uçak ve helikopterlerinin hizmetine açılmıştır. İlerleyen günlerde Türkiye, Kanada, Hollanda ve ABD'li subaylardan oluşan bir grup, bu ülkelere giderek hava üslerinde incelemelerde bulunmuşlardır. Basra Körfezi'nde de USS Enterprise ve USS Theodore uçak gemileri konuşlandırılmıştır.²²³

²²⁰ Ekrem, Nuraniye, 'Ekonomik Yardım ve Stratejik Amaç: Çin'in Afganistan'a Yönelik Politikası', Stratejik Analiz Dergisi, Cilt:2, Sayı:23, Avrasya Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Ankara, Mart 2002, s.88-89.

²²¹ Mehmet Akkurt, *a.g.e.*, s.242

²²² Şatlık Amanov, *ABD'nin Orta Asya Politikaları*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2005, s.100

²²³ Orta Asya, Kafkasya ve Kuzey Doğu, <http://centralasia.blogfa.com/1391/06/2>, (15.07.2011).

Avustralya Hükümeti, 30 Eylül'de Körfez'e bir savaş gemisi yolladığını ve geminin Afganistan operasyonunda kullanılabileceğini, Savunma Bakanlığı da, özel birliklerinin Afganistan'da gizli operasyonlara katılabileceğini belirtmiştir. Bu arada Afganistan'daki Kuzey İttifakı, 15 bin askerini ABD'nin hizmetine sunabileceğini açıklamıştır.²²⁴

21 Eylül 2001'de Avrupa Birliği'ne üye devletlerin hükmet ve başkanlarından birayı geldiği Olağanüstü Brüksel Zirvesi'nde 11 Eylül saldırıları ele alınmış ve ABD'ye destek kararı çıkmıştır. Teröristlere karşı alınacak tedbirler konusunda birlik üyesi devletlerin gerekenleri yapacağını kamuoyuna açıklamıştır.

İslam Konferansı Teşkilatı da, saldırı sonrasında olağanüstü toplanarak terörizmi kınamıştır. Bunun yanı sıra, Teşkilat, Operasyon'un diğer Müslüman ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilmemesi çağrısında bulunmuştur. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri saldırı sonrasında Taliban Yönetimi ile ilişkilerini kesmiş, Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi de uluslararası terörizmle mücadele konusunda destek vereceklerini açıklamıştır.²²⁵

ABD, Suudi Terörist Usame Bin Ladin'i, canlı yakalamak için ordusunun kalifiye komandolarını kullanmayı plânlamıştır. Özel kuvvetleri SEAL'lar (deniz kuvvetleri), Delta Force'lar (yeşil berabeliler) ve sınır komandoları (kurtarma operasyonlarına katılıyorlar) hazırlamıştır. Alınan bilgilere göre, 14 Eylül'den harekate kadar 1500'e yakın komando, Afganistan- Pakistan sınırında lojistik çalışmalar yapmıştır. Bu birliklerde Çöl koşullarına uygun jipler ve Koch marka silahlar uydu bağlantıları bulunmaktadır. Komandolar, her türlü iklimde operasyon yapabilme yeteneğine sahiptir. Bu birliklerde üstün teknoloji ürünü haberleşme cihazları ve Tiger helikopterleri de bulunmakta ve hareket başlamıştır. Ayrıca 1200 askerden oluşan COS komandoları, Özel Operasyonlar komutası adını taşımakta ve Deniz Komandosu grubu, Hava Komandosu grubu ve Paraşütçü Birliği olmak üzere 3'e ayrılmaktadır. COS

²²⁴ ABD ve İngiltere Afganistan Civarına 50 Binden Fazla Asker Yığıdı, <<http://www.bigglook.com/war/5.asp>>, (20.08.2013).

²²⁵ Ülkü Halatçı, *11 Eylül Terörist saldırıları ve Afganistan operasyonunun bir değerlendirilmesi*, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi (UHP), Cilt: 2, Sayı: 7, 2006, ss. 80-98. UHP bir USAK yayınları,(11.05.2009).

Komandoları daha önce de Irak, Ruanda, Kuveyt ve Körfez Savaşı'nda görev almışlardır.²²⁶

11 Eylül Saldırısı'ndan sonra, askeri harekât hazırlığı içinde olan ABD için Türkiye'deki İncirlik Hava Üssü de büyük önem kazanmıştır. Türkiye, hava sahasını Amerika'ya açmıştır. ABD Savunma Bakanlığı Pentagon'un, geliştirdiği savaş senaryolarının hepsinde İncirlik Hava Üssü yer almıştır. Washington, olası bir operasyonda Adana'daki üssü komuta merkezi olarak da düşündüğünü belirtmiş, ancak Suudi Arabistan'ın komuta merkezi olması kabul edilmiştir. Ankara, teröre karşı yapılması planlanan bu savaşta, Amerika'nın yanında olacağını açıklamış ve ABD uçaklarının yakıt ikmalini sağlayacağını da ifade etmiştir. Ankara, savaş bölgesine asker göndermeyip, Afganistan'daki muhalif güçlere askeri eğitim ve destek verebileceğini de açıklamıştır. Türkiye ile ABD arasında yapılan İncirlik Hava Üssü ile ilgili görüşmede 'Üs'de en fazla 48 savaş uçağı olacak' kuralı kaldırılmış, dünyanın en büyük C-5 Galaxy nakliye uçakları da arka arkaya üsse inerek, malzeme getirmiştir.²²⁷

ABD Başkanı George Walker Bush, 11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan'a her an gerçekleşebilecek askeri operasyon emrini 7 Ekim 2001'de vermiştir. George Walker Bush, Beyaz Saray'dan yaptığı ve televizyonlardan canlı yayınlanan açıklamasında artık operasyonun başladığını ifade etmiştir.²²⁸ 7 Ekim'de ABD ve İngiltere, Taliban'ın askeri hedeflerine ve Bin Ladin'in Afganistan'daki eğitim kamplarına roket saldırısı düzenlemeye başladı.²²⁹

4.4. Sonsuz Özgürlük Operasyonu Hava Saldırıları ve Kara Hareketi

7 Ekim 2001'de ABD ve İngiltere tarafından Afganistan'a yönelik "Kalıcı Özgürlük Operasyonu" adı altında bir askeri operasyon başlatılmıştır. Her iki devlet de Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararların BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını doğruladığını ve Afganistan'a karşı kuvvet

²²⁶ Mehmet Akkurt, *a.g.e.*, s.242

²²⁷ Muhammed Akrem Andişman, *Afganistan ve ABD*, İntişarat Mayvand, Kabil, 2002, s. 108

²²⁸ Mehmet Akkurt, *a.g.e.*, s.243.

²²⁹ Ban Ki-moon Genel Sekreter, Uluslararası Barış ve Güvenlik, BM değerleri ve çalışmaları hakkında aydınlatıcı bilgi yayımları, <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>, (24.08.2013).

kullanabileceklerini ileri sürmüşlerdir. ABD'nin hareket noktası ulusal değerleri ve güvenliği için önleyici meşru müdafaa hakkı olduğu hususudur.²³⁰

Almanya Başbakanı G. Schröder ve Fransa Cumhurbaşkanı Chirac operasyonu desteklediklerini açıklamışlardır. Fransa, ABD uçaklarına hava sahasını açacağını ve deniz kuvvetlerinin Hint Okyanusu'ndaki Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne bağlı gemilere lojistik destek vereceğini bildirmiştir.²³¹

Başkan G. Bush, saldırıların arkasında olduğuna inanılan Suudi asıllı terör beyni Usame Bin Ladin ve terör örgütü El-Kaide'nin yanı sıra Taliban'ın askeri imkânlarının da hedeflendiğini bildirdi. Bush, 20 Eylül'de Amerikan Kongresi'nde yaptığı tarihi konuşmayı hatırlatarak, Afganistan'daki Taliban yönetiminden, Bin Ladin ve adamlarının ABD'ye teslim edilmesi, El-Kaide terör kamplarının kapatılması yönündeki taleplerinin karşılanmadığını söyledi. Başkan Bush, "Bu talepler yerine gelmedi. Şimdi Taliban, bunun bedelini ödeyecek" diye konuştu.²³²

İngiltere Başbakanı Tony Blair, İngiliz savaş uçaklarının da birkaç gün içinde saldırıya katılacaklarını söyledi. Blair, askeri operasyonun, uluslararası terörist Usame Bin Ladin'in örgütü El- Kaide ve Taliban'ın askeri tesislerini hedef aldığını kaydetmiştir.²³³

Uçaksavar ateşi menzillerinin dışında, yüksek irtifada uçuşa kabiliyetine sahip bombardıman uçakları El-Kaide eğitim kampları ve Taliban hava savunmalarını bombalamaya başladı. Birkaç gün içinde çoğu El- Kaide eğitim kamplarının zarar çoğu kullanılmaz halde getirildi ve Taliban hava savunması yok edildi.²³⁴

Savaşın sonraki aşaması nakliye tabanlı F/Ai18 Hornet bombardıman uçağının Taliban araçlarını nokta atışıyla vurması ve diğer Birleşik Devletler uçaklarının Taliban savunmasına aralıksız bomba yağdırmasıyla başladı. Yılın ilk zamanları, Kuzey İttifakı komutanları büyük umutlar besledikleri ön hattaki ciddi sonuçları görmeye başladılar. Taliban destekli yapılar hava saldırısının baskısı altında yıprandılar. Amerikan Özel

²³⁰Ülkü Halatçı, "11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonunun Bir Değerlendirilmesi", Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi (UHP), Cilt: 2, Sayı: 7, 2006, ss. 80-98. UHP bir USAK yayınıdır.(11.05.2009).

²³¹ Operasyonun Dünyadaki Yankıları, <http://www.biglook.com/war/9.asp>,(12.07.2013).

²³² Najebullah Şepayi, <http://www.shafahy.blogfa.com/cat-1.aspx>, (05.08.2001).

²³³ Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <http://www.biglook.com/war/7.asp>,(13.08.2013).

²³⁴ Afganistan Tarihi, <http://ulkeler.tarihi.gen.tr/afganistan-tarihi>, (25.11.2013).

Kuvvetleri Molla Ömer'in üslerinden birini de vurarak, Taliban'ın kalbi olan Kandahar'a hiç çekinmeden bir baskın yaparak sızdılar. Savaşın ilerlemesinin çok yavaş olduğu görüldü. Ekim'in son haftası bitmiş, henüz Kasım'ın başıydı.²³⁵

Bu zamanda, Kuzey İttifakı'nın beklentilerini uygulamak için hava hareketinin sonraki kısmı başladı. Taliban'ın ön safları 15,000 pound ağırlığındaki papatya kesicisi bombaları ve AC-130 savaş helikopterleriyle bombalandı. Zayıf Taliban taktikleri saldırının etkilerini artırdı. Savaşçıların daha önce Amerikan ateş gücüne karşı hiç tecrübeleri yoktu. Genellikle çıplak tepeler ve mevzilerde dururlardı, bunun sonucunda da özel kuvvetler onları rahatlıkla farketip operasyonlara giriştiler. Taliban'ın ön kuvvetleri 2 Kasım'a geldiğinde önemli ölçüde azaltılmıştır. İlk defa Kabil'de Kuzey İttifakı sınırına imkânı doğdu. El-Kaide'nin yabancı savaşçıları Afgan şehirlerinin güvenliğinin yönetimini aldılar. Bu da Taliban rejiminin dayanıksızlığını ortaya çıkarmıştır. Bu arada, Kuzey İttifakı ve onların CIA/Özel Kuvvetler danışmanları saldırının sonraki kısmını planladılar. Kuzey İttifakı birlikleri Mezar-ı Şerifiele geçirecekler, dolayısıyla Taliban'ın tedarik hattı kesilecek ve ülkelerden kuzeye doğru teçhizat akışı başlayacak ve bunları da Kabil'in içinden yapılacak bir saldırı izleyecektir.

Afganistan Operasyonu'nda ABD girişiminin birinci safhası, 7 Ekim 2011 tarihinde hava harekâtı ile başlamış, ABD kısa sürede hava üstünlüğünü ele geçirmiş fakat stratejik hedefleri yalnız hava taarruzlarıyla ele geçirememiştir. Afganistan arazisinin ve saldırıya maruz kalan hedeflerin Taliban için fazla önem taşımaması, hava bombardımanlarını önemli ölçüde verimsiz kılmıştır.²³⁶

NATO'nun ilk alan dışı bir görev üstlendiği bu operasyonda daha çok hava harekâtı yürüten NATO, Afganistan'da geniş çaplı bir kara harekâtına girişmekle birlikte bunu başarılı bir şekilde sonuçlandırma konusunda oldukça zorlamıştır.²³⁷

Amerikan'ın Tomahawk ve bombalarla başlattığı yıldırma harekâtından sonra süpürme harekâtı başlamıştır. Yani, ABD'li yeşil Bereliler'le İngiliz SAS'lar, Afganistan'a

²³⁵ Afganistan Savaşı, <http://www.turkish-media.com/forum/topic/186207-afganistan-tarihi/>, (14.12.2009).

²³⁶ Mehmet Akkurt, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejik*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s. 252.

²³⁷ Sedat Laçiner- Arzu Celalifer Ekinci, *11 Eylül Sonrası Ortadoğu*, USAK Yayınları, Ankara, 2011,s.367

girerek Usame Bin Ladin ve komandolarını “ölü ya da diri” ele geçirecektir. Savaşın kara harekâtı olmadan kazanılamayacağını bilmektedirler.

ABD, NATO güçleri Kuzey İttifakı'nın en önemli lideri General Raşit Dostum'la bağlantı kuruldu. General Dostum, Mezar-ı Şerif yakınlarında şiddetli çarpışmalar yaşandığını ve Taliban güçlerinin ciddi zayıat verdiğini, hava saldırıları sonunda büyük patlamalar olduğunu ve alevlerin buldukları bölgeden görüldüğünü ifade etmiştir.²³⁸

ABD'nin, Afganistan'a askeri müdahalesinin görünen iki amacı olduğu söylenebilir: Bunlardan birincisi, El- Kaide örgütünü imha etmek diğer ise, Taliban yönetimine son vermektir. El-Kaide örgütünün ABD'ye karşı saldırılar yapma yeteneği engelleyerek, planlama ve militan yetiştirme imkânlarını yok edilecektir.²³⁹

4.5. Uluslararası Arena'da Afganistan ile ilgili Konferanslar

4.5.1. Tokyo Konferansı

Afganistan'ın yeniden inşası için Tokyo'da 8 Temmuz 2002'de bir konferans düzenlemiştir.²⁴⁰ Bakanlık seviyesinde olan Amerika, AB, Japonya ve Suudi Arabistan'ın liderliğindeki Afganistan'ı yeniden inşa yönetim grubunun ve Afgan geçici yönetimi üyelerinin de katıldığı bir konferanstır. Afganistan'ın yeniden inşası için ilk raporun hazırlandığı Tokyo Konferansı'ndan, ülkeye yapılacak maddi yardımların da vaat edildiği bir toplantı olmuştur. Konferansta Türkiye'yi Devlet Bakanı Edip Sadfer Gaydalı'nın başkanlığındaki heyet temsil etmiştir.²⁴¹ Yeniden Afgan yönetimini desteklemek amaçlı bu konferansa 61 den fazla ülke ve 21 uluslararası organizasyon katılmıştır. Katılımcılar Afganistan'a 6 yıllık bir süreçte 5 milyar dolar civarında bir yardım vaat etmiştir. Tokyo konferansı'ndan bugüne kadar toplam 4,6 milyar dolar yardım alındığı Afgan Maliye Bakanlığı'nca açıklanmıştır.

Tokyo Konferansı katılımcıları, kreditör ülkelerin kendi yardımlarını kendilerinin kullanacağını belirtirken, Dünya Bankası'nın daha küçük ülkelerin yardımlarını idare edecek bir fon kuracağını açıklamıştır. Afganistan'ın yeni yönetimi, sağlayacağı bu

²³⁸ Muhammad Akrem Andişmen, *a.g.e.*, s.40-45

²³⁹ Muhammad Akrem Andişmen, *a.g.e.*, s.70

²⁴⁰ Kübra Türk, Tokyo Konferansı'nın ardından: "Afganistan'ın Dönüşümü", http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=17&cat=365366178#.UjJGtL0F9Q, (13.07.2012).

²⁴¹ Afganistan'ın yeniden inşası Tokyo'da ele alınacak, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/130913.asp#BODY>, (02.09.2013).

maddi destek ile dış ülkelerde mülteci ve sürgün olarak yaşayan altı milyon kişiyi yerleştirmeye öncelik vermeyi planlarken, uzun vadede canlı bir ekonomi yaratmayı hedeflemektedir. Ayrıca bu yardımlar, kentsel hizmetler, ulaştırma, mayın temizleme ile uyuşturucu ticaretiyle mücadele alanlarında da kullanılacaktır.²⁴² Türkiye, 5 milyon Dolarlık bir teknik yardım paketi taahhüt etmiştir.²⁴³

4.5.2. Kabil Konferansı

20 Temmuz 2010 tarihinde Afganistan, onlarca yıl sonra uluslararası kapsamda yeni toplantıya ev sahipliği yapmıştır. Kabil Konferansı'na 70'e yakın ülkenin dışişleri bakanı veya özel temsilcileri katılmıştır. Kabil Konferansı'nda konuşan Başkan Hamid Karzai, ülkede güvenliğin yabancı unsurlardan Afgan halkına kademeli geçişini "Afganlaşma" olarak açıklamıştır. Başkan Karzai, 2014 sonuna kadar ülkenin tamamında kontrolü ele geçirmeyi amaçladıklarını bildirmiştir. 2011 yılı Ekim ayına kadar Afgan ordusunun 170 bin, Afgan polisinin de 134 bin sayısına ulaşması hedeflenmektedir.

Konferansta öne çıkan ikinci konu ise Afganistan'a aktarılan dış yardımların kontrolü olmuştur. Başkan Karzai, dış yardımları daha iyi kontrol edebilmek için destek çağrısında bulunmuştur. Hâlen yardımların yaklaşık yüzde 20'si Kabil yönetimi üzerinden ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. Başkan Karzai, konuşmasında bu oranın yüzde 50'ye çıkarılmasını istemiştir.

Üçüncü konu ise Afganistan'da barış sağlamak üzere Taliban'la uzlaşma programıdır. Başkan Karzai'nin El-Kaide ve diğer terörist örgütlerle ilişkilerini kesmeye, siyasi amaçlarını barışçıl yollardan sürdürmeye istekli olması halinde Taliban ile yeniden bütünleşme yönündeki hükümet planının uygulanmasını açıklamıştır.

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da, Afganistan'da demokrasiye geçiş sürecinin sonsuza dek ertelenemeyeceğini belirtmiştir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise konuşmasında Türkiye'nin Afganistan'a ihtiyaç duyduğu ve istediği sürece destek

²⁴² Murat Büyükbaş, *Amerikan Birleşik Devletleri'nin Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı*, Süleyman Demirel Üniverstei, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta, 2006,s120-121.

²⁴³ Afganistan İslami Devlet, http://www.avim.org.tr/icerik/afganistan_ulke_raporu-tika.pdf, (01.09.2013).

olmaya devam edeceğini, seçim sürecine destek çerçevesinde de BM ve 2 milyon dolar katkıda bulunacağını açıklamıştır.

Sonuç olarak, bölgesel ve küresel güçlerin Afganistan sorununu çözmek üzere, bu ülkenin başkentine gelmeleri uluslararası platformda hâlâ Afganistan'ın geçmişteki gibi büyük öneme sahip olduğunun delilidir. Afgan hükümetinin önerdiği 3 başlıklı (2014 sonuna kadar ülkenin tamamında kontrolün ele alınması, Afganistana aktarılan dış yardımlarını yüzde 50'sinin Afgan hükümetine verilmesi ve Afganistan'a barış sağlamak üzere Taliban'la uzlaşma programı) teklifinin de, ABD başta olmak üzere konferans katılımcıları tarafından desteklenmesi, Kabil yönetiminin lehine bir durum ortaya koymuştur.²⁴⁴

4.5.3. Bonn Konferansı

Almanya'da 5 Aralık 2011 tarihinde düzenlenen ve 85 ülke ve 16 uluslararası kuruluşun katıldığı Bonn Konferansı'nda Afganistan'ın geleceği masaya yatırıldı.²⁴⁵ Önce Ankara'da yapılması planlanan ancak daha sonra Bonn'a alınan toplantının en önemli sorunu Peştunlar'ı kimin temsil edeceği idi. ABD bu toplantıda, Afganistan'ın birbirleriyle anlaşmayan eski liderlerinin geri planda kalmasını istediğini belirtti. Böylece sadece Taliban değil Hikmetyar dahil, son dönemde yaşanan iç savaş ortamında adı öne çıkan birçok lider geri planda bırakıldı.²⁴⁶ Peştunlar'ın temsilciliğini ise ABD ile eski ilişkileri nedeniyle avantajlı olan Hamit Karzai yaptı. Yoğun pazarlıklara sahne olan Bonn'da, başbakanlık hariç icraat bakanlıkları Tacikler'e, başbakanlıkla birlikte temsil bakanlıkları ise Peştunlar'a verildi. Pir Ahmet Geylani başta olmak üzere bazı Peştunlar ile Özbekler, Bonn sonucundan memnun kalmadığını açıkça dile getirdiler. Kabine dışı kalan General Dostum'a daha sonra savunma bakan yardımcılığı görevi verilerek ikna edildi. General Dostum 2005 yılında daha çok sembolik ve seremonik bir görevi olarak nitelendirilen "Silahlı Kuvvetler'den Sorumlu

²⁴⁴ Kalilullah Rasuli, Bonn'dan Kabil Konferansı'na Afganistan'da Barış Süreci, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1186/bonndan-kabil-konferansina-afganistanda-baris-sureci.aspx>, (22.07.2010).

²⁴⁵ Arzu Turgut, Bonn Konferansı: Elde Var Sıfır, <http://www.usakgundem.com/yazar/2314/bonn-konferans%C4%B1-elde-var-s%C4%B1f%C4%B1r.html>, (18.08.2013).

²⁴⁶ Muhammad Reza Havudad, Bonn Konferansı da Kimlerden oluşacak Afganistan Halkını temsil edecekler, http://www.dailyafghanistan.com/editorial_detail.php?post_id=122289, (14.05.2006)

başkan yardımcılığı” koltuğuna oturur.²⁴⁷ Sonuçta bu antlaşma, siyasi süreçte Peştunlar’ı temsil görevi verilerek konumu pekiştirilen Hamit Karzai’nin tanıdığı ve öne çıktığı bir anlaşma olmuştur. İç savaşın son zamanlarında ülkeye gelerek bazı çatışmalara katıldığı bilinen Karzai’nin, ABD tarafından belirli bir eğitim ve hazırlık sürecinden geçirilerek, zamanı geldiğinde Taliban’a karşı kullanılmak üzere Afganistan’a gönderildiği iddia edilmektedir.

Bonn görüşmelerine katılanlar, antlaşmanın ilk bölümünde belirtildiği gibi, bu antlaşmayla Afganistan’daki trajik sorunun bitirilmesini, ulusal uzlaşmanın, barış ve istikrarın sağlanmasını, insan haklarını daha iyi korunmasını amaçlamışlardır. Afganistan’ın toprak bütünlüğünü, ulusal egemenliğini ve bağımsızlığını teyit etmiş, Afgan halkının kendi politik geleceğini özgür bir şekilde, ‘İslam demokrasi, çoğunluk ve sosyal adalet’ ışığında kendilerinin belirleme haklarının olduğunu vurgulamıştır. Yine taraflar, ülke için geçmişte savaşan mücahitleri de antlaşmanın başında anarak takdirini belirtmiştir. Antlaşmanın başında Afganistan’daki istikrarsızlık durumunun olağanüstü geçici uygulamaları gerektirdiğinden, Burhaneddin Rabbani’ye bu antlaşmaya uygun olarak kurulacak geçici bir hükümetle yetki transfer etmeye hazır olmasını istemiştir. Bu geçici antlaşmanın ‘geniş tabanlı, cinsiyet hassasiyetli, çok teknik yapı ve tam temsil yetkili hükümetlerin’ kurulmasında ilk basamak olduğu ve belli bir zaman sonra hükümsüz olacağını da kararlaştırmışlardır. Tam anlamıyla işleyen ve yapılandırılmış yeni Afgan güvenlik güçlerinin kurulmasına kadar uluslararası bir gücün oluşturularak, Afganistan’da görevlendirilmesi benimsenmiştir. Ayrıca bu antlaşma BM’nin, uluslararası tanınmış tarafsız bir kurum olarak, Afganistan’da kalıcı kurumların kurulmasına kadar geçen sürede bazı önemli faaliyetleri yerine getirmesi kararlaştırılmıştır.

Bonn müzakerelerinde Afganistan’ın ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda yeniden yapılması, Barış Gücü’nün ve ulusal bir ordunun kurulması gibi ülkenin geleceği için oldukça önemli konular görüşülmüştür. Bu müzakereler sonucunda oluşturulan Geçici

²⁴⁷Ercan Çitlioğlu, *Afganistan ve Pakistan Denklemi*, Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2009, s.4

Afgan Hükümeti ile birlikte, Afganistan’da barış ve istikrarın sağlanması hususunda da önemli bir adım atılmıştır.²⁴⁸

4.6. Müdahale Sonrası Dönemde Büyük Güçlerin Afganistan Politikası

4.6.1. ABD’nin Afganistan Yaklaşımı

Afganistan Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerin işgalinden itibaren ABD dış politikasında öncelikli ilgi alanlarından birisi olmuştur. Sovyetlerin Afganistan’da yenilmesi Moskova’nın Soğuk Savaş kaybetmesinde önemli rol oynamıştır. Soğuk Savaşın sıcak yüzünün yaşandığı Afganistan, çatışmanın ve istikrarsızlığın Sovyet işgalinin sona ermesinden sonra da devam ettiği bir ülkedir. Afganistan’daki iç savaşta Taliban’ın ülkenin önemli bir kısmında kontrolü sağlamasına rağmen 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında koalisyon güçlerinin operasyonlarıyla Taliban gerilemeye başlamış ve 12 Kasım 2001’de Taliban’in Kabil’den çekilmesiyle koalisyon güçleri başkente hakim olmuşlardır. Afganistan’daki savaş ise 2008 yılına kadar şiddetli şekilde devam etmiştir. ABD’de 2008 yılı Kasım ayında iktidar değişikliği yaşanmış ve şahin (sert) dış politika izleyen cumhuriyetlerin yerine daha ılımlı bir dış politika yanlısı olan Demokratlar Barack Obama liderliğinde iktidara gelişmiştir.

ABD Başkanı Obama daha seçilmeden önce Irak’tan askerlerin çekilmesi ve Afganistan’daki kuvvetlerin sayısının ise artırılması gerektiğini, ABD için önceliğin Afganistan olduğunu vurgulamıştı. Obama’nın başkanlığından itibaren Afganistan bağlamında yaşanan gelişmeler konunun ABD açısından ne derece önemli olduğunu daha açık bir şekilde göstermektedir. Son Obama ilk başlara Afganistan’da yüz on üç bin civarında yabancı asker bulunurken ABD Başkanı Obama bu sayının otuz bin asker daha artırılması görüşündedir. Afganistan geçmişten günümüze başat güçlerin hedef ülkesi olmuştur. Afganistan’ı on sekizinci yüzyıldan günümüze kadar uzun dönem kontrol altında tutan bir başat güç ortaya çıkmamıştır.²⁴⁹ 2010 yılından itibaren belirginleşen stratejiyle birlikte ise güvenlik alanını Afganlılara bırakmayı hedefleyen anlayış, Afgan asker ve polislerinin sayı ve nitelik olarak artırılması ve Afgan anayasasına bağlılık sözü verip silah bırakacak olan Taliban mensuplarının da

²⁴⁸ Mehmet Akkurt, *Afganista’nın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s. 287.

²⁴⁹ Yusuf Çınar, ABD’nin Yeni Afganistan Stratejisinde Türkiye Rolü, Uluslararası Stratejik Bakış Enstitüsü(USBED) Yayınıdır, 20.01.2010.

entegrasyonunu temel almaktaydı. Güvenlik güçlerinin istenilen seviyeye gelmesinin öngörülenden fazla zaman alacağı anlaşılmıştır.

Obama'nın Afganistan'daki duruma ve ABD'nin stratejisine ilişkin açıklamaları Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra ABD'nin Afganistan'a ilişkin bakışını ortaya koyması açısından önemlidir. Obama 2012'de tekrar seçildikten sonra; Afganistan'dan 33,000 asker çekileceğini, tüm çekilme sürecinin ise 2014 yılına kadar tamamlanıp Afgan halkının ülkenin güvenliğinde sorumluluğu alacağını belirtmiştir. Obama'nın konuşmasında dikkat çeken bir nokta Afganistan'da ABD'nin hedefinin ülkenin El-Kaide için güvenli bir alan olmamasının ve Afganistan'dan ABD'ye ve müttefiklerine saldırı yapılamamasının sağlanması olduğunu ifade etmesidir. Obama'nın mümkün olan en kısa zamanda Afganistan'dan çekilmeyi istemesinin arkasında ekonomik gerekçeler vardır. Zaten bu duruma konuşmada da değinilmiştir. Obama ABD'nin son on yılda artan borçlar ve zor ekonomik koşullarda savaşa trilyonlarca dolar harcadığını fakat şimdi ABD'nin en büyük gücü olan insanına yatırım yapması zamanının geldiğini ifade etmiştir. ABD'de 2012 yılında yapılacak olan başkanlık seçimlerinden önce Obama Afganistan gibi önemli dış politika ve güvenlik sorunlarında belirgin sonuçlar almayı istemektedir. Obama Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra terörle mücadelede istediği düzenlemeleri yapmak konusunda daha rahat bir konuma gelmiştir. Ayrıca ABD ekonomisinde de sorunlara rağmen Avrupa'dakine benzer bir krizin ortaya çıkmamış olması seçime giden süreçte Obama'nın elini güçlendiren unsurlardır.²⁵⁰

Obama, ABD'nin Taliban ve El-Kaide'ye karşı daha sert politika izleyeceğini açıklamıştır. Afganistan'da Taliban ve El-Kaide'yi yenip savaşı sona erdirmenin yanı sıra, Amerika'nın Afganistan'daki diğer hedefleri arasında, demokrasinin tesisi, Afganistan'ı bölgede çağdaş ve istikrarlı bir devlet haline getirme arzusunun da bulunduğu bir gerçek. Ancak, Afganistan'ın tarihinden, etnik yapısından ve coğrafyasından doğan güçlükler, bu arzusunun gerçekleşmesinde büyük engeller olarak ABD'nin karşısına çıkmaya devam ediyor. Obama, açıklamasında, Afganistan hükümetiyle Afgan ordusunun etkinliklerini arttırmayı hedeflediklerini de gösterdi. Bu söylemden, Afganistan'ın demokratikleşmesinden veya çağdaşlaşmasından ziyade, bu ülkenin sağlam, iç karışıklıklarına son verebilecek, biraz da olsa istikrara kavuşabilecek

²⁵⁰ Kamer Kasım, Obama'nın Açıklamaları: ABD'nin Afganistan Stratejisi, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınıdır. 25.06.2011.

kadar güce sahip olmasının istendiği anlaşılıyor. Kısacası, Afganistan'da çağdaş ve demokratik bir devlet kurulması amacıyla uzaklaştırıldığı söylenebilir.²⁵¹

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Pakistan ziyareti çerçevesinde 1 Ağustos 2013'te Başbakan Navaz Şerif ile bir araya geldi. Kerry ve Şerif, görüşme sonrası ortak basın toplantısı düzenledi. Bu toplantıda konuşan Kerry, ABD ile Afganistan arasındaki güvenlik anlaşması ile ilgili açıklamalarda bulundu. Washington yönetiminin Kabil ile güvenlik anlaşmasını sağlanması konusunda karara vardığını açıkladı. Kerry, "Biz ilerleme sağlıyoruz, üzerinde çalışıyoruz. Ben şahsi olarak anlaşma sağlayacağımız görüşündeyim. Anlaşmanın uygun bir dönemde tamamlanacağına eminim." dedi.²⁵²

Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai, ABD ile Afganistan arasındaki anlaşma ile ilgili görüşmeleri 17 Haziran'da, 2013'te Taliban'ın Katar'da ofis açmasına tepki olarak kesmişti.²⁵³ ABD öncülüğünde NATO güçlerinin Afganistan'daki görevi 2014'te sona erecekti. Bu anlaşma ile Afganistan'da 2014'ten sonra da ABD askerlerinin kalması öngörüldü. Yeni anlaşma, ABD paramiliter güçlerinin bu tarihten sonra da Afganistan'da kalmasına izin verecek. Bu askerlerin görevi ise ülkedeki El Kaide ile mücadele etmek ve Afgan askerlerin eğitimine devam etmek olacak.²⁵⁴

Amerikan askerlerinin çekilmesi 2014 yılı sonuna kadar devam edecek ve 2014 sonunda da Amerikan güçlerinin Afganistan'da gerçekleştirdikleri askeri operasyonlar sona erecektir. Bunun akabinde de Afgan güvenlik güçlerinin Afganistan'da güvenlik ile ilgili tüm konularda tam sorumluluğu alması beklenecektir.

Son olarak ABD Başkanı Obama'nın 2 Mayıs 2012 tarihinde başkent Kabil'de, Afganistan'ın geleceği için büyük önem arz eden ABD-Afganistan Stratejik Ortaklık Anlaşması'nı imzalamasında da bahsetmek faydalı olacaktır. Bu anlaşma, 2014-2024

²⁵¹ Onur Erpul, Başkan Obama'nın Afganistan Politikası, http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/oerpul_120110.html, (12.05.2010).

²⁵² John Kerry, Afganistan ile Güvenlik Anlaşması Konusunda Emin Konuştu, <http://www.habermonitor.com/tr/haber/detay/kerry-afganistan-ile-guvenlik-anlasmasi-konus/155802/>, (1.08. 2013).

²⁵³ Taliban'ın Doha'daki Ofisi Kapanabilir, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/854616-talibanin-dohadaki-ofisi-kapanabilir>, (23.06. 2013)

²⁵⁴ John Kerry, Afganistan ile güvenlik anlaşması konusunda 'emin' konuştu, http://www.zaman.com.tr/dunya_kerry-afganistan-ile-guvenlik-anlasmasi-konusunda-emin-konustu_2116190.html, (01.08.2013)

yılları arasındaki 10 yıllık süreçte de Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan sorununa olan bağlılığı ve sorumluluğu noktasında güvence verdiği bir metindir. Böylece Afganistan 2014'ten sonra dahi tek başına ayakta durmak zorunda kalmayacak, hatta değişik kaynaklara göre 15.000 ila 25.000 kadar Amerikan askeri öncelikli olacak eğitim ve danışmanlık görevlerinden sorumlu olarak ve gerekli görüldüğü takdirde de sahada Afgan güvenlik güçlerine yardımcı olmak üzere Afganistan'da konuşlanacaklar.²⁵⁵

Tüm bunlardan şu sonuç çıkarılabilir. Obama'nın Afganistan politikası çekilme ama etkili bir partner olarak Afganistan da kalma şeklindedir. Afganistandaki yeni devlet yapılmasında ABD baş rolü kimseye kaptırma niyetinde değildir.

4.6.2. Çin'in Sergilediği Afganistan Politikası

Afganistan Çin için ülke her zaman ilgilendiği bir ülke olmuştur. İlgisini de özellikle ekonomik alanda göstermektedir. Nitekim bugün Çin, Afganistan'a çeşitli yatırımlar yapan, bunlardan ileride büyük faydalar sağlamayı uman ülkelere birisi durumunda bulunuyor. Bu çerçevede, 11 Eylül sonrası periyotta Çin özellikle petrol, gaz ve kıymetli maden alanlarında Afgan hükümeti ile önemli anlaşmalar imzalamış durumdadır.

2013 yılın şubatında yapılan anlaşmayla Sar-i Pul ve Faryap eyaletlerinde petrol sondajı yapmaya hakkını elde etti. Yirmi beş yıl süreli bu anlaşma sonucu Afganistan'ın 7 milyar dolar gelir sağlayacağı tahmin edilmektedir. Çin için ise Afganistan, bir yandan zengin doğal kaynakları diğer yandan da Orta Asya'ya uzanan stratejik konumu nedeniyle önem kazanıyor. Tüm bunlarda anlaşılacağı üzere Çin, yeni dönemde bu ülke üzerinde daha fazla nüfuz sahibi olmak için girişimlerini artırmış ve bu girişimler de Afganistan tarafında olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Çin'in Afganistan'a olan ilgisinin temelini ekonomik unsurları oluşturuyor. Çin firmaları, burada bakır madeninin yanında bir elektrik santrali ve Afganistan'ı Tacikistan ve Pakistan'a bağlayacak bir demiryolu inşa edecek. Diğer yandan Çin, Afganistan'daki petrole yatırım yapıyor, doğalgaz

²⁵⁵Salih Doğan, "Obama'nın Yarım Kalan Sınava: Afganistan",

<http://www.salihdogan.com/2012/11/obamanin-yarim-kalan-sinavi-afganistan/#more-125>,(18.12.2012).

kaynakları ve demir madenleriyle de ilgileniyor.²⁵⁶ Genel anlamda Çin'in hedefleri Batıların amaçlarıyla çelişmiyor: Pekin de ekonomik menfaatlerini sağlayabileceği barış içerisinde bir Afganistan istiyor.²⁵⁷

Çin'in Afganistan'a özel önem göstermesinin bir başka sebebi olarak da jeopolitikten bahsedilebilir. Çin, esasen öteden beri Afganistan'la kara sınırı bulunan Doğu Türkistan'a Taliban ve ilgili grupların nüfuz etmelerinden derin endişe duymaktadır. Bunu kendi güvenliği bakımından çok tehlikeli buluyor. Bu yüzden de Afganistan'ın hem bugününe ve hem de hiç kimsenin bugünden tahmin edemeyeceği yarınını kendi açısı ve milli menfaatleri açısından garantiye almaya gayret ediyor, bunun için çeşitli hamleler yapıyor.

Çin'in bu doktorun de etkisiyle Afganistan'ın bugünü ve 2014 sonrası geleceği için çok faydacı bir tarzda hareket ettiği söylenebilir. Bu bağlamda bir yandan, Karzai yönetimi ile yakın ilişkiler içinde bulunuyor, büyük yatırımlar yürütüyor; diğer yandan açıkça söylemese de 'ne olur ne olmaz' şeklindeki bir yaklaşımla milli güvenliği bakımından Taliban ile de temasları devam ettiriyor. Çin'in Afganistan politikası işte böyle çok yönlü, özde faydacı bir mecrada yürüyor.²⁵⁸ Çin'in Afganistan politikasında motive edici unsurun, günümüz itibariyle ekonomik çıkar elde etme amaçlı olduğu görülüyor. Afganistan'da göreceli olarak temiz bir sicile sahip olan Pekin, ABD'nin bölgedeki uzun süreli olası varlığına karşı çıkıyor ve kendisinin çevrelendiği endişesine şimdilik ekonomik hedeflere yönelmiş diplomatik araçlarla karşılık veriyor.²⁵⁹

4.6.3. Rusya Federasyonunun Afganistan Politikası

Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in, Afganistan Devlet Başkanı Karzai'ye Rusya'nın desteğini taahhüt ederken söylediği şu sözler 11 Eylül sonrası Rusya'nın Afganistan politikasını açıklayıcı niteliktedir: "Rusya, Afganistan devletinin yanındır ve ülkeye

²⁵⁶ Altay Atlı, 2014 Sonrası Afganistan'da Çin Faktörü, Dijital Sayı, USAK Yayınları, <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=730>, (02.11.2013).

²⁵⁷ Muhammed Ali Siddik, Çin'in Yeni Afganistan Politikası, Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/cinin-yeni-afgan-politikasi-01.10.2012-412371>, (30.01.2012).

²⁵⁸ Fikret Ertan, Çin Ve Afganistan, Zaman Gazetesi, http://www.zaman.com.tr/fikret-ertan/cin-ve-afganistan_1301616.html, (11.06.2012).

²⁵⁹ Arzu Turgut, Çin'in Kabil Politikası: Askeri Üslerden Sanayi Üslerine, USAK Yayınları, <http://www.usakgundem.com/yazar/2117/%C3%A7in%E2%80%99in-kabil-politikas%C4%B1-askeri-%C3%BCslerden-sanayi-%C3%BCslerine.html>, (15.05.2011).

barışı ve istikrar getirmek için çabaları kayıtsız-şartsız desteklemektedir. Rusya, Afgan hükümetinin terörizme karşı mücadelesini de destekliyor ve her türlü yardıma hazır”²⁶⁰

Rusya'nın Afganistan'la olan politikasında Rusya'ya yönelik iki önemli tehditin önemli unsuru olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi aşırı dini gruplar, ikincisi ise uyuşturucudur. Bugün Afganistan uyuşturucu üretiminde dünyanın en önde gelen devletidir. Bir zamanlar Rusya, Afganistan'dan gelen uyuşturucunun Avrupa'ya ulaştırılmasında önemli bir transit ülkeyken bugün tüketici ülke konumundadır. Rusya Federasyonu Savunma Bakanı Anatoliy Seryukov yine 2009'da ABD'li meslektaş Robert Gates'le görüşmesinde Afganistan silahlı güçleri tarafından kullanmak üzere Mi-17 helikopterlerini satmaya veya kiraya vermeye hazır olduğunu ifade etmiştir. 2010 yılın ise Rusya'nın Afganistan konusundaki inisiyatiflerini yoğunlaştırdığı bir periyottur. Ağustos 2010'da Rusya, Tacikistan, Afganistan ve Pakistan liderleri zirvesinde Afganistan'da SSCB döneminden kalma projelerin yeniden uygulamaya konması gerektiği vurgulanmıştır.²⁶¹

Bugün Rus siyasi elitleri Afganistan konusunda değişik görüşler sergilemekteler. Bunları birkaç başlık altında toparlamak mümkündür.²⁶²

- 1- Birinci görüşe göre Rusya Afganistan konusunda tarafsız tutum sergilemeli, her hangi bir müdahalede bulunmamalıdır. Rusya'nın Afganistan'la ilgili faaliyetleri sadece insani yardımlarla sınırlandırılmalıdır. Bu görüşe göre, Rusya Afganistan'daki durumdan dolayı her hangi bir sorumluluk taşımayacaktır. Gerçek sorumluluk sahipleri ABD, NATO ve uluslararası koalisyonun diğer üyeleridir.
- 2- İkinci görüşe göre Rusya'nın Afganistan konusunda “reel politika” izlemesi gerekmektedir. Afganistan'daki etnik çatışma tek bir devlet çatısı altında yaşamayı imkansız kılmıştır. Rusya'nın Afganistan'ın kuzeyiyle sıkı ilişkiler kurması gerekir. Bu sayede kendi güvenliği açısından önemli sayılabilecek bir tampon bölge oluşturacaktır.

²⁶⁰ Afganistan ve Rusya, <http://tkg.af/dari/analysis/analysis/4541-> روسیه و چشم-انداز-روابط-جدید-با-افغانستان (05.03.2012).

²⁶¹ Ali Asker, Rusya'nın Afganistan Politikasındaki Belirsizlik, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi Yayımıdır, 19.Şubat. 2014, s.40.

²⁶² Ali Asker, a.g.e., s.42.

- 3- Üçüncü görüşün sahiplerine göre, Rusya'nın Afganistan'da güçlü bir yönetimin şekillenmesine destek vermesi gereklidir. Böyle bir devlet uyuşturucu ekonomisini ve terörü ortadan kaldırma gücüne sahip olacaktır. Bu da netice itibariyle Rusya'nın yararına olacaktır.

Vladimir Putin Rusya'nın bölgedeki etkinliğini artırma peşindedir. Bu bağlamda Afganistan'da yeniden yapılandırma çalışmalarına ülkesinin katılımını ciddi şekilde genişletme politikasını sergilediğini söylemek mümkündür. Bu hususta en çok gündeme taşıdığı gerekçe ise bu ülkede dünyaya yayılan eroin sevkiyatıdır. Putin bir demecinde bu hususta şunları söylemektedir: Rusya Afganistan'dan kaynaklanan gerçek eroin saldırısı ile karşı karşıya bulunuyor. Bunun için Afganistan'daki Uluslararası güvenlik destek Gücü, uyuşturucu üretimi ile mücadeleyi aktifleştirmelidir. Afganistan'da ne gibi gelişmeler yer alabilir, tahmin etmek güçtür. Fakat tarihin öğrettiği gibi yabancı askeri varlık bu ülkeyi barışa kavuşturuyordu. Yalnız Afganlılar kendi problemlerini bizzat çözebilirler.²⁶³

Rusya açısından bakıldığında 2014 sonrası Afganistan için en olumsuz senaryo Taliban güçlerinin etkinliğini tekrar arttırarak Orta Asya Cumhuriyetlerini de tehdit eder hale gelmesi. Rusya bu ihtimale karşı gerek Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) gerekse Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) kapsamında girişimlerde bulunuyor. Bu kapsamda NATO'nun özellikle KGAÖ'yü tanımasını sağlayarak bölgesel güvenlik konusunda etkinliğini arttırmayı planladığı söylenebilir.²⁶⁴

Afganistan'ın geleceği, NATO-Rusya Konseyi toplantısının temel gündem maddeleri arasında da yer alan bir konudur. Rusya, NATO'nun Afganistan'dan çekilmesinin çok daha kontrollü olmasını ve BM gözetiminde bu çekilmenin gerçekleştirilmesini istemektedir. Çünkü NATO'nun çekilmesi sonrası Afganistan'da oluşacak otorite boşluğunun Taliban El-Kaide tarafından kullanılabilir olması Rusya'yı rahatsız eden bir ihtimaldir. NATO'nun Afganistan'dan çekilmesinin ardından, bu ülke ile Orta Asya ve Kuzey Kafkasya'daki El-Kaide unsurları arasındaki bağlantının çok daha kolay

²⁶³Vladimir Putin Rusya'nın Dış Politika Önceliklerini Açıkladı, http://turkish.ruvr.ru/2012_02_27/66994342/, (27.02.2012).

²⁶⁴Oktay Tanrıseven, Türkiye-Rusya İlişkilerinin Afganistan Boyutu, Dijital Sayı, USAK Yayınları, <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=588>, (02.05.2013).

sağlanabilecek olması da Rusya'yı rahatsız eden bir diğer husus olarak ifade edilebilir.²⁶⁵

4.6.4. Avrupa Birliği'nin Afganistan Politikası

Ekonomik entegrasyonunu büyük ölçüde tamamlayan, ancak uluslararası politika, iç ve dış güvenlik konularında bir türlü "birlik" olamayan ve bu alanlarda bir çok sorunla boğuşan Avrupa Birliği (AB) için de 11 Eylül saldırıları yeni bir dönemi başlatmıştır. Afganistan krizi AB'nin en zorladığı dış politik konuları arasındadır. Ancak genel yaklaşımın Afganistan da demokratik bir yönetimin kurumsallaşmasına katkı sağlamak olduğu söylenebilir.

Devletlerin egemenlik yetkisinin en hassas noktasında yer alan konuların başında gelen terörizmle mücadele anlayışına, AB'nin çok önem verdiği bir konu başlığıdır. 11 Eylül sonrası AB, tıpkı diğer büyük güçler gibi terörizme karşı kapsamlı bir mücadele başlatmıştır. 21 Eylül 2001 tarihinde olağanüstü toplanan devlet ve hükümet başkanları Zirvesinde AB Avrupa Konseyi '*terörizm dünya ve Avrupa'ya karşı gerçek bir tehdittir ve terörizmle mücadele AB'nin öncelikli hedeflerinden birisi olacaktır*' ifadesini kullanmıştır. AB Dış Politika Yüksek Temsilcisi Javier Solana'ya göre "*Avrupa'nın terörizmle mücadelesi çok daha etkin olmalıdır ve bu öncelikle daha fazla bilgi paylaşımına dayanmalıdır. Birlik sınır kontrollerini güçlendirme, belge güvenliğini sağlama gibi konuları hızlandırmalı ve terörizmin mali kaynaklarının kesilmesi ile ilgili önlemler ve Avrupa dışında işbirliği yapılabilecek ülkeler gözden geçirilmelidir. Ayrıca Birlik, terörizmin arkasındaki faktörlerle ilgilenmedeki kararlılığını devam ettirmelidir. Hiçbir şey terörizmi haklı kılamayacağı gibi hiçbir şeyde terörizmin sebeplerini görmezden gelmenin gerekçesi olamaz. İsrail-Filistin çatışması ve Arap dünyasındaki umutsuzluğun çözümü, terörizmle mücadelede başarılı olunmak isteniyorsa ertelenmemelidir.*"²⁶⁶

²⁶⁵Göktürk Tüysüzoğlu, NATO-Rusya Konseyi Toplantısı'nın Ardından, Uluslararası Politika Akademisi Yayınları, <http://politikaakademisi.org/nato-rusya-konseyi-toplantisinin-ardindan/>, (19.02.2014).

²⁶⁶Mehmet Özen, Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele, Hukuk, Ekonomik Ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi Mayıs 2005, Sayı:39, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm>, (27.05.2005).

AB'nin 11 Eylül ertesinde yayınladığı Terörizmle Mücadele Eylem Planında beş temel amaç sayılmıştır:²⁶⁷

- 1) Polis ve adli işbirliğini artırmak,
- 2) Uluslararası hukuk araçlarını geliştirmek,
- 3) Terörizmin finansmanını sonlandırmak,
- 4) Hava güvenliğini güçlendirmek,
- 5) AB'nin küresel eylemlerinin eşgüdümünü sağlamak

Avrupa Birliği, Terörizmle Mücadele Eylem Planında da duyurduğu üzere öncelikli saydığı terörizmle mücadele alanında, 11 Eylül 2001 saldırılarının yanı sıra, 11 Mart 2004 tarihinde Madrid'de ve 7 Temmuz 2005'te Londra'da yaşanan bombalamalara da paralel olarak çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Afganistan hususunda, AB Dışişleri Bakanları uluslararası camianın Afganistan'daki geçiş sürecine ilişkin 2014 sonrası politikası ise AB'nin Afganistan'a sağlayacağı desteğin Afgan yetkililerin Kabil ve Bonn Konferanslarında kararlaştırılan reform yükümlülüklerini yerine getirmekteki başarısına bağlı olacağına dikkat çektiler. Afgan yetkililerin, cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin kapsayıcı ve güvenilir bir şekilde gerçekleşeceğini ve seçim sürecin de gereken destek vermelerini ifade etmişler.

AB, Afganistan'ın dönüşümünde sivil toplumun önemli bir araç olabileceğini de hesaba katmaktadır. Afganistan makamlarına insan haklarının korunması ve kadınların iş gücüne katılımı konusunda çabalarını artırması gerekçesi ile AB tarafından uygulama bir başka husustur. AB, Afganistan bölgesel siyasi ve ekonomik işbirliğinin geliştirilmesine ve özellikle sınır yönetimi kapasitesinin güçlendirilmesi, narkotikle mücadele ve ticaret, ekonomik işbirliği ve kalkınmanın artırılması alanındaki ortak çabaların desteklenmesi taahhüdünde bulundular hususunda da önemli çabalar sergilemiştir.²⁶⁸

Avrupa Birliği'nin (AB) halihazırdaki Kabil Özel Temsilcisi Vygaudas Usackas, AB'nin Afganistan'da güvenlik, barış ve istikrar için desteğini sürdürmeye devam edeceğini dile getirdiği; bir ülke oluşuna dikkat çekmekte ve uluslararası topluma özel

²⁶⁷ Burak Tangör, Sevinç Sayın, Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı? Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.85-118.

²⁶⁸ Avrupa Birliği Dışişler Konseyi Toplantısı Yapıldı, http://ikv.org.tr/images/upload/data/files/44-disisleri_konseyi.pdf, (04.07.2013).

çabaların düştüğünü dile getirmektedir. Afganistan'ın sorunları tüm dünya ülkelerini ilgilendiren, 2014 yılında ABD ve NATO Koalisyon güçlerinin Afganistan'dan çıkacağını anımsatan Usackas, AB'nin 2014 yılından sonra da uzun vadeli olarak Afganistan'a desteğini sürdüreceğini dile getirmiştir. AB yardımı için Afganistan'ın coğrafi olarak da iyi bir bölgede bulunduğunun altını çizdi. AB'nin başarılı siyasi ekonomik yapıya sahip olduğunu ve bununla birlikte dünya istikrarı için çaba sarf ettiğini kaydeden Usackas, AB'nin temel amacının "Afganistan'da da istikrar ve refahı sağlamak olduğunu uygulamıştır."²⁶⁹

4.6.5. Müdahaleden Bugüne Afganistan: Genel Görünüm

2001 yılı sonunda Taliban rejiminin devrilmesinden sonra Afganistan'da barış ve istikrarın yeniden kurulması Afganistan halkı büyük bir sevinçle karşılamışler. Afganistan otuz yıldan fazla bir süredir savaş içindeydi ve dünyanın en fazla mayın döşenmiş ülkesiydi. 2001'den bu yana NATO, uluslararası toplum ve bizzat Afgan halkının katkısıyla birçok ilerlemeler kaydedildi. 2001 yılında Taliban rejiminin devrilmesinden, Afgan hükümetine yardımcı olan ABD ve ISAF'ın katkısı büyüktür.²⁷⁰

ABD öncülüğündeki koalisyonun ve NATO müdahalesinin üzerinden 12 yıl geçti. Bu süre içinde dünya ülkeleri ile uluslararası kurum ve kuruluşlar, ülkede barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması, sosyo-ekonomik alandaki sorunların çözümü için Afganistan'a destek olup yardım ve katkıda bulundu. Birçok alanda önemli başarılar elde edilmesine rağmen terör sorununa kalıcı bir çözüm bulunamadı; ülkede barış, güvenlik ve istikrarın yeterince sağlanamadığı söylemek mümkündür.

Afganistan'ın güvenlik sorunlarına kalıcı bir çözümün ancak ulusal güvenlik (ordu ve polis) gücünün kurumsallaştırılmasıyla olacağı belirtilmelidir. Mümkün 12 yıllık süre içinde bu konuya ağırlık verildi ve yaklaşık 352 bin kişilik eğitilmiş ve sorumluluk üstlenecek düzeye gelmiş Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri oluşturuldu.

Her ne kadar bir ilerleme kaydedilmiş olsa da askerin ve polisin eğitim düzeyi, araç ve gereçler konusunda önemli eksiklik ve sorunların halen mevcut olduğu ortadadır. Bu süreçte eğitim alanında da önemli gelişmeler yaşandı. Örneğin, ilköğretim düzeyindeki

²⁶⁹ Avrupa Birliği: Afganistan'a Desteğimiz Sürecek, http://www.timeturk.com/tr/2012/05/14/ab-afganistan-a-destegimiz-surecek.html#.UwJ6cmJ_vgY, (14.05.2012).

²⁷⁰ Ali Abandi, Tarihi Siyasi Mutafarika, Balhl Yay, 2012, s.45

öğrenci sayısı 8 milyona ulaştı. Ancak daha da önemlisi, bu sayının ciddi bir kısmını Taliban döneminde okula gitmeleri ve eğitim almaları yasaklanan kız öğrencilerden oluşmaktadır. Öte yandan sağlık, ulaşım, elektrik, su ve diğer altyapı alanlarında önemli yatırımlar yapıldı ve ciddi ilerleme sağlandı. Beş milyona yakın göçmen Afganista'a geri döndü. Anayasa yapıldı ve Afganistan tarihinde ilk defe cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleştirildi, ayrıca uzun bir aradan sonra parlamento seçimleri yapıldı. Tüm bu gelişmelere rağmen hala çözümlenmeyen terör ve güvenlik sorunları Kabil'in öncelikli gündem maddesidir. Öte yandan bugün dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olan Afganistan'da ekonomiyi iyileştirmesi beklenen uluslararası yardımların yetersiz kaldığını da belirtmek gerekir.²⁷¹

Uluslararası güçlerin, ABD ve NATO'nun ülkeden ayrılacakları 2014 yılı, Afganistan'ın geleceği açısından önemli ve kritik bir yıl. Bu tarihten sonra ülkenin güvenlik sorumluluğu Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri'ne devredilecek ve 2014'ten sonra Afganistan'da kalacak NATO ve ABD askeri sadece destek, eğitim ve danışmanlık işlevlerini görecek. 2014 yılı güvenlik konusunun dışındaki nedenlerle de Afganistan için önemli bir yıl. Zira 2014'de (5 Nisan) cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacak. Fakat Anayasa'ya göre Hamed Karzai'nin üçüncü defa aday olması mümkün değil; dolayısıyla yeni bir cumhurbaşkanı seçilecek.²⁷²

2014 sonrasında Afganistan'da güvenliğin, barış ve istikrarın sağlanması bazı konularda verilecek kritik karar ve atılacak adımlara bağlı. Bu konuda şunlardan bahsetmek mümkündür:²⁷³

- Ekonomik ve sosyal göstergelere göre, Afganistan dünyanın en yoksul ülkelerinden biri. Daha çok dış yardımlara ihtiyac duyduğu, bundan sonrası için Afganistan'daki koşulları da dikkate alınarak dış ekonomik yardımların güvence altına alınması ve uzun yıllar devam etmesi gerekmektedir.
- Afganistan güvenlik güçlerine eğitim yanında gerekli araç ve gereç ve donanım sağlanmalı

²⁷¹ Hikmet Çetin, Afganistan Geleceği, Dijital Sayı, USAK Yayınları, <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=731>, (11.05.20013).

²⁷² Nesim Caferi, 2014 Yılında Afganistan'da Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, <http://afghanistan2002.blogfa.com/post/109>, (12.01.2014).

²⁷³ Hikmet Çetin, Afganistan Geleceği, Dijital Sayı, USAK Yayınları, <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=731>, (11.05.20013).

- Teör sorununa kalıcı çözümün yalnızca askeri önlemlerle getirilmeyeceği açık, bu açıdan siyasi adımların da atılması gerekiyor. Bu amaçla belirli ilkeler çerçevesinde Taliban'la uzlaşma sağlanmalı; başlatılacak olan süreç, Afganistan'ın sorumluluğuna ve öncülüğünde hızlandırılmalı.
- Bölgesel işbirliği, özellikle komşu ülkeler ve Pakistan ile işbirliği yapılması, Afganistan'da güvenlik ve istikrarın sağlanması için son derece önemli.

Son olarak 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan'ın bir kaos ve karmaşa süresinden geçtiği belirtilmelidir. Bugün gelinen noktada bir yandan önemli gelişmeler sağlanmışsa da özellikle terörü sorunu ve yabancı güçlerin ülkedeki varlığı hala ülkenin geleceği açısından soru işaretlerine yol açmaktadır.

4.7. Afganistan'da Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti

Terörizme karşı uluslararası koalisyonu destekleyen ülkelerin katılımı ile, Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak ve Afganistan'da kurulan geçici yönetime yardımcı olmak maksadıyla, 5 Aralık 2001 tarihinde Bonn'da bir antlaşma metni (Ek-1) üzerinde mutabakata varılmıştır.

Bu antlaşma uyarınca BM Güvenlik Konseyi'nin 1386 sayılı kararı (Ek-2) doğrultusunda Kabil ve çevresinin güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmak ve geçici hükümetin istikrarını yeniden tesisine yönelik çalışmalarına katkıda bulunmak üzere 19 Aralık 2001 tarihinde İngiltere liderliğinde ve başlangıçta 18 ülkenin katılımıyla Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK/ISAF) oluşturulmuştur. UGYK (İSAF), tahsis edilen tüm kuvvetlerin bölgeye intikali ile 16 Ocak 2002 tarihinden itibaren tam harekât kabiliyetine ulaşmıştır.²⁷⁴

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) Kararları ile Bonn Antlaşması uyarınca, Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK'nın) görevi şu şekilde belirlenmiştir.²⁷⁵

1. Kabil'de tüm Afganistan çapında güvenliğin sağlanmasında Afganistan Geçici Hükümeti'ne yardımcı olmak,

²⁷⁴ Mehmet Akkurt, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005.s.256

²⁷⁵Farid Qarizadah, ABD Operasyonundan Sonra Afganistan'ın Yeniden yapılanması, <http://faridqarizadah.blogfa.com/8812.aspx>, (10.03.2010).

2. Hükümet kurumlarının geliştirilmesine ve hükümet otoritesinin tüm ülke çapında geliştirilmesine katkıda bulunmak,

3. Yeniden yapılandırma ve insani yardım çalışmalarına destek olmak.

UGYK (İSAF) harekâtını uluslararası koalisyonun terörizme karşı yürüttüğü mücadelenin bir parçası olarak gören Türkiye; ABD önderliğindeki "Sonsuz Özgürlük Harekatı"na başlangıçtan itibaren tam destek vermiştir. Uzun yıllar terörizme karşı verdiği mücadeleden edindiği tecrübeleri uluslararası camia ile paylaşmak, dost ve kardeş ülke Afganistan'a yardımcı olmak amacıyla ikinci dönemde (20 Haziran-20 Aralık 2002) 1386 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararında belirtilen sorumluluk sahasında ve aynı görev tanımı çerçevesinde UGYK (ISAF)'nın liderliğini 6 aylık süre için yapmak üzere, BM nezdinde girişimde bulunmuştur.²⁷⁶ Türkiye 20 Haziran'da komutayı İngiltere'den devralmıştır. 6 ay sonunda komutayı devralacak lider ülke belli olmadığından ve belli olduktan sonra da hazır olmadıklarından dolayı 6 aylık süre 10 Şubat 2003'e kadar uzamıştır. Belirtilen koşullar çerçevesinde çıkarılan BM Güvenlik Konseyi'nin 1413 sayılı kararı (Ek-3) ile Türkiye, 22 ülkenin asker göndermek suretiyle katkıda bulunduğu UGYK (ISAF)'n liderliğini üstlenmiş ve 10 Şubat 2003'de Hamid Karzai'nin katıldığı törende, UGYK (ISAF)'nın komutasını Almanya ve Hollanda'ya devretmiştir.

Afganistan'da barışın yeniden sağlanması için UGYK(ISAF)'da yer alacak 276 kişiden oluşan Türk Görev Kuvveti'nin ilk bölümü, 15 Şubat 2002'de bölgeye hareket etmiştir. Türkiye'nin Afganistan Barış Gücü Komutası'nı ne zaman alacağına dair belirsizlik ABD, İngiltere ve Türkiye askeri heyetleri arasındaki pazarlıklar nedeniyle bir aydan fazla sürmüştür. Hükümetin, ABD ve İngiltere tarafından verilen garantileri yeterli görmesi sonucu, 5000 askerden oluşan UGYK(ISAF)'nın komutanlığı 20 Haziran'da İngiltere'den Türkiye'ye geçmiştir. UGYK(ISAF)'yı, 10 Şubat 2003'e kadar, 8 ay boyunca komuta eden Türkiye, Afganistan'a yaklaşık 1400 asker göndermiştir.²⁷⁷

²⁷⁶Farid Qarizadah, ABD Operasyonu'ndan Sonra Afganistan'ın Yeniden Yapılması, <http://faridqarizadah.blogfa.com/8812.aspx>,(10.03.2010).

²⁷⁷ Akkurt, *a.g.e*,s.268-269

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları kapsamında ,²⁷⁸

- UGYK- 1 Harekâtı, 20 Haziran 2002–10 Şubat 2003 tarihleri arasında Türkiye liderliğinde,
- UGYK-2 Harekâtı, 10 Şubat-11 Ağustos 2003 tarihleri arasında Almanya Hollanda liderliğinde,
- UGYK-3 Harekâtı, 16 Şubat–20 Haziran 2002 tarihleri arasında İngiltere liderliğinde,
- UGYK-4 Harekâtı, 11 Şubat–09 Ağustos 2004 tarihleri arasında NATO Sorumluluğunda ve Kanada liderliğinde,
- UGYK-5 Harekâtı, 9 Ağustos 2004–13 Şubat 2005 tarihleri arasında Avrupa Kolordusu (EUROCORPS) liderliğinde icra edilmiştir.
- 13 Şubat 2005 tarihinden itibaren başlayan UGYK–12 Harekâtı'nın liderliğini ise Türkiye'nin 3'ncü Kolordusu (NRDC–TU) devralmıştır.
- Türkiye'nin 3ncü Kolordu'sundan sonra sırasıyla İtalya, İngiltere, İspanya ve Almanya–Hollanda'nın NATO'ya deklere edilmiş kolordularının İSAF görevini alması planlanmıştır.

NATO'ya Afganistan'da verilen görev NATO'nun Avrupa-Atlantik bölgesi dışındaki ilk operasyonudur. NATO'nun soruna kapsayıcı ve sistemli yaklaşımı, terörizmi NATO ile doğrudan bağlantısı olan 53 ülkenin (26 Müttefik ülke, 20 Barış İçin Ortaklık üyesi ve yedi Akdeniz Diyaoglu ülkesi) güvenlik gündemlerinin öncelikli konusu hâline getirmiştir.²⁷⁹

²⁷⁸ İrfan Polat, *11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerikan Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi*, Sülyman Demirel üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta,2006,s.129

²⁷⁹ NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>,(30.08.2013)

SONUÇ

Elde edilen sonuçları şu şekilde ifade etmek mümkündür: 11 Eylül 2001 tarihinde medana gelen terör saldırıları, trajikliği ve korkunçluğu kadar uluslararası sistemde meydana getirdiği sonuçları bakımından da belki insanlık tarihinin en önemli eylemi olma özelliğine sahiptir.

Terör saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde insan hakları ihlalleri ortaya çıkmıştır.

Dünyada demokrasi, insan hakları, özgürlükler, güven ve istikrar ön plana çıkmıştır. Toplumların kutsalı değişmiştir. Pek çok devlet tarafından güvenliği sağlamak amacıyla ülke içi ve dışındaki muhaliflerine karşı savaş açılmıştır. Temel hürriyetler bu doğrultuda kısıtlanmıştır. Teröre karşı savaş açan devletlerin kendinden olmayanlara karşı başlattığı ve hâlen sürdürdükleri bu mücadelelerinde binlerce masum insan hayatını kaybetmiş, daha fazlası yaralanmış, binlercesi suçları ispat edilmeden ‘terörist’ muamelesi görmüştür. Birçoğu sınır dışı edilmiş, çalışma hakları ellerinden alınmış. İnsanlar tecavüz, aşağılanma ve hakarete maruz kalarak korku içerisinde yaşamaya mahkûm edilmiştir.

Afganistan Müdahalesi’ne katılan ve destekleyen her devlet, hem bu devletin inşa çalışmalarında hem de bu bölgeden geçecek petrol boru hatlarında pay ve söz sahibi olmak için büyük bir çaba içerine girmişlerdir. Ancak paylaşılacak pastada aslan payı her zaman olduğu gibi ABD tarafından alınmıştır. ABD yıllarca giremediği bölgede, tüm Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nce davet edilerek üsler elde etmiştir.

Afganistan’da kurulan hükümetin en başta başkanı ve pek çok hükümet üyesi kendileri için çalışmaktadır. Vatandaş olan kişilerden seçilen idareciler ABD’nin menfaatlerini korumaktadırlar. Bu göstergeler ABD’nin ‘terörle savaş’tan daha fazlasını yapma niyetinin olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bağlamda ABD’nin yıllar önce Pakistan ve Suudi Arabistan üzerinden yardım ettiği ve iktidara gelmesinde pay sahibi olduğu Taliban iktidarını önce kahraman olarak gösterip sonra ‘terörist’ kategorisine sokması, yine yıllar önce ‘terörist’ kategorisindeki Kuzey İttifakı liderlerine kahraman olarak ‘sadık müttefik’ payesi vermesi de ‘terör’,

'terörist', 'terörle küresel mücadele' tanımlamalarının ne kadar değişken olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Afganistan müdahalesi'nin öncesi ve sonrasında BM Örgütü karar veren değil, verilen kararı tasdik eden bir konuma gelmiştir. BM prestij kaybına uğramış, uluslararası hukuk kuralları ve anlaşmaları göz ardı edilmiştir. Halk desteğinden yoksun olarak gerçekleştirilen bu hareketler eleştiri ve protestolara maruz kalmıştır.

Afganistan'da kesin bir çözüm için: Ülkede bulunan silahlı gruplar bir an önce silahlarını teslim etmelidir, BM'lerin istikrar sağlayınacaya kadar bölgede kalmaya devam etmesi gerekir.

Afganistan'da milli bir ordunun kurulması ve tüm etnik kökenlerin adilce katılacağı bir seçimin yapılarak yönetimin bu hükümete devredilmesi elzemdir. Afganistan'ın iç işlerine karışılmaması BM ve Uluslararası organizasyonların her hangi bir menfaat beklemeksizin Afganistan'ın yeniden inşası için yardım yapılmasıyla bu ülkede yüzyıllardır akan kanın, sürdürülen savaşların sonunun gelebileceği değerlendirilmektedir. Aksi hâlde ABD dâhil bölgede sadece bir devletin çıkarları ön plana çıkarıldığı takdirde, Afganistan'da söz sahibi olmak isteyen veya çıkarlarını kaybetmek istemeyen ülkeler, Afganistan'daki etnik ve din ayrılıklarını besleyerek bu ülkenin halklarının daha fazla kan dökmelerine ve acı çekmelerine neden olacaktır.

Devletlerin dostlukları değil menfaatleri vardır. Afganistan'ın uluslararası güç ve devletlerden yardım beklemesi boş bir hayaldir. Afganistan'ın kısa vadede düzleşme çıkabilmesi yine uluslararası güçlere taviz vermesiyle mümkün olacaktır. İdareciler içeride ve dışarıda dengeli bir politika izleyerek, en az otuz yıl ülke çatışma ortamının dışında tutulmalıdır. Bu da içerideki etnik gruplar ve dini liderler ile iyi ilişkiler kurulmasıyla mümkündür.

Afganistan'da refahtan önce istikrara ve huzura ihtiyaç vardır. Ülkenin kalıcı huzurunun temini için en hayati yatırım ve planlanma alanı eğitim olmalıdır. Buna, sağlıktan daha çok önem verilmelidir. Bu diğer insan ihtiyaçları olgunlaştıran ve tamamlayıcı itici ivme kazandıran güç olacaktır.

Özellikle ülkedeki dini liderlerin ya zorla ya da iyilikle zapturap altına alınıp eğitim konusunda desteklerinin sağlanması, eğitim seferberliğine katkı sağlayacaktır.

Ayrıca mezhep çatışmalarına meydan vermeyecek kanuni düzenlemeler yapılarak; Türkiye'deki Diyanet İşleri Başkanlığı'na benzer bir teşkilatın kurulması, dini eğitimin cemaatlerin ve dini liderlerin elinden kurtarılarak devlet tarafından verilmesi, uzun vadede Afganistan'ı huzur ve istikrara kavuşturacaktır.

Bu olmadığı takdirde günümüzdeki çözümler, dış güçlerin menfaatlerine hizmet edecek, ülkede huzur ve istikrar sağlayamayacaktır.

11 Eylül saldırıları'nın, uluslararası terörizmin ne kadar büyük bir tehdit olduğunu gösteren en somut örnek olduğu söylenebilir. Söz konusu saldırıların uluslararası barış ve güvenlik için tehdit oluşturduğu, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlarda da açıkça belirtilmiştir; ancak asıl sorun söz konusu saldırılar için nasıl ve ne şekilde bir önlem alınacağına belirlenmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. ABD, saldırıların ülkesi için meşru müdafaa hakkını doğurduğunu ileri sürerek yakın müttefiki İngiltere ile birlikte bu hakka dayanarak Afganistan'a yönelik bir operasyon gerçekleştirmiştir. Güvenlik Konseyi, almış olduğu kararlar ile 11 Eylül saldırılarının uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini saptayarak 39. maddenin kendisine verdiği yetkiyi kullanmış; saldırıların etki ve ölçek bakımından silahlı saldırı boyutuna ulaştığını doğrulamış; ancak kararlarda herhangi bir devlet için açık bir yetkilendirme yapılmamıştır. Diğer yandan ilgili kararlarda etkili nitelikte önlemler alınmış olduğunu söylemek de zordur. Ortaya çıkan belirsizlik ve boşluk nedeniyle ABD, mevcut durumu istediği gibi yönlendirmiştir. Bu noktada BM Antlaşması'nın 51. maddesinin yorumu önem kazanmaktadır; çünkü ilgili madde Antlaşma'da düzenlendiği şekliyle tartışmalara yol açmaktadır. İlgili madde örf adet hukukunda yer alan önleyici meşru müdafaa hakkını kapsamamaktadır; ancak doktrinde 51. maddeyi geniş yorumlayanlar maddenin lafzında yer alan doğal hak teriminin örf adet hukukuna işaret ettiğini ileri sürerek BM Antlaşması'ndan önceki meşru müdafaa hakkının aynen muhafaza edildiğini iddia etmekte ve buna gerekçe olarak BM ortak güvenlik sisteminin etkili olamayışını göstermektedirler. Belirtilen görüşe göre, meşru müdafaa hakkı sadece silahlı saldırının gerçekleşmesi halinde değil, saldırının gerçekleşme ihtimali halinde de mümkün olabilecektir. İlgili konudaki mevcut tartışmalar hem BM Antlaşması'nın günümüz ihtiyaçlarına cevap verememesi hem de 51. maddesinde olduğu gibi birçok maddesinin farklı yorumlara açık bir şekilde kaleme alınmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu çalışma neticesinde elde edilen bulgulardan hareketle bazı öneri ve öngörülerde bulunmak gerekirse: Afganistan’da yürütülen siyasetin sorunların değil, artık çözümün adresi olması gerektiğinden bahsedilebilir. Bu bağlamda silah siyasetin bir parçası olmaktan çıkarılmalı, yerini sandık ve halkın iradesi almalıdır yani demokratik pekişme artık başlıca hedef olmalıdır. Afganistan iç dinamikleri kendi içerisindeki sorunu çözemediği sürece, dışarıdan hiç bir sihirli el bu sorunu çözemez. Bilakis, Afgan sorununu daha da derinleştirir ve hatta bölgesel anlamda genişletir. Bu açıdan ilk olarak Afganistan’ın komşuları olmak üzere, bölgesel, uluslararası aktörlere de düşen önemli sorumluluklar bulunmaktadır. Bunun için öncelikle Afganistan’ın “örtülü bir savaş” bölgesi olmaktan çıkarılması şarttır. Afganistan, ciddi oyunların-empyalizmin adresi olduğu müddetçe, bu ülke de istikrarın sağlanması çok zor olacaktır. Afganistan’da barışın ve güvenliğin daimi olması için, tüm dünya ülkelerinin, menfaat gözetmeksizin ülkelerine düşen görevleri eksiksiz olarak yerine getirmeleri gerekmektedir.

Çalışma ile elde edilen bir başka önemli sonuçta her dönem de olduğu gibi küreselleşme çağında da Afganistan’ın fay hattında bir ülke olduğudur. Bu hususu biraz daha somutlaştırmak gerekirse Afganistan’ın jeopolitiği soğuk savaş sonrası dönemde de küresel aktörlerin ilgi alanındadır. Dolayısıyla Afganistan küresel güç mücadelelerinin etkisini hep hissedecek gözüküyor.

Böyle bir ortamda ülkenin eğitime, sosyo-ekonomik gelişmeye, insan haklarına ve demokratikleşmeye önem vermekten ve milli egemenliğini güçlendirici yeni çevresel şartlara uygun uzun vadeli politikalara yönelmekten başka çaresi yoktur. Radikal ve demokrasi dışı oluşumun önünü olması gerekmektedir.

Bu sebeple uluslararası toplumla bütünleşme, başta Türkiye olmak üzere musluman ve demokratik batılı evrensel değerlere sahip ülkeler yakın işbirliğine yönelme Afganistan için olumlu sonuçlar doğuracak politikalar olabilir.

KAYNAKÇA

- ABANDİ, Ali, *Tarihi Siyasi Mutafarika*, Balhl Yay, 2012.
- AKKURT, Mehmet, (2005) *Afganistan`ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- AKMARAL, Kemal, (2005) *Ben Bush Evan Gelist Bush*, Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- AMANO, Şatlık, (2007) *ABD`nin Orta Asya Politikaları*, Gökkuşe Yayınları, İstanbul.
- ANDİŞMAN, Mohammed Akrem, (2005) *Afganistan ve ABD*, İntişaret Mayvand, Kabil.
- Avrasya Dosyası, Mehmet Seyfettin Erol-Fazıl Ahmet Bunset, c.7, s.102-36.
- AYDINGÜN, İsmail ve ÖZDEMİR, Ali Murat, (2012) *11 Eylül Küresel Felakete Yerel Yorumlar*, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- AFGAN, Najmidin, (2006) *Tarih maasir Afganistan*, 2. Baskı, Bayhaki Yayınevi, Mezarı Şerif.
- ASKER Ali, (2014) *“Rusya`nın Afganistan Politikasındaki Belirsizlik”*, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi, s. 40.
- ARAS Bülent ve TOKTAŞ Şule, (2008) *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan*, SETA Yayınları, Ankara.
- AKAGÜNDÜZ Osman, (2009), *Nato ve ABD`nin Afganistan Startejisi, Yeni Startejinin Türkiye İle İlişkileri*, Startejik Araştırmalar Dergisi / Journal of Strategic Studies 1 (4),138-154,
- BAL, İhsan, (2006) *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, Ankara.
- BAL, İhsan, (2008) *Küresel Terörle Mücadelede ABD Modeli Mi, ABD Çıkarı Mı?*, Uluslararası Startejik Araştırmalar Kurumu.
- BALÇ, Ali, (2004) *Cihad-ı İslam`a Göre Terör ve İntihar Saldırıları*, Yeni Ümit Kitaplığı, Ankara.
- BAYGAM, Hayır Muhammed, (2006) *Afghanistan dar atas nift*, İntişarat Salss, İran.
- BEDEN, Aydın (2003), *According to the Turkish Press, A Review of the Main Reasons of the 2003 Iraq War (Weapons of Mass Destruction and Al-Qaeda Connection)*, History Studies, International Journal of History, p.68.

- BEG, Rauf, (2001) *Adı Afganistan'dı Talibanlar'ın Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BERKAN, İsmet (2001), *Amerikan Başkanları-nı korumakla görevli Gizli Servis* 11 Eylül sabahı saat tam 09.00'da bir mesaj aldı: "Bir sonraki hedefimiz başkanın uçağı Air Force One.", Siber terörizm, Radikal, Gazetsi.
- BIÇAKCI, Salih (2008), "Andijon'da Nima Bo`ldi? (Andican`da Ne Oldu) Özbekistan`da Terör, Güvenlik ve Demokrasi", *Oaka*, Cilt: 3,Sayı: 6, ss.1-22.
- BİLBİLİK, Erol, (2003) *Amerikan Kuşatması*, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- BİRSEL Haktan ve KODAMAN, Timuçin (2006), "*Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası*", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, *Elazığ*, Cilt: 16, Sayı: 2 Sayfa: 413-442.
- BURGET, Fazıl Ahmed, (2012) *Afganistan'da Tarihin Tekerrürü: Yeni Sorunlara Eski Çözüm Yöntemleri*, Turksam Yayınları, Afganistan.
- BÜYÜKANIT, Yaşar (2002), Genelkurmay İkinci Başkanı, orgeneral, '*Avrupa terörde hatalı*', / 29/05/2002, Radikal Gazetesi
- BÜYÜKBAŞ, Murat, (2006) *Amerikan Birleşik Devletleri'nin Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İsparta
- CANKARA, Pınar Özden ve CANKARA, Yavuz (2007), "*Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler*", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2007, Sayı: 15, s.193-212.
- ÇANDAR, Cengiz (2001), *Kabil'in düşüşü: Zalim-Mazlum Farkı*, Yenişafak Gazetesi.
- ÇİTLİOĞLU, Ercan, (2009) *Afganistan ve Pakistan Denklemi*, Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- ÇINAR Yusuf , (2010) *ABD'nin Yeni Afganistan Stratejisinde Türkiye Rolü*, Uluslararası Stratejik Bakış Enstitüsü(USBED) Yayımıdır.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, (2006) *Küresel Bunalım*, Küre Yayınları, İstanbul.
- DEMİREL, Emin, (2002) *Taliban, El-Kaide-Ladin ve Paylaşlamayan Ülke Afganistan*, IQ Kültür Sanat, Yayınları, İstanbul.
- ETHEM, Fıglalı, (1983) *Ruhi, İbadiyyenin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara.
- ET-TAVİL, Kamil (2001), *Usame Bin Ladin Amerika'nın bir Numaralı Düşmanı*, Çev, Halil Çelik,El-Hayat Gazetesi 4567, Ekim, Londra, Afganistan Taliban ve Ladin, Birey yayıncılık, s.133-135.

- GODOY, Julio (2001), “*ABD Taliban’ı 11 Eylül’den Önce Tehdit Etti*”, İnter Press Service.
- GÖZEN, Ramazan, (2004) *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- GUBAR, Gulam Muhammed, (2012) *Afganistan Der Mesir-i Tarihi*, 4. Baskı, İntişarati Muhsin yayinevi, Kabil.
- GÜNDÜZ, Şinasi, (2002) *Dinsel Şiddet Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hristiyanlık*, Etüt Yayınları, Samsun.
- GÜNGÖRMÜŞ, Kona Gamza (2002), “*ABD– Rusya Stratejik Yakınlaşmasının Türkiye’ye Etkileri*”, M5 Avrasya Savunma ve Strateji (Özel Rapor), sayı 110, 89-94.
- HALATÇI, Ülkü (2006), “*11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan operasyonunun bir değerlendirilmesi*”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi (UHP), Cilt: 2, Sayı: 7, ss. 80-98. UHP bir USAK yayınları, (11.05.2009).
- HAMİDİ, Said Jafer, (2012) *Tarihi Siyasi*, Bayhaki, Yayinevi Tahran.
- KALFA, (2002) *11 Eylül Öncesi Afganistan*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (basılmamış yüksek lisans tezi), Trabzon,
- KAMGAR, Camilrahman, (2004) *Afganistan*, İntişarat Mayvand, Kabul.
- KARAAĞAÇLI, Abbas, (2009) *Afganistan’ın Siyasal Yapısına Bir Bakış*, İstanbul.
- KARAMAN, Hayrettin, (2005) *Dinler Arası Diyalog Nedir?*, Ufuk Kitap, İstanbul.
- KARİM OĞLU, Azad Beg, (1997) *Afgan Türkistan’ı*, Turan Kültür Vakfı, Peşaver.
- KARLİGA, Bekir, (2004) *Din, Terör ve Global Etik, İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları*, Yeni Ümit Kitaplığı, İstanbul.
- KAYA, İbrahim, (2005) *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, USAK Yayınları, Ankara.
- KERİMİ, Abdul Şükür, (2010) *Afganistan’da Taliban’ın Yükselişi*, Yayılanmamış lisans bitirme tezi, Kırgızistan Türk Dünyası İşletme Fakültesi, Celalabad,
- KİREÇCİ, M. Akif, (2011) *Amerika Birleşik Devletleri’nin Orta Asya Politikaları*, SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayınları, Ankara.
- KİSSİNGER, Henry, (2002) *Amerikan`nin Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* Çev, Tayfun Evyapan, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, Ankara.
- KİSSİNGER, Huntington, (2003) *Onların Savaşı*, Çev, Mustafa Aydın, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul.

- KASIM Kamer, (2011) *Obama'nın Açıklamaları: ABD'nin Afganistan Stratejisi*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınıdır.
- LAÇİNER, Sedat ve EKİCİ, Arzu Celalifer, (2011) *11 Eylül Sonrası Ortadoğu*, USAK Yayınları, Ankara.
- LİPPET, S. Martin, (1986) *Siyasi İnsan*, Teori Yayınları, Ankara.
- MEMMEDOV, Asim, *Gürcistan ve Kırgızistan'da Yönetim Değişikliğinin nedenleri ve yeni yönetimlerin dış politikaları*, Ankar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası ilişkiler bölümü, doktora tezi, Ankara,2009,s.315.
- MEVDUDİ, Ebu'l Al'a (2001), *Tefhim'ül Kur'an*, İnsan Yay, cilt:1, s.191.
- MOHAMMADİ, Masih, (2008) *Cangi işbah*, İntişarat Mayvand, Kabul.
- MUHİBBİ, Gulam Şah, (2010) *Küresel Örgütler'in Afganistan'a Etkisi BM ve NATO Örneği*, Yayılanmamış lisans bitirme tezi, Kırgızistan Türk Dünyası İşletme Fakültesi, Celalabad.
- MUŞARAF, Parviz, (2007) *Dar hat atas*, İntişarat Mayvand, Peşavur.
- MÜSBAHZADA, Seyyid Muhammed Bakir, (2005) *Afganistan'ın Siyasi Tarihi*, Merkez Puzihş Abtab, Kabil.
- NESET, Çağatay ve AĞAH ÇUBUKÇU, İbrahim, (1976) *İslam Mezhepler Tarihi*, Ün Basımevi, Ankara.
- NURANIYE, Ekrem (2002), “*Ekonomik Yardım ve Stratejik Amaç: Çin'in Afganistan'a Yönelik Politikası*” ,Stratejik Analiz Dergisi, Cilt:2, Sayı:23,Avrasya Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Ankara,s.88-89.
- Oliker, Olga/Shlapak, David A. (2005), *U.S. Interests in Central Asia: Policy Priorities and Military Roles* (Washington D.C.: Rand Corporation Project Air Force).
- ONAT, Hasan (1999), Diyanet Aylık Dergi,sayı:103,s.21.
- ÖRNEK, Serdar (2012), “*Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu*”, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s.109-111.
- ÖZPEK, Burak Bilgehan (2012), “*En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu*”, Ortadoğu Etütleri, Cilt 3, No 2, ss.183-215.,s.207.
- ÖZKAN Ayşe, (2002), *Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler Ve Afganistan Operasyonu*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkez , Avrasya Dosyası, BM Özel, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 238-257,s.251.

- POLAT, İrfan, (2006) *11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İsparta.
- PUTAŞ, Fırat (2006), “*Avrasya’daki Yeni Büyük Oyun Bağlamında Hindistan’ın Orta Asya Politikası*”, Cilt:1, Sayı: 2, ss. 56-77, OAKA yayınları, s.61-62-68.
- RAHMATİ, Muhibulla, (2008) *Cangi İşbah*, İntişarat Mayvand, Kabil.
- RASULİ, Khalilullah, (2008) *1991Yılından Günümüze Kadar Afganistan ve Türkiye İlişkileri*, Ankara.
- RAZAVİ, Masuod, (2005) *Afganistan Tarihi*, İntişarat Şapeki, Kabil.
- SAVAŞ, KAFKASYALI, Muhammet ve TACİBAYEV, Rasid (2012), “*Tacikistan: Kurgusal Kuruluşun Kurgusal Politikaları*”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi XII/1 (Yaz 2012), s.239-266.
- SELİM, Yavuz, (2004) *Afganistan ve Dostum*, Hiler Yayınları, Ankara.
- SELİM, Yavuz, (2009) “*Afganistan ve Dostum*” Çev, Sadri Muhammed Arif Naqşine-I Cihan, Tehran.
- SEYFETTİN, Erol, M. (2001), “*Afganistan: Yeni Küresel Güç Mücadelesindeki Birinci Adres*”, Stratejik Analiz Dergisi, Cilt:2, Sayı:19, Avrasya Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Ankara, s. 35-36.
- SEYYİD, Süleyman, “*Batının 'İslami Teröre' Yaklaşımı*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, www.stradigma.com aylık strateji ve analiz e-dergisi.
- TABAYI, Mustafa, Hüseyin, *İslam*, Mayvand, Kitabevi, Kabil, 2004,s. 49
- TANİN, Zahir, (2005) *Afganistan Der Karn-i Bistom, 1900 – 1996*, Tahran.
- TAŞDEMİR, Fatma,(2006), “*Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*”, USAK Yayınları, Ankara,s.158.
- TAVİL, Kamil (2001), *Usame Bin Ladin Amerika’nın Bir Numaralı Düşmanı*, Çev, Halil Çelik, El-Hayat Gazetesi 4567, Londra,Afganistan Taliban ve Ladin ,s.78.
- TURAN, Ömer, (2003) *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*, Acar mat., İstanbul.
- TÜRKMEN, Volkan (2011), “*11 Eylül Sonrası ABD Politikası*”, "TUİÇ Akademi" Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği Yayınıdır.
- TANGÖR Burak, (2012), *Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı?* Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 11, No:1, s.85-118.

- VALVALİ, Hasadillah, (1998) *Kuzey Afganistan Bölgesi*, İntişarat Mayvand, Kabil.
- VOAL, Mehmet Ziya, “*İslam ve Terör*”, 2023 dergisi, sayı 32, s.37-39. Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi (Çağdaş Türkiler), c.XV, Konya 1994, s.431-436, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi.
- YEŞİLTAS, Murat, (2004) “*ABDnin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı*”(editör: Kemal İnat), “*ABD`nin Haydut Devletleri*”, Değişim yayınları, İstanbul.
- YAPICI Utku, (2006), *Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu*, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 2, No: 7 ss.21-40,s. 23.
- ZEYDAN, Ahmed Muaaffak, (2009) *Talibanın Yükselişi*, Mana Yayınları, El Cezire.
- ZİNN, Howard, (2005) *Terörizm ve Savaş*, Çev., ASLANİ, Seyyid Sari, İran.
- İnternet Kaynakları:**
- AZADİ, Abdullah, Veziristan`da Gerçek Neler Oluyor NATO: Küresel İntifada Tehdidi Alarım Veriyor, http://www.davetci.com/d_ulke/afg_taliban_tarihce_2010.htm, (02.02.2010).
- ALEMDER, Taliban Afganistan`da 1ABD helikopteri daha düşürdü: En az 31 ABD askeri öldü, <http://entellektuel.s4.bizhat.com/entellektuel-post-5392.html>, (05.02.2011).
- AHMADİ, Abdul Salam Mukim, geçmişteki düşmen bu günkü dostlar, test.khawaran.com/دشمنان-ديروز-دوستان-فردا.html, (07.01.2012).
- AZHARİ, Ali, Afganistan Tarihi, http://afghanistanhistory.net/home/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=3, (25.08.2005).
- ARMAĞANOĞL, Fahir, Netcesiz Kalan salt-2 <http://www.etarih.org/soguksavas/?sayfa=897897.881126.2550891.0.0.php&Neticersiz%20Kalan%20Salt%202>, (09.11.2013).
- AKKURT, Hüseyin Caner, Asimetrik Savaş, NATO ve ABD, http://www.zaman.com.tr/yorum_asimetrik-savas-nato-ve-abd_2091365.html, (19.05.2013).
- ATAYİ, Kerim, Taliban`ın Hızla İlerleyişi Afganistan da, http://www.afghan-german.net/upload/Tahlilha_PDF/attaie_taleban_dar_peshraft_01.pdf, (04.08.2013).
- ARAPKİRLİ, Zafer / Londra NTV-MSNBC, ‘Savaşın ilk kurbanı gerçeklerdir’, <http://www.ntvmsnbc.com/news/110341.asp?0m=-305>, (27.07.2013).
- ABD ve İngiltere Afganistan Civarına 50 Binden Fazla Asker Yıgıdı, <http://www.biglook.com/war/5.asp>, (25.08.2013).

ABD ve İngiltere Afganistan Civarına 50 Binden Fazla Asker Yığıdı,
<<http://www.biglook.com/war/5.asp>>, (20.08.2013).

ABD, 11 Eylül 2001 sabahına tarihte eşi görülmemiş bir terörist saldırıyla başladı.
"Kıyamet günü"nden şu ana kadarki gelişmelerin dakika dakika seyri...,
Hürriyet Gazetesi, Dünya,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=16146>, (16.09.2001).

ABD'nin Korkulu Rüyası: Bin Ladin, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8305/abdinin-korkulu-ruyasi-bin-ladin.html>, (11.09.2001).

AFGANİSTAN Anayasası,
<http://www.afghanpaper.com/info/ghavanin/ghanonasasi1383.htm>,
(03.12.2013).

AFGANİSTAN Anayasası, <http://moj.gov.af/fa/page/1684>, (22.11.2013).

AFGANİSTAN İslami Devlet, http://www.avim.org.tr/icerik/afganistan_ulke_raporu-tika.pdf, (01.09.2013).

AFGANİSTAN Savaşı, <http://netforumlari.net/14121-post1.html>, (13.12.2012).

AZAKAN Ezeli, 11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası Dönemde Birleşmiş Milletlerin
Uluslararası Terörizme Konusundaki Tutumu,
<http://www.dicle.edu.tr/Contents/29a95274-cd5d-41f2-a90d-4afd1ce6b126.pdf>, (16.02.2014).

AZİMİ Mahmmot, روندها و ساختارها در وضعیت جدید جهانی,
<http://www.csr.ir/departments.aspx?lng=fa&abtid=07&depid=44&semid=1351>,
(12.06.2012).

Afganistan'in beş yılı ABD Savunma Bakanlığı Raporu",
<http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/afganbesyil.pdf>, (12.08.2013).

ATLI Altay, 2014 Sonrası Afganistan'da Çin Faktörü, Dijital Sayı, USAK Yayınları,
<http://www.usakanalist.com/detail.php?id=730>, (02.11.2013).

Avrupa Birliği Dışişler Konseyi Toplantısı Yapıldı,
http://ikv.org.tr/images/upload/data/files/44-disisleri_konseyi.pdf,
(04.07.2013).

Afganistan ve Rusya, <http://tkg.af/dari/analysis/analysis/4541> - چشم-انداز روابط جدید-با- روسیه-و افغانستان
(05.03.2012).

Avrupa Birliği: Afganistan'a Desteğimiz Sürecek,
http://www.timeturk.com/tr/2012/05/14/ab-afganistan-a-destegimiz-surecek.html#.UwJ6cmJ_vgY, (14.05.2012).

AFGANİSTAN Savaşı, <http://www.turkish-media.com/forum/topic/186207-afganistan-tarihi/>, (14.12.2009).

ASRE Mardom , <http://www.asremardom.com/1387/12/4>, (12.09.2012).

AFGANİSTAN, ABD ile Anlaşması yapmasa Afganistan`in kötüye durumuma düşmesi,
http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/12/131223_zs_general_murad_bsa.shtml,(02.11.2013).

Afganistan, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-4163/afganistan-deyince.html>, (17.10.2002).

AFGANİSTAN,
http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/07/130702_mar_bsa_talks_resumption_.shtml, (02.11.2013).

AFGANİSTAN`da Bugün ve Gelecek,
<http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya2/0389.html>, (05.11.2013).

AFGANİSTAN`ın yakın tarihi,
http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2009/08/090812_afghanistan_timelime.shtml, (12.08.2009).

Asimetrik savaşlar, SSCB`nin Afganistan`ı İşgali ve İç Savaş,
<http://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/04/03/200/>,(03.04.2011).

AFGANİSTAN`ın yeniden inşası Tokyo`da ele alınacak,
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/130913.asp#BODY>, (02.09.2013).

AFGHANİSTAN, Country Reports on Human Rights Practices, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor 2003, February 25, 2004
<http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2003/27943.htm>

BURGET, Fazıl Ahmed, Afganistan`da başlayan yeni dönem Türkiye`nin yeri, uluslararası ilişkiler ve stratejik analizler merkezi,http://www.turksam.org/tr/a273.html?x_ID=273,(08.09.2006).

BURGET, Fazıl Ahmed, Afganistan`in Jeopolitik konumu ve Türkiye,
<http://www.turksam.org/tr/yazdir2101.html> ,(27.07.2010).

BİN LADİN, Usama,
http://www.bbc.co.uk/persian/indepth/culster_bin_laden_death.shtml, (22.12.2011).

BERKAN, İsmet, Siber Teörizm,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=15285>, (23.09.2001).

BİN LADİN, Usama, öldürüldü, cesedi denize gömüldü,
<http://www.hurriyet.com.tr/planet/17684404.asp>, (2.05.2011).

BAN Ki-moon Genel Sekreter, Uluslararası Barış ve Güvenlik, BM değerleri ve çalışmaları hakkında aydınlatıcı bilgi yayınları, <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>, (24.08.2013).

CAFERİ Nesim, 2014 Yılında Afganistan'da Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, <http://afghanistan2002.blogfa.com/post/109>, (12.01.2014).

CAYDI, Selçuk Salih, 250 bin gizli belge daha deşifre olacak, <http://entellektuel.s4.bizhat.com/entellektuel-post-5742.html>, (28.10.2011).

ÇETİN Hikmet, Afganistan Geleceği, Dijital Sayı, USAK Yayınları, <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=731>, (11.05.20013).

ÇİMEN, Ali, 11 Eylül 2001: El Kaide Amerika'ya savaş açtı, <http://tr.euronews.com/2011/05/02/11-eylul-2001-el-kaide-amerikaya-savas-acti/>, (02.05.2011).

DOĞAN Salih, "Obama'nın Yarım Kalan Sınavı: Afganistan", <http://www.salihdogan.com/2012/11/obamanin-yarim-kalan-sinavi-afganistan/#more-125>, (18.12.2012).

DURŞUN, Ahmed, Taliban Zihniyet kimdir?, <http://saklibelgeler.wordpress.com/2012/03/16/taliban-kimdir-taliban-nedir-video-ve-fotograflarla-taliban/>, (16.03.2012).

Dünya Basınında ABD Basını: Saldırıları, ABD'nin Savunmasız Olduğunu Ortaya Koydu <http://www.biglook.com/usa/basindan.html>, (12.06.2013).

ERDEN, Hasan, İslam Terörü Oyununun Perda Arkası, <http://www.gunisigigazetesi.net/y-743-b-8220Islam-teroru8221-oyununun--17-03-2008.html>, (17.03.2008).

El Kaide Lideri Usame Bin Ladin'in ünlü fetvası: 'Sivil ya da Asker Amerikalıları Vurmak Her Müslümana Farzdır', [http://www.gazetevan.com/\(EL-EZHER\)-Usame-Bin-Ladinin-unlu-fetvasi-ne-idi_-Usame-Bin-Ladin-Fetvasi-Ne-Diyor_-\(Ayrıntili-Haber\)-32709.html](http://www.gazetevan.com/(EL-EZHER)-Usame-Bin-Ladinin-unlu-fetvasi-ne-idi_-Usame-Bin-Ladin-Fetvasi-Ne-Diyor_-(Ayrıntili-Haber)-32709.html), (03.05.2011).

ERPUL Onur, Başkan Obama'nın Afganistan Politikası, http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/oerpul_120110.html, (12.05.2010).

ERTAN Fikret, Çin Ve Afganistan, Zaman Gazetesi, http://www.zaman.com.tr/fikret-ertan/cin-ve-afganistan_1301616.html, (11.06.2012).

ERGÜL Nihal, Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler'in Rolü Ve Uygulamaları, http://www.academia.edu/3549674/Yeni_Guvenlik_Anlayisi_Kapsaminda_Birlesmis_Milletlerin_Rolu_ve_Uygulamaları, (09.02.2014).

HALAÇOĞLU, Yusuf , <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=937>, (26.07.2013).

HAVUDAD, Muhammad Reza, Bonn Konferansı Kimlerden oluşacak Afganistan Halkını Kim Temsil Edecekler,
http://www.dailyafghanistan.com/editorial_detail.php?post_id=122289,
(14.05.2006).

İRAN basını: ABD bedeli ödüyor,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=15376>,
(12.09.2001).

KARAAĞAÇLI, Abbas, Afganistan'ın Siyasal Yapısına Bir Bakış,
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=77%3Aortadoguana%3Alizler&id=335%3Aafganistann-siyasal-yapsina-bir-bakis&format=pdf&option=com_content&Itemid=137, (19.05.2009).

KALKAN, Ahmed, İsyân-İtaat,
http://ahmedkalkan.org/index.php?option=com_content&view=article&id=324:siyan-taat &catid=28:kavram-tefsiri&Itemid=41, (05.08.2023).

KERRY John, Afganistan ile Güvenlik Anlaşması Konusunda Emin Konuştu,
<http://www.habermonitor.com/tr/haber/detay/kerry-afganistan-ile-guvenlik-anlasmasi-konus/155802/>, (1.08. 2013).

LOMANI, Muhammed Hasib Mühsini, <http://ofogh-e-andisha.blogfa.com/post/4>,
(06.07.2013).

MESUD, Ahmed Şah, ABD'nin Afganistan planı,
<http://afganistan.ihh.org.tr/uluslararası/plan/plan.html>, (18.06.2013).

MEHMET, Can, Bostun'daki bombalamanın İslam, Müslüman toprakların işgalinin terörle bağlantısı, <http://www.canmehmet.com/bostondaki-bombalamanin-islam-musulman-topraklarin-ısgalinin-terorle-baglantis-i.html>, (16.04.2013).

MAHÇUPYAN, Etyen, "Küresel Terör ve Batı", http://www.zaman.com.tr/etyen-mahcupyan/kuresel-teror-ve-bati_215469.html, (02.10.2005).

MESUD, Ahmed Şah, Afganistan devletinin kurulması,
<http://afganistan.ihh.org.tr/tarih/afganistandevleti/afganistandevleti.html>,
(12.04.2013).

MAŞIT, Mehraddin, القاعده و طالبان و آبدیده گی اید ٹولوژیکی آنان در كوره استخباراتی پاکستان,
<http://www.kabul.net.au/Topics/1084.php>, (28.05.2013).

MÜCDE Vahit, Dünkü ve Bu Günkü Talibanlar,
http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2010/07/100718_k01_taliban_1.shtml,
(07.18.2010).

Mynet haber, tarihin en büyük saldırısı, <http://haber.mynet.com/guncel/tarihin-en-buyuk-saldirisi-9748-1>, (10.09.2002).

Najebullah Şepayi, <http://www.shafahy.blogfa.com/cat-1.aspx>, (05.08.2001).

- NABULİ, Muhammed Rateb, Afganistan`da bu Gün ve Gelecek,
<http://kureseldirenis.tripod.com/yazilar/yazilar28.htm>, (02.08.2013).
- NATO`nun Terörle Mücadeledeki Rolü,
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>,(30.08.2013).
- Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <http://www.biggllook.com/war/7.asp>, (13.08.2013).
- Operasyonun Dünyadaki Yankıları, <http://www.biggllook.com/war/9.asp>, (12.07.2013).
- ÖZDAL, Habibe, Terörle Mücadelenin Getirdiği Ortaklık : ABD ve Rusya İşbirliği, Dijital Sayı, USAK Yayınları,
<http://www.usakanalist.com/detail.php?id=382#.UV1kEaIqx9Q>, (25.07.2013).
- ÖZBEK, Şebnem, Afganistan`ın yakın tarihine kısa bir bakış,
<http://www.toplumsalbilinc.org/forum/index.php?topic=10255.0>, (12.02.2010).
- ÖZCAN, Mustafa, “Büyük Oyun II: Taliban Sonrası Afganistan”, Afganistan Üzerine Araştırmalar, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı Tatav Yayınları, İstanbul, 2002, s.365 128.<http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00246.htm>
- ÖZEN Mehmet, Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele, Hukuk, Ekonomik Ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi Mayıs 2005, Sayı:39, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mozcan-1.htm>, (27.05.2005).
- PİRİNÇÇİ, Ferhat, Sağlık Savaş Sonrasında ABD`nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi-63-1,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/933/11637.pdf>, (02.06.2013).
- PUTİN Vladimir, Rusya`nın Dış Politika Önceliklerini Açıkladı,
http://turkish.ruvr.ru/2012_02_27/66994342/, (27.02.2012).
- QARİZADAH, Farid, ABD Operasyonundan Sonra Afganistan`ın Yeniden Yapılması,
<http://faridqarizadah.blogfa.com/8812.aspx>, (10.03.2010).
- QARİZADAH, Farid, Taliban`ın İslam Anlayışı, 21.yy Türkiye Enstitüsü Dergisinde yayınlanmış makale, <http://faridqarizadah.blogfa.com/cat-3.aspx>, (12.08.2012).
- RASULİ, Kalilullah, Bonn`dan Kabil Konferansı`na Afganistan`da Barış Süreci,
<http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1186/bonndan-kabil-konferansina-afganistanda-baris-sureci.aspx>, (22.07.2010).
- SİDDİK Muhammed Ali, Çin`in Yeni Afganistan Politikası, Yeni Şafak Gazetesi,
<http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/cinin-yeni-afgan-politikasi-01.10.2012-412371>, (30.01.2012).
- SAMETOĞLU, Fettah, Afganistan'da Taliban Güçlerinin Yeniden Canlanması ve NATO Birliklerinin Durumu,

TÜYSÜZOĞLU Göktürk, NATO-Rusya Konseyi Toplantısı'nın Ardından, Uluslararası Politika Akademisi Yayınları, <http://politikaakademisi.org/nato-rusya-konseyi-toplantisinin-ardindan/>, (19.02.2014).

Taliban attack civilians to spread fear:Amnesty, Reuters, may,14, 2007
http://web.archive.org/web/20070514111954/http://news.yahoo.com/s/nm/20070419/wl_nm/afghan_rights_dc-2

Türkiye ile Yunanistan 1920`den Beri Savaşmamış, 1952`den beri de aynı ittifakta yer almasına rağmen uyum içinde komşuluğa sahip olmayan iki devlettir ,
<http://tr.docdat.com/docs/index-36456.html?page=4>, (25.04.2013).

Taliban`ın Hızlı İlerleyişi, <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya3/0775.html>,
(30.07.2013).

UYSAL Ahmet, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order), By Samuel P. Huntington. New York: Simon and Schuster, 1996.
<http://sbe.dumlupinar.edu.tr/12/165-171.pdf>

ZAYAR, Afganistan “Bin Ladin ve Amerikan Emperyalizminin İkiyüzlülüğü” 26 Eylül 2001, Bu yazının ingilizce orijinali <http://www.marxist.com/> adresinde yer almaktadır. (29.07.2013).

ZAYAR, Afganistan`a Tarihsel Bir Bakış,
http://www.marksist.com/ceviriler/afganistan_tarihsel_bir_bakis.htm,
(02.04.2013).

10. Yıl Dönünümde Hala Bir Muama: 11 Eylül Olayları,
http://www.islamiyazilar.com/10yildonumunde_h%C3%A2l%C3%A2_bir_muamm%C3%A2__11_eylul_olaylari.htm, (16.09.2011).

<http://www.toloufajr.com/maqalat/hasani1.htm>,(17.9.2013).

11 Eylül Saldırıları 7`nci yılında ,<http://www.yenidendogus.net/forum/duenya-guendemi/20776-11-eyluel-saldyrylary-7-nci-yylynda.html> (11.09.2009).
<http://www.orsam.org.tr/tr/raporgoster.aspx?ID=1641>, (07.03.2011).

ÖZGEÇMİŞ

Babur Haya, 8 Ocak 1987 yılında Afganistan'ın Faryab ilinde doğdu. İlkokulu ve Orta Okulu Tacribavi Arabhan'de liseyi, Khurasan Lisesi'nde tamamladı. 2005 yılında Kırgızistan CelalAbad Türk Dünyası İşletme Fakültesi'nin Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü kazandı. Bu bölümden 2011'de mezun oldu. 2012'de Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yüksek Lisans'a başladı.